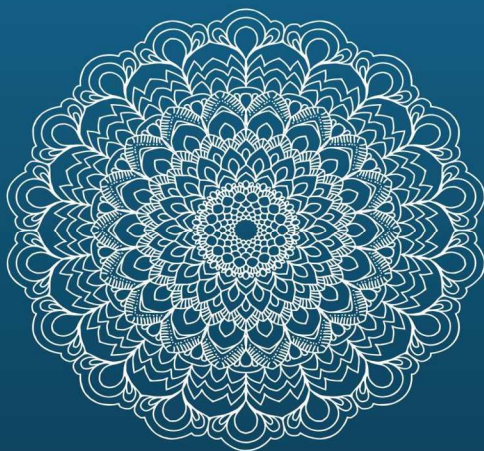


GAZDAG VILMOS

SZLÁV ELEMÉK
A KÁRPÁTALJAI BEREKSZÁSZI JÁRÁS
MAGYAR NYELVJÁRÁSAIBAN



**SZLÁV ELEMÉK
A KÁRPÁTALJAI BEREKSZÁSZI JÁRÁS
MAGYAR NYELVJÁRÁSAIBAN**

ЗАКАРПАТСЬКИЙ УГОРСЬКИЙ ІНСТИТУТ ІМ. Ф. РАКОЦІ ІІ
НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ЦЕНТР ІМ. АНТОНІЯ ГОДИНКИ

II. RÁKÓCZI FERENC KÁRPÁTALJAI MAGYAR FŐISKOLA
HODINKA ANTAL NYELVÉSZETI KUTATÓKÖZPONT

Gazdag Vilmos

SZLÁV ELEMÉK A KÁRPÁTALJAI BEREGSZÁSZI JÁRÁS MAGYAR NYELVJÁRÁSAIBAN

Monográfia



Termini Egyesület
Törökbálint, 2021

A monográfia alapját a budapesti Eötvös Loránd Tudományegyetemen 2018. május 11-én *Szláv elemek a kárpátaljai Beregszászi Járás magyar nyelvjárásaiban* címmel megvédett doktori értekezés képezi.

A kiadvány megjelenését
a Magyar Tudományos Akadémia (MTA) támogatta



Borítóterv: Gazdag Vilmos

Lektorálták:

Dr. Palágyi Angela PhD
Eötvös Lorand Tudományegyetem, Bölcsészettudományi Kar

Pállné Dr. Lakatos Ilona, PhD, ny. főiskolai tanár

Dr. Bárány Erzsébet, PhD,
II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola

Dr. Márku Anita, PhD,
II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola

ISBN 978-615-80914-9-7

© A szerző

© II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola
Hodinka Antal Nyelvészeti Kutatóközpont

TARTALOM

ELŐSZÓ	9
BEVEZETÉS	11
A TÉMAKÖRHÖZ KAPCSOLÓDÓ ÁLTALÁNOS KÉRDÉSEK	14
A kétnyelvűség meghatározása. Kétnyelvű egyének	14
A kölcsönzésről, illetve az idegen szó, kölcsönszó, jövevényszó kategóriák elkülönítésének problematikájáról	15
A kölcsönzés okairól	19
Az idegen szókhoz való viszony kérdése	21
BETEKINTÉS A MAGYARORSZÁGI SZLAVISZTIKA KUTATÁSTÖRTÉNETÉBE	26
A szláv–magyar nyelvi kapcsolatok korábbi kutatástörténetei	26
Mikorra tehető a magyar–szláv etnikai és nyelvi érintkezések kezdete	27
A szláv nyelvi hatás mértékének megítélése	28
A magyar–szláv rokonság kérdése	29
A szláv–magyar nyelvi kapcsolatok kutatásának kezdetei	30
A XIX. századi magyarországi szlavisztika	32
Franz Miklosich munkája és a körülötte kialakult tudományos diskurzus	33
A modern kori magyar szlavisztika	35
Asbóth Oszkár munkássága	35
Melich János szlavisztikai munkássága	37
Kniezsa István szlavisztikai tevékenysége	38
Hadrovics László szlavisztikai tevékenysége	42
Kiss Lajos szlavisztikai tevékenysége	44
Egyéb szlavisztikai vonatkozású tanulmányok	45
A KÁRPÁTALJAI MAGYAR LAKOSSÁG NYELVI HELYZETE	48
A kárpátaljai magyar nyelvjárások	48
Kétnyelvűség Kárpátalján	51
A kárpátaljai magyarság kétnyelvűségének jellemzői	51
A kárpátaljai magyar–ukrán kétnyelvűség típusai	55
A kárpátaljai magyar nyelvjárások szláv lexikai elemei	56
A szaknyelvek szláv kölcsönszavai	59
A sajtónyelv és a szépirodalom szláv kölcsönszavai	60
A VIZSGÁLATOKRÓL	62
Területi és demográfiai ismertetés	62
Az élőnyelvi vizsgálatok	65
A sajtónyelvi vizsgálatok	67
Szépirodalmi vizsgálatok	69
Az internetes kommunikáció vizsgálata	71
Résztevő megfigyelések	73
Példamondat nélkül adatolt kölcsönszavak	74
Ellenőrző vizsgálatok	74

A SZÓTÁRI ADATBÁZIS SZÓCIKKEINEK A FELÉPÍTÉSÉRŐL	76
A SZÓTÁRI ADATBÁZIS.....	78
A KÖLCSÖNSZAVAK CSOPORTOSÍTÁSI LEHETŐSÉGEI	143
Kronológiai csoportosítás	143
Etimológiai osztályozás	143
Az átadó nyelvek szerinti osztályozás.....	145
Szófaji eloszlás	146
Fogalomkörü kategorizáció.....	147
A kölcsönszó-típusok szerinti csoportosítás	149
A KÖLCSÖNSZAVAK ASSZIMILÁCIÓJA	151
Fonetikai változások.....	151
Alaktani asszimiláció	154
Jelentésváltozás: jelentésbővülés és jelentésszűkülés	155
A kölcsönszavak meghonosodási folyamata	157
ÖSSZEFOGLALÁS.....	158
IRODALOM	160
A MUNKA MEGÍRÁSA SORÁN HASZNÁLT SZÓTÁRAK	180
SZÉPIRODALMI FORRÁSOK	181
MELLÉKLETEK	182
1. Melléklet: A Facebook-on gyűjtött nyelvi adatok.....	182
2. Melléklet: Az egyes kölcsönszavak előfordulását, ismeretét és alakváltozatait ábrázoló térképlapok.....	197
3. Melléklet: Az adatolt kölcsönszavak fogalomkörü kategóriái	222
4. Melléklet: Példamondat nélkül adatolt kölcsönszók.....	225

Ábrák jegyzéke

1. ábra: Az államnyelvi hatás megnyilvánulási formái	12
2. ábra: A kölcsönszavak használata és a nyelvi folyamatok összefüggései	24
3. ábra: Az adatolt szavak etimológiai eloszlása	144
4. ábra: A szláv eredetű kölcsönszók etimológiai megoszlása.....	145
5. ábra: Az adatolt kölcsönszavak átadó nyelvek szerinti eloszlása	146
6. ábra: Az adatolt kölcsönszavak szófaj szerinti eloszlása	147
7. ábra: A kölcsönszó-típusok alapján történő eloszlás	150
8. ábra: A kölcsönszavak meghonosodási folyamata.....	157

Táblázatok jegyzéke

1. táblázat: Államnyelvi státusszal bíró nyelvek Kárpátalján (1867–2016).....	12
2. táblázat: A szociolingvisztikai és a nyelvművelői nézetek szembenállása	22
3. táblázat: Az érintett települések és a készített interjúk száma.....	67

Térképek jegyzéke

1. Térkép: A magyar nyelvjárástípusok.....	49
2. Térkép: A kárpátaljai magyar nyelvjárások három csoportja	50
3. Térkép: A kárpátaljai magyarság száma a 2001-es népszámlálás adatai alapján.....	62
4. Térkép: A kárpátaljai magyarság nyelvterülete, nyelvszigetei és jelentősebb szórványtelepülései	63
5. Térkép: A magyar lakosság aránya a Beregszászi járás településein.....	64
6. Térkép: A magyar nyelvjárási csoportok közigazgatási térképen való ábrázolása	65
7. Térkép: A Beregszászi járás települései	66

Rövidítések jegyzéke

ang. = angol
ar. = arab
db = darab
fn = főnév
fr. = francia
fsz = felelőszó
gr. = görög
haksz = hangalakkölcsönzés
hiksz = hibrid kölcsönzés
hol. = holland
ill. = illetve
inf = infinitívus
jeksz = jelentéskölcsönzés
kaz. = kazah
kín. = kínai
kksz = közvetlen kölcsönzés
közny. = köznyelvi
kül. = különböző
lat. = latin
lengy. = lengyel
lit. = litván
mn = melléknév
msz = módosítószó
ném. = német
ófeln = ófelnémet
ol. = olasz
or. = orosz
ószl. = ószláv
összl. = ősszláv
part = participium
pl. = például
rom. = román
tat. = tatár
tb. = többes számú
tör. = török
tüksz = tükörszavak
ua. = ugyanaz
ukr. = ukrán

ELŐSZÓ

A szláv–magyar nyelvi kapcsolatok vizsgálata állandó munkát ad a magyar nyelvészeknek, mivel ezek a kapcsolatok nemcsak a múltban nyúlnak vissza egészen a honfoglalás körüli, esetleg előtti időkre, hanem a jelenkorban is zajlanak, s a jövőben is állandóan számolni kell velük.

A kapcsolatok jellege természetesen a történelmi körülményektől függően változik. A honfoglalás előtti esetleges kapcsolatokat a Kárpát-medencében történt tartós megtelepedés során a szubsztrátum jellegű szláv hatás váltotta fel, amelynek során az ország belsejében talált szláv népesség beolvasztása során honosodott meg a magyarban az a régi szláv jövevényszó- és tükörszó-réteg, amely már legrégibb nyelvemlékeinkben is megvan és az egész magyar nyelvterületen elterjedt. Jelentős szláv (horvát, szerb, szlovák) nyelvszigetek tudatos telepítés vagy menekültek befogadása révén később is kialakultak, ezek a nyelvi asszimiláció ellenére részben még ma is megvannak a jelenlegi Magyarország területén. Ugyanakkor letelepedése óta a magyarság a nyelvhatárain jelentős részben szláv nyelvű lakossággal érintkezett és élt együtt a Magyar Királyság állami keretei között. Hozzátehetjük még ehhez, hogy az államalapítás során az ország beépült az európai államok rendszerébe, s politikai, katonai, kereskedelmi, kulturális s nem utolsósorban vallási kapcsolatokat épített ki számos szláv nyelvű országgal, sőt volt egy periódus a II. világháború után, amikor az ország függő viszonyba került egy szláv nyelvű országtól és ez nyelvi következményekkel is járt. A nyelvhatárokon folyó állandó és intenzív nyelvi kapcsolatok ugyan többnyire helyi elterjedésű tájszavakat eredményeztek a magyarban, de a régiók közti érintkezések révén egyes eredetileg nyelvjárási szavak elterjedhettek az egész nyelvterületen is.

Az I. világháború után a szláv–magyar nyelvi kapcsolatoknak a nyelvhatár menti színtere a Magyarország határain túlra került, s a határokon túl élő magyarság nyelvváltozataira immár nemcsak a szláv nyelvjárások, hanem az új szomszéd államok – Csehszlovákia és a délszláv állam – nyelveinek standard változatai is kezdtek hatást gyakorolni. Az idő múltával Magyarország egyre inkább egynyelvű ország lett, a természetes asszimilációs folyamatokat itt a II. világháború után mesterséges beavatkozások (a németek kitelepítése és a csehszlovák–magyar lakosságcsere) is meggyorsították, míg a határokon túli magyarság nagy tömegei váltak két- vagy többnyelvűvé. A szláv–magyar nyelvi kapcsolatok kutatói közül korábban is többen származtak kétnyelvű közegből (Melich János, Kniezsa István, Baleczky Emil), de legalább ennyien tanult nyelvként sajátították el a szláv nyelveket (Hadrovics László, Kiss Lajos, Nyomárkay István), mostanra azonban elmondhatjuk, hogy nemcsak a nyelvi kapcsolatok színtere került a szomszédos országokba, hanem a kutatói utánpótlás is főleg innen kerül ki és a jövőben is ez várható, hiszen a magyarországi fiatalok közül alig akad olyan, aki otthonról hozott jó szláv nyelvtudással kerülne be az egyetemi képzésbe. Az anyaországi egyetemeknek e téren az a feladatuk

marad, hogy felkarolják a határon túli tehetséges fiatal kutatókat és beavassák őket a magyar szlavisztika felhalmozódott tudásanyagába.

Ilyesféle együttműködés eredménye ez a könyv is, amelyet az olvasó a kezében tart. Anyaga hosszasan érlelődött a beregszászi magyar főiskolán diplomázott Gazdag Vilmosnak az Eötvös Loránd Tudományegyetem Nyelvtudományi Doktori Iskolájában Bárányné Komári Erzsébet és jómagam szakmai vezetésével készült és 2018-ban ragyogóan (*summa cum laude*) megvédett PhD disszertációjának munkálatai során, egyes részletei számos tanulmányban és konferenciaelőadásban kerültek már korábban is a szakmai közvélemény elé. A munka elvégzésére természetesen csak az adott nyelvi közegben élő és megfelelő magyar és szláv nyelvészeti ismeretekkel felvértezett kutató vállalkozhatott. A kutatás (és egyben a könyv) címe annyiban pontosítandó, hogy nem öleli fel a nyelvjárási szókincs összes szláv elemét (tehát ne keressük benne a *rák*, *mák*, *széna*, *szalma* típusú régi, az egész magyar nyelvterületen elterjedt szláv jövevényszavakat), hanem a mai nyelvjárási használatban újabb keletű, Kárpátalja bonyolult történetének a II. világháború utáni fejezetében az orosz és/vagy az ukrán nyelv hatására meghonosodott szavakat vizsgálja, ami természetesen érthető is, hiszen ez az a szókincsréteg, amely a kárpátaljai nyelvhasználatot jellegzetesen megkülönbözteti a többi magyar régiótól.

Zoltán András

BEVEZETÉS

A társadalomtudományok kutatóit, közöttük a nyelvészeket, néprajzos szakembereket jó ideje foglalkoztatja a Kárpát-medencében együtt élő népek kulturális és nyelvi kölcsönhatásának kérdése, ennek keretében a magyar nyelvet ért szláv nyelvi, valamint a szláv nyelveket ért magyar nyelvi hatások problematikája is (Udvari 1997: 423).

Az egymás mellett élő népek ugyanis mind kultúrájukban, mind nyelvükben hatással vannak egymásra. Bizonyos gyakoriságú érintkezés jön létre e népek tagjai között. Megismerik a másik nép szokásait, elsajátítanak tőlük különböző mesterségeket, megismerik az azokhoz tartozó eszközöket, melyek idővel meghonosodnak náluk is, s ezzel együtt meghonosodnak a nyelvükben azok megnevezései is (Lizanec 1970: 35). Így tehát „a nyelvi kölcsönhatások vizsgálatában fundamentális fontossága van a társadalmi, művelődéstörténeti, politikai és néhány más nem nyelvi tényező számbavételének” is (Kontra 1981: 18).

A felsorolt tényezők segíthetik a magyar–szláv nyelvi kapcsolatok jobb megértését is. Kárpátalja területe mindig is soknemzetiségű régió volt, ahol a ruszin, a román és a magyar pásztor békésen terelgette nyájait a hegyi legelőkön, egymástól tanulva az állattenyésztés, a mezőgazdaság és az építészet különböző módszereit (Balogh 1991: 164), ezzel alapozva meg a XII–XIII. sz. folyamán kialakult szoros gazdasági és kulturális kapcsolatokat. Mindez kétségtelen elősegítette a két nép kapcsolatait, kultúrájuk kölcsönös gazdagodását, mely tükröződik a két szomszédnép szókincsében is (Lizanec 1970: 35–40; Udvari 2000: 221).

A jelenlegi Kárpátalja területén beszélt magyar nyelvváltozatok az évszázadok során peremnyelvjárási jellegükből fakadóan mindig is az intenzív nyelvi kapcsolatok színteréül szolgáltak (Csernicskó 1995: 129–130, Lizanec 1970: 89), melyekre, ahogyan az egyetemes magyar nyelvre is, komoly hatást gyakoroltak a keleti szláv (leginkább az orosz és ukrán) nyelvek.

A trianoni békeszerződés aláírását követően a terület magyar lakossága kisebbségi népcsoporttá, nyelve pedig a mindenkori államnyelvnek alárendelt kisebbségi nyelvvé vált. Az elmúlt közel másfél évszázad során a terület több államalakulat kötelékébe tartozott (erre vonatkozóan lásd az 1. táblázatot). Az állami hovatartozással együtt a domináns nyelv is többször változott, aminek következtében a két- és többnyelvűség természetes nyelvi jelenség.

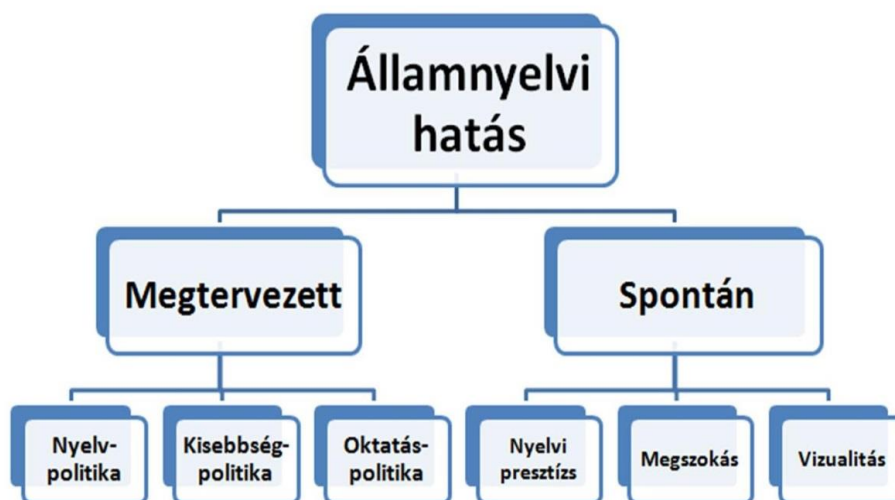
A kárpátaljai magyar nyelvhasználatra nehezedő államnyelvi hatás kétrétű (erre vonatkozólag lásd az 1. ábrát): az első része a természetes nyelvi kapcsolatok eredményeként megvalósuló nyelvi jelenség. A kárpátaljai magyarok ugyanis mindennapi kapcsolatban állnak a területen élő szláv lakossággal, s tőlük elsajátítanak bizonyos tevékenységeket, átvesznek különféle használati eszközöket, s ezekkel együtt spontán módon megtanulják azok elnevezéseit is. Az államnyelvi hatás másik, s sokkal intenzívebben ható oldala az államapparátus által megtervezett.

1. táblázat: Államnyelvi státusszal bíró nyelvek Kárpátalján (1867–2016)

(Forrás: Csernicskó 2013: 18; 435 1. és 48. táblázat)

	Magyar	Ukrán	Orosz	Ruszin	Cseh-szlovák
Osztrák-Magyar Monarchia 1867-1918	X				
Magyar Népköztársaság és Magyar Tanácsköztársaság	X				
Első Csehszlovák köztársaság 1919-1938					X
Második csehszlovák köztársaság 1938-1939					X
Kárpáti Ukrajna 1939. III. 14-15.		X			
Magyar Királyság 1939-1944	X				
Kárpátontúli Ukrajna 1944-1946		X			
Szovjetunió 1946-1991			X		
Ukrajna 1991-től		X			

1. ábra: Az államnyelvi hatás megnyilvánulási formái (Saját szerkesztés)



A kárpátaljai magyar lakosságnak azonban az intenzív államnyelvi hatás ellenére máig sikerült megőriznie anyanyelvi dominanciáját. Ugyanakkor az ukrán és orosz nyelv hatása még azoknál is megmutatkozik, akik egyáltalán nem is beszélik e nyelveket, s csak meglehetősen ritkán kerülnek velük kapcsolatba. Az ukrán és orosz nyelv hatása leginkább a kárpátaljai magyar

nyelvjárások szókészletének a gyarapodásában, vagyis az e nyelvjárásokban meghonosodott ukrán és orosz kölcsönszavak használatában mutatható ki. Az egyes kölcsönszavak elterjedtsége és meghonosodási mértéke azonban jelentősen eltérhet egymástól. Vannak például olyan kölcsönszavak, amelyek igen gyakoriak a kárpátaljai magyarok nyelvhasználatában, s szinte teljes mértékben kiszorítják a magyar nyelvi megfelelőiket, míg mások csak ritkábban, a magyar nyelvi megfelelőikkel párhuzamosan, vagy azoknál kisebb gyakorisággal fordulnak elő.

A kárpátaljai magyarság – más határon túli magyar régiók lakosságához hasonlóan – a kisebbségi létből adódóan a mindennapi kommunikáció során az anyanyelve mellett tehát kénytelen a mindenkori államnyelve(ke)t is használni (Csernicskó-Márku 2007: 14), mely természetesen hatással van az anyanyelvi kommunikációra is. Ugyanis az effajta másod- vagy államnyelvi hatások következtében az egyes országokban a magyar nyelvnek sajátos, könnyen azonosítható jellegzetességeket mutató változatai alakultak ki (Szilágyi 2008: 105–106). A fent vázolt jelenségek következtében kijelenthető, hogy Kárpátalja területe a nyelvi interferenciák kutatásának „természetes nyelvi laboratóriuma”, hiszen itt a nyelvi kapcsolatok és a kétnyelvűség minden fajtája jól tanulmányozható (Ladčenko 1993: 207).

Jelen munka keretében azonban nem a kétnyelvűséggel, vagy annak fajtáival, hanem a kétnyelvűségi helyzet következtében meghonosodott orosz és ukrán lexikai elemekkel, azok különböző nyelvhasználati színtereken való előfordulásával és csoportosítási lehetőségeivel kívánok foglalkozni a kárpátaljai Beregszászi járás magyar nyelvjárásainak és nyelvhasználati színtereinek ezirányú vizsgálata révén. Munkám törzsanyagát egy olyan értelmező-etimológiai szótár adja, mely az egyes kölcsönszavak előfordulását és használatát több nyelvhasználati szinterről gyűjtött példamondatokkal támasztja alá. Ezenkívül nagy vonalakban megpróbálom bemutatni a magyarországi szlavisztika alakulását, valamint a kárpátaljai magyar nyelvjárások keleti szláv kölcsönszavainak kutatástörténetét is, kitérve a kérdéskörrel kapcsolatos általános kérdések tisztázására is. Remélem, hogy munkámmal, hozzájárulhatok a magyar nyelvészet határon túli nyelvváltozatokkal foglalkozó ágának a fejlődéséhez, illetve új eredményekkel bővíthetem ki a régi hagyományokkal és gazdag szakirodalommal rendelkező magyar-szláv, ezen belül pedig a magyar-orosz és magyar-ukrán kapcsolatok vizsgálatát.

A TÉMAKÖRHÖZ KAPCSOLÓDÓ ÁLTALÁNOS KÉRDÉSEK

A kétnyelvűség meghatározása. Kétnyelvű egyének

A nyelvek közötti kapcsolatok tanulmányozásához, nem árt néhány fogalmat tisztázni. Például, hogy mit is takar a kétnyelvűség fogalom? Kit lehet kétnyelvűnek tekinteni? Az említett kérdések megválaszolása, ahogyan a nyelvi fogalmak kapcsán általában, ez esetben sem egyszerű feladat.

A kétnyelvűségnek máig nincs általánosan elfogadott, a fogalom minden aspektusát átfogó definíciója. A meghatározások nagy száma és a bennük gyakran jelentkező ellentmondás abból ered, hogy a jelenségnek számos megközelítési módja ismeretes, s az egyes tudományterületek és kutatók különböző szempontokat érvényesítenek a bilingvizmus meghatározásában (Beregszászi–Csernicskó 2003: 28). A kétnyelvűség két nyelv kapcsolatának, két nyelv kapcsolata pedig két etnikum, illetőleg azok tagjai kapcsolatának a közvetlen vagy közvetett következménye (Kiss 2002: 211). Viszont „a kétnyelvűséget sem szabad statikus állapotként elképzelnünk, hiszen a nyelvtudás mértéke, az egyes nyelveknek az egyén vagy a közösség szempontjából betöltött szerepe stb. folyamatosan s mindkét irányban változhat” (Bartha 2000: 33).

David Crystal a *Nyelv enciklopédiája* (1998: 451) című könyvében például így válaszol a Mi a kétnyelvűség? kérdésre: „Az evidens válasz az: amikor valaki két nyelvet beszél. Ez a meghatározás azonban nem kielégítő. Nem foglalja ugyanis magába azokat, akik csak alkalmanként használják az egyik vagy a másik nyelvet, vagy azokat, akik az egyik nyelvet már hosszú évek óta nem használják. Nem foglaltatnak benne a meghatározásban azok sem, akik bár igen jól értenek, de nem beszélnek egy nyelvet, illetve, akik megtanultak olvasni, de nem tudnak beszélni, vagy írni egy másik nyelven. A meghatározás nem tisztázza azt sem, mi a viszony a különböző nyelvek és egy nyelv különböző dialektusai, beszédstílusai és szintjei között. És mindenekelőtt, ez a meghatározás semmit nem mond arról, a nyelvtudás milyen szintjén tekinthetünk valakit kétnyelvűnek.”

Az ÉKsz. (2003: 659) meghatározása szerint kétnyelvű az a személy, aki két nyelvet (egyformán) jól használ, s a beszédhelyzetnek megfelelően váltogatni képes. Bővebb definíciót javasol Bartha Csilla, aki szerint kétnyelvű az, aki a mindennapi érintkezései során két vagy több nyelvet kommunikatív, szociokulturális szükségleteinek megfelelően (szóban és/vagy írásban, illetőleg jelelt formában) rendszeresen használ (Bartha 1999: 40).

Kontra Miklós a kétnyelvűséget relatívan értelmezi, mert véleménye szerint az egynyelvűek és a tökéletes kétnyelvűek abszolút kategóriája között a beszélők számos átmeneti típusa található, még a bilingvis népcsoportokban is (Kontra 1981: 8).

A kölcsönzésről, illetve az idegen szó, kölcsönszó, jövevényszó kategóriák elkülönítésének problematikájáról

David Crystal véleménye szerint a kölcsönzés az új szavak egyik nyelvből a másikba való átkerülésének a leggyakoribb módja. Viszont arra is felhívja a figyelmet, hogy maga az elnevezés nem teljesen helyénvaló, vagy ahogyan ő maga is fogalmaz „némileg sántít”, ugyanis a kölcsönzött szavakat később sem kell visszaadni (Crystal 1998: 412).

A kölcsönzés Einar Haugen szerint „egy nyelv elemeinek egy másik nyelvbéli rekonstrukciójára tett kísérlet” (Haugen 1950: 212). Peter Trudgill megfogalmazásában „az a folyamat, amelynek során a kétnyelvű beszélők az egyik nyelvükből való szót használnak a másik nyelvükben, és ezek a kölcsönszavak az utóbbi nyelvnek is szerves részévé válnak” (Trudgill 1997: 41).

A nyelv szókészlete a nyelvi rendszernek közismerten leglazábban strukturált részrendszere, amely könnyen fogad be új elemeket. A szókölcönzés a közvetlen kölcsönzésnek egyedüli reális válfaja olyan értelemben, hogy csak szavak és állandósult szókapcsolatok kerülnek át közvetlenül egyik nyelvből a másikba (Lanstyák 2006: 15). Ugyanakkor „ahhoz, hogy egy másik nyelvből egy szót átvegyünk, és az az átvevő nyelvben meg is honosodjék, az átvevő nyelvi közösség tagjainak jól kell ismerniük az átadó nyelvet, vagyis legalább a részleges kétnyelvűség fokán kell állniuk, különben nem értenék a szavak jelentését, tehát nem is kerülhetne sor a szavak átvételére, legalábbis nem pontos jelentésük megtartásával” (Sulán 1963: 261).

A szó- és szó szerkezet-kölcsönzés osztályozható a kölcsönzés milyensége alapján is. Eszerint beszélünk: direkt és indirekt átvételről, valamint hibrid kölcsönzésről.

I. Direkt kölcsönzésről beszélünk akkor, ha egy másik nyelvbéli elem közvetlen alkalmazásáról van szó az átvevő nyelvben. A direkt átvételnek több formáját célszerű elkülöníteni (Benő 2008: 19–23):

1. *Tulajdonképpen* vagy *lexémakölcsönzés*: a szókölcönzés révén az átvevő nyelv vagy nyelvváltozat egy új szóval gazdagodik;
2. *Szó szerkezet és frazémák átvétele*: gyakori eset, hogy nem csupán szavakat, hanem kifejezéseket is kölcsönöznek egymástól a nyelvek. Ezek a kifejezések a leggyakrabban szállóigék vagy közmondások;
3. *Tulajdonnév-kölcsönzés*: ahogyan a köznevek, úgy a tulajdonnevek is kölcsönözhetőek. Természetesen a meghonosodás folyamatában ezeknek is módosul a hangalakjuk. A tulajdonnevek kölcsönzése során általában földrajzi és személynevek átvétele történik. A településnevek lexémakölcsönzéssel, tükörfordítással és olyan hibrid szerkezetek kialakulása révén kerülhetnek kölcsönzésre, melyek egyik tagja idegen szó, a másik pedig fordítás;
4. *Betűszókölcönzés*: abban különbözik a tulajdonképpen kölcsönzéstől, hogy az átvett lexikai elem az átadó nyelvben is több szó rövidítéséből jött létre, s így gazdag információ tartalom és konkrétabb jelentés vonatkozás jellemzi. Különösen a szaknyelvekben igen elterjedt formája ez az átvételeknek.

5. *Hangalakkölcsönzés és visszakölcsönzés*: a kölcsönzés során olyan hangalak is bekerülhet a nyelv szókincsébe, melynek már van egy hasonló hangalakú és hasonló jelentésű párja is. A hangalakkölcsönzés egyik fajtája a visszakölcsönzés. Ilyenkor az átadó nyelv az átvevő nyelvben módosult nyelvi elemet kölcsönzi vissza és illeszti be új formájában a saját szókincsébe.

6. *Áljövevényszók és szerkezetek*: amikor nyilvánvaló, hogy valamely idegen nyelvből vett elemmel találkozunk, de az átadó nyelvben az adott szó vagy kifejezés nem ismert.

II. Indirekt kölcsönzésnek azt a folyamatot nevezzük, melynek eredményeként az átvevő nyelv elemeinek használata idegen nyelvi hatás következtében megváltozik anélkül, hogy bármilyen idegen morféma bekerülne az átvevő nyelvbe (Kontra 1981: 15). Az indirekt kölcsönzés megnyilvánulhat jelentéskölcsönzésben, tükörszavak és tükörkifejezések használatában és stíluskölcsönzésben, valamint az idegen elem tudatos kerülésében, a hiperpurizmusban is (Benő 2008: 33).

1. *A jelentéskölcsönzés* akkor megy a legkönnyebben végbe, ha az átadó és az átvevő nyelvben is szemantikailag és fonetikailag is hasonló a szó (Haugen 1950: 220). Lanstyák István ide sorolja a tükörszó jellegű és a vonzatkölcsönzéssel járó jelentéskölcsönzést is (Lanstyák 1998: 44–46).

2. *Tükörszavak és tükörkifejezések*: Tükörszavaknak tekintjük egy más nyelvi minta alapján fordítással létrejött származék- és összetett szavakat. A tükörkifejezések két vagy több szabad lexémából álló szerkezetek, melyek a szerkezetet alkotó elemek és az összjelentés tekintetében is megegyeznek az átadó nyelvi mintával (Benő 2008: 35–37).

3. *Hiperpurizmus*: az amikor a kontaktushelyzetben élő beszélők az idegen vagy másodnyelvi elemeket tudatosan, s a lehető legnagyobb mértékben kerülni próbálják.

III. Hibrid kölcsönzés a közvetlen és közvetett kölcsönzés együttes érvényesülésének folyamata, amely a magyar szakirodalomban a részfordításként ismert jelenséggel azonosítható (Kontra 1981: 15).

A nyelvtudományban az etimológiai vizsgálatok megindulásával párhuzamosan vetődött fel az idegen szó, kölcsönszó, jövevényszó kategóriák elkülönítésének a problematikája is. Szarvas Gábor például az idegen szók két osztályának az elkülönítését tartja szükségszerűnek. Véleménye szerint „az elsőbe tartoznak azok, a melyeken nyelvünk már mindazon változtatásokat véghez vitte, melyeknek következtében a szó idegen hangzását végkép elveszti, s teljesen meghonosul, mi több egy egészen új szócsaládnak törzsokapjává válik; a második osztályt azon szók képezik, a melyek még egészen újak s vagy semmi vagy csak lényegtelen hangváltozáson mentek keresztül; továbbá a melyeknél az átidomulás éppen folyamatban van, néha már végéhez közelít, de egyes hangelemek még ingadozó” (Szarvas 1872: 216–217). A Szarvas Gábor által létrehozott két, egymástól jól elkülöníthető, osztályt Simonyi Zsigmond már névvel is illette: *igazi idegen szók* vagy *kölcsönszók* – azok a szavak, „melyeknek idegen voltát érezzük, melyeket gyakran valóban csak kölcsön veszünk, hogy aztán megint túladjunk rajtuk”. A *meghonosult szók* osztályába –

azok a szavak tartoznak melyek oly régen átszármaztak más népektől a mienkhez, hogy vagy jelentésük megváltozott, vagy hangzásuk megmagyarosodott, azonfelül részben már családot is alapítottak nyelvünkben, s így nyelvünk viszontagságaiban részt véve, jogot szereztek maguknak a honosságra” (Simonyi 1885: 286). Horger Antal szerint azonban a más nyelvből származó szavakat egységesen jövevényszónak kell tekintenünk, s a jövevényszó kategórián belül az „átvételük korára és eredeti hangalakjuknak megváltozott vagy meg nem változott voltára” való tekintet nélkül kell megkülönböztetnünk a meghonosodott és az idegen szót. Véleménye szerint meghonosodottnak kell nevezni az olyan jövevényszót, amely a művelt középosztály körében országszerte közhasználatú, vagyis köznyelvi szó; ezzel szemben idegennek az olyan jövevényszót, amely csak egyes társadalmi osztályok körében vagy csak egyes vidékeken használatos, tehát osztálynyelvi szó vagy tájszó (Horger 1940: 125–127).

Elődeivel egyetértve Bárczi Géza is, amellet foglal állást, hogy idegen nyelvi elemnek kell tekinteni azokat a nyelvi elemeket, amelyek még teljes mértékben nem igazodtak az átvevő nyelv rendszeréhez. Azokat az elemeket pedig, amelyek már teljesen elvegyültek az átvevő nyelvben – jövevényszavaknak (Bárczi 2001: 45).

Az idegen szó megjelölést használják azokra az új keletű átvételekre, amelyek a beépülés folyamatának kezdeti stádiumában állnak. Ezek elterjedtsége bizonyos nyelvváltozatokban különböző mértékű lehet. Használatukra gyakran csak azért kerül sor, mert valamilyen jelentésbeli többlettel rendelkeznek az átvevő nyelvi szinonimájukhoz képest. Benő Attila az idegen szavak két csoportját különíti el (2008: 19–23):

–**Nemzetközi szavak** – olyan idegen szavak, melyek kapcsolatba hozhatók a modern tudományos-technikai fejlődés vívmányaival, s amelyek számos nyelvben megtalálhatóak;

–**Xenizmusok** – az idegen szavak nemzeti és kulturális sajátosságokat jelölő csoportja. A xenizmusok által jelölt leggyakoribb fogalomkörök: személyeket jelölő szók, foglalkozásnevek, néprajzi fogalmak (ruházat, hangszer, tárgyak, ételek), intézmények, közlekedési eszközök, épületek, pénznemek

A jövevényszó azonban olyan idegen nyelvi elem, amely hangalaki, morfológiai, esetleg teljes jelentéstani módosulás révén vált az átvevő nyelvben teljes mértékben meghonosodottá. Ezt az is jelzi, hogy az adott szó idegen mivolta a laikus beszélők számára már észreveghetetlen, s hogy az átvevő nyelvben képzős származékszóként, összetett szavak tagjaként is megjelenik, valamint, hogy már nem csak a kétnyelvű beszélők nyelvhasználatában fordul elő. E szavak lexikai hiányt töltenek be az adott nyelvben vagy nyelvváltozatban, mivel új jelentésbeli kategóriát hoznak létre, stílusértékükben és expresszivitásukban különböznek az átvevő nyelvi párjuktól.

Fazakas Emese felhívja a figyelmet arra, hogy bár a korábbi „szakirodalom szétválasztotta a jövevény- és kölcsönszavakat, azonban ma már a jövevényszó és a kölcsönszó szinonimaként szerepel” (Fazakas 2007: 169).

A kölcsönszó bizonyos fokú elterjedtséggel jellemezhető, és elhelyezhető a meghonosodás folyamatának valamely szakaszán, mivel az átvevő nyelvi rendszerhez igazodva némileg átalakul hangalakja, morfémaszerkezete, esetleg módosul a jelentése. Így a kölcsönszó magába foglalja az idegen szó és a jövevényszó kategóriáját is. Ugyanakkor nem tekinthető kölcsönszónak az a szó, amely egyszeri előfordulását, s csupán egy beszélőnél jelentkező interferenciajelenség (Benő 2008: 23–33).

A közvetlen kölcsönszavak esetében az interferenciahatás nem más, mint az egy szót vagy szókapcsolatot érintő bázistartó kódváltás, a kölcsönzés folyamata pedig közvetlen kölcsönzés. Az alaki kölcsönszavak esetében az interferenciahatás talán szintén azonosítható a bázistartó kódváltással, bár itt a helyzet a hasonló hangalakú és jelentésű átvevő nyelvi lexéma megléte miatt bonyolultabb (Lanstyák 2006: 21–22). Ugyanis, „szókölcsönzés terén, különösen tartós és egyben erős nyelvi hatás esetén gyakori jelenség, hogy az idegen eredetű szó valamelyik eredeti, már meglevő szó dublettjeként jelentkezik. Ilyenkor két eset lehetséges. Vannak esetek, amikor az idegen eredetű szó dublett ugyan, azonban az eredeti szó az illető tárgy régebbi, egyszerűbb válfaját nevezvén meg, az idegen eredetű szó pedig az újabb, tökéletesebb változatot, az eredeti szó és a kölcsönszó közti ellentét jelentésmegoszlás formájában föloldódik, azaz mindkét szó fennmarad a nyelvben. Végző fokon a szókölcsönzés ebben az esetben is az átvevő nyelv vagy nyelvjárás szókészletének gazdagodását eredményezi” (Márton 1956: 98)

A kölcsönszó alatt általában azokat az idegen elemeket értik, amelyek eredeti hangalakjukkal azonos vagy hasonló formában kerültek át az átvevő nyelvbe, ugyanakkor tágabb értelemben az átvevő nyelvbe tükörfordítás, illetve jelentéskölcsönzés által bekerült szavak is kölcsönszónak minősülnek (Lanstyák 2006: 19–20). Ezeket indirekt vagy közvetett kölcsönszónak nevezik.

Bárczi Géza viszont a tükörszavak külön csoportba való besorolását tartja célszerűnek, ugyanis ezek a tudatos szóalkotások, az idegen szavaknak szóról szóra, elemről elemre való fordításai (Bárczi 1996: 108), tartalmi átvételei (Erdődi 1952: 462–463). Emellett a tükörszavaknak a másik két csoporttól való elkülönítése mellett szól az is, hogy ez egy átmeneti kategória a jövevényszavak és a belső keletkezésű szavak között, hiszen egy idegen nyelvi minta alapján, annak átvétele helyett, az adott nyelv a saját elemei segítségével próbálja meg azt reprodukálni (Fazakas 2007: 169; Erdődi 1952: 462–463).

Az Eckhardt Sándor által a *calque* magyar megfelelőjeként létrehozott tükörszó vagy tükörkifejezés alapját Asbóth Oszkár 1883-as tanulmányában kell keresnünk (Kiss 1968: 455). Asbóth említett írásában a következőképp határozza meg a magyar keresztény terminológia tükörszavait: „az egyházi kifejezésekben rendesen szolgai fordítással van dolgunk: az eredeti fölfogás csak más-más ruhában tűnik föl, de gyakran megmarad valamennyi nyelvben”, illetve „vannak szók, melyek határozott irányba mutatnak, mert a szláv szót tükrözik” (Asbóth 1883: 394).

A tükörszó terminus hátránya, hogy magába foglalja a több szabad morfémaiból álló tükörkifejezéseket, sőt a tükörszólások egy részét is.

A tükörszó többértelműsége végett célszerű a „kalk” műszót használni, ezáltal ugyanis a tükörszó, tükörkifejezés és a tükörszólás a kalkok egyes fajtáinak jelölésére szolgál. Ha egy átvevő nyelvi szónak nem a denotatív jelentése változik meg egy átadó nyelvi modell hatására, hanem érzelmi, hangulati értéke, használati köre, a megváltozott jelentésű szót stílusbeli kölcsönszónak tekinthetjük (Lanstyák 2006: 23–25).

A kölcsönzés okairól

A kontaktológiai szakirodalom egyik fontos kérdése az, hogy vajon miért is kerül sor adott nyelvek között lexikai elemek kölcsönzésére. E kérdés kapcsán számos elmélet született, melyek túlnyomórészt megegyeznek a kölcsönzést kiváltó alapvető okokban.

Nézzünk hát elsőnek nyelvészek által felállított okrendszereket. A mindennapi használat miatt bekerült kölcsönszók a megszokás eredményei. Olyan szavak ezek, amelyeket a bilingvis nyelvközösségben élők naponta használnak munkájuk során, bevásárlás közben, a szomszéddal való kommunikációban stb. A beszélő ismeri ezek magyar megfelelőjét, de mivel előnyelvi használatukra ritkán kerül sor, a passzív szókincsbe kerültek át (Csernicskó 1995: 139–140). Kótyuk István (1991: 66–69) a kölcsönszavak beáramlását és meghonosodását a következő okokkal indokolta: adott tárgy vagy dolog ezen a néven vált ismertté; hivatalos helyen, hivatalos személyek használják; kényelemszeretet, a beszédtempó felgyorsulása (nem gondolkodunk a magyar megfelelőn, mivel a kölcsönszó gyakran rövidebb és könnyebben ejthető, mint a magyar megfelelője); nyelvi igénytelenség, gyakorlatlanság. Hasonló okokkal magyarázza a kölcsönszavak bekerülését Benő Attila (2004: 151–154; úő 2008: 173–184) is:

- kulturális kölcsönzési modell: a szókölcönzés során az átadó nyelvből olyan sajátos kultúrszavak, történelmi, gazdasági reáliák kerülnek át, melyek nincsenek meg az átvevő nyelvben;

- presztízskölcsönzési modell: az átadó nyelv gazdasági és kulturális szempontból követendő minta a kölcsönző nyelvi közösség számára;

A fentebbi két modell azonban kizárólag a kulturális és gazdasági különbségekben látja a szókölcönzés indítékait, s így mellőzi a nyelvi kontaktus számos aspektusát, melyek figyelembevétele nélkülözhetetlen a kölcsönzés okainak teljes körű magyarázatánál:

- hangalaki expresszivitás: a kölcsönzött elemek hangalakja szebbnek, kifejezőbbnek minősíthető az átvevő nyelvi változatával szemben. Ebből az okból kerül sor a legtöbb hangutánzó és hangulatfestő szó átvételére;

- a jelölés és kifejezés módjából származó expresszivitás: a szavak, kifejezések magukban hordoznak egyfajta képszerűséget is. Az átadó nyelvi elem gyakran kifejezés-értékbeli többlettel rendelkezik, mint az átvevő nyelvbéli megfelelője;

- a negatív tulajdonságokat jelölő jelentésmezők vonzása: a kellemetlen, rossz tulajdonságokat jelölő jelentésmezők (butaság, lustaság, ügyetlenség, erköcstelenség) körében igen nagy számmal megtalálhatók a más nyelvekből vett kölcsönszavak;

- nyelvi jelentéskategorizáció: az egyik nyelv árnyaltabban osztályozhatja a fizikai valóság valamely részletét, mint a másik, s ezáltal információsűrítést visz végbe, amely egy jelzős szerkezet vagy körülírás felváltásánál fontos átvételi ok lehet;

- nyelvi tabu és hangalaki jelöltség: gyakori az érzelmi megnyilvánulásokat, káromkodásokat, átkokat, állatterelő kiáltásokat kifejező elemek átvétele, mivel ezek erős nyomatékkal, színes érzelmi telítettséggel és nagy hangerővel ejtődnek, ami segíti a gyors rögzülésüket és gyors felidézhetőségüket is;

- kisebbségi kétnyelvűség és nyelvi feltételek: sokáig csupán azokat az egyéneket tekintették kétnyelvűnek, akik két nyelvet anyanyelvi szinten ismertek. Mára ez a nézet már természetesen nem elfogadott. A kétnyelvűségi helyzetben ugyanis a nyelvek kölcsönös szerepmegosztásban érvényesülhetnek, ami ahhoz vezethet, hogy egy adott nyelvi szintér lexikai állományában valamelyik nyelv használata válik uralkodóvá, s az ehhez a szintérhez kapcsolódó dolgoknak gyakran csak a másodnyelvi megnevezését ismeri, ami lexikai kölcsönzéshez vezet, mivel anyanyelvén is ezt használja;

- vizualitás: mára nagymértékben megnőtt az írott nyelv szerepe, ami szintén befolyással lehet a nyelvi érintkezésre. Hiszen a domináns kétnyelvű közösségekben (az államnyelv és valamely kisebbségi nyelv használata esetén) az államigazgatás és közigazgatás hivatalos megnevezései, a nyilvános tereken olvasható felhívások, hirdetések, valamint a kereskedelmi tevékenység nyelve természetesen az államnyelv, ami révén a kisebbségi nyelvbe is bekerülnek ezek a megnevezések;

- nyelvhasználati gazdaságosságra törekvés: ha a kölcsönszó hangalakja rövidebb, morfológiailag egyszerűbb az átvevő nyelvi megfelelőjénél, akkor a beszélők hajlamosak ennek a használatát előnyben részesíteni.

Zlinszky Aladár a *Stilisztika és verstan* c. tanulmányában szintén azt mondja, hogy „kölcsönszóra akkor van szükség, ha valamely nép egy másiktól valamit tanul. A tanult dologgal együtt átveszi annak a nevét is, és saját szókincsébe illeszti. A magyar nép mindazon népektől tanult, amelyekkel vándorlása közben érintkezett, és azoktól is, akik mai hazájában hatottak reá. Viszont más népek is tanultak a magyartól. Úgynevezett tiszta nyelv nincs is a világon.” (Zlinszky 1913). Nem elhanyagolható és mindenképp figyelembe kell venni azt is, hogy a kisebbségben élő magyar nemzetrészek nyelvük hosszú távú megőrzése, ill. a többségi társadalomba való szükséges mértékű beilleszkedésük érdekében legfontosabb nyelvi célként az anyanyelv már ismert beszélt nyelvi regisztereinek megerősítését, kiteljesítését, s újabbaknak (a standard nyelvváltozatnak, a különféle szaknyelveknek stb.) alapos elsajátítását, valamint a második nyelv szükséges mértékű megtanítását határozzák meg. Térségünkben tehát e kisebbségi közösségek alapvető nyelvi célként a funkcionális kétnyelvűség elérését határozzák meg (Lanstyák 1996: 11–15).

Ugyanakkor nem kell nyelvésznek lenni ahhoz, hogy valaki, különösen az a személy, aki aktívan érintett a kérdésben, választ adjon arra, hogy miért is alkalmaz anyanyelvi beszédében másodnyelvi elemeket. Nézzünk tehát néhány laikus véleményt is a kölcsönszavak bekerülésével kapcsolatban:

– Persze, ez az oroszból átvett szavakat ugyan úgy használjuk magyarul is,... mert könnyebb az embereknek úgy használni, mint ahogyan a másik nyelvben használják. Tehát nem azt mondják, hogy személyigazolvány, hanem passzport vagy a kiflire nem azt mondják, hogy kifli hanem bulocska.

(170_MEZOGECSE_1981_NO_ANYTR; N=37)

– ...me rövidebb kimondani, hogy paszport, mint személyi.

(150_MAKKOSJANOSI_1959_F_ANYTR)

– Hát, mert így hallottuk osztán így mondjuk úgyi már az urasabban, hogy személyigazolvány vagy igazolvány mi már csak így mondjuk, hogy passzport.

(345_RAFAJNAUJFALU_1931_NO_GYAK N=19)

– ... itten ukránok is élnek, oroszok is élnek, így mi is átvettük tőlük egyes szavakat, még nem is tudjuk magyarul, hogy mi az. Gondolkodni kell, hogy megfejcsük, hogy mit akarunk mondani.

(430_NAGYBAKTA_KOSZTYO ERZSEBET (1942)_ANYTR)

– Há, ez ez má olyan beidegződés. Az emberek úgy, úgy megszokták. Mondjuk, bemegy egy hivatalba, akkor nem ke hogy megértse az az idős bácsi vagy néni, hogy most mit mondott teljesen, de azt mondja, dájte pászport, akkor odaadja a paszportot.

(322-CSETFALVA-1960-F-ANYH 1-2. RÉSZ N = 13, 14)

– Az a nyelv amely a, amelyik erősebb az valamilyen szinten bélyegét rányomja arra a kisebbségre ahol van.

(246_HALABOR_1947_N_ANYTR; N= 6)

– Hát tulajdonképpen Ukrajnában élünk, és nekünk ez a megnevezése a mindenféle iratoknak, igazolványoknak meg van a külön elnevezés ukrán elnevezés és nekünk az ukránul van.

(D15 - BADALO-1962_NO_ANYTR. NO-24)

Az idegen szókhoz való viszony kérdése

Az idegen szók használatával szemben, főleg a nyelvművelői körökben, erős ellenállás figyelhető meg. Nyelvészeink közül sokan hangoztatták, s vannak olyanok, akik még ma is hangoztatják, hogy e szavak feleslegesek a magyar nyelvben, mivel a laikusok és a nyelvművelők többsége az idegen- vagy másodnyelvi hatások megmutatkozását egyfajta „nyelvromlásként” értékeli (lásd pl. Balázs 2005a). Ugyanakkor, amint azt a Kiss Jenő (2011a: 12) által idézett Nádasdy Ádám (2003: 169) is leszögezi „a «nyelvromlás» fogalmát, mibenlétét a nyelvtudomány nem ismeri, csak nyelvi változásról tudunk, s persze tudjuk azt

is, hogy – mint minden változás – ez is egyesekből lelkesedést, másokból aggodalmat vált ki.” Hasonló jellegű szembenállás figyelhető meg a szociolingvistáknak és a nyelv művelőknek a kétnyelvűségről és a kölcsönszavakról alkotott nézeteiben is (lásd a 2. táblázatot).

2. táblázat: A szociolingvisztikai és a nyelv művelői nézetek szembenállása
(Forrás: saját szerkesztés)

A szociolingvisták szerint	A nyelv művelők szerint
A kétnyelvűség normális állapot, a kétnyelvű emberek is normális emberek, csak épp nem úgy beszélnek anyanyelvüket, mint egynyelvű társaik.	A kétnyelvű egyének tudatában az érintkező nyelvek egymásba fonódnak, keverednek, ami a nyelvérzék bizonytalanná válásához, a nyelvi rendszer megbomlásához vezet.
Ha a beszélő ismeri a kölcsönszavaknak az adott nyelv egynyelvű változataiban használatos szinonimáit is, akkor szókincse gazdagabb az egynyelvű közösségben élő társaiénál.	A kölcsönszavakat a nyelvi hanyagság, a „mindegy, hogyan beszélek” felfogás következményeként használjuk. Az ilyen szavak azért veszélyesek, mert kiszorítják a nyelv saját elemeit a használatból.
A nyelvek sohasem halnak ki amiatt, hogy szavakat kölcsönöznek más nyelvekből, vagy, hogy a beszélők idegen szavakat is használnak. A nyelvek fennmaradása attól függ, hogy vannak-e olyan beszélőik, akik használni akarják azokat.	Nyelvünk fölépítésében, minden jellegzetes tulajdonságában annyira más, mint a többi művelt nyelv, hogy az egész emberiség, az emberi műveltség szempontjából megérdemli megőrzését.

Az ilyesféle hozzáállás azonban egyáltalán nem tekinthető újszerű jelenségnek. Így volt ezzel már Simonyi Zsigmond (1885: 285–286) is, aki egyik tanulmányában így fogalmazott: „Vannak most is akárhányan kivált hírlapíróink és szaktudósaink közt, a kik folyton folyvást idegen szókkal tarkázzák nyelvüket, ott is, a hol minden nehézség nélkül elkerülhetnék: *momentumot* írnak mozzanat helyett, *nisust* a törekvés helyett stb. stb. Ennek részint restség és kényelmesség az oka, részint pedig az a hiú törekvés, hogy a mit írnak, tudósabb színt mutasson a hozzá nem értőnek” (Simonyi 1885: 285). Bár azt ő maga is elismeri, hogy „az idegen szók fölös használata még korántsem olyan baj, mint a hibás szóképzés vagy éppen az idegenszerű szófűzés”, illetve, hogy „számos idegen műszót szükségképpen kell használnia a szakembernek, sőt mindenkinek, a ki az illető tárgyat vagy fogalmat szabatosan, kétértelműség és körülírás nélkül ki akarja fejezni”. Hasonló

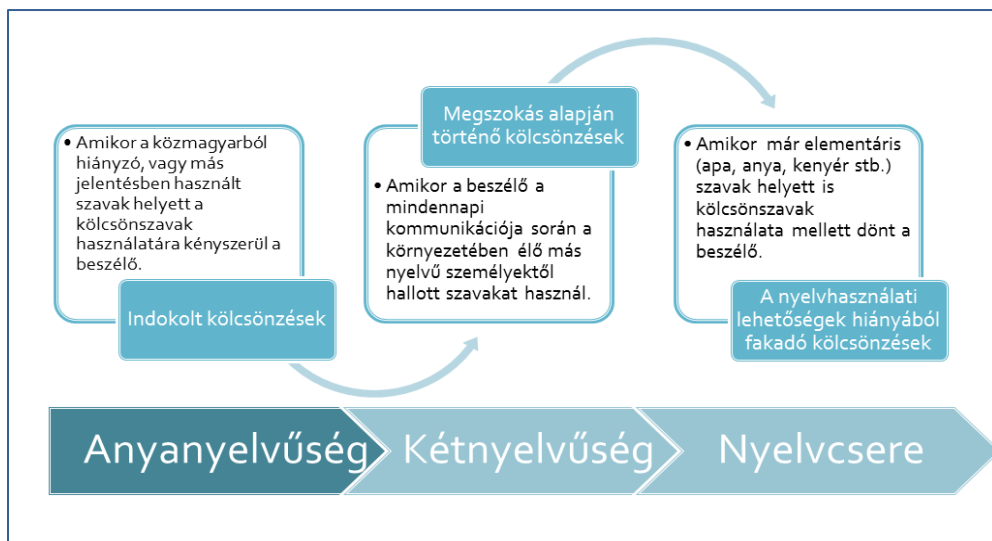
véleményt fogalmaz meg a kölcsönszavak használatával kapcsolatban Kótyuk István (1991: 67) is, aki úgy véli, hogy „e szavak túlnyomó többsége fölösleges a nyelvben, mivel az általuk jelölt fogalmaknak megvan a magyar neve”, ugyanakkor „magyar megfelelőjük legfeljebb akkor bukkan fel, ha a beszélő nagyon választékos akar lenni, és kínosan ügyel nyelvhasználatára”. Ezzel szemben Szarvas Gábor (1872: 302) azon a véleményen van, hogy „a meghonosult idegen szók többé nem idegenek, hanem sajátunk; s ennél fogva kiirtásukra, hisszük, még a legérzékenykedőbb, legtúlhajtottabb nemzetieskedés sem akar gondolni.” Az *idegen szók a magyar nyelvben* című székfoglaló értekezése (1872a) és a Ferenc legenda nyelvi jelenségeinek ismertetése során létrehozott idegenszó listája (1872b: 217–222) parázs nyelvészeti diskurzus kibontakozásához vezetett. A bírálók azt próbálták bizonygatni, hogy a Szarvas által idegennek (főként szláv eredetűnek) minősített szavak valójában „tősgyökeresnek ismert magyar szavak” (Csalomjai 1872: 298). A bírálatokra adott magyarázatában Szarvas Gábor felteszi a kérdést, hogy vajon miért is kell minden áron cáfolni a magyar nyelvben lévő idegen szók létét. S természetesen a választ is ad, az általa költőinek szánt kérdésre.¹

Szarvas Gábor fenti megállapításával egyetértve Kiss Jenő azt mondja, hogy az „idegen nyelvi hatással kapcsolatos félelmek elsősorban nem nyelvi eredetűek, hanem a népi, illetőleg kulturális veszélytudat nyelvi síkra terelődéséből eredeztethetők”. S Hadrovics Lászlót (1979: 3) idézve megjegyzi azt is, hogy ez akkor következik be, amikor egy nép úgy érzékeli, „hogy nemzeti létét, hagyományait, kultúráját, nyelvét veszély fenyegeti egy vagy több fölényes, erősen terjeszkedő kultúra és nyelv részéről” (Kiss 2011a: 9). Hadrovics László nyelvszemléletét illetően Kiss Jenő megjegyzi, hogy „Hadrovics nem ért egyet a leegyszerűsített szembeállításal, hogy tudniillik az anyanyelvi szavak előnyben részesítése provinciálissá tesz, az idegen szavak viszont a világkultúrához való utat jelentik. Nem a „vagy – vagy”, hanem az „is – is” a követendő út véleménye szerint, s a fő szempont a nyelvközösség egésze nyelvi kommunikációja minél zökkenőmentesebb voltának a biztosítása – s ebben bennfoglaltatik az anyanyelvi elemekből való lexikális építkezés támogatása” (Kiss 2011b: 122). Ilyen esetekben ugyanis a szókölcsönzés, illetve a kölcsönszavak használata semmiképp sem értelmezhető a nyelvromlás jeleként.

Széles körben elterjedt nyelvi mítosz az is, miszerint az idegen eredetű kölcsönszavak beáramlása azért is veszélyes, mert előbb-utóbb nyelvcserét idézhet elő az átvevő nyelvi közösségben. Ugyanakkor kétségtelen tény az, hogy a kölcsönszavak használati mértéke, és az adott közösségben való elfogadottsága fontos mutatóként szolgálhat a nyelvi folyamatok vizsgálatakor (lásd az 2. ábra).

¹ A kérdésre adott választ lásd *A szláv nyelvi hatás mértékének megítélése a magyar nyelvtudományban* című rész utolsó bekezdésében.

2. ábra: A kölcsönszavak használata és a nyelvi folyamatok összefüggései (Forrás: saját szerkesztés)



Ezzel kapcsolatban Lanstyák István (2014: 109) megjegyzi, hogy annak, hogy egy kétnyelvű közösségben nyelvcseré induljon meg, s az esetleg végbe is menjen, mindig nyelven kívüli okai vannak. Borbély Anna (2001: 194) a nyelvcserét egy folyamatként vázolja fel, melynek kezdeti fázisában „a közösség egy vagy több tagja nem használja többé csoportja anyanyelvét”, míg „a befejezésekor a közösség tagjai közül már senki sem beszél a közösség eredeti nyelvét”.

Kontra Miklós (2013: 8) a nyelvcseré két típusát különbözteti meg: a kényszer hatására történő és a spontán módon történő nyelvcserét, s megjegyzi, hogy „a spontán nyelvcseré emberi jog, a kikényszerített nyelvcseré emberi jogsértés”.

A kölcsönszavak használatát tehát nem tekinthetjük sem a nyelvromlás egyik jegyének, sem pedig a nyelvcseré kiváltó okának.

Hiszen, amint azt David Crystal (1998: 17) is megjegyzi „minden nyelv a használók szükségleteinek kifejezésére jött létre”. Így tehát nyelvromlásról csak akkor lehet beszélni „ha olyan változások lépnek föl valamely nyelvben, amelyeknek következtében az adott nyelv a korábbiakhoz képest kevésbé felel meg a közösség vele szemben támasztott nyelvi közlési és kifejezési igényeinek” (Kiss 2011a: 12.).

Amint azt Lanstyák István is megjegyezte egyik korábbi interjújában a kölcsönszavak és más kontaktusjelenségek legfeljebb közvetve járulhatnak hozzá a nyelvcseréhez azáltal, hogy azt a benyomást keltik, mintha a kisebbségi magyarok anyanyelve alacsonyabb rendű lenne, mint a magyarországi magyar, vagy pedig az adott ország államnyelve.

Ez a presztízscsökkenés az egyik oka lehet annak, hogy „a magas fokon kétnyelvű szülők esetleg amellet döntenek, hogy gyermeküket a magasabb presztízű többségi nyelven szocializálják” (Komlós 2001: 40), ami valahol

a nyelvművelés hatásának is betudható, hiszen az „a művelt köznyelvtől való eltéréseket devianciának láttatja, méghozzá valamiféle erkölcsi vagy jellemhibának, amiben a delikvens igenis elmarasztalható, s így kiérdemli a gúnyt és megvetést” (Nádasdy 2002).

Ehhez kapcsolódóan Kolláth Anna (2008: 98) konstatálja, hogy a kölcsönszavak szótárakban, nyelvtanokban és kézikönyvekben való szerepeltetése hozzájárul ezek jobb elfogadottságához és az ún. „bűntudat” nélküli használatához is.

A magyar nyelv esetében, amint azt Balázs Géza is megjegyzi, jelenleg nem beszélhetünk nyelvromlásról, „hiszen ma magyar nyelven mindent ki tudunk fejezni, minden szakterület művelhető anyanyelven. Nem utolsósorban azért, mert elég sokan fáradoztak a magyar nyelv gazdagításán” (Balázs 2005a: 65). Viszont felhívja a figyelmet arra is, „hogya a magyar nyelvet nemcsak határokon belül beszélik, hanem egyre többen csak szórványokban, leszakadva a magyar nyelvterületről”, s „ott már valóban romlik a nyelvhasználat” (uo).

BETEKINTÉS A MAGYARORSZÁGI SZLAVISZTIKA KUTATÁSTÖRTÉNETÉBE

A szláv–magyar nyelvi kapcsolatok korábbi kutatástörténetei

A több évszázad során felhalmozódott tudásanyag kutatástörténeti szempontból való teljes körű összefoglalására a mai napig nem került sor. Az egyes nyelvészeti munkák rendre foglalkoztak és foglalkoznak a korábbi, általában az adott kérdéskör kapcsán született munkák bemutatásával és elemzésével.

A szláv–magyar nyelvi kapcsolatok kutatástörténetének a kezdeti időszakát Gáldi László dolgozta fel, s adta közre a *Studia Slavica Academiae Scientiarum Hungaricae* című folyóirat első és második számában (1955, 1956). Gáldihoz hasonlóan Fried István is több tanulmány keretében foglalkozott a korai magyarországi szlavisztika alakulásával (vö. Fried 1969; 1974). E munkái elsősorban Štefan Leschka szlavisztikai tevékenységének az ismertetésével foglalkoznak. A magyar nyelv jövevényszavait vizsgáló kutatásokat, s itt természetesen a szláv jövevényszavakkal kapcsolatos vizsgálódásokat is, Bárczi Géza foglalta össze a *Magyar szókincs eredete* (1951, újra kiadva 2001: 24–91) című munkájában.

A Bárczi-féle kutatástörténet kiegészítéseként, pontosabban egyfajta folytatásaként készítette el Mollay Károly a *Jövevényszó-kutatásunk 1945-től 1957-ig* című tanulmányát, mely ugyancsak kitér a szláv jövevényszavak kutatására is (1958: 152–153), megjegyezve, hogy a vizsgált korszak e témakörben született legjelentősebb terméke Kniezsa István 1955-ben napvilágot látott *A magyar nyelv szláv jövevényszavai I.* című munkája.

Kniezsa az említett munkája bevezetőjében a második, el nem készült kötetrel kapcsolatban a következőket írja: „a magyar nyelv szláv jövevényszavai kutatásának részletes történetét, az eddigi vélemények általános jellemzését és kritikáját csak e munka második kötete fogja tartalmazni” (Kniezsa 1955: 3).

H. Tóth Imre *Bevezetés a szláv nyelvtudományba* (1991) című munkája tizenharmadik fejezete a magyarországi szlavisztika történetének a rövid bemutatásával foglalkozik. Ebben a szerző célszerűnek tartja a magyarországi szláv nyelvtudomány történetét a felszabadulás előtti és a felszabadulás utáni korszakokra osztani. Ugyanakkor megjegyzi azt is, hogy „e két szakasz között merev határvonalat nem lehet húzni, mert tudósainknak egy jelentős része már a felszabadulás előtt megkezdte tudományos tevékenységét, bár az csak a felszabadulás után teljesedett ki” (H. Tóth 1991: 132–133).

A magyarországi szláv nyelvtudomány történetének eddigi legteljesebb feldolgozását az 1990-ben megjelent *A magyarországi szláv nyelvtudomány bibliográfiája 1985-ig* képezi.

Mikorra tehető a magyar-szláv etnikai és nyelvi érintkezések kezdete

Kniezsa István (1942, újra kiadva 2000: 138) megállapítása szerint a magyar nép a Kárpát-medencében a honfoglaláskor – néhány apró szigettől eltekintve – szláv lakosságot találhatott, s természetesen e néptől tanulta meg az új, addig számára ismeretlen fogalmakat is. Asbóth Oszkár (1893a: 42) a magyar nyelvben meghonosodott szláv szók hangtani sajátosságai alapján úgy gondolja, hogy „a szláv szók javarésze egy, az ószlovén nyelvvel a legszorosabb rokonságban lévő nyelvből került nyelvünkbe, még pedig valószínűleg a honfoglalásra következő legelső századokban.”

Munkácsi Bernát (1897: 29–30) ezzel szemben a magyar-szláv etnikai és nyelvi kapcsolatok kezdeti időszakát vizsgálva a következő megállapításokra jutott:

1. A magyarok és szlávok etnikai, valamint nyelvi érintkezésének kezdetei tetemesen régebbiek a honfoglalásnál, s a magyarok Fekete-tenger melléki tartózkodásának korszakába teendők.

2. Különösen a nyelvi hatás terén, ezen korból valóknak kell tekintenünk – hacsak határozott történeti, vagy nyelvészeti körülmények az ellenkezőt nem bizonyítják – közkeletű, valamint ószlovén, oláh-szláv és orosz hangalkotású szláv jövevényszavainkat.

3. Mai hazánk területén a honfoglaló magyarok a jelenleg is élő szláv nemzetektől különböző, velük nem azonosítható szláv népséget legfeljebb csak igen jelentéktelen, az etnikai és nyelvi hatás szempontjából tekintetbe alig vehető számban találhattak.

4. A magyar nyelv szláv elemeiből levonható műveltség- és őstörténeti következtetések tehát (pl. a házi életre, földművelésre, iparra és a keresztyénséggel való első megismerkedésre vonatkozólag) szintén régibb, a honfoglalást megelőző korban gondolandók.

5. Szemben a szláv etnikai és nyelvi hatás ezen ősi rétegével van egy újabbkori, a jelen haza területén történt érintkezésből származott réteg is, mely főképp délszláv jellegű. Ilyen legrégebbi állami intézményeink egyik legfontosabb szava megye, régi megya is (= horv., szerb medja), mely, ha hazánk szláv lakosságának főtömege ószlovén fajta nyelvet beszélt volna, mindenesetre mesgyé-nek (ószlov. mezda) hangzanék.

Melich János (1902: 39–40) Asbóth Oszkár fenti kijelentését kétségbe vonva felhívja a figyelmet arra is, hogy Asbóth maga is belátja, hogy a kérdés vizsgálata meglehetősen kezdeti szakaszában jár, s hogy az új szempontok szerint végzett kutatások az eddigiektől eltérő eredményekre is vezethetnek. Az új eredmények lehetőségének igazolásául említi Asbóthnak azt az Oblak, Vondrák és Jagić által már cáfolt nézetét is, miszerint a keresztény terminológia „a nagy morva birodalomban alakult meg.”

A szláv nyelvi hatás mértékének megítélése

A honfoglalás után az idegen környezetbe került magyarság nyelve a gazdasági és kulturális átnevelődés során számos európai nyelvvel érintkezett és sok idegen szót vett át. A leggyakrabban és a legnagyobb intenzitással az itt talált szláv lakossággal került kapcsolatba. E kapcsolat eredménye a tekintélyes számú szláv jövevényszó (Bárczi 1963, újra kiadva 1996: 115), melyek mennyiség messze meghaladja minden más ismert nyelvből átvett szavaink számát (Zoltán 2004: 671).

A szláv jövevényszavak száma ugyanis főleg azzal magyarázható, hogy a magyarság a honfoglalás után kultúráját az európai, közelebbről a közép európai kultúrával cserélte fel, ezt a kultúrát pedig – különösen kezdetben – az itt talált szláv népek közvetítették (Kniezsa 2003). Melich János szerint „a magyar köznyelvben 600–650 körül van azoknak a szavaknak a száma, amelyek kétségtelenül a szláv nyelvekből kerültek” (Melich 1926: 110). Papp Ferenc számításai alapján a szláv eredetű tőszavak aránya (9,36%) megközelíti a finnugor (10,10%) és meghaladja a magyar belső keletkezésű (8,18%) szavaink mennyiségét (1974: 55–56).

A nagymértékű szláv hatás jelentőségét azonban azzal szokás csökkenteni, hogy a magyarság sohasem érintkezett az őszlávokkal, csak az egyes szláv népekkel volt kapcsolatban. Így tehát téves az a felfogás, hogy „a szláv hatás nyelvünkben egységes, egy szláv nyelv részéről eredő hatás volna” (Melich 1926: 110). „Ezért voltaképpen nem is szláv, hanem külön tót, orosz, szerb, horvát, bolgár, illetve szlovén hatásokról kellene beszélnünk” (Bárczi 1963, újra kiadva 1996: 116; Kniezsa 1942, újra kiadva 2000: 144), „s ha idővel képesek leszünk szláv szavaink mindegyikéről kimutatni, hogy melyik szláv nyelvből való, akkor fogjuk látni, hogy bár összességében a szláv nyelvi hatás nyelvünkben igen nagy, egy-egy szláv nyelvnek a hatása azonban nem nagyobb, mint pl. a régi török vagy az olasz nyelvi hatás” (Melich 1910b: 447). Emellett meg kell azt is jegyezni, hogy a magyar nyelv szláv elemei „főtömegükben egy, az élő szláv nyelvek egyikével sem azonosítható s nyelvemlékek híján biztossággal meg nem határozható szláv nyelvből valók” (Munkácsi 1897: 1).

Felmerül azonban a kérdés, hogy miért is volt szükség az idegen, főleg a szláv nyelvi hatás mértékének a kicsinyítésére. A választ Szarvas Gábor a következőképp fogalmazta meg: „Azért, mert – azt tartják sokan, mondhatni a nagy rész – mert szégyen volna a magyarra [...], ha bebizonyulna, hogy mi oly nagy falka szót kölcsönöztünk különösen a szláv, de meg egyéb népektől is; mert ez semmi egyéb nem volna, mint nyílt bevallása annak, hogy őseink műveletlenek voltak, s a mi fő, műveletlenebbek a szlávoknál” (Szarvas 1872: 302).

A magyar-szláv rokonság kérdése

Az európai nyelvészet korai időszakában (a XVI–XVII. század) a szláv szók magyar nyelvben való tömeges jelenléte, illetve a huzamos ideig élő szláv helyesírás miatt voltak olyan tudósok, akik a szláv rokonság lehetőségét is felvetették (Kerecsényi 1929: 545).

Hegedüs József a kérdés vizsgálata kapcsán az 1663-as, ismeretlen szerzőjű, *Hungar- und Siebenbürgische Chronica*, és Bochart azon kijelentésére hívja fel a figyelmet, mely szerint a magyar, más szláv nyelvekkel együtt, a szláv (alap)nyelvből származik, s megjegyzi azt is, hogy az általa idézett művek „szóegybevetéseket nem közöltek, a rokonságot semmivel sem támasztották alá, s inkább csak a magyarság földrajzi elhelyezkedéséből indultak ki” (Hegedüs 1966: 139). Ezzel kapcsolatban Nagy Sándor viszont azt mondja, hogy „magyar szavaknak szláv szavakkal való egyezése esetén nem mi vagyunk a kölcsönvevők, mint ahogyan eddigi nyelvészeink és historikusaink egész kara zengte, hanem a világ minden része fele szétszóródott sumér ősök nyelvéből kerültek a mi nyelvi örökségünkkel egyező értelmű szavak olyan nyelvekbe is, amelyek sem a nyelv-szerkezetére, sem a szókincs egyezése tekintetében nem rokonaink” (Nagy 1956: 258).

Moór Elemér a szláv származású, s általa „feleslegesnek” minősített idegen szavak társadalomtörténeti kiértékelése alapján ugyancsak arra a megállapításra jutott, hogy „nekünk és a szomszédos szláv népeknek közös őseink is vannak” (Moór 1960: 501). Véleménye szerint a „szláv származású helyneveink ugyanis azt tanúsítják, hogy a magyar honfoglalás előtt itt élt szlávokat nem űzték el vagy irtották ki azok az őseink, akik Kelet-Európából egy hosszantartó és intenzív szárazsági periódus folyamán, illetőleg következtében a nyájaik számára legelőterületet kereső besenyők nyomására 896-ban költöztek e földre”, azaz ezek „nyilván beleolvadtak a magyarságba, vagyis az ő utódaik is mi vagyunk” (Uo.).

A korábbi dilettáns nézőpontokkal szemben a mai magyar nyelvészeti szakirodalomban egyre elfogadottabbá válik az a nézet, mely szerint nyelvünk több ősré vezethető vissza, vagyis „legvastagabbik gyökere finnugor, a másik – az sem vékony – török, a harmadik szláv, a negyedik német, az ötödik latin, a hatodik... de ne is folytassuk. Mind, mind együtt, egymás mellett – ettől magyar a mi nyelvünk” (Szilágyi 1999: 363). Vagyis az effajta, konnekcionista modell, azáltal, hogy „egyetlen, stabil nyelvtani váznak tekintett sajátosságcsoporthoz kiemelve, majd elkülönítendő az ehhez állítólag jórészt csak lexikális többletként járuló újabb elemektől”, a nyelvek alakulástörténetét az előzmények egymással hálószerűen találkozó dinamikus összjátékának tulajdonítja, s ezzel átrendezi a klasszikus nyelvcsaládok képét is (Fehér 2011: 86).

A szláv–magyar nyelvi kapcsolatok kutatásának kezdetei

A magyar nyelv szláv elemeire vonatkozó kutatások kezdetének Verancsics Faustus *Dictionarium Quinque Nobilissimarum Europae linguarum, Latinae, Italicae, Germanicae, Dalmaticae et Vngaricae* c. ötnyelvű szótárát szokás tekinteni, mely 1595-ben Velencében került kiadásra, s közel 4500 címszót tartalmaz. Verancsics műve a magyar és a horvát lexikográfiában is kiemelkedő helyet foglal el, ugyanis ez a horvát nyelv első nyomtatott szótára (Fóris 2003: 121), illetve az első horvát-magyar szótár is (Nyomárkay 2004: 57). „A munkának nemzettörténeti szempontból is nagy a fontossága, hiszen a magyar nyelv »felfedezésének« szinte nyitó akkordja. Nem véletlen, hogy a szerző nobilisnak mondja a latin mellé besorolt nemzeti nyelveket, mivel olyan korszakban jelent meg a mű, amikor a nemzetfölötti latin nyelv egyenrangú társaként kér jogot a közép-európai tudatban több nemzeti nyelv, köztük a magyar is. A nemzeti öntudat érzékelésének fontos tanúja ez az ötnyelvű szótár, s talán egyúttal többnyelvű birodalom nyelvi sokszínűségében való egységességének híradója” (Erdődi 1975: 95). Magyar nyelvészeti jelentőségét elsősorban az adja, hogy ez „az első magyar etimológiai szótár, még akkor is, ha csak szláv eredetűnek tartott magyar szavakat tartalmaz” (Vig 2010: 15). Annak ellenére, hogy a szótár a magyar elemek viszonylag szűk rétegét, Melich János (1906: 168) szavaival élve „csakis a legszükségesebbeket foglalja magában”, mégis sokan forgatták és adták azt újra ki, vagy használták fel saját munkáik megalkotása során, melynek bizonyítékául számos munka megemlíthető.² Laczkó Géza véleménye szerint épp ez, mármint a számos feldolgozás, tanúsítja a legjobban Verancsics művének értékét és fontosságát (Laczkó 1906: 438).

A szótár máig számos vitás kérdés alapjául szolgál. Pl. nem tisztázott, hogy Verancsics egyedül, vagy más tudósok segítségével alkotta-e meg e nagyszabású művét, illetve az sem egyértelmű, hogy milyen céllal és, kiknek (nyelvtanuló diákok, vagy falusi papok) is íródott a szótár. Vig István az utóbbi kapcsán megjegyzi, hogy a mű keletkezésének valódi okát teljes bizonyossággal addig nem lehet megállapítani, amíg a latin címszavak fogalomköri csoportosítására sor nem kerül. (2010: 35–36). A *Dictionarium* tartalmi szempontból több részre osztható: A mű nyitányát az Arconatus Jeromos, II. Rudolf udvari titkára által írt költemény adja, mely arról számol be, hogy a mű szerzője Fausti Verantii, vagyis Verancsics Faustus. Ezt egy ajánlólevél követi, melyet a szerző Carillius Alfonsushoz intézett. Ebben Verancsics arról is szót ejt, hogy a szótár elkészítése a megjelenése előtt sok évvel, rövid idő alatt történt. Az ezt követő olvasói előszóból, többek közt azt is megtudhatjuk, hogy nála a német nyelvet az

² Vö. pl.: *Dictionarium Septem diversarum linguarum, videlicet Latine, Italice, Dalmatice, Bohemice, Polonice, Germanice, et Vngarice, vnà cum cuiuslibet Linguae Registro siue Repertorio vernaculo, in quo candidus Lector, sui Idiomatis Vocabulum, facile inuenire poterit. Singulari studio et industria collectum a Petro LODERECKERO Prageno, Bohemo etc. Cum gratia et Priuilegio Imperiali. Colophon: Pragae, E Typographaeo Ottmario. Impensis Authoris. MDCV.; vagy *Dictionarium pentaglottum*. Recudi curavit Iosephus THEWREWK DE PONOR. Posonii, Typis Belnayanis 1834.*

osztrák-bajor nyelvjárás, míg a szláv nyelvet a szerző saját anyanyelve a régi horvát nyelv (a mai csa nyelvjárás) képviseli. Itt számol be a dalmát-horvát és magyar szavakban követett helyesírási elveiről, melyek olasz hatást mutatnak. A továbbiakban latin szavak magyarázat nélküli felsorolása következik, az olasz, német, horvát, és magyar értelmezésekkel együtt. Megjegyzendő, hogy a Magyar- és Olaszországban iskolázott sebenicói dalmata szerző, mind a latin szavakat, mind az értelmező négy nyelv szavait saját tudásából merítette, ugyanis mindegyiket bírta.

Verancsics művének 118–122. lapján 305 horvát-magyar szóegyeztést közöl. „Ezek többségéről ugyan nem bizonyítható, hogy éppen a horvátból kerültek volna a magyarba, mégis meglepően sok köztük a későbbi tudományos kutatás által is megerősített szláv eredetű szó (pl. *ablak, abrak, ábrázat, abroncs, abrosz, acél, apáca, asztag, asztal, bab, bába, barát, barlang, bélyeg, beszéd, beszél, bodza, bolha, borda, borostyán, borotva/beretva, borotvál/beretvál*)” (Zoltán 2005: 12). Viszont, ha a magyar nyelvészek használni akarják Verancsics munkáját, vagy a korban készült más szójegyzékeket és szótárakat is, akkor igen nehéz helyzetbe kerülnek, ugyanis ábécé rendje csak a latin szavakra vonatkozik, s így egy-egy magyar adat kedvéért gyakran az egész szótárt végig kell böngészni (E. Abaffy 1961: 117). E csorbát igyekeznek kiküszöbölni Simond Renée 1959-ben megjelent monográfiája, „mely nem egyszerűen szómutató, hanem szómutató és szótár egyszerre”, ugyanis „a címszóul tett köznyelvi alak mellett ott találjuk a szónak Verancsicsnál előforduló összes adatát betűhív közlésben, az adat lelőhelyére utaló lapszámot és a latin megfelelőt” (E. Abaffy 1961: 117) is.

Természetesen Verancsics munkáját követően is történtek kísérletek a magyar nyelv szláv szavainak a kimutatására. Ilyen volt például a *Debreczeni Grammatika* (1795) is „mely korához képest elég józansággal állította össze a „más idegen nemzetek szavaival egyező magyar szókat”. Kezdi a zsidón és folytatva török, perzsa, arab, görög, deák, német és francia nyelveken, mint legfontosabbal a „tót” szókkal végzi, melyekből 168-at talált a magyarral egyezőnek (Kúnos 1884: 266–267). Ugyanakkor e munkák (pl. Gyarmathy Sámuel *Affinitas linguae Hungaricae cum linguis fennicae originis grammaticae demonstrata* (1799); Dankovszky Gergely *Magyaricae linguae lexicon critico-ethymologicum* (1833) stb.) „a magyar nyelvben található szláv szók felemlítésénél a hasonlatra támaszkodva, a gyöknyomozó nyelvészet legfőbb elemeit mellőzve, oly túlzásba estek, miből sem a nyelvtudomány, sem az ethnographia, sem a történetírás hasznát nem látott” (Majláth 1882: 11). „Hiányzik náluk a szélesebb látókör, a valódi tudományos készültség és a gondos kritika. Mindehhez Dankovszkynál talán még a rosszakarat is járult”, ugyanis szerinte a magyar nyelv 4668 gyökérszava közül csupán 962 eredeti magyar, míg például a szláv eredetűek száma 1898 (Halász 1881: 195). Épp a fent említett hiányosságok végett mondta már Kniezsa István is azt, hogy „nem érdemes ugyanis múlt század eleji (vagy még inkább XVI. század végi) kutatóknak amúgy is tisztára dilettáns vélekedéseit komolyan cáfolgatni. Ha tehát egy szómagyarázat csak e szerzők valamelyikénél található és véleményem szerint a magyar szó nem szláv eredetű, a szómagyarázat nálam nem is szerepel” (Kniezsa 1955: 18–19). Így ezekre bővebb formában én sem

szándékozok kitérni. Ugyanakkor meg kell jegyezni azt is, hogy ezeknek a dilettánsoknak a Kniezsa által mellőzött etimológiai ötlete több esetben is életképesnek bizonyult (lásd pl. Zoltán 2010, 2013)

A XIX. századi magyarországi szlavisztika

A magyarországi nyelvészet mindig is szoros összefüggésben állt a nemzetközi nyelvészeti kutatásokkal, ha néha csak megkésve is, de a szakemberek igyekeztek annak eredményeire reflektálni: kiegészíteni, vagy akár megcáfolni a született eredményeket. Ezért természetszerű az a jelenség, hogy a két – a hazai és a nemzetközi – nyelvészeti szakirodalom tanulmányozása során hasonló fejlődési irányt figyelhetünk meg. Jelen munka keretében nem áll szándékomban a nemzetközi szakirodalom részletes ismertetése, viszont néhány fragmentum felvillantásával talán segítséget adhatok a magyarországi nyelvészet alakulásának a megértéséhez is, hiszen „XIX. század 50-es éveiben a magyarországi nyelvtudomány (nyomon követve az európai nyelvészet elméleti és módszertani változásait, tematikájának fejlődését) is bekapcsolódik az egyetemes nyelvészeti tevékenységbe” (Máté 1997: 83). A XIX. század nyelvészetében egyre inkább teret hódít az összehasonlító-történeti módszer, melynek segítségével a világ nyelveinek fejlődési jellegzetességeire és rokonsági kapcsolataira kívánnak fényt deríteni. „Új nyelvészeti diszciplínák alakulnak ki, melyek eredményesebbé és megbízhatóbbá teszik az összehasonlító-történeti módszerrel végzett kutatásokat. Az etimológia, a szószármazástan nélkülözhetetlen ága a történeti nyelvészetnek a nyelvek összehasonlító történeti vizsgálatában” (Máté 1997: 81). Ezzel egy időben intenzívebbé válik a nyelvjáráskutatás is. August Schleicher és Max Müller is nagy hangsúlyt fektet az élő nyelvek és nyelvjárások módszeres, tudományos igényű vizsgálatára (uo.: 131).

A szláv nyelvek egymás közötti viszonyára vonatkozó kutatások Vosztokov *Bevezető értekezés a szláv nyelvekről* (1820) c. munkájával indulnak jelentős fejlődésnek. Viszont kutatásait ő még nem kapcsolta össze az indoeurópai nyelvek vizsgálatával. A rendszeres, immár nem csak a szláv nyelvcsaládra vonatkozó kutatások az ötvenes években indulnak meg. E kutatások legjelesebb képviselője Franz Miklosich (Máté 1997: 56, 84), aki a szláv nyelvek sokrétű vizsgálata mellett foglalkozott az azokban meghonosodott idegen nyelvi elemekkel, illetve számos olyan munka megalkotója is, melyek a különböző (újgörög, román, albán, cigány) nyelvekben meghonosodott szláv lexikai elemek vizsgálataival foglalkoznak. Ezért érthető, hogy Miklosich munkássága nemcsak a szlavisták érdeklődését keltette fel, hanem más európai nyelvészekét, köztük a hungarológusokét is (Jovanovic 1983: 7). A magyar filológia számára különösen nagy jelentőséggel bíró munkája *Die slavischen Elemente im Magyarischen* címmel, 1872-ben jelent meg Császári Tudományos Akadémia Filozófia és Történeti Osztálya tudományos sorozatának huszonegyedik köteteként.

Franz Miklosich munkája és a körülötte kialakult tudományos diskurzus

A magyarországi szlavisztikai kutatások megindítójának Franz Miklosichot kell tekintenünk, aki a korábbi „egyeztetéseket megrostálta, a hibásakat elhagyta s a megmaradtakat újakkal toldotta meg”, „de a magyar nyelvet, ennek történetét s rokonságát nem ismerte annyira, hogy műve, a hibáktól ment maradhatott volna” (Simonyi 1885: 291). Miklosich munkájának a jelentősége elsősorban „abban áll, hogy hibáival mintegy kiprovokálta a magyar szlavisztika kialakulását” (Zoltán 2005:13).

Miklosich 75 oldalas tanulmánya 15 fejezetből áll. A tizenharmadik fejezet az általa szláv eredetűnek minősített 956 szó adatbázisát (18–63), míg az azt követő, a magyar megfelelők ábécé szerint rendezett regiszterét tartalmazza (63–73). A munkát egy közel három oldalas, 36 tételből álló irodalomjegyzék zárja. A mindössze 18 oldalas elméleti részben Miklosich az idegen szavak kutatásának a fontosságával, a magyar nyelv szláv elemeire vonatkozó korábbi kutatásokkal, a szláv elemek fogalmköri kategóriák szerinti csoportosításával, valamint a szláv és a magyar alakok hangtani sajátosságokból fakadó eltéréseivel is foglalkozik. Véleménye szerint a kölcsönszavakat az átvétel során lezajlott módosulásaik alapján két csoportba kell sorolni. Az egyik csoportba azok a szavak tartoznak, amelyek az átadó nyelvi alakjukhoz képest csak minimális, az átvevő nyelv hangtörvényeihez igazodó módosulásokon estek át (pl. *bába* < *baba*; *baj* < *boj*; *belezna* v. *bilizna* < *blizna*). A második csoportba pedig azok a szavak, melyek teljes átalakuláson estek át az átvevő nyelvben (pl. *belénd* < *blěnz*; *ordosics* < *otročič*) (Miklosich 1872: 5). Az átvett szavak hangtani változásait a magyar és a szláv nyelvek közötti hangtani különbségekkel magyarázza, melyek közül a legfontosabbak a mássalhangzó törvények és a magánhangzó-harmónia. Ezeket tizenkét pont és számos alpont segítségével vázolja fel (uo.: 6–9). Az egyes nyelvek idegen szavainak az elbírálása kapcsán megjegyzi, hogy abban fontos szerep jut a nemzeti öntudatnak is. Hiszen az idegen szavak létének bizonyítása révén csökkenhet az adott nemzet kulturális státusza. Épp ezért számos nemzet egyfajta „keresztes hadjáratot” hirdet az idegen szavak léte és használata ellen (uo.: 10).

A *Die slavischen Elemente im Magyarischen* c. munkájában Miklosich nem csak összegyűjtötte a magyar nyelv szláv lexikai elemeit, hanem a könnyebb áttekinthetőség kedvéért azokat tematikai csoportokba is besorolta. Az általa létrehozott fogalmkörök a következők: 1. Egyház: emberek, dolgok, idő, házimunka, babona, bűnök. 2. Állam: jog, jogviszonyok, adók, hercegek és az ő udvari tisztviselőik, poroszlók, büntetések. 3. Érmék és mértékek. 4. Háború, harcosok, háborús fegyverzet, raktárak, őrszolgálat. 5. Állatvilág. 6. Növényvilág. 7. Ásványi kincsek. 8. A mezőgazdaság és annak minden ága; a szántóföld és annak minősége. 9. Kézművesség, kereskedelem, eszközök és anyagok. 10. Hajózás. 11. Épületek, lakás, azok kialakítása és berendezése; 12. Ruhák, ékszerek, fejfedők, lábbelik. 13. Színek. 14. Ételek és italok; 15. Edények és tárolóeszközök. 16. Ünnepség, zene, játék. 17. Család, társasági élet. 18. Emberek és foglalkozások. 19. Test és testrészek. 20. A test és a lélek betegségei és gyengeségei. 21. Nép- és földrajz: népek, országok és folyók nevei. (lásd.

Miklosich 1872: 11–18). Miklosich német nyelvű munkája Szarvas Gábor szavaival élve a „magyarokra nézve fölötte fontos és nagybecsű” (Szarvas 1882: 68). Ugyanakkor a munka csak nehezen hozzáférhető a magyarok körében. E problémát áthidalandó Miklosich beleegyezésével a mű szótári részének a magyar nyelvű fordítása és közzététele mellett döntöttek. A fordítás Szarvas Gábor megjegyzéseivel 11 részben került publikálásra a *Magyar Nyelvőr* 1882 évi 11. kötetében. A munka élénk tudományos diskurzust váltott ki a magyar nyelvészeti körökben, sokan bírálták azt a különféle hiányosságai és pontatlanságai végett.

Imre Sándor például felhívja a figyelmet arra, hogy Miklosich munkájának közel „egy harmadrésze oly szók, melyeket se az irodalom, se a tiszántúli magyar nép nem ismer” (Imre 1873: 63), vagyis ezek magyar elemekként való számontartása nem teljesen helyénvaló, hiszen csak regionális szinten használatosak. Ezzel szemben Munkácsi Bernát pedig épp avégett marasztalja el Miklosich munkáját, mert az „nem felelhet meg a magyar nyelvész igényeinek” (Munkácsi 1881: 338). Véleménye szerint ez nem csak azzal igazolható, hogy „sok benne a tévedés, sokszor tulajdonít szláv származást ugor eredetű szónak, felvesz olyan anyagot is, mely nem alkalmas kölcsönvételre, pl. hangutánzó szók; nem tekintve azt sem, hogy sokszor nem találjuk meg benne a valódi forrást, honnan valamely magyar-szláv szó eredetét vette; hanem főképpen azért, mert hiányos, nem öleli fel a nyelvjárások összes anyagát s mi legjelentékenyebb – mivel az adatokat csak szláv szempontból vizsgálja s nem mutatja azok fejlődését a magyar nyelvtörténetben is” (Uo.).

Hasonlóan vélekedik Vámbéry Ármin is, aki *A magyarok eredete* c. munkájában hangsúlyozza, hogy a Miklosich tanulmánya „alapgondolatában hibás felfogáson alapszik”, ugyanis „a kölcsön vett szók és idegen szók közt nem tett szabatos különbséget” (Vámbéry 1882: 401–402). Majd pedig felhívja a figyelmet, hogy könyve ötödik mellékletében 54 olyan török–magyar kultúrszót listáz, melyet Miklosich tévesen szláv eredetűnek tartott (Uo.: 656–661). Thúry József szerint pedig azáltal, hogy Miklosich a magyar nyelv forrásai közül kizárta a török–tatár nyelveket „a török eredetű magyar szókat a szláv dicsőség emelésére használta” (Thúry 1885: 297). Miklosich munkáját 1882-ben, tanítványa, Ludwig Wagner egy bevezető tanulmánnyal ellátva újra kiadta. A munka azonban, mivel az gyakorlatilag módosítás nélkül került megjelentetésre, nagy visszhangot váltott ki a magyar nyelvésztsádalom körében. Balassa József Miklosich művének második kiadására írt bírálatában pedig azt rója fel a munkát sajtó alá rendező Wagnernek, hogy nem ismerteti az első kiadás megjelenése óta született magyar szlavisztikai munkákat. Pedig „aki figyelemmel kísérte a magyar nyelvészek működését, láthatta, hogy ez idő óta különös gondot fordítottak a magyar nyelv szláv elemeinek kimutatására” (Balassa 1885: 290), kutatásaikkal szinte kijelölve a kortársak és a következő nemzedékek munkaterületeit, és meghatározva módszereik alapját (Nyomárcay 2000: 207). Balassa Józseffel egyetértve, Simonyi Zsigmond is azon a véleményen van, hogy Wagner hibát követett el azzal,

hogy legalább a Szarvas Gábor által a *Magyar Nyelvőr*-ben kiadott magyar nyelvű fordításhoz fűzött megjegyzéseket nem vette figyelembe. Ezek elmulasztása által a munkának ugyanis „a hazai szakember most már semmi hasznát nem veheti; a külföldit pedig, a ki reá szorúl, sok esetben tévedésbe viszi olyan szókra nézve, melyekről már jobb fölvilágosítást kaphatott volna” (Simonyi 1885: 293). Balassa felhívja a figyelmet arra is, hogy Miklosich 1872-ben megjelent munkája kapcsán, a Wagner által kiadott változat megjelenéséig, az időközben végzett kutatások több mint 100 szóról bizonyították be, hogy azok szláv nyelv eredeztetése téves, illetve, számos olyan szóról mutatták ki, hogy szláv eredetűek, melyek annak idején elkerülték Miklosich figyelmét (Balassa 1885: 291–294). Balassa alaposságát tanúsítja az is, hogy az egyes szavak kapcsán megadja az azokra vonatkozó tanulmányok bibliográfiáját is. Balassa fentebb már említett bírálatában egy olyan munka szükségességét hangsúlyozza, mely „elfogulatlanul és kellő tudományos készséggel tárgyalná a magyar és szláv nyelvek viszonyát egymáshoz” (Balassa 1885: 294).

A modern kori magyar szlavisztika

Asbóth Oszkár munkássága

Amint arra Nyomárkay István is felhívja a figyelmet „tudományosan művelt szláv filológiáról hazánkban a XIX. század nyolcvanas éveitől, Asbóth Oszkár munkásságának kezdeteitől beszélhetünk” (Nyomárkay 2000: 206). Mint ismeretes, Asbóth érdeklődési körét főleg az kötötte le, hogy „milyen hatást gyakoroltak a szláv nyelvek a magyarra; tanulmányozta a szláv nyelvek hangsúlyát, a magyar nyelv szláv jövevényszavait és a szláv népköltészetet” (Bihari 1964: 655).

A *szláv szók a magyar nyelvben* című munkájában arra a kérdésre keresi a választ, hogy vajon milyen szláv nyelvből is kölcsönözte a magyar nyelv a honfoglalás utáni időkben meghonosodott szláv szavakat. Ezzel kapcsolatban maga is belátja, hogy a kérdés kutatóinak következtetésekbe kell bocsátkoznia, ugyanis nem rendelkezünk arra vonatkozó adatokkal „hogy milyen nyelven beszéltek azok a szlávok, akikkel a magyarok bejövetelük után a legsűrűbben érintkeztek: történeti oklevelek erről tiszta képet nem adnak, nem is adhatnak, nyelvemlékek pedig sem abból, sem későbbi korból nem jutott ránk, amelyekről biztosan mondhatnánk, hogy éppen ezt a nyelvet őrizték meg.” Viszont „szembeötlő a rokonság, amely ezt a csakis a magyar nyelvbe került szláv szók alapján ismert nyelvet az úgynevezett ószlovén nyelvhez fűzi, azaz ahhoz a szláv nyelvhez, amelyre Cyrillus és Methodius a szentírást fordították” (Asbóth 1893b: 3–4).

A munka második részében Miklosich korábban már ismertetett munkájának a magyar nyelvészet alakulására gyakorolt hatását mutatja be, hangsúlyozva azt is, hogy Miklosich állításait „nem bizonyította, nem is akarta bizonyítani” (Uo. 53). Megjegyzi azt is, hogy saját kötelességének érzi, hogy Miklosich munkáját egy új, pontosabb munkával helyettesítse.

Asbóth Oszkár felhívja a figyelmet arra is, hogy „azzal a kérdéssel, hogy melyik nyelvből vettük át szláv szavaink többségét, szorosan összefügg az a kérdés, hogy az egyik vagy másik szó milyen korban került a nyelvünkbe” (Asbóth 1893c: 390). A magyar nyelvben meghonosodott igék vizsgálata kapcsán felhívja a figyelmet arra a tényre, hogy „a szlávból került magyar igék csaknem egytől egyig olyan alakot öltöttek, hogy ép úgy magyar képzővel főnévből származott igéknek volnának tekinthetők, mint egyenesen szláv igéből módosultaknak” (Asbóth 1896a: 114). S ennek igazolásául említi a magyar *keresztel* igét, megjegyezve, hogy a *kereszt* szó szláv mivoltát senki sem vonja kétségbe, viszont a *keresztel* igét sokan magyar képzésnek tartják. Viszont az ő véleménye szerint ez „semmi egyéb, mint az egy jelentésű ószlovén *kristiti* mása” (Uo.).

Az 1907-ben napvilágot látott *Szláv jövevényszavaink I. Bevezetés és a különböző rétegek kérdése* című munkája első részében Melich János ugyancsak a *Szláv jövevényszavaink* címet viselő munkája 1. részét, azaz az *Óbolgár nyelvmélekek szókészlete és a magyar nyelv szláv jövevényszavai* című részt veszi alapos vizsgálat alá. Asbóth felhívja a figyelmet arra is, hogy Melich a magyar nyelvbe került szláv szavak közt több réteget különböztet meg, viszont még csak nagy vonalakban sem mutatja ki az egyes, egymástól valóban csak homályos körvonalak mentén elhatárolható rétegek létezését (Asbóth 1907: 21). Kiemeli azt is, hogy a Melich véleménye alapján nyelvünk bolgár szavai még a honfoglalás előtt kerültek átvételre, vagyis azokat a magyarok nem vehették fel a mai Bulgária területén. Ehhez képest az egyes szavak tárgyalása végén közölt térképeken „csaknem kivétel nélkül a mai bolgár szó van bele rajzolva [...], valamint a többi szláv nyelveknek mindig csak a mai nyelvhasználat van föltüntetve, és a bolgár szó mindig olyan helyre van írva, a mai Bulgáriába, a hol természetesen nem hathatott sem ma, sem 1000 és több évvel ezelőtt a mi nyelvünkre”, vagyis „e térképek valóságos csúfot űznek a jámbor olvasóval és egészen nyilvánvaló – hamisítványok” (Asbóth 1907: 22).

A könyv további részében azokat a szavakat tárgyalja, amelyekről Melich azt állítja, hogy a bolgár nyelvben soha nem voltak meg. E rész keretében összesen 28 szó kerül alapos etimológiai és hangtani vizsgálat alá (olyan szavak, mint pl.: *ablak, dorong, kakas, király, számár* stb.).

Összességében végül is Asbóth a következőképp nyilatkozik Melich művével kapcsolatban: „Az I. kötet első részét elhibázottnak tartom. Ezt annál nyugodtabban jelenthetem ki, mert az I. kötet második részének nagy érdemeit én sem tagadom. Hiba van ebben is elég, de azt elismerem, hogy két nagy kérdést végleges megoldásához elég közel vitt: a magyar helyesírás eredetének és a magyar keresztény terminológiának kérdését, olyan két kérdést, a melyek nemzetünk történetének egy nagy jelentős fordulójával, a keresztény hitre való térésével, a legszorosabb kapcsolatban állnak” (Asbóth 1907: 101–102).

Asbóth Oszkár egy igen terjedelmes (107 oldal) tanulmányt szentelt a magyar keresztény terminológiában észlelhető szláv hatásnak is. Tanulmányában megkülönbözteti azokat a szavakat, amelyek az ószlovén

nyelvből kerültek átvételre, azoktól, amelyek ugyanebből a nyelvből lettek fordítva (Asbóth 1884: 321–427). Asbóth nagy figyelmet szentelt a hangtani kérdések vizsgálatának, különösen a magyar és szláv hangok megfeleléseinek (Asbóth 1896b; 1911).

Melich János szlavisztikai munkássága

Melich János a magyarországi szlavisztikai kutatások egyik kiemelkedő alakja volt. Vizsgálataiban a nyelvtudomány több részterületét (névtan, etimológia) is érintette. Melich megállapítása szerint „A magyar nyelv szláv jövevényszavai hosszas történeti fejlődés eredménye. E jövevényszavak közt mindazon szláv nyelvekből vannak kölcsönzések, a mely szláv nyelvekkel, illetőleg népekkel a magyarok történetük folyamán hosszabb-rövidebb ideig érintkeztek” (Melich 1910a: 289). Ugyanakkor azt is hangsúlyozza, hogy a magyar nyelvben már a honfoglalást megelőző időkben is voltak szláv eredetű jövevényszók. E nézetét a *veréb* és *szarka* szavak etimológiai és hangtani elemzésével próbálja igazolni (Melich 1896: 123–126), viszont megjegyzi azt is, hogy e két szó által nem lehet kifogástalanul bebizonyítani a honfoglalás előtti szláv hatás meglétét. A „*Szláv jövevényszavaink*” (1902–1905) című munkájáról a szerző egyik későbbi tanulmányában a következő ismertetést adja: „Munkám első kötete első részében vizsgálom, milyen viszony van az ó-bolgár nyelvm emlékek szókészlete és a magyar nyelv szláv jövevényszavai közt. A hangalakok szigorú mérlegelésével figyelembe veszem a szavak jelentését, a szláv szavak geográfiai elterjedését, művelődéstörténeti szavaknál a kultúrhistóriai háttérrel stb., s így arra az általános eredményre jutok, hogy a magyar nyelv X., XI., XII. századi szláv jövevényszavai közt különböző szláv nyelvekből való átvételi rétegek vannak, s ezek közt a bolgár nyelvek mellett a legfontosabb a Dunán-túli szlovén réteg. [...] Az első kötet második részében aztán részletesen vizsgálom az első részben kifejtett elvekkel a magyar nyelv keresztény terminológiáját, első sorban pedig annak szláv részét. E fejtegetésekben is a hangalakok szigorú mérlegelése mellett azt találom, hogy valamennyi szláv eredetű kifejezésünk nem lehet görög keleti bolgár, nem pedig a többek közt azért sem, mert az illető szavak vagy nincsenek meg a görög keleti terminológiában, vagy mást jelentenek, vagy pedig a rítus alapján egyáltalán meg se lehetnek az illető szavak a görög keleti bolgárban” (Melich 1907a: 155). A magyar nyelv keresztény terminológiájában megtalálható szláv jövevényszavakkal kapcsolatban megjegyzi, hogy „e szláv szavak nem újabb átvételek, hanem a kereszténység felvételével egykorúak” (Melich 1903: 115). Véleménye szerint „a magyarság kereszténységre térése lassú, fokozatos fejlődésbeli productum, a mely megindul a honfoglalás előtt, nemzedékről-nemzedékre erősödik, míg végre a szeretet tanának erős védőjévé kifejlődik. E lassú folyamatnál a döntő momentum a területváltozás, a honfoglalás, a mely új milieu-be juttatja a még csak cseperedő keresztény hitet, s ez új milieu tiszta róm. kath. terület. Itt van a teljes megtérés, s e területi kérdés az oka a magyarság róm. katholikusságának, a melyre a német-szlovén papság térítette” (uo.: 123).

Melich nyelvészeti tevékenységében különös hangsúlyt kap az Asbóth Oszkárral folytatott szakmai polémia. Alapos és kimerítő nyelvészeti vizsgálatok révén rendre korrigálja és/vagy megcáfolja az Asbóth által tett kijelentéseket. Gyakran már-már ironikus hangvétellel hívja fel a figyelmet az Asbóth által elkövetett szakmai hibákra. Így tesz például akkor is, amikor a következőket írja: „Asbóth „Tisza menti bolgárai egyszer olyan nyelvet beszélnek, amely a mai bolgár nyelvjárások közül a nyugatiakhoz hasonlít, másszor olyat, amely a keletiekre emlékeztet. Csodálom, hogy a teljesség kedvéért ki nem mutatott még macedóniai-bolgár sajátságokat is” (Melich 1907b: 165).

Etimológiáit az aprólékos kidolgozottság jellemezte, fő erényük a rendkívül precíz hangtörténeti levezetés (Hoffmann 2007: 14). Ennek bizonyítékaul értékelhető a Gombocz Zoltánnal közösen írt *Magyar etymológiai szótár* (1914–1944) is, „amelynek anyagában minden eddigi (több száz) kisebb nyelvészeti cikke és nagyobb tanulmánykötete eredményei mintegy leszűrve, együtt található: a nyelvészettel érintkező néprajzi és művelődéstörténeti adalékokkal” (Gergely 1964: 175). Szlavisztikai munkásságában a szóetimológia mellett különös figyelmet szentelt a magyar hely- és településnevek etimológiai vizsgálatának is. 1925–1929 között hat füzetben közölte *A honfoglaláskori Magyarország* című munkáját, melyben arra a kérdésre kereste a választ, hogy „mit vallanak a honfoglalás korabeli földrajzi nevek mint kétségbevonhatatlan hitelességű bizonyítékok a régi Magyarország honfoglaláskori lakosságáról” (Csúry 1930: 94). A neveket mindig teljes rokonsági rendszerükben vizsgálta meg a magyar nyelvterület egészére kiterjedően, de – mivel érdeklődését elsősorban a szláv eredetű nevek kötötték le – e nyelveknek a Kárpát-medencén kívüli területeiről is bőven idézett példákat (Hoffmann 2007: 14).

A földrajzi nevek mellett foglalkozott a személynevek vizsgálatával is. S a kérdés kapcsán arra a megállapításra jutott, hogy „minden egyes tulajdonnév köznyelvi használatú szóból ered. E tétel egyetemes érvényességét nem rontja le az, hogy sok tulajdonnévnek alapjául szolgáló szó köznyelvi értelmét nem tudjuk megmondani, nem tudjuk pedig sokszor azért, mert az a nyelv, a melyből egy-egy tulajdonnév megfejtendő volna, régen nyom nélkül eltűnt” (Melich 1907b: 166). Amint azt Kiss Lajos is megjegyzi Melich János „a magyar nyelvtudomány történetének hosszú és jelentős korszakát [...] akarva-akaratlan saját képére és hasonlatosságára formálta” (Kiss 1995: 88).

Kniezsa István szlavisztikai tevékenysége

Kniezsa István tudományos pályafutása a nyelvtudomány szinte mindegyik ágát érintette. Foglalkozott például a magyar helyesírás történetével (1952), hely- és családnév kutatással (Kniezsa 1934; 1943), illetve azok rendszerezésével is (1965). Munkásságának jelentős részét az etimológiai vizsgálatok képezik. Több tucatra tehető a nyelvészeti folyóiratokban megjelent, e témakörben született tanulmányainak száma.³

³ Erről lásd *A magyarországi szláv nyelvtudomány bibliográfiája 1985-ig* című kiadvány vonatkozó adatait.

Kniezsa István az 1930-as évektől folytatott etimológiai munkálatok eredményeit *A magyar nyelv szláv jövevényszavai* címmel megjelent munkájában foglalta össze. A kétkötetesre tervezett munka első része 1955-ben látott napvilágot. A mű a magyar nyelv szláv jövevényszavainak máig legteljesebb feldolgozását adta, s ezáltal a magyarországi szlavisztika egyik alapművévé vált.

Kniezsa a munka bevezetőjében az el nem készült második kötetről a következőket írja: „A magyar nyelv szláv jövevényszavai kutatásának részletes történetét, az eddigi vélemények általános jellemzését és kritikáját, csak e munka második kötete fogja tartalmazni, vagyis az, amely a szláv jövevényszavaink, hangtanával, szóképzésével, a szláv jövevényszavak rétegeinek kérdésével, szláv és magyar társadalmi háttérével és még néhány egyéb részlettel fog foglalkozni” (Kniezsa 1955 I/1: 3). A munka a magyar szókincs szláv eredetű elemeire vonatkozó kutatásokat szintetizálja. Hadrovics László véleménye alapján „Kniezsa István ezzel a munkával a magyar szlavisztika nagy adósságát törlesztette. A magyar nyelv szláv jövevényszavai iránt megnyilvánuló, századokra visszamenő tudományos érdeklődés mindeddig nem hozott olyan összefoglaló művet, amely a nyelvészeti és művelődéstörténeti érvek figyelembevételével kritikailag végigvizsgálta volna nyelvünk valamennyi szláv elemét, illetőleg mindazt, amit szláv elemnek tartottak” (Hadrovics 1956: 132).

Viszont, amint arra Balassa Iván is felhívja a figyelmet, „e műnek is, mint általában az összefoglaló munkáknak, nemcsak az a jelentősége, hogy egy területen összegezi az eddigi ismereteket, továbbépíti a szerző tudásanyagával, hanem az is, hogy mozgósít a további kutatásokra”, hiszen az effajta munkáknál „derülnek ki a hiányosságok, melyeket kutatni lehet és kell; az összegezés nyomán kiegészítő cikkek, tanulmányok sora szokott megindulni” (Balassa 1956: 376). Gáldi László szerint „a mű egyik legnagyobb érdemét, európai jelentőségét mindenki abban látja, hogy méltóképpen képviseli, idehaza és a külföld előtt, a magyar jövevény szó kutatás minden módszerbeli erényét, valósággal felrázza a tespedtségből az eddig oly kevésbé művelt szláv szótörténeti vizsgálódásokat, és sokoldalú tudományos dokumentációjával maradandó hidat ver a magyar és a külföldi tudomány eredményei közé” (Gáldi 1958: 13).

E munka kitűnő vizsgálati anyagként szolgálhat mind a nyelvtörténettel foglalkozók, mind a dialektológusok számára, hiszen a szerző felgyűjtötte azokat a lexikai elemeket is, melyek mára már esetleg kivesztek a mindennapi szóhasználatból vagy csupán az egyes nyelvjárásokban élnek. A több mint ezer oldalas munka a szóanyagát a szerző három nagy csoportra osztva mutatja be.

1. A *Kétségtelenül szláv eredetű szavak* c. fejezet szócikkei a következőképpen épülnek fel: elől a címszó, mely általában a szó mai köznyelvi alakját tükrözi. Ezt követi az első adat megjelölése (ha van, akkor további változatok felsorolása). Minden változatnál külön szerepel első előfordulása és valamennyi feldolgozott forrás megjelölése. A szóra vonatkozó adatok felsorolása után esetleg egy-egy szótörténeti megjegyzés következik.

A következő bekezdés a jelentéseket tartalmazza, melyeket a szerző a források alapján latinul és németül, illetve a tájszavaknál vagy elavult szavaknál, magyarul is közöl. Ezt, szintén újbekezdésből, a szláv megfelelések követik: elől az az alak áll, melyből vélhetőleg a magyar szó származik, majd vö.-vel a további szláv nyelvi adatok jönnek délkelettől nyugat felé körbe egészen keletre a nagyoroszig. A szláv szavakat a szerző latin betűkkel közli: azoknak a nyelveknek a szavait, melyek a latin írást használják, a hivatalos helyesírással, a cirillírásúakat pedig transliterált (írás szerinti) formában adja meg. Az egyes szláv nyelvi adatokat a közös összsláv szó követi, amennyiben az kikövetkeztethető. A következő bekezdés a magyar szóra vonatkozó esetleges megjegyzéseket tartalmazza. Végül a szó irodalma zárja a szócikket (Kniezsa 1955 I/1: 6–16).

2. *Kétes szláv eredetű szavak.* Itt azokat a szavakat tárgyalja a szerző, melyek nem bizonyítottan szláv eredetűek, vagy azért mert eredetük ismeretlen, vagy, mert maguk is idegen eredetűek, s nem mutathatók ki rajtuk kétséget kizáróan a szláv közvetítés jegyei. A kétes eredetű szavak esetében a szócikkek kisebb módosítással kerülnek közlésre: a szláv szavak felsorolása a szövegen belül található, az irodalom sem a szócikk végén található, hanem a szó eredetére vonatkozó fejtegetésekbe van beledolgozva (Kniezsa 1955 I/1: 16–18).

3. *Nem szláv eredetű szavak.* E fejezetbe azokat a szavakat (több mint 400 szó) sorolta a szerző, melyeket, véleménye szerint, a múltban, tévesen minősítettek szláv eredetűnek. Kniezsa itt elsősorban Franz Miklosich, Munkácsi Bernát, valamint Simonyi Zsigmond etimológia magyarázatait kérdőjelezi meg. A szócikkek felépítése itt teljes mértékben eltér a két előző fejezettől. Ugyanis a szerző legfontosabb célja itt az, hogy bebizonyítsa, adott szó nem lehet szláv eredetű, bár több helyen rámutat a szó helyes etimológiájára is. Ám a szerző maga is belátja, hogy további kutatások révén, esetleg az általa helyesnek tekintett etimológiáról is kiderül, hogy azok sem helytállóak (Kniezsa 1955 I/1: 18–22). Kniezsa műve etimológiai szótár formájában feldolgozza a magyar nyelv minden szláv szavát. Az irodalmi nyelv szavain kívül felveszi az elavult elemeket és a tájszavakat is (Hadrovics 1956: 133). Kniezsa főként a szótári jellegű munkákat és a folyóiratokban felhalmozódott cikkanyagot használta fel forrásul munkájához. Arról egyébként, hogy mit használt fel és mit nem, a Bevezetésben ő maga ad számot (Kovács 1958: 261).

A munka bevezetőjében azonban felhívja a figyelmet arra is, hogy gyűjtése csupán az 1914-es adatokig terjed ki, vagyis, hogy nem került összegyűjtésre az első világháború katonai nyelvének szláv (ukrán, orosz, lengyel, szerb) része, illetve, hogy nem volt tekintettel a „az 1918. utáni csehszlovák, illetve jugoszláv uralom alá került magyarságnak a szlovákból, a kárpátaljai ukránból, illetőleg a szerbből átvett nagyszámú szavaira sem”, illetve, hogy nem dolgozta fel „azt a jelentékeny hatást sem, amely a nagy társadalmi átalakulás során a magyarságot a szovjet-orosz részről érte” (Kniezsa 1955 I/1: 5).

„A Bevezetés különben többet nyújt a szokványos tájékoztatásnál, mert benne a szerző elvi kérdéseket is felvet, rámutat továbbá soron levő s elvégzendő feladatokra. Így itt is szóvá teszi a szláv szótörténeti kutatások hiányosságát. Igen fontos feladatként jelöli meg annak a hatásnak aprólékos és gondos felderítését, amely a német és a török nyelv részéről a szláv nyelveket érte” (Kovács 1958: 261).

Kniezsa munkájával kapcsolatban a nyelvész pályatársak számos pozitív dologra hívták fel a figyelmet. Gáldi szerint nagy mértékletességről tanúskodik az a tény, hogy a Kniezsa nem kívánta feldolgozni a modern kor szláv jövevényszavait, hiszen az messze túlhaladta volna egy ilyen jellegű munka feladatkörét (Gáldi 1958: 2–3), s ezzel egy olyan végeláthatatlan munkába fogott volna, melynek eredményeit rövid időn belül nem, vagy csak tudományos szempontból kevésbé értékes formában adhatta volna közre. Kovács Ferenc véleményével egyetértve ugyancsak fontos pozitívumként kell értékelnünk azt aényt is, hogy „az egyes szavaknak valamelyik csoportba való beosztását a szerző gondos mérlegelés alapján végezte el. Szlavista elfogultsággal nem vádolható; célja nem az volt, hogy minél több szóról bizonyítsa be a szláv eredetet, hanem az igazság keresése (Kovács 1958: 262). Kovács Ferenc fentebb idézett kijelentéseivel homlokegyenest szembenálló véleményen van Csőke Sándor, aki a következőképp fogalmaz: „Kniezsa dolgozata két vaskos kötet, ezer oldallal. A szókincs feldolgozása, tálalása jellemzően finnugoros: mindent felhasználunk arra, hogy a magyar szókincs elszlávosítása minél tökéletesebb legyen. Nem riadunk vissza az elhallgatástól, a tények elferdítésétől, a látszateltétől, egyszóval felhasználunk arra minden lehetőséget, hogy meggyőzzük az olvasót arról, hogy a magyar nyelv egy primitív idióma” (Csőke 1976: 2–3). Persze az mindenki számára nyilvánvaló, „hogy egy ilyen hatalmas munkának vannak hiányosságai is. Némely kiegészítéseket maga a szerző fűzött hozzá munkájához. A kiegészítések s a helyesbítések száma a jövőben valószínűleg még gyarapodni fog” (Kovács 1958: 262). Vizsgálataiban Kniezsa István nem csupán felgyűjtötte, de fogalomkörü kategóriák szerint is csoportosította a szláv elemeket. A Szekfü Gyula által szerkesztett, s 1942-ben napvilágot látott *A magyarság és a szlávok* című kötetben közölt írásában a következőképp kategorizálta a magyar nyelv szláv elemeit: 1. növény- és állatvilág; 2. halászat és vadászat; 3. földművelés és állattenyésztés; 4. ház és berendezése; 5. ruházkodás; 6. mesterségek; 7. kereszténység; 8. társadalmi és állami szervezet, valamint számos más terület, amelynek szláv elemei elenyésző voltak miatt nem kerültek külön kategóriába (Kniezsa 1942, újra kiadva 2001: 137–144). Az utolsó fogalomkörü kategória kapcsán Kniezsa felhívja a figyelmet arra is, hogy István Király az állami berendezkedés kialakítása során „nyugati mintákat követett és Nagy Károly rendszerét utánozta, az állami szervezet terminológiája mégsem német vagy francia, hanem szláv” (Kniezsa 1942, újra kiadva 2001: 144). Emellett viszont azt is megjegyzi, hogy „Ami az államszervezet szláv eredetű kifejezéseit illeti, jellemző, hogy – egy-két szót nem tekintve – pontos másuk egyik szláv államban sem mutatható ki. Több kifejezés pedig egyenesen hiányzik

(pl. nádorispán). Ez a mellett bizonyít, hogy ez a terminológia itt, a magyar állam területén önállóan alakult ki, s alig van valami kapcsolata a szomszédos szláv államok intézményeivel.” (Uo.)

Kniezsa Istvánt a szláv jövevényszók etimológiai vizsgálatain és csoportosításán túl hangtani kérdések is foglalkoztatták (1933a, b; 1943 stb.).

Hadrovics László szlavisztikai tevékenysége

Nyelvész körökben Hadrovics László leginkább a délszláv nyelvek kutatójaként ismert, de neve akár azok számára is ismerős lehet, akik nem nyelvészként, hanem nyelvtanulási szándékkal kerültek kapcsolatba az orosz, vagy akár a szerbhorvát nyelvvel.

A Gáldi Lászlóval közösen szerkesztett, számos kiadást megért *Orosz-magyar* (1959, 1960, 1964, 1968, 1971, 1977) és *Magyar-orosz* (1952, 1953, 1957, 1958, 1959, 1960, 1961, 1964, 1969, 1971, 1972, 1974, 1975, 1978) szótárak több generáción át segítettek az orosz nyelvvel ismerkedőket. Ezen túl azonban más tekintetben is foglalkoztatták a keleti szláv nyelvek. Érdeklődésének ilyen formájú alakulása talán annak is betudható, hogy berlini ösztöndíjasként annak a Max Vasmernek látogatta az óráit, aki később megírta az orosz nyelv etimológiai szótárát is (Bolla 1997: 5).

Jelen fejezet keretein belül, a munka tematikájához igazodva Hadrovics László munkásságát elsősorban a keleti szláv nyelvekhez fűződő kutatásai alapján kívánom bemutatni.

A magyar nyelvészet és a magyar-szláv egyetemes kapcsolatok szempontjából is kiemelkedő jelentőségű a Zoltán Andrással közösen szerkesztett, a cirill betűs szláv nyelvek neveinek magyar helyesírását bemutató munkája (Hadrovics–Zoltán 1985). A munka összesen öt cirill betűs helyesírást használó szláv nyelv (orosz, ukrán, belorusz, bolgár és macedón) neveinek a magyar nyelvű átírására vonatkozóan ad útmutatást, bár az ezekhez kapcsolódó előszóban az is tisztázásra kerül, hogy „a cirill írást jelenleg több mint hatvan nyelv írására alkalmazzák. Az 1930-as évek második felében cirill betűs ábécét kapott a Szovjetunió számos, korábban írásbeliséggel nem rendelkező vagy más (arab, latin) betűsoron alapuló ábécét használó nyelve” (Hadrovics–Zoltán 1985: 18). A függelékben megtalálható a cirill betűs szláv ábécék mellékjeles és betűkapcsolós átírását bemutató táblázat is.

Kiss Lajos véleménye alapján a mű megjelenésével „teljessé vált az idegen írásrendszerű nyelvek neveinek magyar használatát szabályozó útmutató” (Kiss 1986: 390), viszont felhívja a figyelmet arra is, hogy „az ukrán vagy belorusz valóságot, népeletet, történelmet közvetlenül ábrázoló szépirodalmi, tudományos stb. művek magyar fordítóinak hasznos volna megtudniuk azt is, hogyan kell átírni valamely ukrán vagy belorusz földrajzi név népnyelvi alakját. Éppen ezért az orosz Веперово : Beregovó : Beregszász, Виноградов : Vinogradov : Nagyszőlős, Мукачево : Mukacsevo : Munkács, Тячев : Tyacsev : Técső, Ужгород : Uzsgorod : Ungvár stb. átírási példákat célszerű lett volna kiegészíteni az ukrán példatárban az ukrán Беперове : Berehove : Beregszász, Виноградів : Vinohradiv : Nagyszőlős,

Мукачево : Mukacsevo : Munkács, Тячів : Tyacsiv : Técső, Ужгород : Uzshorod : Ungvár stb. átírási javaslatlaltal” (Uo. 391–392).

Hadrovics László érdeklődésének fontos szegmensét képezték az etimológiai vizsgálatok. Közel tíz év etimológiai kutatásainak eredményeit mutatja be a *Jövevényszó vizsgálatok* (1965) című munkájában, mely három fejezet keretein belül összesen 57 szó eredetét vizsgálja. A „kötet tanulmányai azt szemléltetik és igazolják, hogy a pusztán »szótárforgató etimologizálás« eredményeivel szemben mennyivel többet, minőségileg mennyivel jobbat tud nyújtani a »forrásolvasó etimologizálás«, a szótörténeti és tárgytörténeti adatoknak minél teljesebb feltárása. Csupán ez adhat megfelelő alapot jövevényszavaink vizsgálatában a helyes kiindulásra: a szavaknak tárgyi oldalról való megközelítésére, a jelentés, a használat, a földrajzi elterjedés kérdéseinek tisztázására” (Hexendorf 1966: 322).

Az 1975-ben közreadott *Szavak és szólások* című munkájának előszavában megjegyzi, hogy „hogy jövevényszavaink vizsgálatában a továbbképzett alakoknak több figyelmet kell szentelnünk, és ezt a jelenséget egyszer monografikusan fel kell dolgoznunk” (Hadrovics 1975: 13).

A munka tematikáját tekintve jelentős mértékben túlmutat a szlavisztikai kutatások határvonalán, ugyanis abban Hadrovics a szláv jövevényszók mellett külön fejezetet szentel az olasz, a német és a bizonytalan eredetű jövevényszavaknak, valamint a frazeológia tárgykörébe tartozó szólások vizsgálatának is. A szláv és olasz jövevényszavakkal foglalkozó fejezetekben „több olyan szóval is találkozunk az olvasó, amelynek eddig nem volt valószínűsíthető magyarázata sem (pl. *csere*, *elmélkedik* ~ *emlékezik*, *óriás*; *káva*, *korcsolya*, *mankó* stb.) (Papp 1979: 198).

Gregor Ferenc szerint Hadrovicsnak „teljes mértékben igaza van, amikor úgy véli, hogy a legrégebbi magyar–oroszllyvi és történeti kapcsolatokat tüzetesen újra át kell vizsgálni, mivel azok korai szakaszából több olyan elem is föllelhető a magyar nyelvben, amelyekre a szakemberek eddig nem fordítottak kellő figyelmet” (Gregor 1977: 359–360).

Hadrovics Kniezsa István munkássága kapcsán megjegyzi, hogy a *tanya*, *naszád* és talán *halom* szavakon kívül mások kapcsán is bizonyítható az óorosz eredet, s ennek igazolásául megemlíti azt, hogy az *óriás* szavunk kapcsán végzett vizsgálatai alapján bebizonyosodott, hogy „szavunk az óorosz *varjag* népnév többes számú *varjazi* alakjának átvétele, mint ahogy az olasz név is a délszláv többes számú *Vlasi* népnévből származik” (Hadrovics 1975: 67). Hasonló módon valószínűnek tartja a *por*, *lánc*, *vászon*, *mókus* és még néhány általa pontosan meg nem nevezett szónak az óoroszból való származását (Hadrovics 1989: 24), melyek kielégítő etimológiai besorolását Zoltán András feladatául tűzte ki, aki a rá bízott feladatot teljesítette is (Zoltán 2011).

Tevékenysége során külön figyelmet szentelt a magyar–szláv kulturális és irodalmi kapcsolatok vizsgálatának. Utóbbi kapcsán sajnálkozva fogalmazza meg azt, hogy „ezek a kapcsolatok még részleteikben felderítve nincsenek s ez filológiánknak és irodalomtörténet-írásunknak egyik legnagyobb fogyatékllyossága” (Hadrovics 2000: 153, eredeti kiadás: 1942). Ezzel egyidejűleg

ugyanakkor azt is hangsúlyozza, hogy „magyarság és a szlávok irodalmi érintkezéseit vizsgálva, nem lesz tehát feltűnő, hogyha túlnyomó többségben a magyarságot látjuk az átható szerepében különösen a szlovákokkal, szerbekkel és a horvátokkal kapcsolatban” (uo.). Az orosz irodalmi hatás kapcsán megjegyzi, hogy „orosz irodalom különben mindig kerülő úton jutott hozzánk. Lermontovot, Tolsztojt, Dosztojevszkit közönségünk előbb olvasta német vagy francia fordításban, mint magyarul” (uo. 163).

Kiss Lajos szlavisztikai tevékenysége

Kiss Lajos tudományos munkásságát a magyar nyelvstudomány több részterülete is méltán tekinti a magáénak (Hoffmann 2012: 402). Amint azonban azt Zoltán András a Kiss Lajos Emlékkülésen elhangzott előadásában is megjegyezte „Kiss Lajos egész tudományos életművét végigkísérte a szlavisztika, hiszen mind etimológiai, mind azon belül névtani, mind pedig lexikográfiai munkásságának jelentős része szlavisztikai vonatkozású” (Zoltán 2012: 418). Kutatásai során „következetesen szem előtt tartotta az onomasziológiai szempontot, a művelődéstörténeti, néprajzi, szaknyelvi stb. vonatkozásokat, kitekintéssel volt más nyelvekre, bőségesen hozott analóg példákat, az eredetet kutatva a végső forrás feltárására törekedett” (Kiss 2003: 130). Szakmai érdeklődése középpontjában leginkább a szó állt: eredményei közül legtöbb a lexikológia és a lexikográfia területéhez tartozik (Hoffmann 2004: 218). Vizsgálatai során a szláv eredetű szavak mellett a más nyelvekből átvett, illetőleg a magyarban keletkezett szavak etimológiájának a feltárásával is foglalkozott (Gerstner 2012: 397).

Kiss Lajos több tanulmányt is szentelt az egyes szláv népek magyar nyelvi népneveinek a tanulmányozására: pl. ukrán (1957); szláv (1963); albánok (1964); lett, litván, cselák (1965). Hosszú évek rendszeres és céltudatos kutatásai keretében vizsgálta a magyar nyelv szláv tükörszavait és tükörjelentéseit. A munka eredményeit az 1976-ban napvilágot látott *Szláv tükörszók és tükörjelentések a magyarban* című művében tárta az olvasók elé. A bevezetés keretében igencsak tömören, ám mégis rendkívül lényegre törően és világosan meghatározza a tükörszó és tükörjelentés fogalmát. Véleménye szerint tükörszó az, amikor „valamely elemezhető idegen nyelvi szó alkotó elemeinek lefordítása, utánzása útján új szó keletkezik”, melyet meg kell különböztetni a tükörjelentéstől, vagyis attól a jelenségtől, amikor „valamely már meglevő szó kap idegen minta hatására új jelentést” (Kiss 1976: 3). Ezt követően ismerteti a témával foglalkozó külföldi és hazai szakirodalmat. Emellett felhívja a figyelmet arra is, hogy a tükörszavak és tükörjelentések eredetét illetően egyértelmű véleményalkotásra gyakran nincs mód, mivel a különböző nyelvekben azonos jelentéstartalmak és szerkezetek egymástól függetlenül is kialakulhatnak (Kiss 1976: 4).

A kötet törzsanyagát a betűrendbe szedett szómagyarázatok adják. Kiss Lajos műve 150 szócikket tartalmaz, melynek keretében a szerző nagyjából 170 szó magyarázatát kísérel meg elvégezni. Vizsgálata olyan szavak eredetére is kiterjedt, melyekről a laikus beszélők nem is feltételeznék, hogy e szavak

keletkezése a szláv nyelvekhez kapcsolódik. Például: *adó, élet, ház, jegy, lángos, nyelv, szabó, világ* stb. A szavak magyarázatán túl a szerző azokat fogalmi csoportokra is bontja (*állam, étkezés, földművelés, időjárás, katonaság, kereszténység, mesterségek* stb.). Ez, és a kötetet záró szómutató jó áttekintést nyújt a kötetben található szavak hovatartozásáról és helyéről.

Gregor Ferenc a magyarországi szlavisztika egyik komoly jelentőségű műveként értékelte Kiss Lajos munkáját. Ugyanakkor felhívta arra is a figyelmet, hogy a szerző sok esetben „nagyon óvatosan fogalmaz és a tükörfordítást ilyenkor inkább csak lehetőségként említi, esetleg valószínűtlennek is tartja” (Gregor 1978: 238). S felveti azt is, hogy a Kniezsa által alkalmazott hármas tagolás alapján elvégezhető lett volna a tükörfordítások csoportosítása is (uo.):

1. biztosan vagy nagy valószínűséggel szláv eredetű tükörfordítások;
2. talán, esetleg szláv eredetű tükörfordítások;
3. nem szláv eredetű tükörfordítások.

Kiss Lajos műve azonban a Gregor által hiányolt felosztás ellenére is a magyar tükörszókutatás megindítójává vált. „Hatására széles körben indult meg a különféle hátterű tükörszók feltárása, és ez még ma is folytatódhat, hiszen számos, már régebben gyökeret vert, illetőleg újabb szóról is megállapítható, hogy valamilyen tükörszóval van dolgunk” (Gerstner 2012: 400).

Nyelvészeti kutatásainak szerves részét képezték a helynév-etimológiai vizsgálatok. Már 1970-ben felvázolja a földrajzi nevekkel foglalkozó etimológiai szótár megírásával kapcsolatos terveit, melyhez a mintát Bárczi Géza *Magyar szófejtő szótára* szolgáltatathatná, ugyanis „abban a magyar köznevek etimológiája van tömören, de ugyanakkor világosan, közérthetően bemutatva, a készítenében pedig a földrajzi nevek etimológiájáról kell hasonló módon és igénnyel felvilágosítást nyújtani” (Kiss 1970: 335). A nagy mű végül is 1978-ban látott napvilágot. Ugyanakkor Kiss Lajos már a megjelenés évében a bővítésen dolgozott. A bővített és javított kiadás tíz év elteltével jelenhetett meg. Viszont, amint azt Hoffmann István is megjegyezte „e kétkötetes munka nem csupán egy újabb kiadással, hanem valójában egy új művel gazdagította a magyar tudományt” (Hoffmann 2012: 405).

Kiss Lajos évtizedeken át tartó földrajzi nevekkel foglalkozó vizsgálatai ellenére, mindig újabb és újabb kihívást talált e témakörben. Ezzel kapcsolatban meg is jegyezte, hogy „a roppant gazdag névanyag szüntelenül kínál érdekesebbnél érdekesebb jelenségeket, amelyek felkeltik kíváncsiságomat, és utánajárársra, vizsgálódásra késztetnek” (2001: 294).

Egyéb szlavisztikai vonatkozású tanulmányok

A korábban bemutatott jeles szlavistáink nagyvonalakban vázolt kutatásait és korszakalkotó műveit természetesen többtucatnyi kisebb lélegzetvételi tanulmány előzte meg. Ezek javarésze olyan írás, melyben a szerzők egy vagy több szó alapos etimológiai vizsgálatát ejtik meg. A továbbiakban, a teljesség igénye nélkül, ezek között próbálok meg szemezgetni.

Moór Elemér egyik, 1958-ban megjelent tanulmányában a szláv jövevényszavak tükrében vizsgálja a magyarság gazdasági formáinak a kialakulását. Tanulmányában külön foglalkozik a lovas terminológiában, az állatok téli takarmányozásával kapcsolatos kifejezésekben jelentkező szláv hatással. Véleménye szerint „az a körülmény, hogy a magyarság nem egy időben került a maga egészében a régi Magyarország szláv lakosságának ráhatása alá, bizonyára jelentős mértékben járult hozzá ahhoz, hogy nem szlávosodott el, mint a dunai bolgárok vagy az oroszországi svédek (normannok), hanem mint népi és nyelvi egyéniség megmaradt” (Moór 1958: 290). Egy későbbi írásában pedig a földműves életforma kialakulását vizsgálja, ugyancsak a szláv jövevényszavak tükrében, megjegyezve, hogy „a magyarság zöme körülbelül a XI. század közepéig, vagyis százötven év alatt több ütemben bekövetkezett fejlődés révén nomádosan élő népből közép-európaias módszerekkel gazdálkodó földműves néppé alakult át. Ezt az egész fejlődést a gazdasági szükség indította el, amennyiben sok család a vándorlás folyamán elszenvedett veszteségek következtében erősen megfogyatkozott állat-állománnyal érkezett a Kárpát-medencébe, úgyhogy kénytelen volt a Felső-Tisza mellékén lakó szlovákoknak már a római kultúra hatását feltűntető gazdálkodását mintául véve áttérni a földművelésre” (Moór 1967: 182–183). Moór Elemér véleménye szerint a „nomádos gazdaságról az állandóan letelepült életmódot megkövetelő földműves életformára való átváltás őseinknél körülbelül száz év során négy ütemben következett be” (Moór: 1971: 305–306): **I.** Őseink a Felső-Tisza mellékén megismerkedtek a földművelésnek rómaiásnak mondható módjával, valamint a házi állatok téli takarmányozásával; a nők pedig esetleg az ott megismert lepénykenyérre átruházták a kásafélék ősi magyar nevét, a kenyér szót. **II.** A X. század közepe táján őseink a Dunakanyar táján bolgárok révén megismerkedtek a rozstermeléssel; a nők pedig eltanulták a bolgár nőktől a kelesztett korpás rozskenyér készítését. **III.** A Duna-kanyartól északra nyomult magyarok 950 után szlovák feleségek révén már a kelesztés technikájának ismeretében megismerkedtek a szitált búzalisztból készült süteményfélékkel, valamint a sörkésztés és kenderfeldolgozás előre-haladottabb módszereivel. **IV.** Végül a Dunántúlra költözött magyar csoportok 1000 körül eltanulták a szlovénektől a gabona betakarítás közép-európaias módszerét, a szlovén származású feleségek révén pedig a tojáshozamra alapozott baromfitartást. Moór Elemér a gazdasági élet mellett foglalkozott még a természeti objektumok szláv eredetű neveivel is (Moór 1932: 12–18; 35–39; 68–73).

Gunda Béla egyik tanulmányában a szláv eredetű magyar gombanevekkel foglalkozva, felhívja a figyelmet arra, hogy „a nyelvi anyag azt mutatja, hogy a honfoglalás előtt a magyar nem volt gombaevő, s több évszázadnak kellett elmúlnia, míg népünk a gombaevéssel megbarátkozott. A vizsgált gombanevek legnagyobb része szlovák vagy legalább is feltehetően szlovák eredetű (cservenyák, csiperke, pecsérke, dubák, kozák, palánka, pencurák, plóka, potypinka, susulyka, rizike, suska, szömörcsög), ritkább a délszláv (vargánya, herencs) elnevezés. Egyes gombanevek szlovák eredete mellett felmerülhet az ukrán (pisztric) eredet is. Az ópentis, hiribi

gombaelnevezés román eredetű, de az utóbbi az ukrán nyelvből való átvétel is lehet. Több szláv nyelvből kerülhetett át a *gilva*” (Gunda 1976: 226). Tanulmányának kárpátaljai vonatkozású részében a következőket olvashatjuk: „Dercenben a következő gombákat ismerik és fogyasztják: bokros, csúszó, files vagy fingó (korhadt fatörzsön terem), galamb, keserő, mogyoróajja, picerke, szarvas, szilvafa, talló, tinó (barna és fehér), tövis, tyúk, vereshátú. A gombászó vesz egy utat s megy, keresi a gombát. Nők, ritkábban férfiak gombásznak. A gyerek, aki bejáró a paphoz, ajándékuul visz neki a gombából. A keserő gombát megsózzák, és szénen sűtik. Szokás, hogy előbb kifőzik forró vízben, kimossák, s hagymás zsírban, tejfölben megsűtik, elrotyogtatják. A tinó, vereshátú és mogyoróajja gombát kemencében aszalják, vagy felfűzik cénára, és mint az orosz asszonyok, napon szárítják. A káposztás paszulyt megfőzik, majd a gombát is, berántják s a káposztás paszuly közé teszik. A gombát vesszőre felfűzik, s úgy viszik eladni” (Gunda 1976: 228).

Valló Albert 1904-ben egy külön tanulmányt szentelt a tót jövevényszók vizsgálatának. Írásában megjegyezte, hogy „a tót szók bevándorlása nyelvjárásainkba még egyre tart, sőt növekszik s ennek többrendbeli oka van. Első helyen kell ezek között említeni a tótok magyarosodását, illetőleg a magyar nyelvismeretnek egyre fokozódó térfoglalását a tótok között az iskola, a katonaság, a hivatalok és egyéb tényezők által”, s felhívta a figyelmet arra is, hogy „tót jövevényszavaink legnagyobb része újabb keletű és csupán helyi jelentőségű; rendszerint csak a nép ajkán használatos” (Valló: 1904: 559). Ágner Lajos ugyancsak a tót jövevényszavak kérdésével foglalkozik (Ágner 1905: 24–25).

A magyar nyelvbe bekerült orosz szavakkal is több tanulmány foglalkozik. Trócsányi Zoltán az 1848–49-es szabadságharc idején és az azt követő időszakban meghonosodott orosz szavainkat vizsgálja, s megjegyzi, hogy „a magyar nyelvérzék nem tekinti úgy a magáénak őket, mint a régi szláv jövevényszavakat” (Trócsányi 1948: 168). Orosz eredetű szavaink szakirodalmát Erdődi József munkássága is jelentős mértékben gazdagította (lásd pl. Erdődi 1949). Az 1945 után jelentkező orosz nyelvi hatás vizsgálatának egy több részben megjelent terjedelmes tanulmányt szentelt (Erdődi 1953–1955), melyben külön vizsgálja a hangrendszerünket, helyesírásunkat, szóképzésünket; a szókészletünket és kifejezéseinket ért orosz nyelvi hatást, illetve az orosz minták alapján keletkezett szólásainkat. Zoltán András (1993: 190) az 1944–1991 között megvalósuló orosz nyelvi hatás kapcsán megjegyzi, hogy a magyar nyelvben a kölcsönszavakon kívül orosz mintára létrejött tükörszavakat is találhatunk.

Az ukrán nyelvi hatás érvényesülése elsősorban a kárpátaljai magyar nyelvjárásokban mutatható ki. E témakör kutatástörténetét a *A kárpátaljai magyar nyelvjárások szláv lexikai elemei* című alfejezet alatt tárgyalom.

A KÁRPÁTALJAI MAGYAR LAKOSSÁG NYELVI HELYZETE

A kárpátaljai magyar nyelvjárások már Trianon előtt is a magyar nyelvterület peremvidékét alkották, ahol több nép mindennapi kapcsolatban élt egymás mellett. E népek mind kultúrájukban, mind nyelvükben hatással voltak egymásra. Így Kárpátalján a kétnyelvűség természetes jelenség. Ugyanakkor a XX. század első harmadáig a bilingvizmus nem a helyi magyarokra, hanem a terület más nemzetiségű lakóira volt jellemző (Lizanec 1970: 89; Csernicskó 1995: 129–130).

A trianoni békeszerződés következtében azonban jelentős magyar nemzetiségű tömegek váltak kisebbségivé az új nemzetállamokban (Ablonczy-Bárdi 2010: 12), s ezzel együtt a magyar nyelvterület peremvidéke is határon túli magyar nyelvjárásokká vált, vagyis az intenzív nyelvi kapcsolatok színtere magyarországi szempontból nézve külföldre került (Zoltán 2005: 25). A magyar nyelv helyi szinten elveszítve addigi státuszát, alárendelt szerepbe került a mindenkori államnyelvvel szemben, ami a presztízsvesztés mellett a másodnyelvi hatás nagymértékű fokozódását, illetve a helyi és az anyaországi magyar nyelvváltozatok bizonyos mértékű elkülönülését is magával vonta (Lanstyák-Szabó Mihály 1997: 6).

Viszont a határon túli, ún. őshonos magyar kisebbség többségi helyzete regionális szinten több helyütt, így Kárpátalja bizonyos részein is megmaradt (Kiss 2002: 183). Épp ennek köszönhető talán, hogy a határon túli magyar kisebbségeknek máig sikerült megőrizniük anyanyelv-dominanciájukat még akkor is, ha „a szórványosodási folyamatok, a vegyes házasságok egyre nagyobb aránya, az anyanyelv társadalmi presztízse, használatának jogi és kommunikációs akadályai napról napra csökkentik az anyanyelvhasználat körét” (Szarka 2004: 118).

A trianoni békeszerződés következtében az addig is alig vizsgált regionális nyelvterületek (peremnyelvjárások) egy csapásra a határ túloldalára kerültek, ami még inkább gátat szabott az ezeket érintő kutatások kibontakozásának. Ezenkívül a háborút követő gazdasági visszaesés sem maradt nyomtalanul a magyar nyelvstudomány életében. A nyelvészeti folyóiratok tengődtek, nagyobb lélegzetű munkák, szintézisek megjelentetése ez okból is eléggé reménytelenné vált (Benkő 1991: 5). Így érthetővé válik az a tény is, hogy a határon túli magyar területek, közöttük a kárpátaljai magyar nyelvjárások is majdnem egészen kiestek a magyar nyelvjáráskutatás látószögéből. De mit is takar a „kárpátaljai magyar nyelvjárások” kifejezés? A továbbiakban erre próbálok meg választ adni.

A kárpátaljai magyar nyelvjárások

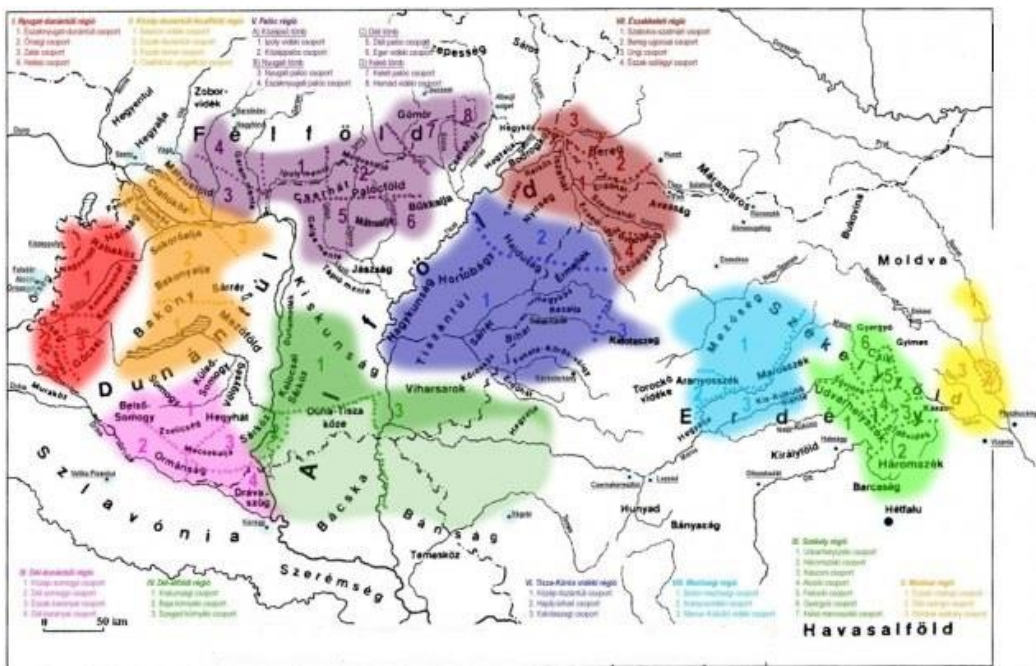
A kárpátaljai magyar nyelvjárások az úgynevezett északkeleti nyelvjárási régióhoz tartoznak (Juhász 2001: 292), mely az abaúji ő-ző típustól keletre, kb. a Hernád alsó folyása – a Sajó – Tisza – Csap – Nagyszőlős vonaltól északra a nyelvhatárig terjed (Imre 1971: 365). Az északkeleti nyelvjárási régió nem kis része esik a mai Magyarország határain kívülre, mindenekelőtt Románia és

Ukrajna területére; az ungi nyelvjáráscsoport nyugati fele Kelet-Szlovákiához, a régi Szatmár jelentős része Romániához tartozik (Juhász 2001: 294). Az egyes nyelvjárási régiókat az anyaországi és a határon túli nyelvjárások egységeként kell szemlélnünk (P. Lakatos–T. Károlyi 2002: 76).

Juhász Dezső (2001: 292) három nyelvjáráscsoportba sorolja az északkeleti nyelvjárási régió magyar dialektusait: 1. szabolcs-szatmári, bereg-ugocsai, melybe a Munkács és Huszt közötti nyelvjárások tartoznak; 2. ungi, ide az Ungvári járás és a szomszédos kelet-Szlovákia í-ző nyelvjárásait sorolja; 3. a volt Máramaros vármegye helyi nyelvjárásai, melyek nem alkotnak egységes csoportot.

1. Térkép: A magyar nyelvjárástípusok

(Forrás: Kiss szerk. 2001 alapján Cs. Nagy–N. Császi, 2015: 28)



Ugyanakkor nem beszélhetünk egységesen a kárpátaljai magyar nyelvjárásokról, mivel az egyes nyelvjárások között különbségek vannak mind a magánhangzó rendszer fonéma állománya, mind pedig az egyes magánhangzók megterheltsége és ejtésváltozata tekintetében (Horváth 1976: 54). Ennek megfelelően a nyelvészek a kárpátaljai magyar nyelvjárásoknak is több típusát szokták megkülönböztetni. Horváth Katalin hangtani szempontú kategorizálása (1992) a következő típusokba sorolja a kárpátaljai magyar nyelvjárásokat:

1. A Rahói járás nyelvszigetei és Aknaszlatina nyelvjárása;
2. Visk, nyelvjárássziget a Huszti járásban;
3. A Nagyszőlősi és a Beregszászi járás nyelvjárásai;
4. Salánk nyelvjárása a Nagyszőlősi járásban;
5. Badaló (Beregszászi járás) és Dercen (Munkácsi járás) nyelvjárása;

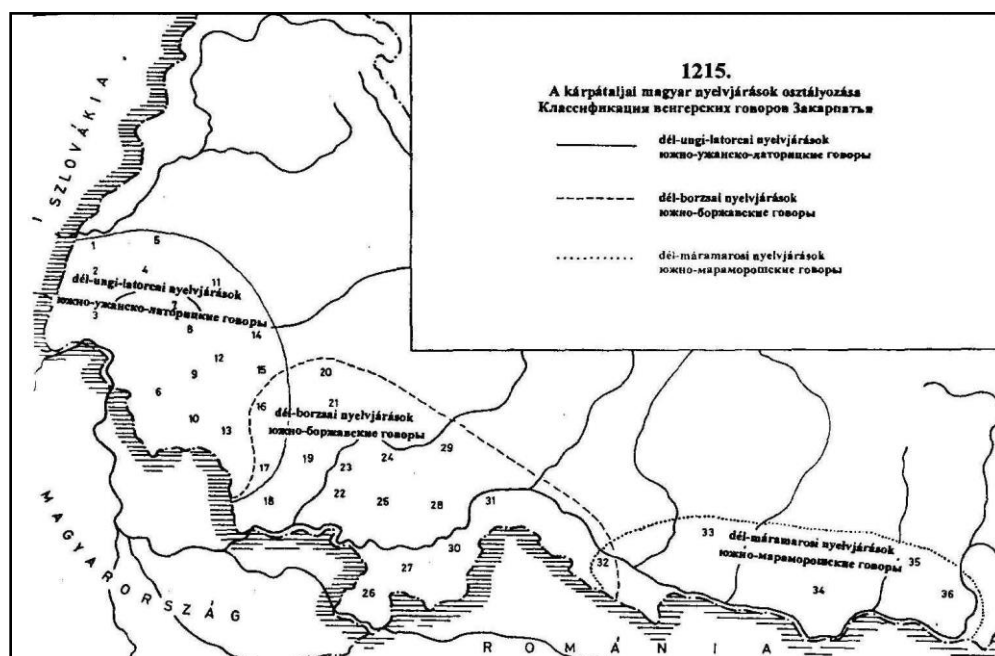
6. Nagydobrony (Ungvári járás) és Beregrákos (Munkácsi járás) palóc nyelvjárásszigetekként;

7. Az Ungvári és Munkácsi járás nyelvjárásai.

Lizanec Péter egy korábbi, ugyancsak hangtani és alaktani szempontokra támaszkodó osztályozásában a kerekhegyi nyelvjárást önálló nyelvjárásként kezelve viszont nyolc típust hoz létre. (Lizanec 1990: 262; és 1995).

2. Térkép: A kárpátaljai magyar nyelvjárások három csoportja

(Forrás: Lizanec 2003: 729)



A kárpátaljai magyar nyelvjárások atlaszának a III. (Lizanec 2003) kötetében viszont a lexikai és szemantikai izoglosszák alapján három csoportot különít el: 1. dél-ungri-latorcai; 2. dél-borsai; 3. dél-máramarosi. Valamint a szerző hét nyelvjárásszigetet is megkülönböztet: Nagydobrony (részletesen lásd Móricz 1993; Balogh–Debreceni 1995), Beregrákos, Badaló (bővebben lásd Hires 2004), Dercen (részletesen lásd Káposztai 1967; Balogh 2004), Salánk, Visk, Kerekhegy (bővebben Lizanec 2003: 727).

A kárpátaljai magyar nyelvjárásoknak számos olyan hang- és alaktani, valamint szintaktikai jellemzője van, melyek egyrészt igazolják azok északkeleti nyelvjárástípushoz való tartozását, másrészt általánosságban jellemzik a kárpátaljai magyar nyelvterületet (Beregszászi–Csernicskó 2007: 20). Hangtani szempontból összefogja őket az erős *i*-zés (Horváth 1998; 2000; Kótyuk 1990) és *j*-zés, a felső nyelvtájtól hosszú magánhangzók megrövidülése, a magánhangzók kiesése (Csúry 1929a, b) és a diftongusok ejtése (Horváth 1976; Balogh 2004). A kárpátaljai magyar nyelvjárások zömében hét rövid és hét hosszú magánhangzó, valamint 25 mássalhangzó van (Lizanec–Horváth 1982: 3–4, Horváth–Lizanec 1993). A kárpátaljai magyar nyelvjárások nagy

részeiben általánosan elterjedt az az alaktani jelenség, hogy a *-nál/-nél* határozóragot *'-hoz/-hez/-höz'* jelentésben használják, míg a családi viszonyokat is kifejező *-éknál* rag helyett az *-ékhoz* használatos: *tegnap voltunk Zékányékhoz*; tulajdonképpen: *Zékányéknál* (Balogh 1994: 29; Juhász 2001: 293). Szintaktikai jellemzőjük az „hogy az igekötő az ige után kerül olyan esetben is, amikor a köznyelvi norma szerint inkább az ige előtt kellene állnia. A mindennapi beszédben gyakran hallható, hogy *Szakad le a kezem, annyira fáj. Olyan szomjas vagyok, hogy halok meg*” (Balogh 1993: 226–227; Balogh–Heltainé 1992: 485).

Amiben azonban a leginkább eltérnek ezek a nyelvjárások az anyaországiaktól, az nem más, mint az orosz és ukrán nyelvből vett kölcsönszavak nagyarányú használata. Ez első sorban a kárpátaljai magyarság kétnyelvű mivoltával magyarázható. Hiszen „ahhoz, hogy egy másik nyelvből egy szót átvegyünk, és az átvevő nyelvben meg is honosodjék, az átvevő nyelvi közösség tagjainak jól kell ismerniük az átadó nyelvet, vagyis legalább a részleges kétnyelvűség fokán kell állniuk, különben nem értenék a szavak jelentését, tehát nem is kerülhetne sor a szavak átvételére, legalábbis nem pontos jelentésük megtartásával” (Sulán 1963: 261).

Kétnyelvűség Kárpátalján

A kárpátaljai magyarság kétnyelvűségének jellemzői

A kárpátaljai magyarság esetében *őshonos és elrendelt kisebbségi kétnyelvűségről* van szó. Vagyis a közösség nem területcsere, hanem politikai okok miatt vált kisebbségivé, tagjainak túlnyomó többsége általában csak az iskolában találkozik az államnyelvvvel (Beregszászi–Csernicskó 2003a: 41), első nyelve (a magyar) jogilag alárendelt helyzetben van az államnyelvhez (ukránhoz) képest (Csernicskó 1998a: 198). Ezenkívül a kárpátaljai magyarság jelentős része magyar domináns kétnyelvű (Beregszászi–Csernicskó 2003a: 40–41), azaz a privát szférában a magyar nyelv használata szinte kizárólagos, míg a formális színtereken a nyelvhasználat az állami szabályozás és az egyén nyelvtudása alapján realizálódik. Ez azt jelenti, hogy a kisebbségi helyzet következtében a kárpátaljai magyarok csak korlátozott szituációkban használhatják anyanyelvüket, a formális szférában való kommunikáció során pedig kénytelenek az államnyelvet, illetve az orosz nyelvet használni (Csernicskó 1997: 88).

Az egykori Szovjetunióban elvileg minden nemzetiség és nyelv egyenjogú volt. Ennek ellenére az orosz nyelv – mint a nemzetek közötti érintkezés nyelve – politikai, gazdasági, ideológiai és nem utolsósorban hadászati okokból kivételezett helyzetet élvezett (Csernicskó–Melnik 2007: 138; Csernicskó 1998a: 145–146; Csernicskó 1998b: 5). Azaz valójában az orosz volt az államnyelv, de nem nevezték, és nem is nevezhették annak, mivel a Szovjetunióknak nem volt törvényben lefektetett államnyelve (Zoltán 2003: 22).

Így tehát a szovjet éra idején az erős orosz nyelvi dominancia hatására több ezer orosz vagy orosz közvetítésű lexikai elem honosodott meg a tagköztársaságok nyelvében, melyek jelenléte nyelvhasználat minden színterén kimutatható (Isaev 2002: 114). Az ekkor meghonosodott szavak jelentős része

azonban szorosan kapcsolódik a Szovjetunió különböző korszakainak politika-ideológiai és történelmi folyamataihoz (Kaganov 2012: 267), azaz erős ideológiai színezetet hordoz magán. E szavak többsége mára a társadalmi rendszer átalakulása révén elavult és kikerült az aktív szókincsből, mivel az általuk jelölt fogalmak manapság már nem, vagy csak a történelemírás során használatosak (Kalinovska 2008: 36).

Az orosz nyelv, mint a volt Szovjetunió nem hivatalos államnyelve az oktatási rendszer minden fokozatában kötelező volt, így a kárpátaljai magyarság is többé-kevésbé elsajátította azt (Csernicskó 1998a: 213, 2003a: 67). Egyrészt ennek is köszönhető, hogy az orosz „a mai napig jelentős befolyással bír a közéleti és a hivatalos szférában” (Márku 2008: 33, a közéleti szféra nyelvhasználatáról lásd még Csernicskó 1998a: 157; 2003b: 74; Karmacsai 2003; Márku 2003). Másrészt az ukrán nyelv oktatását csak 1990-ben vezették be minden ukránban, így a kisebbségi tantervű iskolákban is (Csernicskó 1998b: 8; 1998c), viszont nem lett szabályozva az, hogy mely osztályokban és milyen óraszámokban is folyjon az oktatás (a kezdeti helyzetről lásd Lizanec 1994), illetve máig nincsen biztosítva hozzá a megfelelő módszertani háttér (Beregszászi-Csernicskó-Orosz 2001: 85–91; Beregszászi-Csernicskó 2004a). Ezt tetézendő az utóbbi évek során Ukrajnában több olyan rendeletet is kiadtak, amelyek jelentős mértékben korlátozzák a kisebbségek oktatási nyelvi jogait (Orosz 2010: 93–106; Molnár 2010: 188–190; Séra 2010: 168). 2005-ben Ukrajna az Európai Unióhoz való közeledés illetve az oktatási rendszer és a felsőoktatás reformjának érdekében csatlakozott a bolognai folyamathoz. Évégelt Sztaniszlav Nyikolajenko oktatási miniszter 2007. július 13.-án kiadott 607. számú rendelete⁴ bevezette a továbbtanulás feltételeként is szolgáló egységes érettségi tesztrendszer. „Csakhogy míg az Európai Unióban a középiskolák végzősei azon a nyelven adhatják le a vizsgáikat, amelyiken tanultak, a nemzetiségi iskolák diákjai számára pedig kötelező érettségi vizsgatárgy az adott nemzetiség nyelve és irodalma, addig nálunk nem is választhatják a nevezett tárgyat, sőt az ő számukra is kötelezővé akarták tenni, hogy minden tantárgyból ukrán nyelven vizsgázzanak” (Kárpátalja hetilap, X. évf., 38. 505. szám). Igaz, „a későbbi oktatási miniszter, Ivan Vakarczuk 2008. január 28-i 33. számú rendeletében engedélyezte az oktatás nyelvén történő vizsgákat a szaktantárgyak esetében a 2008-as és a 2009-es években, de ez hosszú távon jelenleg sincs törvényileg biztosítva” (Kulin 2009: 269–285). Ehhez kapcsolódik az oktatási tárca 2008. május 26-án kiadott 461. számú rendelete⁵.

A fentebb ismertetett rendeletek jelentős hatást gyakorolnak a kisebbségi iskolák végzőseinek a pályaválasztási döntéseire is, hisz az érvényben lévő felvételi rendszer a „kisebbségek érdekeit szem előtt tartó” folyamatos változtatásaival együtt is hátrányos helyzetbe hozza őket ukrán társaikkal szemben (Kárpátalja hetilap, IX. évf., 6. 421. szám), aminek eredményeként „az anyanyelvi beszélőben az a vélemény alakul ki, hogy saját anyanyelve

⁴ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0899-07#Text> oldalon

⁵ https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/953/

korlátozza érvényesülési esélyeit” (Péntek 2001: 105). Emiatt a magyar szülők egyre nagyobb része íratja gyermekét ukrán tannyelvű iskolába, annak reményében, hogy így az államnyelv tökéletes elsajátítása révén módja nyílik majd tovább tanulni és szakmát szerezni (Csernicskó szerk. 2010; Séra 2009; Molnár 2010). Ez, vagyis a másodnyelven folyó iskoláztatás természetesen kihat az anyanyelven folyó kommunikációra és nagymértékben befolyásolja az érintett személy azonosságtudatát is (bővebben lásd Csernicskó–Göncz 2009; Csernicskó 2008, 2009; Molnár 2009a, b; Gazdag 2011, 2012c). Épp ezért fontos elgondolkodni azon is, hogy az efféle döntések révén pontosan mire is „ítélik” gyermeküket azok a szülők, akik az államnyelvi oktatás „mellett teszik le voksukat”. Hiszen a legtöbb gyermek számára, ha csak ideiglenesen is, de nehézséget jelent az iskolakezdés, hiszen „az iskolában teljesen új nyelvi közegbe kerülnek [...], ahol gondosan megkülönböztetik a formális és informális beszédszinteket, és hangsúlyt fektetnek a nyelvhelyesség normáira. Az iskolában szokatlan, témafüggő beszédstílusok egész sorával találkozunk. Több új nyelvi készséget kell elsajátítaniuk: az olvasást, az írást” (Crystal 1998: 313). E helyzetet jelentős mértékben súlyosbíthatja az, ha ezzel egyidejűleg a gyermek egy számára eddig teljesen ismeretlen nyelvvel találja szembe magát. Ugyanis „a családban csak magyar szót halló gyerek, ha többségi (esetünkben ukrán) tannyelvű iskolába kerül, kezdetben gyakorlatilag semmit se ért abból, ami körülötte történik. Egy idő múlva (néhány hónap alatt) elsajátíthatja a legalapvetőbb nyelvi formákat, s már megérti a pedagógus mondatait (kialakul a felszíni kompetencia). Fokozatosan képessé válik arra is, hogy betanulja a tananyagot, ám arra nem, hogy értő módon megtanulja, elsajátítsa. Így mindenképpen lemarad azokhoz a kortársaihoz képest, akiknek nem okoz gondot a magyarázat nyelvének megértése, s végig a tananyagra koncentrálnak” (Csernicskó–Göncz 2009: 3). Emellett viszont a gyermek nyelvi fejlődésében is radikális változás megy végbe, mivel a beiskolázásig „az anyanyelv fejlődését serkentette a környezet, ezután pedig a többségi nyelv fejlődéséhez alakulnak ki a megfelelő feltételek”, ami az anyanyelvi fejlődés megtorpanásához vezet. A helyébe lépő másik nyelv viszont csak késéssel kezd el intenzíven fejlődni (Göncz 2004: 274; vagy Csernicskó szerk. 2010: 71–71). A tannyelvválasztás lehetséges hatásai már rövidtávon megmutatkoznak, viszont számolni kell azokkal a következményekkel is, amelyek csak hosszútávon, akár több évtized múltán bontakoznak ki. Ahogyan azt Péntek János is megfogalmazta „mindannyian, akik kisebbségben élünk, az anyanyelvi és a másodnyelvi egynyelvűség közötti zsilipben vagyunk benne: kétnyelvűsödés, dominanciaváltás, nyelvcsere, ezek a jellemző, egymással összefüggő folyamatok”. A folyamat kritikus pontja a dominanciaváltás, vagyis, amikor a másodnyelv válik fontosabbá. Ez nagyobb valószínűséggel következik be azoknál, akik nem anyanyelvükön végzik iskolai tanulmányaikat (Péntek 2001: 113). Hiszen „ha az egyik nyelv hatásai és használata csak a családra, esetleg a legszűkebb környezetre korlátozódik, az élet minden más területén a másik nyelv és kultúra hatásai érik a gyereket, világos, hogy az első nyelv elsorvad, és helyét az erősebb hatásokkal bíró veszi át” (Göncz 2004: 274). Ugyanis egy

nyelv fennmaradásához alapvetően négy tényező szükséges: beszélők, akik fenntartják a nyelvet; helyzetek, ahol használhatják a nyelvet; a nyelv használatát biztosító jogi keretek; a beszélők használati szándéka e nyelvvel kapcsolatban (Csernicskó szerk. 2010: 12).

A 2012. július 3-án elfogadott új Ukrán nyelvtörvény⁶ pozitívan kell, hogy hasson a kárpátaljai magyarság nyelvi helyzetére, illetve az anyanyelvi oktatáshoz fűződő viszonyára is, az ugyanis lehetővé teszi, hogy azokon a közigazgatási egységeken belül, ahol egy-egy nyelv beszélői eléri a 10%-os arányt, a kisebbségi nyelv az államnyelv mellett használható lehet az államigazgatásban, az önkormányzatok munkájában, a bírósági eljárásokban, a nyilvános közéletben, az oktatásban stb.. A nyelvtörvényt Ukrajna Alkotmánybírósága 2018. február 28-án alkotmányellenessé nyilvánította. S bár Ukrajna Legfelsőbb Tanácsa első olvasatban 2018. október 4-én megszavazta, majd a már megbukott Porosenko elnök vezénylete mellett 2019. április 25-én fogadta el az új, a kisebbségi nyelvhasználatot jelentős mértékben korlátozó, s így az azóta is komoly nemzetközi visszanyelvtörvényt⁷.

Az anyanyelv megtartásáért, átörökítéséért, ápolásáért és oktatásáért (Kelemen-Szoták-Göncz 2009: 2) folytatott „harcban” az oktatás és a vallás mellett fontos szerepe van az anyanyelvi médiának is. Ugyanis az optimális gyakoriságú anyanyelvű műsorszolgáltatás, a kisebbségekkel kapcsolatos sajtótermékek és a sztenderdizált nemzeti nyelv szétterjesztése révén nagymértékben hozzájárul az anyanyelvi identitás fenntartásához és a nemzeti kapcsolatok megerősödéséhez (Papp Z. 2009: 3–20; Péntek 2008: 136–152; Szoták 2009: 1325). Ehhez azonban a magyarországi mellett mindenképp szükséges a helyi magyar nyelvű média megléte is, ugyanis a regionális színezetet, a kisebbség számára nagy jelentőséggel bíró eseményeket csak ez tudja valós formájában, értékvesztés nélkül bemutatni. Ilyen regionális sajátosság például a másodnyelvi elemek használata a helyi magyar sajtóban, ami e szavak meghonosodásának egy újabb lépcsőfokaként is értelmezhető. Hiszen egy ún. „kodifikációs” folyamat is kezdetét veszi azáltal, hogy a regionális magyar nyelv „hivatalos” (beszélt/írott) formáiban is megjelennek e szavak. S ezzel egyidejűleg a média egyfajta normaként is szolgál, azaz magában foglalja az ismeret (tudás) és a minta, a van és kell mozzanatát, tehát tükör és példa is egyben (Balázs 2000: 18). Vagyis a másodnyelvi elemek használata kapcsán egyfajta megerősítésként is szolgál az adott médiatermék „fogyasztói” számára. Az anyanyelvi sajtó megteremtéséhez és fenntartásához az anyagi háttér mellett szükség van a kisebbségi jogokat, az anyanyelvhasználatot és a médiát is érintő törvényi szavatolásra, valamint a megfelelő jogszabályi háttérre is. Az ukrainai magyar kisebbség e szempontból pozitív helyzetűnek érezheti magát, hisz az állam az országban élő kisebbségek számára garantálja az anyanyelvű média által történő információszolgáltatás lehetőségét. Az *Információról* szóló törvény⁸ 8. cikkelye

⁶ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5029-17#Text>

⁷ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19#Text>

⁸ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text>

kimondja, hogy „az információ szolgáltatás nyelvét Ukrajna Nyelvtörvénye, az ezirányú jogszabályok és Ukrajna Legfelsőbb Tanácsa által ratifikált nemzetközi szerződések határozzák meg”. A tévé és rádióműsorok, illetve a nyomtatott tömegtájékoztatási eszközök nyelvét illetően a hatályos nyelvtörvény 24-25. cikkelye ad útmutatást.

A kárpátaljai magyar-ukrán kétnyelvűség típusai

A kárpátaljai magyarság közösségi szinten kétnyelvűnek számít mivel tagjai kétnyelvű helyzetben élnek: azaz olyan körülmények között, amikor bizonyos helyzetekben anyanyelvük mellett egy másik nyelvet is használniuk kell vagy kellene (Csernicskó 1998a: 196–198; Beregszászi–Csernicskó 2003a: 34–42, 2010: 10). Ugyanakkor nem szabad arról sem megfeledkeznünk, hogy általában vett egyetemes kétnyelvűség nem létezik. A kétnyelvűségnek számos típusa ismeretes. Ezek viszont nem a kétnyelvű egyének különböző szempontú elhatárolására, hanem a kétnyelvűségen belüli típusok és alcsoportok létrehozására szolgálnak (Csernicskó 1998a: 196).

A kárpátaljai magyar-ukrán kétnyelvűség tipologizálásával Rot Sándor próbálkozott meg először leszögezve, hogy „mindkét etnikai tömb határ menti sávján, a nyelvjárászigeteken, valamint azon településeken, ahol vegyes ukrán–magyar lakosság van, magyar–ukrán, valamint ukrán–magyar szociális részleges vagy teljes kétnyelvűséggel találkozunk” (Rot 1967a:188). Ő a következő kétnyelvűségi típusokat különítette el: (a) szociális részleges magyar–ukrán kétnyelvűség; (b) szociális részleges ukrán–magyar kétnyelvűség; (c) szociális teljes magyar–ukrán kétnyelvűség; (d) szociális teljes ukrán–magyar kétnyelvűség. Azonban a négy csoport valójában csak kettőt takar, mivel az a), c) illetve a b), d) típusok jellege azonos, s csak az érintett etnikumok kapcsán térnek el egymástól. Rot felhívja a figyelmet arra is, hogy „a részleges kétnyelvűség esetében az interferáló nyelvek behatolnak egymásba, és az anyanyelven beszélő egyének vagy etnikai csoportok nyelvében spontánul működnek a szomszéd nyelvből jött nyelvi elemek, tipológiai modellek” (Rot 1968a: 261). Ezzel szemben „a teljes kétnyelvűség esetében az interferáló nyelvek behatolnak egymásba, és ezek a kétnyelvű egyének vagy etnikai csoportok spontánul váltanak át az egyik nyelvről a másikra” (Rot 1967a:189). A keleti szláv és a magyar kölcsönhatás eredményének tanulmányozása során Rot Sándor (1967b; 1973a, b; c) arra a következtetésre jutott, „hogy a nyelvi interferencia dinamikája, hatékonysága, a nyelvi szintekbe való behatolás mértéke a nyelvek genealógiai és tipológiai alkatától, a nyelvi kontaktusok típusától, intenzitásától, időtartamától és más extern és intern nyelvi tényezőktől függ” (Rot 1975: 425). Véleménye szerint nem fér kétség ahhoz, hogy a XII. századtól kezdve Kárpát-Ukrajnában intenzív marginális és intraregionális nyelvi kontaktusok léteztek, ami során mind a magyar, mind az ukrán nyelv hatással volt egymásra. Ugyanakkor megjegyzi azt is, hogy a XIV. század óta különböző formákban létező nem marginális orosz-magyar kapcsolatok a Tanácsköztársaság idején érték el a legnagyobb intenzitást (Rot 1968b: 40–41).

A kárpátaljai magyar nyelvjárások szláv lexikai elemei

Ahogy az azt munkám elején már jeleztem az anyaországi nyelvjáráskutatás a politikai korlátok miatt nem terjedt ki a határon túli területekre. A kárpátaljai magyar nyelvjárások vizsgálata így a helyi nyelvészekre hárult. Ugyanakkor ezt jelentős mértékben megnehezítette az intézményi háttér hiánya, s a rájuk is nehezedő politikai nyomás. Emiatt egészen 1960-as évek derekáig, vagyis az Ungvári Nemzeti Egyetem Magyar Filológiai Tanszékének a megnyitásáig lényegében nem is folytak a kárpátaljai magyar nyelvhasználatot érintő tudományos kutatások (Csernicskó 1998a: 19–20). A kárpátaljai magyar nyelvjárások szláv lexikai elemei elsőként néhány nyelvművelő célzatú szószedet formájában kerültek rögzítésre. Ilyen nyelvművelő szószedet volt például Drávai Gizella *Nyelvrosta. Így mondjuk, de mondjuk így* című írása, melyben közel száz mondatba foglalt orosz és ukrán kölcsönszót közölt szembeállítva magyar standardbeli megfelelőjükkel (Drávai 1969).

Rot Sándor a Kárpát-Ukrajnában érvényesülő magyar–ukrán, ukrán–magyar kétnyelvűségi kapcsolatok elemzése során az egyes nyelvi szinteket külön-külön is megvizsgálja. A lexikai szintet ért ukrán hatást néhány spontánul idézett szóval példázza, megjegyezve, hogy a felsorolás még hosszasan folytatható lenne (Rot 1967a: 189, 1968a: 255–256).

Hasonló jellegű felsorolást közöl Petro Lizanec *Magyar–ukrán nyelvi kapcsolatok. A kárpátontúli ukrán nyelvjárások alapján* (1970: 38–39) című munkája is. Fodó Sándor épp e munkák kapcsán jegyzi meg, bár Rot Sándor és Lizanec Petro munkájának sem elsődleges célja a magyar nyelvjárások vizsgálata, de igencsak sajnálatos, hogy lemondva a „felsorolt szavak tudományos tárgyalásáról, a vélemények és az idevágó irodalom idézéséről minden magyarázat és etimologizálás nélkül” közlik szólistájukat, főleg mivel több szót is tévesen sorolnak az ukrán eredetű szavak közé. Tanulmányában több, Lizanec és Rot által, szláv eredetűnek vélt szó kapcsán is igazolja azok téves etimológiáját (Fodó 1973a: 42).

Fodó Sándor is azon kárpátaljai magyar nyelvészek egyike, akik a Tartui Egyetemen folytatták tanulmányaikat (rajta kívül ott tanult még Zékány Imre, Mokány Sándor és Mokány Katalin is), és ott a kárpátaljai magyar nyelvjárásokat és a Kárpátalján érvényesülő nyelvi kapcsolatokat tanulmányozták (Palmeos 1973: 256). Négyük közül azonban csak ő foglalkozott kimondottan a szláv jövevényszavak vizsgálatával. Foglalkozott például a terület szláv eredetű földrajzi terminológiájával. Az 1971-ben e témakörben írt tanulmányában például 19 szláv eredetű nyelvjárási elem részletes elemzésével foglalkozik, megjegyezve, hogy ezek többsége a magyar nyelvterület más vidékein nem ismertek, s használati mértékük még a kárpátaljai magyar nyelvjárásokban sem azonos (Fodó 1971). Egy későbbi tanulmányában (1972) Visk és Técső nyelvjárása alapján készít egy 50 szóból álló kiegészítő listát Kniezsa István (1955) munkájához. Szólistája olyan szavakat tartalmaz, melyek Kniezsa munkájában: 1. nem szerepelnek; 2. más a jelentésük; 3. más a hangalakjuk; 4. eredetük megítélése szerint eltér a Kniezsa

által rögzítettől (Fodó 1972: 259–260). A *Szláv jövevényszók a kárpátaljai magyar nyelvjárásokban* c. tanulmányában a kárpátaljai magyar nyelvjárásokról és az ezeket érintő nyelvészeti kutatásokról adott rövid ismertetést követően egy 31 szócikkből álló szótári adatállományt tár az olvasó elé (Fodó 1973a: 43–52), melyben az általa gyűjtött és lejegyzett, a kárpátaljai magyar nyelvjárásokban előforduló szláv elemek részletes ismertetését adja (Sebestyén 1973 szerint a cikkben felsorolt szavak némelyike ismert a magyarországi nyelvjárásokban is). Fodó Sándor egyik fentebb már idézett munkájában (1973) megjegyzi, hogy a Kótyuk István által folytatott kutatások révén kezdetét vette a kárpátaljai magyar nyelvjárások szlavizmusainak rendszeres kutatása is.

Kótyuk Istvánnak az ungi magyar nyelvjárás vizsgálatával foglalkozó kutatásai (1965, 1969, 1972 stb.) az Ungvári Állami Egyetemen *Az ungi magyar nyelvjárás ukrán jövevényszavai* címmel 1974-ben megvédett kandidátusi értekezésével teljesebben ki (nyomtatásban Kótyuk 2007). E munka tematikájában és jellegében még ma is egyedülinek számít, hiszen a megírás és a nyomtatásban való megjelenés között eltelt közel 30 év alatt sem született e témakörben hasonló terjedelmű és színvonalú munka. Az orosz nyelvű disszertációban a szerző az Ungvári Járás 18 településén (Nagygejőc, Gálóc, Bátfa, Palágykomoróc, Koncháza, Kisgejőc, Minaj, Palló, Botfalva, Kis-és Nagyrát, Ketergény, Kisszelmenc, Szürte, Tarnóc, Homok, Kistéglás, Császlóc, Sislóc) gyűjtött ukrán nyelvi kölcsönzések részletes etimológiai elemzését adja.

A szerző által megvizsgált 247 elem közül 78 megtalálható Kniezsa István *A magyar nyelv szláv jövevényszavai* című munkájában is. Ám Kniezsa István a vizsgált 78 lexikai elem közül 33-at szlovák, míg 7-et ismeretlen eredetűnek tekint, melyek nagy valószínűséggel az ukránból kerültek át az ungi magyar nyelvjárásokba. Ugyanakkor közel 300 lexikai elem maradt feldolgozatlanul, melyről csak további részletes kutatás révén lehetne megállapítani, hogy melyik nyelvből is került át az ungi magyar nyelvjárásba. Ahhoz, hogy egy adott szót ukrainizmusnak minősítsen, figyelembe vette annak szemantikáját és fonéma-összetételét, a szó meglétét más kárpátaljai magyar nyelvjárásokban, illetve hiányát más szláv nyelvekben vagy/és a velük szomszédos magyar nyelvjárásokban, a szó szemantikai azonosságát az ungi magyar nyelvjárásban és az ukrán nyelvjárásokban. Ugyancsak fontos körülménynek tekinti, ha a szó hangalakja kizárólag az ukrán nyelvből magyarázható. Az ukrán eredetre utaló kritériumokat minden szócikkben feltünteti a szerző. Külön figyelmet fordít arra is, hogy a bekerült ukrán elemek jelentése azonos-e az átadó, illetve az átvevő nyelvben. Kótyuk István külön osztályozza a lexikai elemeket, aszerint is, hogy egy- vagy esetleg többjelentésűek-e. A megvizsgált elemek túlnyomó része egyjelentésű. A többjelentésű szavakat jelentésük száma szerint kategorizálta: két-, három-, négy-, öt-, hat-, sőt egy nyolcjelentésű szót is adatolt. A *paszkuda* szónak például a következő jelentései ismeretesek: 1) gazember; 2) nem tiszta asszony; 3) aki beleavatkozik más dolgába; 4) búbos banka (állat); 5) begy; 6) pimasz, ronda; 7) szerénytelen ember; 8) utálatos, visszataszító (Kótyuk 2007: 77).

Györke Magdolna a kárpátaljai magyar nyelvjárások öltözködéssel kapcsolatos szókincsrétégét vizsgálta. Kutatásai során külön is foglalkozott a kárpátaljai magyar nyelvjárások szláv eredetű ruhanéveivel (Györke 1979, 1982), s arra a következtetésre jut, hogy csak kevés olyan ruhanév használatos a kárpátaljai magyarok körében, melyek hiányoznának az anyaországi nyelvváltozatokból. Az ilyen ruhanévek általában ukrán vagy orosz átvételek, s többségük 1945 után került meghonosodásra (Györke 2002), s épp ezért természetes az, hogy „a kárpátaljai magyar nyelvjárásokban sok olyan tájszóval találkozunk, amely a magyar nyelvterület más részein ismeretlen” (Györke 2008: 91).

Lizanec Péter munkáiban, annak ellenére, hogy ő a szláv–magyar kétnyelvűségi kapcsolatokat elsősorban a kárpátaljai ukrán/ruszin nyelvjárások lexikai hungarizmusai felől vizsgálja, rendre megtalálhatók a kárpátaljai magyar nyelvjárások szláv kölcsönszavaiból összeállított szólisták is (Lizanec 1987: 10–11, 1993: 53–55). Az ő nevéhez kötődik a kárpátaljai magyar nyelvet ért szláv hatások kutatásának egyik jelentős eredménye is, nevezetesen az általa szerkesztett háromkötetes *A kárpátaljai magyar nyelvjárások atlasza* (Lizanec; 1992, 1996, 2003), mely a magyar nyelvjárási elemek mellett közel kétszáz szláv eredetű kölcsönszót is feltérképezett.

Csernicskó István a kétnyelvűség külső jeleiként értékeli a nyelvhasználatban felfedezhető másodnyelvi jelenségeket, melyet számos példával illusztrálva a lexikális és morfológikus hatás csoportjaként különít el (Csernicskó 1995: 139–144).

A Csernicskó István Beregszászi Anikó szerzőpáros által írt *...itt mennyit ér a szó?* című kötet *Kárpátaljai szójegyzéke* „azokat a kárpátaljai magyar szavakat és szójelentéseket tartalmazza, amelyek ‘kárpátaljai magyar’ megjelöléssel bekerültek a Magyar értelmező kéziszótár átdolgozott, 2003-ban megjelent kiadásába” (Beregszászi–Csernicskó 2004b: 137–138). E szavak többsége a szláv nyelvekből kölcsönzött jelentésbővüléssel jött létre.

Borbély Edit tanulmányában (2000) 120 a kárpátaljai magyar nyelvjárásokban meghonosodott orosz és ukrán eredetű betű- és mozaikszót, valamint rövidítést adhatol.

Márku Anita a kárpátaljai magyar fiatalok kommunikációs stratégiáinak vizsgálata során természetesen a kölcsönszavak használatát is érinti (Márku 2004). A 2008-ban megjelent monográfiájában közöl egy 82 szót tartalmazó kölcsönszó-listát is, melynek elemeit az általa készített interjúkból gyűjtötte ki (Márku 2008: 80–84).

Krajnik Ildikó (2010) munkája összeállításának „első lépéseként véletlenszerű mintavétellel ukrán és orosz kölcsönszavakból szójegyzéket állított össze, majd pedig e szavakat felhasználva kérdőíves módszerrel megvizsgálta néhány kölcsönszó jelentését, elterjedtségét a magyar megfelelőhöz képest, s a szavak szubjektív megítélését az adatközlők által” (Krajnik 2010: 3). A szerző munkájában egy közel 300 szócikkből álló szótárt is közöl, melyben az átadó nyelv, vagy nyelvek meghatározása mellett megadja a regiszterbeli besorolását és stílusminősítését is, ugyanakkor nem tünteti fel az átadó nyelvi alakokat.

Korábbi kutatásaim során a Beregszászi járás településein készített irányított beszélgetések hanganyagait vizsgáltam meg, s gyűjtöttem ki belőlük az elhangzott orosz/ukrán lexikai elemeket. Az adatolt szavakat a vizsgált interjúkból vett példamondatokkal illusztrált értelmező-etimológiai szótári-adatállomány keretében adtam közre, egyidejűleg elvégezve azok eredet szerinti, szófaji és fogalomköri csoportosítását is (Gazdag 2010 a, b, 2012a).

A szaknyelvek szláv kölcsönszavai

A köznyelvi kommunikáció mellett mindenképp külön figyelmet kell fordítani a szaknyelvekre is. Hiszen ezeknél jobb esetben az államnyelvből fordított szak- és tankönyvek, rosszabb esetben pedig az államnyelvi oktatás kizárólagossága miatt fokozottan érvényesülnek a másodnyelvi hatások (Balázs 2009: 199). A határon túli magyar nyelvváltozatokban ennek következtében gyakorlatilag eltűnnek a magyar szaknyelvek (Balázs 2003: 9). Különösen igaz ez a kárpátaljai magyar szaknyelvekre, mivel ezek többsége (kivéve a humán szakokat) csak szóbeli formában létezik (Csernicskó 2003b: 62). A beszélt nyelvi változatok esetében ugyanis még nagyobb intenzitással érvényesülnek a kontaktushatások, hiszen „a szakiskolákban illetve az egyetemeken a tanulók orosz vagy ukrán nyelven sajátítják el a szakkifejezéseket, s így a magyar szakszavakat vagy nem is ismerik, vagy ha ismerik is, alig használják, mivel így a vegyes nyelvű munkaközösségekben könnyebben megértik egymást” (Györke 1991: 70–71). Ugyanakkor, amint azt Tóth Péter is leszögezi az ukrán és orosz eredetű átvételek „nagyobb mértékben csak a szaknyelvek egy részében mutathatók ki, más szaknyelvekben alig, vagy egyáltalán nem”. S ahhoz, hogy e jelentős eltéréseket teljességgel megérthessük meg kell vizsgálni az egyes mesterségek jellegét, életterét, történetiségét, terminológiájának fejlődéstörténetét is (Tóth 2001: 62).

Fodó Sándor kutatásai, amint azt a fentebb már idézett munkák is jól tanúsítják elsősorban a Felső-Tisza-vidékének magyar nyelvjárásaira korlátozódtak. Ezen belül azonban igen szerteágazó vizsgálatokat végzett. Foglalkozott például a juhtenyésztés (1977), a szövés (1978), illetve az erdőszet (1982) szókincsében meghonosodott szlavizmusok vizsgálatával is.

Györke Magdolna *A kárpátaljai magyar szaknyelvek* c. tanulmányában a melegházi gazdaságok, a cipészek, a gyertyakészítők, és a diákság nyelvhasználatában meghonosodott szláv elemeket mutatja be, néhány példával illusztrálva (Györke 1991: 70–71).

Perduk János a kender megmunkálásának terminológiáját vizsgálja a kárpátaljai magyar nyelvjárásokban. Kutatásai során kitér az ott használatos szláv eredetű lexikai elemek vizsgálatára is (Perduk 1982).

A tanulók az iskolai nyelvhasználatban nagyszámú csak rá jellemző lexikai elemet használnak. Így az iskolai nyelvhasználat szaknyelvként is felfogható, hisz saját terminológiája van. Borbély Edit az Ungvári Nemzeti Egyetemen tanuló kárpátaljai magyar hallgatók körében passzív módszerrel végzett kutatás eredményeinek bemutatása során megjegyzi, hogy

„a kárpátaljai diákság – mint a lakosság idősebb nemzedékei – nagyon sok kölcsönszót használ: a közel 600 lexéma közül az eddigi gyűjtésünk alapján mintegy 160 – azaz több mint az 1/4-e – orosz, illetve ukrán eredetű szó”. (Borbély 2006: 14.)

A kárpátaljai magyar iskolai szaknyelvben meghonosodott másodnyelvi elemekkel is foglalkozik *A nyelvválasztási stratégia és a pályaválasztás összefüggései a kárpátaljai beregszászi járás magyar középiskolásai körében* c. tanulmányom, melyben azt is hangsúlyozom, hogy a másodnyelvi elemek meghonosodása az iskolai szaknyelvben természetes jelenség, ugyanis a kárpátaljai magyar iskolák az állami oktatási hivatal irányítása alatt működnek, s e szavak egy része az iskolai nyelvhasználatába is bekerülhet (Gazdag 2013a: 216).

A fentebb már ismertetett oktatáspolitikai helyzetből fakadóan azonban nem hagyható figyelmen kívül azon jelentős számú magyar anyanyelvű tanulói réteg sem, amely ukrán tannyelvű iskolában folytatja tanulmányait, ugyanis e tanulók nyelvhasználatában hatványozottan érvényesül az államnyelvi hatás. A szaknyelvek kapcsán már rég bizonyítást nyert az a tény, hogy annak terminológiáját a megkérdezettek általában csak azon a nyelven (esetünkben ukránul) ismerik, amelyen elsajátították azt (pl. Györke 1991: 66–69). Így arra következtethetnénk, hogy az ukrán iskolába járó magyar anyanyelvű tanulók is hasonló helyzetben vannak, ha az iskolai dolgaikról kérdezzük őket. A tapasztalatok azonban azt mutatják, hogy míg egy magyar, de ukrán szakiskolát végzett szakembernek csak ritkán nyílik lehetősége olyan kollégával kommunikálni, aki anyanyelvén, tehát magyarul szerzett végzettséget, addig a kisiskolások naponta kommunikálnak magyar iskolában tanuló barátaikkal is, s így mindkét nyelven megismerik az iskolai nyelvhasználat sajátos terminológiáját (Gazdag 2011: 357; 2012b: 83–87).

A kárpátaljai egészségügyi intézmények nyelvhasználatáról eddig meglehetősen kevés információval rendelkezünk. Egy 2003-ban készült vizsgálat keretében Márku Anita a járási poliklinika nyelvhasználatát is érintő írásában arról olvashatunk, hogy a kétnyelvű feliratok ellenére a magyar anyanyelvű betegek az ukrán és orosz nyelvű orvosokkal és nővérekkel csak nehézkesen tudják magukat megértetni (Márku 2003: 102–103). A *Nyelvhasználati sajátosságok a Beregszászi Járási Kórházban* c. (Gazdag 2013b) tanulmányomban a Beregszászi járási kórház traumatológiai osztályának a nyelvhasználatával és a magyar nyelvű kommunikációban használt orosz/ukrán lexikai elemek vizsgálatával foglalkoztam.

A sajtónyelv és a szépirodalom szláv kölcsönszavai

Az eddig idézett és bemutatott munkákból arra lehetne következtetni, hogy a szláv lexikai elemek csak az előbeszédben kerültek meghonosodásra, és az írott nyelvben egyáltalán nem használatosak. Ez természetesen nem így van. Bár az kétségtelen, hogy az e nyelvi színtereken való előfordulásuk és használati gyakoriságuk a beszélt nyelvinél jóval alacsonyabb, s vizsgálatuk is igencsak a kezdeti fázisban tart, de az anyaországi kutatások során adatolt (Csige 1998,

Osváth 2006), illetve a Termini Kutatóhálózat *Ht-szólistájában*⁹ rögzített és általában a helyi magyar sajtóból vett példákkal illusztrált kárpátaljai szláv kölcsönszavak alapján arra lehet következtetni, hogy e szavak tetemes mennyiségben fordulnak elő a kárpátaljai magyar sajtótermékekben. Erről tanúskodik több tanulmányom (Gazdag 2013c, d) is, melyekben kiemelem, hogy a kárpátaljai magyar sajtóban az orosz/ukrán lexikai elemek használata jelenleg nem egységes, s így többféle megjelenési formával találkozhatunk. A legtöbb esetben az adott írás szerzője saját belátása alapján döntheti el, hogy e szavakat milyen formában is kívánja használni. A leggyakoribb használati módok a következők:

1. A szláv szó kiemelése nélkül fut a szöveg, vagyis a szó magyar nyelvi elemként kerül felhasználásra. Például: *Eladó egy saját készítésű kétkerekű pricept.* [Kárpátinfo, 2012. július 12.];

2. A szláv szó idézőjelben található a szövegben, vagyis a szerző éreztetni kívánja e szó idegen jellegét. Például: *Pedig akkor még az a bizonyos "nakaz" meg sem született.* [Kárpáti Igaz Szó, 2008. szeptember 9.];

3. A szláv szó zárójelben található, azaz a szó a magyar megfelelő egyértelműsítésének eszközéül szolgál, hisz közismert tény az, hogy bár a beszélő ismeri ezek magyar megfelelőjét, de mivel élőnyelvi használatukra ritkán kerül sor, azok a passzív szókincsbe kerülnek át (Csernicskó 1995: 139–140). Például: *Január1-től be kell jegyeztetniük járműüket az állami közlekedésrendészetnél (DAI).* [Kárpátalja, 2010. január 8.] (Gazdag 2013c: 35)

A sajtónyelvhez hasonlóan a kárpátaljai magyar irodalmat ért keleti szláv hatás vizsgálata is szinte teljesen kiesett mind az egyetemes, mind pedig a helyi magyar nyelvészet látószögéből. A kárpátaljai kortárs magyar irodalmi művekben jelentkező interferenciajelenségek vizsgálata kapcsán fontos megjegyezni, hogy e művekben „jól kimutatható a népek és kultúrák együttéléséből fakadó nyelvi interferencia, mely a kölcsönszavak használatán túl megmutatkozik a személynevek használatában, illetve a kommunikáció során jelentkező nyelvi váltásokban, azaz a kódváltások használatában is” (Gazdag 2017: 184). Ugyancsak e témakörhöz kapcsolódik a Zelei Miklós *A kettézárt falu* című dokumentumregényét nyelvészeti szempontból vizsgáló írásom (Gazdag 2010c), melyben a regényből kigyűjtött 111 orosz/ukrán lexikai mutatja be. Azonban fontos megjegyezni azt is, hogy a dokumentumregény a bemutatott település(ek) (Kis és Nagyszelmenc) XX. századi történelmébe nyújt betekintést az itt élők, vagy az egykor itt élők visszaemlékezései és levéltári anyagok segítségével, vagyis első sorban az előbeszédre alapul.

⁹ <http://termini.nyttud.hu/htonline/htlista.php?action=firstpage>

A VIZSGÁLATOKRÓL

A keleti szláv lexikai elemek felgyűjtése többszintű folyamat keretében, az előnyelvi hanganyagok vizsgálata mellett kiterjedt a nyomtatott és elektronikus sajtótermékek, a szépirodalmi művek, az internet nyelvhasználatára, illetve a több szinten megvalósuló résztvevő megfigyelésre is. Az említett vizsgálatok során felgyűjtött kölcsönszavak használatára és ismeretére vonatkozó adataimat végül egy ellenőrző kérdőíves felméréssel erősítettem meg, melynek adatait térképlapok formájában dolgoztam fel.

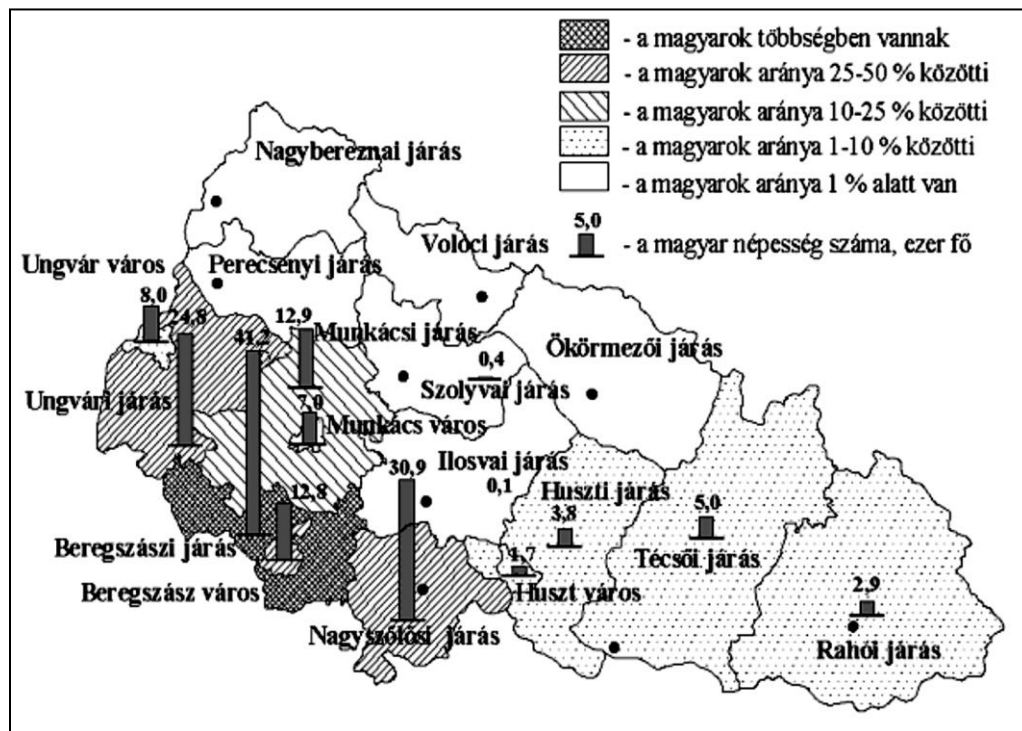
A továbbiakban rövid összefoglaló keretében sor kerül a vizsgált terület demográfiai és etnikai bemutatására, valamint röviden megpróbálom felvázolni azt, hogy miként is folytak az egyes nyelvhasználati szintereket érintő vizsgálataim.

Területi és demográfiai ismertetés

A mai Kárpátalja területe a honfoglalástól a 13. század derekáig a gyeptű, az ősréngetegek, a havasok világa volt, ezt követően hat évszázadon át Ung, Bereg, Ugocsa és Máramaros vármegyék területe (Botlik 2006: 68). Önálló földrajzi fogalom az első világháborút követően vált (Csernicskó 1995: 129).

3. Térkép: A kárpátaljai magyarság száma a 2001-es népszámlálás adatai alapján

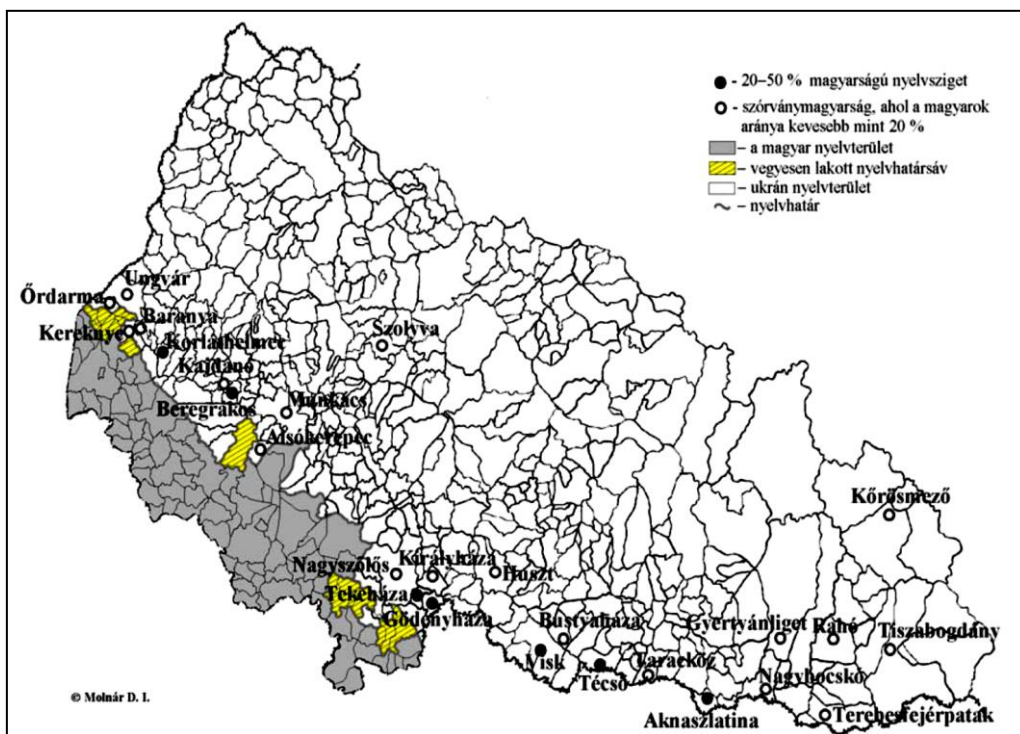
(Forrás: Molnár–Molnár D. 2005: 28)



Napjainkban Kárpátalja közigazgatásilag 5 megyei alárendeltségű városra (Ungvár, Munkács, Beregszász, Huszt, Csap), valamint 13 járásra oszlik (Ungvári, Beregszászi, Munkácsi, Nagyszőlősi, Ilosvai, Szolyvai, Perecsenyi, Nagybereznai, Ökörmezői, Volóci, Técsői, Huszti, Rahói járás). Közülük 5 városnak és 8 járásnak van jelentősebb magyar nemzetiségű lakossága. A magyar nemzetiségűek aránya mindössze a Beregszászi járásban haladja meg az 50%-os arányt (Csernicskó szerk. 2010: 54). A 2001-ben lebonyolított ukrainai népszámlálás alkalmával 151,5 ezer fő vallotta magát magyarnak. Ez a megye összlakosságának 12,1%, Ukrajna népességének 0,3%-a volt (Molnár-Molnár D. 2005: 21). A magyar nyelvterületet magyar többségű települések viszonylag egységes sávja alkotja, amely Kárpátalja délnyugati részén húzódik az ukrán-magyar határral párhuzamosan 15–20 km szélesen (uo: 30).

4. Térkép: A kárpátaljai magyarság nyelvterülete, nyelvszigetei és jelentősebb szóránypöplölése

(Forrás: Molnár-Molnár D. 2005: 32)



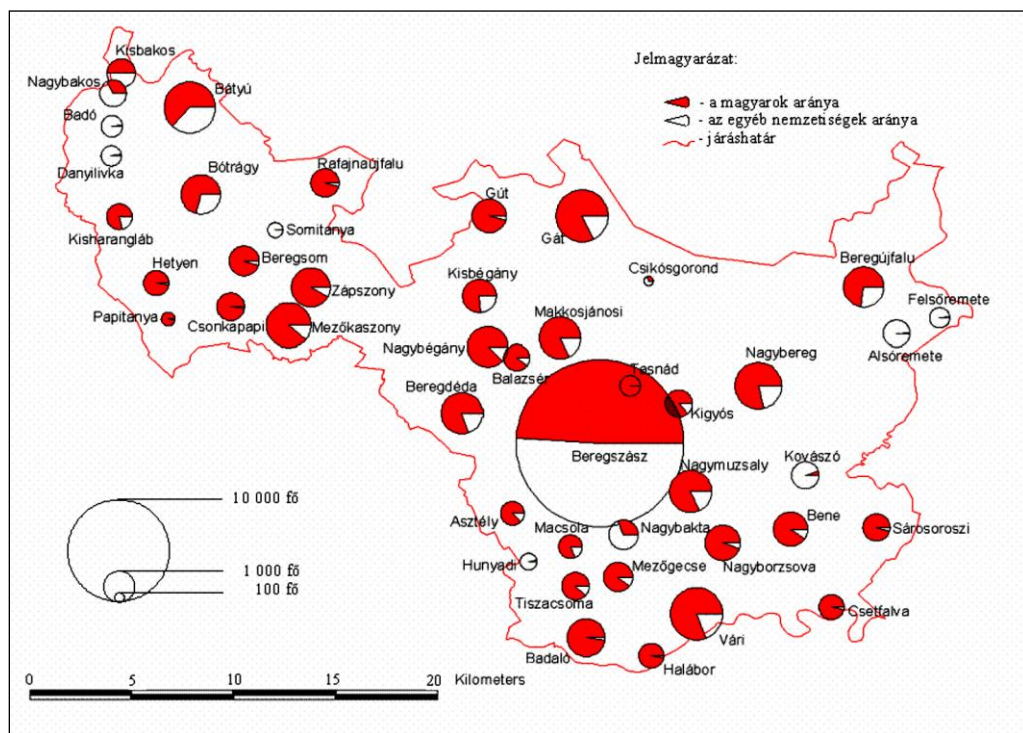
A Beregszászi járás Kárpátalja déli részén helyezkedik el. Északon a Munkácsi, nyugaton az Ungvári, keleten az Ilosvai és Nagyszőlősi járással, délről pedig Magyarországgal határos. A Beregszászi járás, mint közigazgatási egység 1946. január 22-én alakult meg és 1953-ban kapott járási státust. Területe 802 km². A járás területén egy város (Beregszász 'Beperobo'), egy nagyközség és 42 község található, ami 23 községi tanácshoz tartozik. A járás lakossága 53 800 fő. A járásban sok nemzetiség él egymás mellett. A magyarok aránya 76,1% (41,2 ezer fő), az ukránoké 10,8% (10,2 ezer fő), a románoké 4,1% (2,2 ezer fő), az oroszoké

0,7 % (0,4 ezer fő) (a Beregszászi járás lakosságának településenkénti eloszlását és arányát lásd a 5. térképen). A járás központja Beregszász. A város a trianoni békeszerződésig Bereg vármegye Tiszaháti járásának központja, illetve hosszabb-rövidebb ideig a vármegye székhelye is volt. 2001. május 17.-től ismét megyei jogú város. Lakossága 26 500 fő. Beregszász városában a járásinál magasabb az ukrán (38,9%) és az orosz (5,4%) lakosság aránya, de még itt is a magyar többség (48,1%) meghatározó.¹⁰

Felmerülhet azonban a kérdés, hogy miért is a Beregszászi járást választottam vizsgálataim célterületéül. A válasz két síkon ragadható meg. Egyrészt azért, mert a járás túlnyomórészt magyarlakta, s ennek következtében az feltételezhető, hogy lakói, államnyelvi ismereteiktől függetlenül, ott ahol erre lehetőségük van, a magyar nyelvű kommunikációt részesítik előnyben. S ez alapján a nyelvüket ért másodnyelvi hatás mértéke is eltérhet, más olyan régióéktól, ahol intenzívebben használják a környezeti nyelveket is. Másrészt pedig a Beregszászi járás területe a Lizanec-féle (Lizanec 2003: 729) hármas nyelvjárási tagolás alapján egyidejűleg két nyelvjárási régióhoz is tartozik (lásd a 6. térképen).

5. Térkép: A magyar lakosság aránya a Beregszászi járás településein

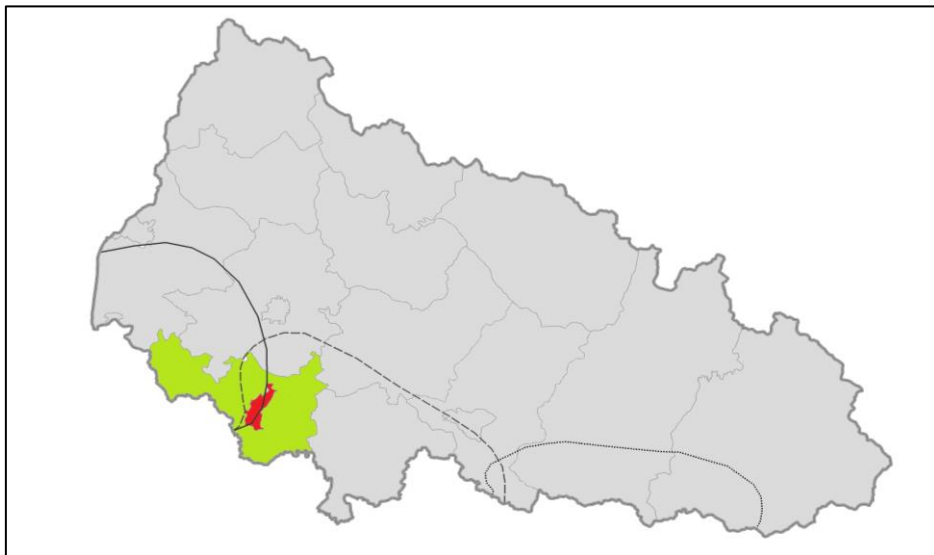
(Forrás: Molnár–Molnár D. 2005: 88)



¹⁰ A járás statisztikai adatait lásd Molnár–Molnár D. 2005-nél, és a Kárpátaljai Megyei Statisztikai Hivatal oldalán: <http://www.uz.ukrstat.gov.ua/statinfo/dem/index.html>

6. Térkép: A magyar nyelvjárási csoportok közigazgatási térképen való ábrázolása

(Forrás: saját szerkesztés)



Az élőnyelvi vizsgálatok

A vonatkozó kutatások során a Beregszászi járás 35 magyarlakta településén (lásd a 7. térkép¹¹) készült 150 db irányított beszélgetés (nagyjából 86 órányi hangfelvétel¹²) hanganyagának az átvizsgálásával tettem kísérletet a kárpátaljai Beregvidék magyar nyelvjárásaiban meghonosodott szláv lexikai elemek¹³

¹¹ A térképen pirossal jelöltem az érintett településeket. Megjegyzendő viszont, hogy két település (Beregardó és Búcsú) közigazgatásilag Beregszász városához tartozik, így a térképen csak 33 település került feltüntetésre.

¹² Köszönetemet fejezem ki a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola bázisán működő Hodinka Antal Nyelvészeti Kutatóközpont munkatársainak a rendelkezésemre bocsátott interjúkért. Az interjúk a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Hodinka Antal Intézetében 2003 óta folyó kutatási program keretében készültek, melynek célja, hogy valamennyi kárpátaljai magyarlakta településen azonos szempontok alapján készüljön legalább 2–5 mélyinterjú (magyarlakta településnek azokat a helységeket tekintjük, ahol a magyarok aránya minimum öt százalék, és/vagy abszolút számuk eléri a száz főt). Az irányított beszélgetések témakörei felölelik a kárpátaljai magyar közösség 20. századi történetét (az államfordulatok a kollektív emlékezetben, hatásuk az egyén és a közösség életére; a málenykij robot, a kollektivizáció, a donbászi munkák, a brezsnyevi pangás, a gorbacsovi peresztrojka, a független Ukrajna kialakulása), valamint érintik az egyén és a népcsoport mai helyzetét (politikai, gazdasági helyzetmegítélés, a saját család helye, a faluközösség élete, a helyi intézmények szerepe stb.).

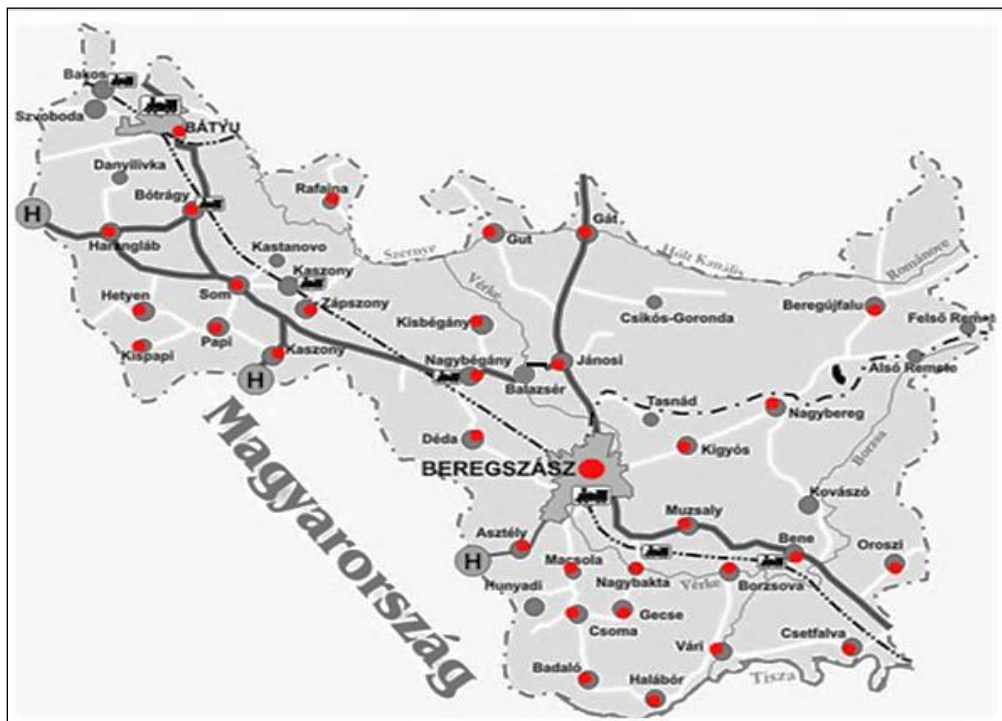
¹³ Szláv elemnek tekintem azokat a lexikai elemeket, amelyek ténylegesen szláv eredetűek, vagy melyek szláv közvetítés nyomán honosodtak meg a kárpátaljai magyar nyelvváltozatokban, valamint azokat is, melyek a standard magyarban is meglévő idegen eredetű szavak szláv nyelvbeli újrakölcsönzései.

felgyűjtésére (a települések listáját és az adott településen készült interjúk számát lásd a 3. sz. táblázatban). A hanganyagokból 246 szláv kölcsönnyelvi elemet sikerült adatolnom.

7. Térkép: A beregszászi járás települései

Forrás: <http://www.bereg.net.ua>

(az érintett települések saját kezű kiemelésével)



Ez tetemes mennyiségnek tekinthető, különösen akkor, ha figyelembe vesszük azt a tényt, hogy a kárpátaljai magyarság túlnyomó többsége a Beregszászi járásban él, aminek következtében a privát szférában szinte egyedülként a magyar nyelv használatos. Valamint, hogy csupán néhány kérdés vonatkozott a kárpátaljai magyar nyelvjárások sajátosságainak felmérésére.

A nyelvhasználat kapcsán ilyen kérdésekre kellett az adatközlőknek válaszolniuk:

- *Különbözik-e valamiben a magyarországi magyar nyelv a kárpátaljai magyar nyelvtől?*
- *Vannak-e olyan szavak, fordulatok, amelyeket Magyarországon használnak, de Kárpátalján nem? És olyanok, amelyeket Kárpátalján használnak, de Magyarországon nem ismerik őket?*
- *Használnak-e a faluban élők olyan szavakat a magyar beszédükben, mint például paszport, bulocska?).*

3. táblázat: Az érintett települések és a készített interjúk száma

Település	Interjú száma	Település	Interjú száma
Asztély (Астеї)	2	Hetyen (Гетен)	1
Badaló (Бадалово)	4	Kigyós (Кидьош)	3
Bátyú (Батьово)	13	Kisbégány (Мала Бігань)	2
Bene (Бене)	2	Kispapi (Мала Попово)	1
Beregardó (Берегардо)	1	Macsola (Мочола)	1
Beregdeda (Дийіда)	7	Makkosjánosi (Яноші)	4
Beregsom (Шом)	2	Mezőgecse (Геча)	5
Beregszász (Берегово)	20	Mezőkaszony (Косонь)	18
Beregufalu (Берегуїфалу)	4	Mezővári (Вари)	6
Borzsova (Боржава)	6	Nagybakta (Велика Бакта)	2
Bótrágy (Батрадь)	3	Nagybégány (Велика Бийгань)	2
Búcsú (Бучу)	1	Nagybereg (Великі Береги)	3
Csetfalva (Четфалва)	3	Nagymuzsaly (Мужієво)	3
Csonkapapi (Попово)	3	Rafajnaújfalu (Рафайново)	2
Gát (Гать)	2	Sárosoroszi (Оросієво)	2
Gut (Гут)	5	Tiszacsoma (Чома)	2
Halábor (Галабор)	10	Zápszony (Запсонь)	4
Harangláb (Дзвінкове)	1		

A sajtónyelvi vizsgálatok

A kutatások elvégzéséhez idő- és térbeli szelektálás végrehajtása is szükségessé vált. Ugyanis a trianoni békeszerződés óta eltelt közel egy évszázad sajtótermékeinek a vizsgálata e kis régió esetében is lehetetlen feladat, még akkor is, ha tudjuk azt, hogy „1945-ben például az egyetlen magyar újság a Munkás Újság volt, amelyet néhány hónapnyi megjelenés után megszüntettek, s helyette hosszú időn át egy ukrán területi lapot és egy ukrán nyelvű járási újságot fordítottak le magyarra Kárpáti Igaz Szó és Vörös Zászló címen” (Fedinec 2008: 220–223). Vizsgálataim során a 2000-es évek magyar sajtótermékeit vettem górcső alá. Ez azonban még így is hatalmas adatmennyiséggel járt volna egy ilyen volumenű munka szempontjából, hiszen „a kilencvenes évek adataihoz képest, amikor a kárpátaljai magyar sajtópalettán 20 orgánum szerepelt, ma 15-tel többet, azaz 35-t tartanak nyilván” (Kulin 2012: 199). Ezért a vizsgált területet is némileg le kellett szűkíteni, s így a kutatás során Kárpátalja egyetlen magyar többségű járására, a Beregszászi járásra összpontosítottam. Az itt élő magyar lakosság ugyanis, az egyházi újságokat nem számítva, összesen öt újságot olvas(ott). Ezek a

következők: **1.** Országos szinten terjesztett *Kárpáti Igaz Szó*¹⁴; **2.** Megyei szinten terjesztett *Kárpátalja*¹⁵ és *Kárpátinfo*¹⁶; **3.** Járási szintű *Beregi Hírlap*¹⁷; **4.** Városi lapként (járási szinten terjesztve) ismert *Beregszász*¹⁸.

A fentebb bemutatott sajtótermékek listája alapján kijelenthető, hogy kutatásom az elvégzett szelektálás ellenére is hú képet mutat Kárpátalja egész területére vonatkozóan.

A szláv kölcsönszók kigyűjtése egy többszintű folyamat keretében zajlott. Első lépésként az egyik tetszőlegesen kiválasztott sajtótermék (a Kárpátalja hetilap) egy teljes évi (2010) lapszámait tekintettem át, folyamatosan olvasva minden cikkét, s kigyűjtve az azokban előforduló kölcsönszavakat. Ezt követően Udvari István *Ukrán–magyar szótári adatbázisa* és Gáldi László *Orosz–magyar kéziszótára* alapján elkészítettem az általam is ismert és használt jövevényszavak listáját, melyet a Kárpátalja hetilapból gyűjtött elemekkel egybevetve a vizsgált sajtótermékek elektronikus változataiban egyesével lekerestem, s a vonatkozó példamondatokkal együtt kigyűjtöttem.

Valószínűleg már fentebb is felmerült az olvasóban a kérdés, hogy miért csak nyomtatásban megjelenő sajtótermékekkel foglalkoztam? Talán nincsenek kárpátaljai vonatkozású online sajtótermékek/hírportálok?

Természetesen léteznek online sajtótermékek is, s a kutatásaim teljességének elérése céljával ezek vizsgálatát sem hagyhattam ki, hiszen a modern kor technikai vívmányai, ha megkésve is, de a kárpátaljai magyarságot is elérték. Így mára a hagyományos sajtótermékek (nyomtatott újságok) helyett az aktuális eseményekről, friss hírekről Kárpátalján is egyre többen online tájékozódnak. S bár az internetes újságok/hírportálok „nagyban hasonlítanak hagyományos társaikhoz, többségükben szerkesztőség működik, melyekben újságírói végzettséggel és/vagy tapasztalattal rendelkezők dolgoznak” (Szabó 2008: 72–73), illetve a szerepükre „vonatkozó megállapítások nem térnek el az

¹⁴ Kárpátalja legnagyobb múltira visszatekintő sajtóorgánuma. Online: <https://kiszozet.net/> A jogelődnek tekintett Munkás Újság első száma 1920-ban jelent meg Ungváron. Jelenleg heti három alkalommal megjelenő országos közéleti lap. Lapalapítók: Tisza FM Stúdió Kft. és a szerkesztőség kollektívája. Megbízott főszerkesztő: Horváth Sándor. Előfizethető a postahivatalokban.

¹⁵ 2000-től megjelenő hetilap. Online: <http://karpataljalap.net/> Lapalapító és kiadó: Kárpátalja Kft. Megbízott főszerkesztő: Darcsi Karolina. A lap megjelenését a Bethlen Gábor Alap támogatja. A lap terjesztését a Kárpátalja Kft. lapterjesztő hálózata végzi.

¹⁶ Családi és ifjúsági hetilap. Az 1996-tól megjelenő Bereginform független hetilap jogutódja. Online: <http://karpatinform.net/> Lapalapító-főszerkesztő: Szoboszlai István. A lap megjelenését a Bethlen Gábor Alap támogatja. Terjesztése lapterjesztők és újságárusok segítségével történik.

¹⁷ 1912–2018 között megjelenő hetilap. A szovjetrendszerben Vörös Zászló, a rendszerválás után újra Beregi Hírlap. Lapalapítók: a Beregszászi Járási Tanács, a Járási Közigazgatási Hivatal, a szerkesztőségi kollektíva. Előfizetői köre a beregszászi járás falvaiból került ki.

¹⁸ 2000–2018 között megjelenő városi hetilap. Lapalapító: a Beregszász Városi Tanács. Előfizetői köre a Beregszász városából és a beregszászi járás falvaiból került ki.

egyéb médiaorgánumokkal kapcsolatban elmondottaktól” (Kovách 2004: 313), a határon túli magyar nyelvjárások regionális sajátosságainak megjelenése szempontjából ezek vizsgálata mégis értékes információkkal szolgálhat.

A munka keretében a leglátogatottabb kárpátaljai magyar hírportálokon (*karpatalja.ma*, *karpataljalap.net*, *karpatinfo.net*, *karpathir.com*, *kiszo.hhrf.org*) megjelenő írások nyelvhasználatát, illetve a nyelvi interferencia nyomán jelentkező kölcsönszavak előfordulásait vizsgáltam, melyhez az említett hírportálok keresőmotorjaiban rákerestem a korábbi kutatásaim alkalmával gyűjtött szólistákra.

Az ilyen jellegű vizsgálatok során a standard magyar szavak kölcsönszói homonimáinak¹⁹ a keresése komoly nehézségekbe ütközik. Az adott oldalak keresőmotorjai ugyanis ezek között nem tudnak különbséget tenni, így bizonyos esetekben akár több száz találatot is adnak egy-egy szó kapcsán, melyek között gyakran a keresett kölcsönszó nem is található meg (pl. a jegyzőkönyv jelentésben használt *akt*, vagy a fürdő jelentésben használt *bánya* szavak).

Szépirodalmi vizsgálatok

A vonatkozó kutatások során a kortárs kárpátaljai magyar irodalmi művekben jelentkező interferenciajelenségek megfigyelése volt a célom, ahol néhány spontán módon kiválasztott alkotás alapján próbáltam meg bemutatni a bennük jelentkező szláv nyelvi hatás főbb sajátosságait. A vizsgált irodalmi alkotások sorából látszólag kilóg Kovács Vilmos 1965-ben megjelent *Holnap is élünk* című regénye, ugyanakkor, ha figyelembe vesszük azt a tényt, hogy a szovjet hatalom a regényt a megjelenés után nem sokkal betiltotta, s lényegében csak a 90-es években vált széles körben ismertté, akkor mindenképp figyelmet kell, hogy kapjon egy ilyen szempontú vizsgálat során. A továbbiakban néhány mondat erejéig kitérek az egyes művek és szerzők rövid bemutatására.

Balla D. Károly (1957) József Attila-díjas költő, író, szerkesztő, virtualizátor, blogger, imaginátor. 1979-től 16 önálló könyve, 1 műfordítás-kötete, 3 társszerzőkkel jegyzett könyve jelent meg nyomtatásban, 1 e-bookja CD-n és egy virtuális könyve az interneten. 2002-től saját szerkesztésű honlapjain rendszeresen publikálja friss jegyzeteit és újraközlí másutt megjelent írásait.²⁰

Balla László (1927–2010) költő, író, műfordító, újságíró. Mintegy 50 könyv szerzője, szépirodalmin kívül publicisztikai, művészettörténeti és pedagógiai szakírói munkásságot is kifejtett, több tankönyv szerzője. Fő műfaja a novella volt. Az ötvenes években megjelent verseskötetei a kötelező sematizmus jegyében születtek. Novelláiból, verseiből, regényeiből több ukrán és orosz fordításban is megjelent.²¹

¹⁹ A standard magyar szavak kölcsönszói homonimái azok a szavak, melyek új, a magyarban nem ismert jelentésben használatosak a kárpátaljai magyarok körében.

²⁰ Forrás: <http://kmml.org.ua/arckepcsarnok/irok-koltok/balla-d-karoly>

²¹ Forrás: <http://kmml.org.ua/arckepcsarnok/irok-koltok/balla-laszlo>

Bartha Gusztáv (1963) költő, író. Versei, drámái 1980-tól jelennek meg a Beregi Hírlapban, a Kárpáti Igaz Szóban, a Hatodik Síp és a Pánsíp című folyóiratokban és a helyi antológiákban. A Gabonafarkas legendája című kötete az 1988–2012 között született novelláit mutatja be. Hőseinek személyes sorsát is meghatározzák a kisebbségi létben élő magyarok 20. századi, közös tragédiái.²²

Györke Zoltán (1939) költő, író, műfordító. Határsáv című regénye részben ifjúsági, részben önéletrajzi alkotás. A regény jellegzetessége, hogy könnyen ráismerhetünk létező (létezett) személyekre, helységnevekre és történetekre. Hiteles korképet tár az olvasók elé. A regény folytatása Ingajarat címmel látott napvilágot.²³

Kovács Vilmos (1927–1977) költő, író, szerkesztő. Verseit, regényét, novelláit erő, szenvedély, igazságkereső bátorság; a megfigyelés érzékenysége és a kifejezés pontossága; népiség és az egyetemességigény jellemzi. Az 1965-ben kiadott, majd betiltott Holnap is élünk című regénye a kárpátaljai magyarság 1944 utáni sorsának leghitelesebb ábrázolása.²⁴

Kurmai-Ráti Szilvia (1984) író, novellista. Írói repertoárja a mesétől a versen át a novelláig terjed, de ír publicisztikát is. Alkotásait a nyomtatásban megjelenő könyvek mellett a weboldalon is elérhetővé teszi.²⁵

Nagy Zoltán Mihály (1949) József Attila-díjas költő, író, szerkesztő, MMA-tag. Prózaíróként a legnagyobb elismerést számára eddig az 1991-ben napvilágot látott A sátán fattya című kisregénye hozta, melyet később színre is vittek. Változatos, gazdag költői eszközrendszerrel alkot, prózája szenvedélyes, történeti és szociális indíttatású. A mű 2001-ben elnyerte az Év könyve-díjat.²⁶

Penckőferné Punyó Mária (1947) tanár, néprajzkutató, szerkesztő. Felgyűjtötte Beregújfalu folklórkincsét (meséket, találós kérdéseket, mondókákat, stb.). Az 1995-ben Tűzoltó nagymadár címmel napvilágot látott mesegyűjteménye szintén beregújfalui meséket tartalmaz. Figyelmet érdemel a kárpátaljai magyar gyermekmondókák közül Hutterer Évával közösen készített válogatása is.²⁷

Vári Fábián László (1951) József Attila díjas-költő, néprajzkutató, műfordító. 1972-ben meg kellett tanulmányait szakítani, mert besorozták a szovjet hadsereg németországi hadseregcsoportjába sorkatonai szolgálatra. A szovjet hadseregben való nemzetiségi létet a Táborig posta című regényében elevenítette fel. Folyamatosan fordítja, feldolgozza és közli a kárpátaljai ruszin népballadákat is.²⁸

²² Forrás: <http://kmmi.org.ua/arckepcsarnok/irok-koltok/bartha-gusztav>

²³ Forrás: <https://www.antikvarium.hu/konyv/gyorke-zoltan-ingajarat-551650>

²⁴ Forrás: <http://kmmi.org.ua/arckepcsarnok/irok-koltok/kovacs-vilmos>

²⁵ Forrás: <http://www.karpatinfo.net/hetilap/kultura/torekeny-szentek-egy-toredezett-vilagban-interju-kurmai-rati-szilviaval>

²⁶ Forrás: <http://kmmi.org.ua/arckepcsarnok/irok-koltok/nagy-zoltan-mihaly>

²⁷ Forrás: <http://kmmi.org.ua/arckepcsarnok/irok-koltok/p-punyko-maria>

²⁸ Forrás: <http://kmmi.org.ua/arckepcsarnok/irok-koltok/vari-fabian-laszlo>

Weinrauch Katalin (1944) író, költő, a magyar gyermeklíra és epika kárpátaljai képviselője. A felnőtteknek szóló kisregénye Caterina Wein néven jelent meg. A kisiskolásoknak szánt írásait újító tartalmi és formai törekvések jellemzik. Versei jó rímelésűek, könnyen tanulhatók, a gyerekek körében igen népszerűek.²⁹

Ezen kívül Zelei Miklós A kettézárt falu c. dokumentumregényét is áttekintettem. A mű a történelmi viszontagságokat leginkább megélt kárpátaljai magyar települések, Kis és Nagyszelmenc, valamint a szomszédos települések XX. századi történelmébe nyújt betekintést az itt élők, vagy az egykor itt élők visszaemlékezései és levéltári anyagok segítségével. „Az ikerfalu évszázadokon át egybeépülve, szerves egységként élte életét. A Párizs környéki békeszerződések alapján Csehszlovákiához került. Az első bécsi döntést követően, 1938–44 között újra Magyarországhoz tartozott. Kárpátalja szovjet bekebelezése után a szovjet-csehszlovák határral kettézárták” (Zelei 2001: 269).

A terület többszöri gazdacserélése kapcsán a kötet egyik adatközlője így fogalmaz: *„Ungvári gyerek vagyok, arról híres, hogy öt-hat államban éltem eddig, és mindig Ungváron laktam. Itt születtem 1916-ban, a Monarchiában. Csehszlovákiában jártam iskolába meg első szemináriumba, Magyarországon voltam kispap, Magyarországon szenteltek görög katolikus pappá, a Szovjetunióban tartóztattak le, Ukrajnában öregedtem meg, és még ma is Ungváron vagyok”* (Zelei 2001: 217).

A kötet szerzője maga is konstatálja a kárpátaljai magyarok nyelvhasználatában előforduló másodnyelvi elemek jelenlétét, s a kötet végén abc-rendben közli is azokat. Ugyanakkor a megadott szójegyzék csupán a szöveg megértését hivatott elősegíteni a kárpátaljai magyar nyelvjárásokat kevésbé ismerők számára, vagyis a jegyzék a kötetben ténylegesen előforduló szláv elemeknek csak egy részét tartalmazza. A dokumentumregényből összesen 111 szláv eredetű vagy szláv közvetítésű lexikai elemet adatoltam.

Az internetes kommunikáció vizsgálata

Az internet, s az internet által kínált lehetőségek mára komoly szerepet töltenek be az ember életében. A gyors információáramlás mellett az internet lehetőséget kínál az ügyintéзések és vásárlások kényelmes lebonyolítására, sokrétű és mindenki számára elérhető szórakozási lehetőséget biztosít, a közösségi oldalak révén pedig a személyközi kommunikáció színteréül is szolgál. A közösségi oldalak regisztrált tagjai akár napi szinten is kommunikálhatnak az ismerőseikkel, vagy a különféle céllal létrehozott csoportok tagjaival. Az itt megjelenő beszélgetések az írásos formában való megalkotás ellenére is megőrzik a társalgási stílus legfontosabb tulajdonságait (erről lásd pl. Szikszainé Nagy 2007: 595–596; Beregszászi 2010: 44–51 stb.): a laza szerkesztettséget, a közvetlen természetes hangvételt, a rendkívül sokrétű szókincset, melyben a csoportnyelvi, a tájnyelvi, a szleng és az idegen szavak is megtalálhatók.

²⁹ Forrás: <http://kmml.org.ua/arckepcsarnok/irok-koltok/weinrauch-katalin>

A fent felsoroltak alapján mindenképp szükségesnek véltem elvégezni az interneten megvalósuló kommunikációs folyamatok vizsgálatát is. Hiszen a Crystal (2001: 47–48) által netnyelvként meghatározott kommunikációban „az írás és a beszéd kommunikációs műfajainak sajátos keveredése figyelhető meg: a fejlesztések ellenére még mindig főként írásos formában megjelenő közlemények – a különféle internetes műfajokban különbözőképpen, de határozottan – a beszélt nyelv bizonyos sajátosságai felé közelítenek” (Bódi 2004a: 26), ezért azt gyakran írott beszélt nyelvnek is definiálják (Balázs 2005b), melyben csökkennek az írott szöveg jó megformálása iránti igények (Bódi 2010: 71). Ezzel kapcsolatban Bódi (2004b: 292) arra a következtetésre jut, hogy „az alapvető helyesírási és kivitelezési normáktól való eltérés jellemzően nem tudáshiányból, hanem a korrekció esetleges elmaradásából vagy a nyelvi elemek önálló, kreatív használati szándékából, az emocionalitás, a csoportnyelvi jelleg és az írás vizuális üzenethordozó erejének kihasználási szándékából fakad.”

Bár Bódi Zoltánéhoz hasonló véleményt képvisel Márku Anita (Márku 2018a; Márku-Bartha 2019) is, de fenti kijelentéseket a határon túli internet-felhasználók esetében nem tekinthetjük teljes mértékben helytállónak. Ugyanis az egyes határon túli régiókban, mint például Kárpátalján is jelentős azoknak a száma, akik bár magyar anyanyelvűek, de iskolai tanulmányaikat különböző okok miatt (erre vonatkozóan lásd pl. Orosz 2010: 93–106; Molnár 2010: 188–190; Séra 2010: 168) államnyelvi, azaz ukrán tannyelvű iskolákban folytatták/folytatják. Az ukrán tannyelvű iskolákba járó magyar anyanyelvű tanulók csak a fakultatív órák, az esetleges hétvégi foglalkozások, vagy az ennél is kisebb valószínűséggel megvalósuló szülőkkel folytatott otthoni tanulás során sajátítják el az anyanyelven történő írás és olvasás készségét. Ez természetesen kihat az anyanyelven folyó kommunikációra és nagymértékben befolyásolja az érintett személy azonosságtudatát is (bővebben lásd Csernicskó-Göncz 2009; Csernicskó 2008, 2009; Molnár 2009a, b; Gazdag 2011, 2012c). Vagyis az ilyen személyek esetében sokszor nem lehet egyértelműen megállapítani azt, hogy az általuk leírt dolgok a szándékos megformálás vagy a tudáshiány következtében alakulnak-e úgy, ahogy rögzítésre kerülnek.

Crystal (2001: 47) felhívja a figyelmet arra is, hogy a weboldalak és a honlapok kevesebb beszélt nyelvi sajátosságot mutatnak, mint a chat és az e-mail. Bódi (2015) is azt hangsúlyozza, hogy a netes kommunikációnak nincs a teljes netes kommunikációs környezetre érvényes nyelvváltozata, „pusztán az egyes kommunikációs műfajoknak vannak jellemző nyelvhasználati normái és szokásrendszerei”. Az írott beszélt nyelv jellegzetességeit jól szemlélteti Balázs Géza csoportosítása, melyet nagyrészt az Érsok Nikolettának az SMS-nyelv jellegzetességeit bemutató csoportosítására (2004: 296–297) alapoz.

Ez alapján a netnyelv, vagy – ahogyan Balázs Géza nevezi –, a másodlagos írásbeliség általános (orto)grafikus jellemzői a következők: 1. a helyesírástól eltérő formák használata (pl. folyamatos kis- vagy nagybetűs írás, egybeírás), 2. rövidítések, 3. grafostiliztikai jellemzők (emotikon, betű- vagy írásjel-többszörözés), 4. kreatív (egyéni) írásmód. Ezenkívül szövegtani szempontból jellemzi még: 1. a minimális, elliptikus mondat, 2. rétegnyelvi

(főleg szleng, esetleg nyelvjárási) kifejezések, 3. a beszélt nyelvre jellemző elemek (partikulák, indulatszók), 4. a játékos, kreatív nyelvhasználat (vö. Balázs 2010: 10). A csetszövegek/chatkommunikáció kapcsán Veszelszki Ágnes (2010: 288–295) és Andó Éva (2010: 39–40) is a fentebb leírtaknak megfeleltethető sajátosságokat említ, sőt Veszelszki (2010: 287) az említett megnevezések helyett egy általa létrehozott új terminus, a digilektus használatát tartja célszerűnek. A netnyelv fent bemutatott beszélt jellemzői között kiemelt hangsúlyt kap a rétegnyelvi jelleg, amely elsősorban a szleng, esetleg a nyelvjárási elemek használatában mutatkozik meg.

A kérdéskörre vonatkozó kutatások a helyi nyelvtudományban Márku Anita nevéhez köthetők (lásd pl. Márku 2015, Márku–Barta 2015, Márku 2018b). A Termini kutatóhálózat ht-listájában szereplő kárpátaljai orosz/ukrán kölcsönszavak kapcsán Márku Anita (2014: 121) azt hangoztatja, hogy az internetes kommunikációban „a speciálisan ehhez a területhez köthető kölcsőnelemekén kívül, «hagyományos» kölcsönzések is” adatolhatók. A facebook ezirányú vizsgálata azt mutatja, hogy a kölcsönszavak előfordulási aránya a különböző, általában kereskedelmi céllal létrehozott „adok-veszek” csoportokban magasabb, mint a hírfolyamban megjelenő személyek posztjai, illetve az azokhoz írt hozzászólások körében. S itt is, mint a kölcsönszavak esetében bármely más nyelvi szintér kapcsán, a főnevek túlsúlya figyelhető meg. Ami természetesnek is tekinthető, ugyanis eladni vagy venni az ember általában konkrét dolgokat/tárgyakat szokott.

Résztvevő megfigyelések

A fent felsorolt gyűjtési módokon kívül a közvetlen környezetemben résztvevő megfigyeléssel is igyekeztem adatokat gyűjteni. Ennek kezdete egy 2012 év végi balesetemhez köthető, amikor is körülbelül kéthétnyi időtartamra a Beregszászi Járási Kórház Traumatológiai Osztályának a szolgáltatásait kellett igénybe vennem. Fájdalmainak enyhülésével nem tudtam nem odafigyelni az általam addig is vizsgált nyelvi jelenségekre, vagyis a kárpátaljai magyar nyelv szláv kölcsönszavainak a használatára, s elkezdtem feljegyezni azokat a mondatokat, amelyekben e szavak elhangoztak. A kórházi pihenésem második felében, vagyis körülbelül nyolc nap alatt elég terjedelmes, 64 szót tartalmazó szólistát sikerült összegyűjtenem. Az ilyen jellegű vizsgálataimat, bár nem ilyen mértékű intenzitással azóta is folytattam.

A helyszíneket tekintve négy csoportra oszthatók az ilyen módon rögzített példamondatok: **1.** A lakhelyemen, Zápszonyban adatolt mondatok; **2.** A Zápszony–Beregszász közötti vonattal történő utazásaim során feljegyzett mondatok; **3.** A Zápszony–Beregszász közötti buszos utazásaim során feljegyzett mondatok; **4.** A Beregszász városában feljegyzett mondatok. Természetesen itt meg kell jegyezni azt is, hogy a figyelmetlenség és az emberi lustaság folytán az elhangzott kölcsönszavakat is tartalmazó mondatoknak csupán a töredékét sikerült rögzítenem. Ennek ellenére, a mintegy 5 éven át tartó ilyen jellegű gyűjtés során összesen közel 150 kölcsönszó használatát igazoló példamondatot sikerült feljegyezniem.

Példamondat nélkül adatolt kölcsönszavak

A fentebb bemutatott vizsgálatok során nyert adataim példamondatokkal támasztják alá az egyes keleti szláv kölcsönszavak használatát, s ennek megfelelően a munka törzsanyagát képezve az azokban előforduló kölcsönszavak bekerültek az értelmező-etimológiai szótárba is. Ugyanakkor voltak olyan kutatásaim is, melyek valamilyen formában lehetőséget nyújtottak a megkérdezett adatközlőknek arra is, hogy általuk ismert, de az adott kutatás során elő nem forduló kölcsönszavakat is felsorolhassanak.

Az egyik ilyen jellegű vizsgálatra egy online kérdőívezés formájában 2014. január 13. és február 13. között került sor. A kérdőív kitöltői elsősorban az ismerősi körömből kerültek ki, ugyanis a kérdőív kitöltésére való felkérést a Facebook idővonalamon poszt formájában tettem közzé, s onnan, illetve az ismerősök általi megosztások (összesen 18 személy osztotta meg a posztot) alapján vált elérhetővé a kérdőívre mutató link is. A kérdőív kitöltői ennek megfelelően elsősorban lakhelyem közvetlen környezetéből kerültek ki. A kérdőívet összesen 85 kárpátaljai magyar anyanyelvű személy töltötte ki. A vizsgálat során használt kérdőív utolsó feladatában arra kértem a válaszadókat, hogy soroljanak fel olyan szavakat, amelyek csak Kárpátalján használatosak. Hasonló feladat zárta az Új Nemzeti Kiválóság Program támogatásával megvalósuló 2016/17-es kutatásomat is, melyben a válaszadók ismételten lehetőséget kaptak arra, hogy feltüntethessék a kérdőívben nem szereplő, de általuk ismert és használt kölcsönszavakat.

A fent említett két kutatás során megkérdezett adatközlők közel 150 olyan orosz és ukrán kölcsönszót soroltak fel, melyeket korábban példamondattal nem sikerült adatolnom, s így nem kerültek be az etimológiai-értelmező szótári részbe. Ugyanakkor, mivel e szavak használata is kétségtelen, úgy gondoltam, hogy valamilyen formában mégiscsak említést kell, hogy tegyek ezekről is. Végül is e szavakat a szláv nyelvi megfelelőjük/megfelelőik és a magyar nyelvi jelentésük megadásával a 4. számú mellékletben található szótári adatbázis formájában dolgoztam fel.

Ellenőrző vizsgálatok

Az Új Nemzeti Kiválóság Program támogatásával megvalósuló ellenőrző kutatásaim során kérdőíves felmérés keretében a kárpátaljai Beregszászi járás területén található 35 magyarlakta településen, a települések lakosságszámának figyelembevételével, három korcsoportban (18–40 év; 40–60 év és 60 év feletti), azonos nemi eloszlás mellett összesen 342 főt kérdeztem meg a szláv kölcsönszavak használatával kapcsolatban.

Vizsgálataimat a magyar dialektológiai hagyományok szerint felépített kérdőívvel végeztem, melyben a korábban végzett előnyelvi, szak- és sajtónyelvi, valamint szépirodalmi kutatásaim során gyűjtött kölcsönszavak jelentésére és használatára vonatkozó kérdéseket tettem fel. A kutatás során használt kérdőív összeállításánál arra törekedtem, hogy abban a kárpátaljai magyar nyelvjárások minden nyelvhasználati színteréhez kapcsolódó

kölcsönszavak helyet kapjanak. A válaszadóknak többféle kérdéstípust kellett megválaszolniuk: fogalommeghatározásokon és képazonosításokon át, a felsorolt kölcsönszavak jelentésének a megadásáig. Ezenkívül a válaszadók lehetőséget kaptak arra is, hogy feltüntethessék a kérdőívben nem szereplő, de általuk ismert és használt kölcsönszavakat, valamint a kelet-ukrajnai háborús konfliktushoz kapcsolódóan meghonosodott szláv neologizmusokat és újonnan előtérbe kerülő kölcsönszavakat is. A kérdőív a nyitott kérdéseken kívül 220 keleti szláv kölcsönszó ismeretére és használatára kérdezett rá. A nyitott kérdések kapcsán több mint 150, míg a háborús konfliktushoz kapcsolódóan közel 100 korábban nem, vagy nem ilyen alakban adatolt keleti szláv kölcsönszót sikerült összegyűjtenem. A kutatás során nyert adataimat nyelvjárási térképlapok formájában dolgoztam fel, s így tételesen bemutathatóvá vált az, hogy egy-egy szó milyen jelentésben, milyen alakváltozatban is használatos az adott településen. Az elkészült térképlapok a következő adatokat tartalmazzák: **1.** A térkép fölött a megadott szót, képet vagy meghatározást, alatta pedig az átadó nyelvi alakot és a szótári jelentését, vagy jelentéseit. **2.** Ezzel egy vonalban a jelmagyarázatot a térképen ábrázolt válaszokhoz. **3.** A térképlap bal oldali sarkában a válaszok eloszlását ábrázoló diagramot. **4.** Ez alatt pedig a további magyar nyelvi megfelelőket, illetve, ha vannak, akkor a téves azonosításokat a lap jobb oldali alsó részén.

A terjedelmi korlátokra való tekintettel jelen munka során nem áll módomban mind a 220 térképet bemutatni,³⁰ viszont néhányat közülük a vonatkozó szócikkekhez kapcsolódva megadok a 2. számú mellékletben.

³⁰ Az összes térképet tartalmazó dolgozat az alábbi linken érhető el: <https://drive.google.com/open?id=0B83R8Lgob9MwSXIwRVlsdIFGQWc>

A SZÓTÁRI ADATBÁZIS SZÓCIKKEINEK A FELÉPÍTÉSÉRŐL

A szótár szócikkei a következő formában kerültek rögzítésre:

- A címszó a maga helyesírási alakjában.
- Ezt követően dőlt betűvel szedve megadásra kerül, hogy a szó mely kölcsönszótípusba sorolható be.
- Jelölöm az adott elem szófaját és a nyelvtani szerelését is, tehát a tárgyragos és az egyes szám 3. személyű birtokos személyragos alakot (csak a ragot).
- Megadom az adott elemek standard magyar jelentését vagy jelentéseit is. A legtöbb lexikai elemnek, ahogyan a szláv nyelvekben, úgy a beregszászi járás magyar nyelvjárásaiban is sokszor több jelentése is ismert. Ugyanakkor az általam végzett kutatások során az adott elemek többségénél csupán egy jelentést sikerült adatolni, s így a példamondatok is csak erre a jelentésre vonatkoznak. A további jelentéseket csupán tájékoztató jelleggel (a kutatás folytathatóságának és elmélyíthetőségének igazolása céljából) adtam meg.
- Ezt az átadó nyelv vagy nyelvek cirill betűs alakja követi.
- Ezt követi szögletes zárójelben az adott lexikai elem etimológiai megjelölése (a meghonosodott ukrán és orosz kölcsönszavak jelentős része a szláv nyelvekbe is valamely más (latin, görög, német, olasz stb.) nyelvből átvett kölcsönszóként került be). Az egyes szavak etimológiájára vonatkozó adatokat az ukrán nyelv etimológiai szótára (a szócikkekben ESUM), illetve az orosz etimológiai szótár (a szócikkekben Vasmer-Tr) alapján az előfordulásuk pontos helyének feltüntetésével adom meg.
- A példamondatok több nyelvhasználati szinterről kerültek begyűjtésre, s a szócikkekben római számokkal a következő kategóriák szerint vannak egymástól elkülönítve:

I. A Beregszászi járás magyar nyelvhasználatát bemutató élőnyelvi hanganyagokból: Példamondatok a rögzített anyagokból kiemelve, melyeket a nyelvjárási színezetük megtartásával eredeti (a helyesírási szabályokat figyelmen kívül hagyva) alakjukban közlök. A visszakereshetőség és további kutatások biztosításához megadom az interjúk azonosítóját is (hol és kivel készítették).

II. A kárpátaljai magyar sajtótermékekből: Amennyiben egy kontaktuselem több sajtótermékben is előfordult, úgy mindegyik termékéből idézek egy példát. Természetesen a legtöbb elem az egyes újságokban nem csupán egy alkalommal fordult elő. Ugyanakkor az egyes elemek egy újságon belül gyakorisági előfordulásával e kutatás keretében a terjedelmi és az időbeli korlátok miatt nem foglalkoztam. A visszakereshetőség és további kutatások biztosításához megadom az adott lexikai elem megjelenésének helyét és idejét, vagyis az adott újság címét és a vonatkozó lapszám megjelenésének a dátumát. Ugyanebbe a csoportba kerültek bele a kárpátaljai magyar hírportálokról vett példamondatok is.

III. Szépirodalom: A műből vett idézetek, melyek tartalmazzák az adott elemeket. A visszakereshetőség és további kutatások biztosításához zárójelben

közlöm az oldalszámot, melyen az adott elem megtalálható. A legtöbb elem a kötetben többször is előfordul, ám területi okok végett csupán az első előfordulásra adok példát. Zárójelben ugyanakkor megadom a kötet azon oldalszámait, ahol az adott elem újabb előfordulásai találhatók.

IV. A Facebook-on gyűjtött példák: A kölcsönszavakat tartalmazó kiírásokat és posztokat PrintScreen módszerrel (fotózás) rögzítettem, s a munka végén található 1. számú mellékletben gyűjtöttem össze. Ugyanakkor az áttekinthetőség kedvéért az ezeken a képeken szereplő szövegeket, az eredeti íráskép megtartása mellett a szócikkek példamondatokat tartalmazó részeinél is feltüntettem.

V. Résztvevő megfigyelésből származó példák: Az ide sorolt példamondataim élőnyelvi vizsgálatok során résztvevő megfigyeléssel, felírási módszerrel kerültek adatolásra. Vagyis ezek hanganyag formájában nem lettek rögzítve. Ugyanakkor a szociolingvisztikai vizsgálatoknak megfelelően ezeket is igyekeztem pontosan azonosíthatóvá tenni, ami a feljegyzés idejét és helyét tekintve nem is okozott különösebb problémát. Viszont a személyek kapcsán már problémásabb volt a helyzet. Hiszen az ún. adatközlőim, vagyis a környezetemben beszélő emberek közül nem mindenkit ismertem, akiket ismertem, azokat pedig nem szerettem volna névvel illetni. Így az egységesség igényét szem előtt tartva úgy döntöttem, hogy csak az adott egyén nemét és viszonylagos életkorát adom majd meg. Emiatt azonban ambivalens lett a példamondatok azonosítója. Ugyanis vannak olyan példamondatok, amelyek azonosítójuk szerint egy személytől származnak. Több példamondatnál ez helytálló is, viszont vannak olyan esetek is, amikor egy látszólag egyforma azonosító több személyt is takar. Ugyanakkor ennek ellenére is úgy gondolom, hogy a rögzített példamondatok fontossága miatt az ilyen formában nyert adatokat sem hagyhattam ki a munkámból.

■ Ezt követően megadom azt is, hogy az adott kölcsönszó más, hasonló céllal készült adatbázisban megtalálható-e. E célból áttekintettem a Termini Kutatóintézet által készített Ht-listát (245 egyezés), a Kárpátaljai magyar nyelvjárások szótárát (193 egyezés, plusz két szó más jelentésben való adatolása), Kótyuk István 2007-ben (15 egyezés), és Márku Anita (64 egyezés) 2013-ben nyomtatásban is megjelent doktori értekezését, valamint Krajnik Ildikó 2010-ben írt szakdolgozatát (134 egyezés). A fenti adatállományokkal való összevetés alapján összesen több mint 200 olyan szót sikerült adatolnom, melyek korábban nem kerültek tudományos igénnyel feljegyzésre.

■ A szócikkek végén szögletes zárójelben megadom az adott szó fogalomkörének a sorszámát is (erre vonatkozólag lásd még a 3. számú mellékletet).

A SZÓTÁRI ADATBÁZIS

- advokát** kksz, fn '-t, '-ja – ügyvéd < ukr., or. *адвокат* [< ném. Advokat – ESUM I: 48; Vasmer-Tr. I: 62]; – **V.** *A Munkácsi úton láttam kiírva, hogy ott az advokát.* [2016_Busz_Résztevő_F_30-s]. Adatolva még: Ht-lista, KMNySz I/19. [9.]
- agronóm** haksz, fn '-t, '-ja – agronómus < ukr., or. *агроном* [< gr. *ἀγρονόμος* – ESUM I: 47; Vasmer-Tr. nem tárgyalja]; – **V.** *Addig jól ment neki is, amíg agronóm volt a kolhozban.* [2014_Zápszony_Résztevő_N_40-s]. Adatolva még: Ht-lista, KMNySz I/20. [9.]
- akt** jeksz, fn '-t, '-ja – 1. jegyzőkönyv; 2. okirat < ukr., or. *акт* [< lat. *actum* – ESUM I: 57; Vasmer-Tr. I: 66]; – **II.** *Megvan az adott földrészlegre kiadott földtulajdont igazoló állami okmány (akt) is.* [Kárpátalja, 2011. március 4.]; *A főosztály szakembere azt mondta, hogy esetünkben új akt kiállítására van szükség.* [Kárpáti Igaz Szó, 2011. március 4.]; **V.** *Te hozod magaddal az aktokat?* [2016_Busz_Résztevő_N_40-s]. Adatolva még: Ht-lista, KMNySz I/26, Krajnik 2010: 45. [2.]
- amartizátor** kksz, fn '-t, '-ja – lengéscsillapító < ukr., or. *амортизатор* [< ném. Amortisation – ESUM I: 68; Vasmer-Tr. nem tárgyalja]; – **IV.** *Minszk motor alá régi típusú, alig használt, Szovjet gyártmányú amartizátorok eladók.* [Facebook_1. melléklet_1. kép] **V.** *Most már legalább nem kupog annyira, kicseréltem alatta két amartizátort.* [2016_Zápszony_Résztevő_F_20-s]. Adatolva még: Krajnik 2010: 45. [14.]
- ambulatórium** kksz, fn '-t, '-ja – rendelőintézet < ukr. *амбулаторія*; or. *амбулатория* [< ném. Ambulatorium – ESUM I: 67; Vasmer-Tr. nem tárgyalja]; – **II.** *Egy mentőautóval járult hozzá az ambulatórium felszereléséhez.* [Kárpátinfo, 2008. december 27.]. Adatolva még: Ht-lista, KMNySz I/35, Krajnik 2010: 45. [12.]
- analiz** kksz, fn '-t, '-ja – vegyelemzés; vérvizsgálat < ukr. *анализ*; or. *анализ* [< lat. *analysis* – ESUM I: 70, Vasmer-Tr. I: 77]; – **V.** *Az orvosnő kiírta a papírt, hogy le kell adni az analizeket.* [2017_Zápszony_Résztevő_N_60-s]. Adatolva még: KMNySz I/36. [4.]
- anketa** kksz, fn '-t, '-ja – 1. kérdőív; 2. űrlap < ukr., or. *анкета* [< fr. *enquête* – ESUM I: 74; Vasmer-Tr. I: 79]; – **I.** *A milicián kértem egyszer az anketát és megmondták, hogy magyarul nem lehet.* [452_BEGANY_TAHILONA_1943_NO_ANYTR]; **II.** *A vízumigénylési ankéta kitöltéséért fizetendő 50 hrivnya már kifejezetten olcsónak tűnik majd.* [Kárpátalja, 2008. február 29.]; *A vízumigénylési ankéta kitöltéséért fizetendő 50 hrivnya már kifejezetten olcsónak tűnik majd.* [Kárpáti Igaz Szó, 2008. február 29.]; *Egy ilyen kitöltött ankéta értékelése során már következtetni lehet az egyén esetleges rizikófaktorainak meglétére.* [Kárpátinfo, 2012. július 24.]; **III.** *Az ügyvédnél mindig ankettákat kellett kitölteni.* [Zelei 2001: 142; 143]. Adatolva még: Ht-lista. [2.]
- antifriz** kksz, fn '-t, '-ja – fagyálló (folyadék) < ukr., or. *антифриз* [< ang. antifreeze – ESUM; Vasmer-Tr. nem tárgyalja]; – **III.** *Valóban beszélték olykor, hogy a gázálarc szénszűrőjén átengedett magas alkoholtartalmú antifriz*

- iható, de hogy a bajtársak közül valaki megkóstolta volna, arról nem tudok.* [Vári Fábíán 2011: 17]. [1.]
- ap[p]arát** *kksz*, fn '-t, '-ja – 1. készülék, műszer; 2. szerv < ukr. *anapam*; or. *annapam* [< ném. *apparat* – ESUM I: 78; Vasmer-Tr. nem tárgyalja]; – III. Apparátok voltak eldugdosva. [Zelei 2001: 8]; V. Még mindig nem jó az aparát. [2012_Kórház_Résztvevő_N_30-s]. Adatolva még: Ht-lista, KMNySz I/40, Márku 2013: 240, Krajnik 2010: 45. [24.]
- aptecska** *kksz*, fn '-t, '-ja – elsősegély csomag; (házi, úti) gyógyszerkészlet < ukr., or. közny. *anmeuka* [< lat. *apothēca* – ESUM I: 81; Vasmer-Tr. I: 82]; – II. Óvszer az autós aptecskában. [KárpátInfo, 2009. január 7.]; V. Megnézem, hogy itt van-e az aptecskám. [2012_Kórház_Résztvevő_F_60-s]. A szó a képzazonosítási feladat eredményei alapján több alakban is használatos. [2. melléklet_UNKP_1. térkép]. Adatolva még: Ht-lista, Márku 2013: 240, Krajnik 2010: 45. [4.]
- archív** *haksz*, fn '-t, '-ja – levéltár < ukr. *apxiб*; or. *apxуб* [< lat. *archivum* – ESUM I: 90; Vasmer-Tr. I: 90]; – I. És átmentem akkor az archívba dolgozni. [430_NAGYBAKTA_KOSZTYO ERZSEBET (1942)_ANYTR]. A szó a rákérdezéssel feladat alapján a járás teljes területén ismert. [2. melléklet_UNKP_2. térkép]. Adatolva még: Ht-lista. [12.]
- ártyel** *kksz*, fn '-t, '-ja – termelőszövetkezet < or. *apмель* [< or. *артель* – ESUM; Vasmer-Tr. I: 89]; – III. Az öcsém beállt egy ártyelba teherautósofőrnek. [Zelei 2001: 121]. Adatolva még: Ht-lista, KMNySz I/45. [12.]
- atesztát** *kksz*, fn '-t, '-ja – (érettségi) bizonyítvány; igazolás < ukr. *amecmam*; or. *ammecmam* [< ném. *Attestat* – ESUM I: 96; Vasmer-Tr. nem tárgyalja]; – II. Az érettségi bizonyítvány (atesztát) – eredeti vagy közjegyző által hitelesített másolat. [Kárpátinfo, 2012. május 10.]. Adatolva még: Ht-lista. [2.]
- ATO** *kksz*, fn '-t, '-ja – a kelet-ukrajnai konfliktus háborús területei; terrorellenes hadművelet < ukr. *ATO* → *Антитерористична операція* [ukr. betűszó]; – II. Beregszászi katona esett el az ATO-ban. [Kárpátalja, 2017. július 4.]. [17.] III. több összetett szó előtagjaként: ATO-erők, *hiksz*; – A kétségbeesett oroszbarát szeparatisták továbbra is tüzet nyitnak az ATO-erőkre. [karpatinfo.net, 2015. július 20.]. [23.] ATO-hadműveleti központ, *hiksz*; – Az ATO-hadműveleti központ sajtóosztályának nyilatkozata szerint a felkelők január 13-án 24-szer nyitottak tüzet. [karpathir.com, 2016. január 13.]. [12.] ATO-katonák, *hiksz*; – 16 millió hrivnya jutalmat kaptak eddig az ATO-katonák. [karpatinfo.net, 2015. június 10.]; [9.] ATO-térség, *hiksz*; – Hatályba lép egy határozat, melynek célja, hogy megoldást találjon az ATO-térségben felmerülő, energiaellátással kapcsolatos kérdésekre. [karpatinfo.net, 2015. május 7.]. [17.]
- atesztáció** *kksz*, fn '-t, '-ja – minősítés; érettségi bizonyítvány; a független érettségi letételét igazoló hivatalos dokumentum < ukr. *amecmauja*; or. *ammecmaуja* [< lat. *attestāri-ból* – ESUM I: 96; Vasmer-Tr. nem tárgyalja]; – II. Az atesztáció tárgyairól, formájáról és időpontjáról a későbbiekben rendelkeznek. [Kárpátalja, 2017. május 5]; Az iskola vezetésének első lépésként a

- tanév elején figyelmeztetni kell a tanítót egy soron kívüli attesztáció lehetőségére. [Kárpátinfo, 2007. február 7.]. Adatolva még: Ht-lista. [13.]
- attesztál** kksz, ige – a szó a kárpátaljai magyar nyelvjárásokban való meghonosodása során a magyar igék analógiájára *-l* képzős alakot vett fel. – tanúsít; minősít, véleményez < ukr. *атестувати*; or. *аттестовати* [< ném. Attestat-ból – ESUM I: 96; Vasmer-Tr. nem tárgyalja]; – **II.** *Akik a középiskolában nem kaptak kibocsátó jegyet (tehát akiket nem „attesztáltak”).* [Kárpátalja, 2010. április 16.]. Adatolva még: Ht-lista. [13.]
- autobiográfia** kksz, fn *'-t, '-ja* – önéletrajz < ukr. *автобіографія*; or. *автобиография* [< fr. autobiographie – ESUM; Vasmer-Tr. nem tárgyalja]; – **III.** *Először kitöltjük az autobiográfiát.* [Zelei 2001: 228.]. Adatolva még: Ht-lista. [2.]
- avansz** kksz, fn *'-t, '-ja* – előleg < ukr., or. *аванс* [< fr. avance – ESUM; Vasmer-Tr. I: 58]; – **V.** *A vásútnál mi mindig jó kis avánszokat kaptunk.* [2013_Zápszony_Résztvevő_F_60-s]. Adatolva még: Ht-lista, KMNySz I/50. [21.]
- avári(j)a** kksz, fn *'-t, '-ja* – 1. baleset; 2. gépkocsibaleset < ukr. *аварія*; or. *авария* [< ol. avaria – ESUM I: 40; Vasmer-Tr. I: 58]; – **I.** *Avárija például ez nincs, magyar elnevezése biztos, hogy van, de mi így mondjuk.* [485_KISPAPI_BOCSKAI_GABRIELLA_1977_NO]. A szó a rákérdezéssel feladat alapján a járás teljes területén ismert. [2. melléklet_UNKP_3. térkép]. Adatolva még: Ht-lista, KMNySz I/50, Márku 2013: 240. [8.]
- avarijka** kksz, fn *'-t, '-ja* – 1. elakadásjelző lámpa; 2. vészfény < or. közny. *аварійка* [< ol. avaria származéka – ESUM I: 40; Vasmer-Tr. I: 58]; – **V.** *Biztos valami baja van, mert bekapcsolta az avarijkáját.* [2014_Busz_Résztvevő_F_50-s]. [14.]
- bagázs(nyik)** jeksz, fn *'-t, '-ja* – csomagtér; csomagtartó < ukr., or. *багажник* [< fr. baggage – ESUM I: 108; Vasmer-Tr. I: 101]; A szó *bagázsia* alakban, „katonai” poggyász jelentéssel, használatos volt a magyarban is (lásd pl. CzF 1:376; NySz 1: 155; Ball 1: 72). Napjainkban már nem használatos; – **I.** *A kocsi alkatrészek meg bagázs, azt Magyarban nem értik.* [313_ZÁPSZONY_1980_F_ANYTR], ill.: *Ezek az orosz és ukrán nyelvből átvett szavak, mint például bagázsnyik.* [169_BEREGSZASZ_1980_FERFI_ANYTR]. Adatolva még: Ht-lista, KMNySz I/54, Márku 2013: 240, Krajnik 2010: 45. [14.]
- bak/bák** jeksz, fn *'-t, '-ja* – (üzemanyag) tartály < ukr., or. *бак* [< hol. bak – ESUM; Vasmer-Tr. I: 108]; – **IV.** *Alig használt nyerzsavejka bák eladó.* [Facebook_1. melléklet_24. kép]; **V.** *Az a baj, hogy csak 40 literes bak van alatta.* [2017_Zápszony_Résztvevő_F_40-s]. Adatolva még: Ht-lista, KMNySz I/56, Márku 2013: 240. [14.]
- bakál** kksz, fn *'-t, '-ja* – söröspohár < ukr., or. *бокал* [< fr. bocal – ESUM I: 224; Vasmer-Tr. I: 185]; – **V.** *Két bakál sört hozzál már nekünk.* [2015_Beregszász_Résztvevő_F_50-s]. A szó a helyi magyar nyelvjárásokban a képazonosítási feladat eredményei alapján több alakban is használatos. [2. melléklet_UNKP_4. térkép]. Adatolva még: KMNySz I/56, Krajnik 2010: 45. [3.]

- baklazzsán** kksz, fn '-t, '-ja – padlizsán (*Solanum melongena* L.) < ukr., or. *баклажан* [< tör. patlican – ESUM I: 120; Vasmer-Tr. I: 110]; – II. *Eladó egy 2107-es Lada, 2004-es kibocsátású, baklazzsán színű.* [Kárpátinfo, 2012. január 5.]. A szó a képazonosítási feladat eredményei alapján több alakban is használatos. [2. melléklet_UNKP_5. térkép]. Adatolva még: Ht-lista, KMNySz I/57, Krajnik 2010: 45. [26.]
- bál** jeksz, fn '-t, '-ja – pontszám < ukr. *бал* or. *бала* [< fr. bal – ESUM I: 121; Vasmer-Tr. I: 111]; – V. *Egy hete kértem, hogy mutassa meg, hány báloom van.* [2012_Kórház_Résztvevő_N_20-s]. Adatolva még: KMNySz I/57 (más jelentésben). [13.]
- balansz** kksz, fn '-t, '-ja – 1. mérleg, kimutatás; 2. egyensúly < ukr., or. *баланс* [< fr. balance – ESUM I: 125; Vasmer-Tr. I: 113]; – I. *Hát ilyen ukrán ábécém vót és ű abbú, abbú öö izé megcsinálta a baláncot.* [311_GUT_1919_NO_ANYTR]; II. *A kereskedelmi balansz hiánya még decemberben csökkent.* [Kárpátinfo, 2009, február 13.]. Adatolva még: Ht-lista, KMNySz I/58. [8.]
- bambula** kksz, fn '-t, '-ja – tökfilkó < ukr. *бамбула* [< lengy. bąbel – ESUM I: 131; Vasmer-Tr. nem tárgyalja]; – V. *Az pedig már tényleg egy olyan bambula volt, és látod, mégis megnőszült.* [2015_Zápszony_Résztvevő_N_60-s]. Adatolva még: Ht-lista, KMNySz I/59. [5.]
- bánki/a** kksz, fn '-t, '-ja – 1. (befőttes) üveg, 2. palack < ukr., or. *банка* [< or. *банка* – ESUM I: 134; Vasmer-Tr. I: 121]; – I. *A befőttes üvegre sem mondták azt, hogy befőttes üveg, hanem bánki.* [464_MACSOLA_1973_FERFI_ANYTR], ill.: *Például üveg helyett bánkát is szoktak mondani.* [243_HALABOR_1979_NO_ANYTR]; II. *Magától értetődően használatosak mind a falusi, mind a városi fiatalok és idősebbek beszédében az olyan szlávizmusok, mint bánka.* [Kárpáti Igaz Szó, 2007. április 24.]; V. *A bánkát is vissza kell neki adni.* [2012_Kórház_Résztvevő_F_50-s]. Adatolva még: Ht-lista, KMNySz I/60, Márku 2013: 240, Krajnik 2010: 45. [3.]
- bánya** jeksz, fn '-t, '-ja – 1. fürdőhelyiség; 2. gőzfürdő < ukr., or. *баня* [< lat. baneum – ESUM I: 136; Vasmer-Tr. I: 121]; – I. *Hát a bánya, az a fürdőt jelenti.* [242_HALÁBOR_1952_NŐ_ANYTR]; III. *Azt mondja az orosz, most már mentek a bányába.* [Zelei 2001: 94.]. Adatolva még: Ht-lista, KMNySz I/61. [11.]
- bástya** jeksz, fn '-t, '-ja – (víz)torony < ukr. *бауама* [< ol. bastia – ESUM I: 156; Vasmer-Tr. I: 139]; – *Nekem, hogy ott fészkel a gólya a bástyán, mindenféle jószág van az udvaron, odahordja a sok békát, csúszót.* [2013_Zápszony_Résztvevő_F_60]. Adatolva még: KMNySz I/64 (más jelentésben). [3.]
- báza** haksz, fn '-t, '-ja – áru lerakat, telephely < ukr., or. *база* [< ném. vagy fr. Base – ESUM I: 113; Vasmer-Tr. I: 105]; – I. *Árulerakaton kezdtem, amit nem magyar néven kifejezve Mezsraj Bázának neveztek.* [251_BEREGSZASZ_1957_F_ANYTR]. Adatolva még: Ht-lista, KMNySz I/64, Krajnik 2010: 45. Az idézett példában a **Mezsraj** – régióközi; az or. *Межрайонный*-ból. A **báza** szó előfordul még más szóösszetételekben is. Pl. **sportbáza**, hiks; – *Apám esetleg most dolgozik, ilyen őr,- őrhelyen a Beregszászi*

- Sportbáza** Zákárpátyában. [279_BEREGSZASZ_1984_N_ANYTR]; **II.** Érkezik a megbeszélt találkozóra a kárpátaljai Visken született menedzser az egykori mester szobrához, majd irány a "**báza**". [Kárpáti Igaz Szó, 2005. június 2.]. A szó a rákérdezéses feladat alapján a járás teljes területén ismert. [2. melléklet_UNKP_6. térkép]. [12.]
- bazár** kksz, fn '-t, '-ja - piac < ukr., or. базар [< tat. bazar - ESUM I: 114; Vasmer-Tr. I: 105–106]; – **II.** A központi **bazár** egy korabeli képen. [Kárpáti Igaz Szó, 2010. január 22.]; Évtizedek óta közkedvelt és megszokott **bazárban** vásárolja meg az élelmiszereket. [Kárpátinfo, 2010. március 13.]. Adatolva még: Ht-lista, KMNySz I/65, Márku 2013: 240. [12.]
- belizna** kksz, fn '-t, '-ja - fehéritőszert < or. белизна [< lengy. bielizna - ESUM I: 195–196; Vasmer-Tr. I: 149]; – Ez már csak akkor lenne megint fehér, ha **beliznával** átfőzném. [2017_Zápszony_Résztvevő_N_60-s]. Adatolva még: Ht-lista, Márku 2013: 240, Krajnik 2010: 45. [1.]
- benzovoz** kksz, fn '-t, '-ja - üzemanyag szállító < ukr., or. бензовоз [< or. бензовоз - ESUM és Vasmer-Tr. sem tárgyalja]; – Ő sokáig a **benzovozon** dolgozott, utána meg a gumit hordta. [2014_Zápszony_Résztvevő_F_50-s]; Adatolva még: Krajnik 2010: 45. [14.]
- berkassza** kksz, fn '-t, '-ja - takarékpénztár < or. берегательная касса → беркасса [< or. mozaikszó + ol. cassa]; – **I.** Aztán a **berkassza**, ott vót egy kevés kis pénz. [94_BATYU_1920_FERFI_ANYTR]. Adatolva még: KMNySz I/86, III. a szláv hangalakot jobban tükröző **szberkassza** – **III.** A **szberkasszánál**, a takarékpénztárnál lettem pénztáros. [Zelei 2001: 253]. [12.]
- beszedka** kksz, fn '-t, '-ja - 1. lugas; kerti pavilon; 2. filagória < or. közny. бечедка [< ószl. ~~бечедка~~-ból - ESUM I: 176; Vasmer-Tr. I: 160]; – **II.** 24 millió hrivnyából fogják Janukovics **beszedkáját** felújítani. [Kárpátinfo, 2012. november 16.]; **IV.** Eladó vagy zakazolható bármilyen **beszetka** akit érdekel írjon bádigos munketis valalok. [Facebook_1. melléklet_2. kép]; **V.** Egy fehér **beszedkából** szokták árulni a dinnyét. [2012_Kórház_Résztvevő_N_20-s]. A szó a helyi magyar nyelvjárásokban a képezonosítási feladat eredményei alapján több alakban is használatos. [2. melléklet_UNKP_7. térkép]. Adatolva még: Ht-lista. [11.]
- beteglap** tüksz, fn '-t, '-ja - a keresőképtelenségre vonatkozó orvosi igazolás < or. больничный лист [< or. больничный лист-ből - ESUM I: 199; Vasmer-Tr. I: 191]; – **I.** Vagy a **beteglapra** azt mondtuk, hogy bolnyicsnyijt kap. [242_HALÁBOR_1952_NŐ_ANYTR]; **II.** Felmerült, hogy beteglapra megyek, de vajon jár-e egyáltalán **beteglap** egy magánvállalkozónak? [Kárpátalja, 2010. szeptember 4.]; Arra kértem, legalább egy pár napra nyisson ki **beteglapot** nekem. [Kárpáti Igaz Szó, 2008. május 8.]; Amit Magyarországon betegállománynak neveznek, azt Kárpátalján rendszerint **beteglap**-ként ismerik. [Kárpátinfo, 2003. augusztus 9.]; Kérvény és **beteglap** alapján lehetővé válik, hogy ne fizessék az egységes adót szabadság, betegség idején. [Beregszász, 2011. december 13.]. Adatolva még: Ht-lista. [2.]

- bezpeka** kksz, fn '-t, '-ja – állambiztonsági szervek < ukr. безпека; or. органы государственной безопасности [or. mozaikszó]; – I. Visszaemlékezve szülő-, nagyszüleimre is, meg mindig ugyi a bezpekátul féltek. [100_BÁTYÚ_1950_FERFI_ANYTR]; III. De mink se akartunk bekerülni a bezpekára; [Zelei 2001: 9; 18; 39; 97; 101; 102; 154; 211; 212; 213; 215; 216; 226]. Adatolva még: Ht-lista, KMNySz I/89. [23.] Ill. a magyar nyelvjárásokban létrejött melléknévi forma: **be(s)zpekás** – az államvédelmi hivatal alkalmazottja; – II. A civil ruhás „beszpekások” eljöttek és körülfogtak minket. [Kárpátalja, 2010. január 29.]; III. Volt nálunk egy bezpekás főhadnagy. [Zelei 2001: 22; 23; 84; 86; 148; 211; 216; 251]; ...mindenki tudta róla, hogy Kozin a „bezpekások”, más nevükön, a „kékek” embere. [Balla 1990: 12–13]. Adatolva még: Ht-lista, KMNySz I/89, Krajnik 2010: 45. [9.]
- biblioteka** kksz, fn '-t, '-ja – könyvtár < ukr. бібліотека; or. библиотека [< lat. bibliothēca – ESUM I: 190; Vasmer–Tr. I: 164]; A nyelvújításig a magyarban is közhasználatú szó volt, mára köznévi használatban ritkán fordul elő (lásd pl. ÉrtSz I: 617); – II. Támogatásban részesült a Kárpátaljai Magyar Könyvtárosok Egyesületének a magyar könyvtárállománnyal rendelkező valamennyi biblioteka fejlesztését célzó pályázata. [Kárpáti Igaz Szó, 2007. július 6.]; A biblioteka máig őrzi a gyógyítással foglalkozó szerzetesek szakkönyveit. [Kárpátinfo, 2012. január 9.]; Idén pedig öt **bibliotékát** ajándékozunk meg fejenként száz-százhusz lemezzel. [karpatalja.ma, 2014. szeptember.17.]. Adatolva még: KMNySz I/94. [12.]
- bida** kksz, fn '-t, '-ja – 1. baj, nyomorúság; 2. kár, csapás < ukr. біда [< ószláv бѣда – ESUM I: 192; Vasmer–Tr. I: 142] – I. Ezelőtt meg az vót a bida. [316_BÓTRÁGY_1934_N_ANYTR]. Adatolva még: Ht-lista, KMNySz I/95, Kótyuk 2007: 170, Krajnik 2010: 45. [8.]
- bilet** kksz, fn '-t, '-ja – 1. menetjegy; 2. belépő < ukr. білет; or. билет [< fr. billet – ESUM I: 195; Vasmer–Tr. I: 165]; Nemzetközi szó, így a magyarban is ismert, de kevésbé használatos (lásd pl. ÉrtSz I: 621); – V. Nekem nyugdíjkönyvre ingyen van a bilet. [2015_Vonat_Résztevő_N_70-s]. Adatolva még: Ht-lista, KMNySz I/96, Márku 2013: 240, Krajnik 2010: 45. [2.]
- bint** kksz, fn '-t, '-ja – 1. kötés; 2. kötszer, fásli < ukr., or. бинт [< ném. Binde – ESUM I: 184; Vasmer–Tr. I: 166]; – V. Mindjárt ki fogjuk cserélni a bintet. [2012_Kórház_Résztevő_N_30-s]. Adatolva még: Ht-lista, KMNySz I/97, Krajnik 2010: 45. [4.]
- birzsa** kksz, fn '-t, '-ja – munkaközvetítő ügynökség; munkanélküli hivatal < ukr. біржа праці; or. біржа труда [< fr. bourse – ESUM I: 201; Vasmer–Tr. I: 166]; – II. A sokéves tanulás után megalázó körülmények között kénytelen feliratkozni az ukrán munkaügyi hivatal, a „birzsa” listájára. [Beregi Hírlap, 2012. június 22.]. Adatolva még: Ht-lista, Krajnik 2010: 45. [12.]
- blánki** kksz, fn '-t, '-ja – nyomtatvány, űrlap < ukr., or. бланк [< ném. Blanko – ESUM I: 205; Vasmer–Tr. I: 172]; – Csak egy blánkit kell kitölteni, majd kérek egyet neked is. [2013_Busz_Résztevő_N_30-s]. Adatolva még: Ht-lista, KMNySz I/99, Krajnik 2010: 45. [2.]

- blát** kksz, fn '-t, '-ja – protekció < ukr., or. közny. *блат* [< lengy. *blat* – ESUM I: 206; Vasmer–Tr. I: 172]; – **II.** Ekkor jelent meg a "**blát**" fogalma is. [Kárpáti Igaz Szó, 2007. november 23.]; **V.** Nagyon kihasználják a **blátjukat**. [2012_Kórház_Résztevő_F_50-s]. Adatolva még: Ht-lista. [8.]
- blátnoj** kksz, fn, mn – A szó a szláv nyelvekben tolvaj jelentésben ismert. A kárpátaljai magyar nyelvjárásokban gögös, kötekedő természetű embert is jelent < or. közny. *блатної* [< lengy. *blat-ból* – ESUM I: 206; Vasmer–Tr. I:172]; – **II.** A Jurij Lucenko által vezetett belügyminisztérium most újabb kísérletet tesz a szabványoknak nem megfelelő, úgynevezett "**blatnoj**" rendszámok likvidálására. [karpataljalap.net, 2005. december 9]. Adatolva még: Ht-lista. [5.]
- blokposzt** kksz, fn '-t, '-ja – közúti ellenőrző pont < ukr., or. *блокнутом* [< fr. *blocposte* – ESUM és Vasmer–Tr. sem tárgyalja]; – **II.** Nem sokkal később a Doneck megyei Ritkodub településhez irányították őt és csapatát, itt egy ellenőrző ponton (**blokposzt**) teljesített szolgálatot. [Kárpáti Igaz Szó, 2015. február 18.]; Márkus Viktor – néhány napos artemiöszki várákozás után – december 15-én került a kelet-ukrajnai Debalceve várostól délre fekvő utolsó ellenőrző pontra (**blokposzt**). [Kárpátinfo, 2015. április 12.]. Adatolva még: Ht-lista. [11.]
- bolnicsnij** kksz, főnevesült melléknév -t, -ja – a keresőképtelenségre vonatkozó orvosi igazolás < or. *больничный лист* [< or. *больничный* – ESUM I: 199; Vasmer–Tr. I: 191]; – **I.** Vagy a beteglapra azt mondtuk, hogy **bolnyicsnyijt** kap. [242_HALÁBOR_1952_NŐ_ANYTR]. Adatolva még: Krajnik 2010: 46. [2.]
- bordacsok** kksz, fn '-t, '-ja – kesztyűtartó [gépkocsiban] < ukr., or. *бардачок* [< tör. *bardak* – ESUM I: 141; Vasmer–Tr. I: 126]; – **V.** Mindig a **bordacsokba** szoktam tenni az autó papírjait, onnan nem vész el. [2014_Beregszász_Résztevő_F_30-s]; ill. **bordácski** alakban is: – **IV.** Tud valaki olyas valakit aki ezt az idomot [motorra bordácski] megtudja csinálni pléből? [Facebook_1. melléklet_3. kép]. Adatolva még: Márku 2013: 240, Krajnik 2010: 46. [14.]
- borscs** kksz, fn '-t, '-ja – borscsleves; ukrán céklaleves < ukr., or. *борщ* [< lett *burkšis* – ESUM I: 236; Vasmer–Tr. I: 198]; – **II.** A gasztronómia területén, mi is megkedveltük a **borscsot** meg a húsos derelyét [Kárpátalja, 2011. február 18.]; Az étlapon szerepel a viski töltött káposzta, a derelye, a szláv ételek közül pedig a **borscs** és a pelmenyi. [Kárpáti Igaz Szó, 2008. május 10.]; Az üzemi étkezdében ebédeltek aznap, ahol **borscs** levest, burgonyapürét és párolt káposztát fogyasztottak. [Kárpátinfo, 2010. szeptember 9.]; Főz egy finom **borscsot** vagy húslevest, és együtt vacsoráznak. [Beregszász, 2011. április 5.]. **III.** Az első fogás általában **borscs** volt, amelybe jó sok csont belefőtt. [Vári Fábián 2011: 31]. Adatolva még: KMNySz I/110, Márku 2013: 240. [7.]
- brakk** kksz, fn '-t, '-ja – selejt < ukr., or. *брак* [< ném. *Brack* – ESUM I: 243; Vasmer–Tr. I: 206]; – **V.** Az összes **brakk**, ami létezik a világon, azt mindet nekem kell megvenni. [2016_Zápszony_Résztevő_F_30-s]. Adatolva még: Ht-lista, KMNySz I/117, Ill. az ebből képzett **brakkos** melléknévi forma – *brakkos* < ukr., or. *брак*-ból a magyarban létrejött melléknévi forma;– selejtes; gyári hibás; – **II.** Gyakorlatilag minden harmadik elemzett minta "**brakkosnak**" bizonyult. [Kárpáti Igaz Szó, 2010. december 27.]. Adatolva még: Ht-lista,

- KMNySz I/117. [18.] Valamint az ebből képzett kibrakkol igealak: **kibrakkolni**, *hiksz*, inf – *kibrakkolni* < ukr., or. бракувати – selejtezni; – III. *Ki kell selejtezni! – terpesztett lábat a középső. – Kibrakkoljuk – szuszogott mellé a kövér* [Bartha 2014: 17]. Adatolva még: KMNySz I/117. [5.] Ugyancsak e szó származékának tekinthető a **brakovscsik**, *kksz*, fn '-t, '-ja – *brakovscsik* < or. браковуват; – áruosztályozó; – V. *Neki jó munkája van, brakovscsik, csak a kész árut kell megnéznie, hogy rendben van-e.* [2014_Beregszász_Résztevő_N_30-s]. Adatolva még: KMNySz I/117. [9.]
- brezent** *kksz*, fn '-t, '-ja – 1. vízhatlan ponyva; 2. sátorlap < ukr., or. брезент [< hol. Present – ESUM I: 251; Vasmer-Tr. I: 211]; – III. *Kiküldtek értünk egy autóoszlopot, mindegyik letakarva brezenttel.* [Zelei 2001: 93; 94.]; *Mert jó anyag ugyan a brezent, különösen a vízzel szemben hatékony, ellenben – volt már hozzá korábban szerencsénk – a tűznek kiváló szövetségese.* [Vári Fábán 2011: 206]. Adatolva még: Ht-lista, KMNySz I/118. [6.]
- brigád** *kksz*, fn '-t, '-ja – 1. munkáscsoport; 2. brigád, dandár, csapat < ukr., or. бригада [< ném. Brigade – ESUM I: 254; Vasmer-Tr. I: 213]; – I. **Brigádokba** szerveződtek, és elmentek két-három hónapra Oroszországba cukorrépát kapálni. [100_BÁTYÚ_1950_FERFI_ANYTR]. II. *Emellett egy brigád is dolgozik a helybeli erdőgazdaságban, de csak kevés magyar vállal benne munkát.* [Kárpátalja, 2012. szeptember 21.]; *A megbeszélt időpontra összeszedjük a brigád tagjait.* [Kárpáti Igaz Szó, 2008. augusztus 22.]; *Valószínű, hogy még vannak kígyók, ezeket később egy brigád fogja kiszedni.* [Kárpátinfo, 2011. szeptember 14.]; *Az útépítő brigád egy pillanat alatt felsorakozott.* [Beregszász, 2011. július 12.]; III. *Pláne mikor együtt volt az egész brigád.* [Zelei 2001: 49]. Ezenkívül a szó kül. szóösszetételekben is előfordul, pl.: **építőbrigád**, *hiksz*, – *Úgyhogy később elkerültem egy építőbrigádba.* [246_HALABOR_1947_F_ANYTR]. Adatolva még: Ht-lista, KMNySz I/118. [18.]
- brigadér[os]**, *kksz*, fn '-t, '-ja – munkavezető < ukr., or. бригадир [< ném. Brigadier – ESUM I: 254; Vasmer-Tr. I: 213]; – I. *Az egyik nagyapám az ilyen brigadéros volt.* [248_HALABOR_1968_F_ANYTR]; II. *Egy illegális bevándorlónak a határon való átjuttatásáért a "brigadéros" 1500-2000 dollárt kap.* [Kárpátalja, 2009. április 10.]; *Mivel tudtam csehül, brigadéros lettem.* [Kárpáti Igaz Szó, 2006. november 24.]; *Jött a brigadéros, mindenkit beosztott öt méter távolságra.* [Kárpátinfo, 2009. január 1.]; *Édesapám az utóbbi tíz évben brigadéros volt.* [Beregszász, 2012. február 22.]. Adatolva még: Ht-lista, KMNySz I/118. Ua. jelentésben: **brigadír**: – III. *Meg volt egy brigadír, aki járta a népet, hogy hova kell menni dolgozni.* [Zelei 2001: 77; 87; 153; 154]. [9.]
- brindza** *kksz*, fn '-t, '-ja – juhtúró, brindza < ukr. бринза; or. брынза [< rom. brînză – ESUM I: 258; Vasmer-Tr. nem tárgyalja]; – II. *A brindza elkészítése már nem igényel túl nagy szaktudást, hiszen csak konyhasóval kell összekeverni a juhtúrót – avatott be a titokba Pogány István.* [Kárpátalja, 2002. június 21.]; *A rendezvény résztvevői a libalakoma mellett ehettek bográcsost, babgulyást, saslikot, sült krumplit, sült kolbászt, süteményeket és a brindzát (juhtúrót) is megkóstolhatták.* [karpatalja.ma, 2014. november 19.]. Adatolva még: Ht-lista, KMNySz I/118, Kótyuk 2007: 181, Krajnik 2010: 46. [7.]

bufer kksz, fn '-t, '-ja – lökhárító < ukr., or. *буфер* [< ang. buff-ból – ESUM I: 311; Vasmer–Tr. nem tárgyalja]; – **IV.** *Eladó!!! 01-es váz érvényes papírokkal! 2 db tiszta új bufer 01-esre!* [Facebook_1. melléklet_4. kép]; **V.** *Összetört a rács, a kapot és a bufer is.* [2012_Kórház_Résztvevő_F_20-s]. Adatolva még: KMNySz I/121, Krajnik 2010: 46. [14.]

buhálter kksz, fn '-t, '-ja – könyvelő < ukr., or. *бухгалтер* [< ném. Buchhalter – ESUM I: 311; Vasmer–Tr. I: 255]; – **I.** *Az édesanyja az irodán dőgözött, mint buhálter.* [D18_BADALO_1940_NO_ANYTR_25]; illetve **főbuhálter**, hiks, alakváltozat; – **III.** *Volt még egy főbuhálter, egy könyvelő, aki beírta, hogy mégis mi volt a bevétel, meg a kiadás.* [Zelei 2001: 77; 148]. A szó a rákérdezéses feladat alapján a járás teljes területén ismert. [2. melléklet_UNKP_8. térkép]. Adatolva még: Ht-lista, KMNySz I/122, Márku 2013: 240, Krajnik 2010: 46. [9.]

buhálteria kksz, fn '-t, '-ja – könyvelőség, számviteli osztály < ukr. *бухгалтерія*; or. *бухгалтерія* [< ném. Buchhalterei – ESUM I: 311; Vasmer–Tr. I: 255]; – *Én nyolc évig dolgoztam a buhálterián, csak ki tudom tán számolni, hogy mennyi is lesz az.* [2013_Beregszász_Résztvevő_N_60_s]. Adatolva még: KMNySz I/122, Krajnik 2010: 46. [12.]

buhánka kksz, fn '-t, '-ja – fekete (formában sült) kenyér < ukr., or. *буханка* [< lengy. bochenek-ből – ESUM I: 311; Vasmer–Tr. I: 254]; – **II.** *Innivalóként napjában egyszer beadtak a vagonba egy veder hideg vizet, enni meg fekete kenyeret, igazi orosz buhánkát kaptunk valamicske vajjal, amit a januári fagyban alig tudtunk valahogy rákenni a kenyérszeletre.* [karpatalja.ma, 2011. július 24.]. Adatolva még: KMNySz I/122, Krajnik 2010: 46. [7.]

buket kksz, fn '-t, '-ja – 1. virágcsokor; 2. bokréta < ukr., or. *букет* [< fr. bouquet – ESUM I: 286; Vasmer–Tr. I: 236]; – **IV.** *Nekem is van buketom.* [Facebook_1. melléklet_5. kép]; **V.** *Március nyolcadikára minden nő kapott egy buket virágot és egy tábla csokit.* [2015_Beregszász_Résztvevő_N_40-s]; ill. a kicsinyítő képzős alakban is használatos **bukétka**, kksz; – **III.** *A markában ez a hervadt bukétka.* [Zelei 2001: 228]. [18.]

buloficska kksz, fn '-t, '-ja – zsemle < ukr., or. *булочка* [< fr. boudage – ESUM I: 290; Vasmer–Tr. I: 239]; – **I.** *Az üzletben bulocskát kérünk, nem pedig kiflit vagy zsömlét.* [368_BATYU_1935_NO_GYAK], ill.: *Bementél a boltba nem kérhettél zsömlét, hanem kértél egy bulicskát.* [250_HALABOR_1976_F_ANYTR]; **II.** *Ki ne mondott volna már életében olyat, hogy bulocska, paszport, pricep.* [Kárpátinfo, 2008. december 30.]; *Még nem beszélünk azokról a szavakról, amelyeket a magyar értelmiség is alkalmaz a mindennapi beszédben (dácsa, bulocska, paszport).* [Beregi Hírlap, 2011. november 20.]; **V.** *Hoztam neked lekváros bulocskát is.* [2012_Kórház_Résztvevő_N_60-s]. Adatolva még: Ht-lista, KMNySz I/123, Márku 2013: 240, Krajnik 2010: 46. [7.]

burzsujka kksz, fn '-t, '-ja – vaskályha < ukr., or. *буржуйка* [< fr. bourgeois-ból – ESUM I: 300; Vasmer–Tr. I: 244]; – **II.** *Ám a legdurvább az volt, amikor egy katona gránátot dobott a katonai kályhába, a szovjet burzsujkába.* [karpathir.com, 2016. február 19.]; *Marhavagonban utaztunk, s bár egy burzsujkát (kicsiny*

- vaskályhát) is elhelyeztek a vasúti kocsiban, de olyan kevés fát kaptunk hozzá, hogy egész idő alatt fáztunk. [karpatalja.ma, 2011. július 24.] [6.]*
- buslák** kksz, fn '-t, '-ja – kétsoros posztózubzony < ukr., or. *бушлат* [< ném. *Brustlatz* – ESUM I: 314; Vasmer-Tr. I: 257]; – I. Ezek **buslák**, pufájka, ez mind ez. [242_HALABOR_1952_NO_ANYTR]. [22.]
- butilka** kksz, fn '-t, '-ja – palack; üveg < or. *бутылка* [< fr. *bouteille* – ESUM I: 308; Vasmer-Tr. nem tárgyalja]; – I. Apám hozott egy **butilka** bort. [D57-ANYTR-BENE-FÉRFI]. Adatolva még: Ht-lista, KMNySz I/125, Krajnik 2010: 46. [3.]
- butyka** kksz, fn '-t, '-ja – bódé, kalyiba < ukr., or. *будка* [< ném. *Bude* – ESUM nem tárgyalja; Vasmer-Tr. I: 230]; – V. Láttad, milyen derékül ki van találva, egy kis **butyka** van neki csinálva. [2014_Busz_Résztevő_F_40-s]. Adatolva még: Ht-lista, KMNySz I/126, Kótyuk 2007: 185. [11.] Valamint az ebből képzett **butykás** –s melléknévképző segítségével létrehozott melléknévi forma; – bódés; – I. Csikósra járt egy szekér, **butykás** szekér, az vitte a kenyeret. [486_BUCSU_1944_NO_ANYTR]. Adatolva még: Ht-lista, Krajnik 2010: 46. [18.]
- büfet** haksz, fn '-t, '-ja – büfé; falatozó < ukr., or. *буфет* [< fr. *buffet* – ESUM I: 311; Vasmer-Tr. I: 254]; – I. **Büfet**, ezt se igen ismerik. [D10_VARI_1972_FERFI_ANYTR]; III. Van pálinka... **büfetben** sör, vegye bizottság magának, a fenébe! – fúj nagyot, s kézfejjével letörli az állát [Bartha 2014: 124]. Adatolva még: Ht-lista, KMNySz I/121, Krajnik 2010: 46. [12.]
- ceh** haksz, fn '-t, '-ja – üzem; céh < ukr., or. *цех* [< ném. *Zeche* – ESUM VI: 242; Vasmer-Tr. IV: 301]; – I. A szuvenyír **cehben** dolgoztak. [167_MEZOGECSE_1955_NO_ANYTR]. Adatolva még: KMNySz I/131. [12.]
- CUM** kksz, fn '-t, '-ja – Központi Áruház < ukr. *Центральний універсальний магазин*; or. *Центральный универсальный магазин* [or. betűszó]; – Munkácson a **CUM**-ban láttam ilyen típusú dolgokat, ott kell megnézni. [2013_Beregszász_Résztevő_N_50-s]. [12.]
- CVK** kksz, fn '-t, '-ja – Központi Választási Bizottság < ukr. *центральна виборча комісія* [ukr. betűszó]; – II. A Központi Választási Bizottság (**CVK**) adatai szerint vasárnap országosan a választópolgárok 69,15 százaléka járult az urnákhoz. [Kárpátalja, 2010. február 12.]; A Központi Választási Bizottság (**CVK**) öt egyéni választókerületben nem tudott eredményt hirdetni. [Kárpáti Igaz Szó, 2013. február 11.]; A Központi Választási Bizottságnak (**CVK**) legkésőbb július 28-án be kell jelentenie a parlamenti választási folyamat kezdetét. [Kárpátinfo, 2012. május 10.]; Az elmúlt vasárnap a Központi Választási Bizottság (**CVK**) kihirdette a február 7-i államfőválasztás hivatalos végeredményét. [Beregi Hírlap, 2010. február 22.]; Gajdos István, a **CVK** határozata értelmében hivatalosan is az Ukrán Legfelsőbb Tanács képviselője lett. [Beregszász, 2012. december 25.]. Adatolva még: Ht-lista, [23.]
- csája** kksz, fn '-t, '-ja – tea < ukr., or. *чай* [< kín. *chā* – ESUM VI: 276; Vasmer-Tr. IV: 311]; – III. Megkóstoltuk azért az orosz **csáját** is. [Zelei 2001: 94]. Adatolva még: Márku 2013: 240. [7.]
- csájna** kksz, fn '-t, '-ja – 1. teázó; 2. kocsmá < ukr. *чайна*, or. *чайная* [< or. *чайная* – ESUM VI: 276; Vasmer-Tr. nem tárgyalja]; – I. Már abba az időbe megvót a

- mostani csájna. [69_KASZONY_1936_FERFI_ANYTR]; **II.** A tél beköszönte előtt szeretnénk hasonló burkolattal ellátni a „CSAJNA” előtti buszmegállótól egészen a templomig húzódó részt. [kiszó.hhrf.org, 2016. július 13]; illetve az átadó nyelvi alaknak inkább megfelelő csajnaja – **III.** Ezt a falusi vendéglőben – csajnajában – itták meg, hazafelé menet. [Györke 2000: 51]. Adatolva még: Ht-lista, KMNySz I/141, Márku 2013: 240, Krajnik 2010: 46. [12.]
- csájnik** kksz, fn '-t, '-ja – teáskanna < ukr., or. чайник [< or. чайник – ESUM VI: 276; Vasmer–Tr. nem tárgyalja]; – **I.** A teafőző, amibe a teát főzzük, arra azt mondjuk, csájnik. [486_BUCSU_1944_NO_ANYTR]. A szó a képezonosítási feladat eredményei alapján több alakban is használatos. [2. melléklet_UNKP_9. térkép]. Adatolva még: Ht-lista, KMNySz I/141, Márku 2013: 240, Krajnik 2010: 46. [3.]
- csász** kksz, fn '-t, '-ja – 1. laktanya; 2. hadosztály < ukr., or. часть [< or. часть – ESUM nem tárgyalja; Vasmer–Tr. IV: 319]; – **I.** Hát kikésért a komengyír csász. [434_NAGYMUZSALY_1934_BERECKI_ZOLTAN_ANYTR]; **III.** Legelőször egy vojeni császhoz mentem, hogy hol van az a csász, ahol ő szolgál. [Zelei 2001: 26]. [12.]
- cseburek** kksz, fn '-t, '-ja – (birka) húsos rétes; húsos fánk < ukr., or. чебурек [< tör. çibäräk – ESUM VI: 289; Vasmer–Tr. nem tárgyalja]; – **II.** Az ellenzéki vezér a minap például egy húsos fánk – cseburek – készítéséből élő családhoz tért be. [kiszó.hhrf.org, 2013. szeptember 30]; **IV.** Házi cseburek, megsütöttem. [Facebook_1. melléklet_6. kép]. Adatolva még: Ht-lista, Krajnik 2010: 46. [7.]
- Cseka** kksz, fn '-t, '-ja – Összoroszági Rendkívüli Bizottság a Szabotázs és Ellenforradalom Megakadályozására < or. Чрезвычайная комиссия по борьбе с контрреволюцией и саботажем → Чека [or. mozaikszó]; – **II.** Először írt az események egyik főszereplője, a sztálini Cseka legféltettebb titkairól. [Kárpátalja, 2010. január 15.]; A kozákok amolyan "ezred fiaként" befogadták a fiút, aki hamarosan kommunista, majd CSEKA-tag lett. [Kárpátinfo, 2008. február 23.]. [23.]
- csercsenyie** kksz, fn '-t, '-ja – ábrázoló geometria, műszaki rajz < or. черчение [< or. черта – ESUM VI: 310; Vasmer–Tr. IV: 348]; – A műszaki rajzot, azt csercsenyiének hívták nálunk. [2015_Beregszász_Résztvevő_F_50-s]. [13.]
- cserpák** kksz, fn '-t, '-ja – merítőedény; illetve átvitt értelemben a katonaságnál az ételosztó személy megnevezése is < ukr., or. черпак [< or. черпать – ESUM VI: 308; Vasmer–Tr. IV: 346]; – **III.** Ügyesnek kellett lennie a cserpáknak (merőkanál) – olykor így szólították az ételosztót is, – ha nem akarta, hogy bárki elégedetlen legyen a munkájával. [Vári Fábán 2011: 31]; **V.** Hozzál már valami cserpákot! [2014_Zápszony_Résztvevő_F_40-s] Adatolva még: KMNySz I/151, Kótyuk 2007: 190, Krajnik 2010: 46. [3.]
- csinovnyik** kksz, fn '-t, '-ja – hivatalnok, tisztségviselő < ukr., or. чиновник [< or. чиновник – ESUM VI: 321; Vasmer–Tr. IV: 363]; – **I.** Édesapámnak nem volt olyan, akkora jól fizető állása, hogy nem volt egy ilyen csinovnyik. [304_BEREKSZASZ_1987_NO_ANYTR]; **II.** Az ukrán csinovnyik igazsága: a hivatali helyzetének megfelelő kenőpénzeket kapni. [Kárpátalja, 2011. április 29]; Naponta több százezer kátyúzásra szánt hrivnyát tulajdonítanak el a csinovnyikok. [Kárpáti Igaz Szó, 2013. február 8.]; Egyetlen csinovnyik sem

- cselekedhet önkényesen. [Kárpátinfo, 2007. szeptember 24.]; A csinovnyikok első gondja volt, hogyan maradjanak meg beosztásukban. [Beregszász, 2013. január 23.]; Odabent a csinovnyikok egy újabb hivatalos ünnepséget tervezettek. [karpatalja.ma, 2014. február 15.]. **III.** ... a pártbizottság csinovnyikain keresztül a helyi apparátus egésze, a helyi apparátuson keresztül maga a párt, a párton keresztül pedig a peresztrojka egésze válna megkérdőjelezetté a kárpátaljai magyarság szemében. [Balla D. 2005: 31]. Adatolva még: Ht-lista. [9.]
- csuhon** kksz, mn, fn – öntöttvas < or. чугун [< tör. tšugun – ESUM nem tárgyalja; Vasmer–Tr. IV: 377]; – Egy ilyen csuhon fürdőkádát azért már csak el nem lökünk, mert egy kicsit le van horzsolva a széle. [2015_Zápszony_Résztvevő_N_60-s]. [1.]
- csurma** kksz, fn ‘-t, ‘-ja – 1. börtön, 2. tömlőc < ukr. тюрма; or. тюрьма [< ném. Turm – ESUM V: 695; Vasmer–Tr. IV: 137]; – **I.** Hát azt meg má ítélték, oszt vitték a csurmába. [316_BÓTRÁGY_1934_N_ANYTR]; **III.** A frontot is megjárta, kapott két év csurmát. [Zelei 2001: 14; 21; 25; 39; 48; 80; 154]; Mehet a lánya cselédnek, az ura meg a csurmába [Bartha 2009: 80]. Adatolva még: KMNySz I/167. [12.] **III.** a magyarban a -z igeképző segítségével létrejött elcsurmáz, hiks, ige – elcsurmáz – bebörtönöz, börtönbe vet; – Akkor elszökött, s akkor elcsurmázták. [60_KASZONY_1930_FERFI_ANYTR]. A szó a rákérdézéses feladat alapján a járás teljes területén ismert. [2. melléklet_UNKP_10. térkép]. Adatolva még: Ht-lista, Krajnik 2010: 46. [5.]
- dá** kksz, fsz, msz – igen < or. da [< összl. da – ESUM II: 7; Vasmer–Tr. I: 480]; – **I.** Sokszor mondják az igen helyett, dá, dá, pláne az idősebbek. [167_MEZOGECSE_1955_NO_ANYTR]. [18.]
- dácsa** kksz, fn ‘-t, ‘-ja – 1. nyaraló; 2. kerti lak, házika < ukr., or. дача [< or. дача – ESUM II: 15; Vasmer–Tr. I: 486]; – **II.** Tovább gyűrűzik az úgynevezett Medvedcsuk-dácsa körüli pénzügyi visszaélésekkel kapcsolatos botránysorozat. [Kárpáti Igaz Szó, 2005. július 1.]; A városokból kivezető utakon viszont hatalmas dugók alakultak ki, mert mindenki megindult a dácsára. [Kárpátinfo, 2008. május 1.]; És akkor még nem beszéltünk azokról a szavakról, amelyeket a magyar értelmiség is alkalmaz a mindennapi beszédben (dácsa, bulocska, paszport). [Beregi Hírlap, 2011. november 20.]; Az újságírók számára a hétvégén bemutatott dácsa lakatlan volt. [karpátinfo. net, 2014. február 24.]. Adatolva még: Ht-lista, Krajnik 2010: 46. [11.]
- DAI** kksz, fn ‘-t, ‘-ja – Állami Közlekedésrendészet < ukr. Державна автомобільна інспекція → ДAI [ukr. betűszó]; – **II.** Az Állami Közlekedésrendészet (DAI) kihasználja, hogy a járművezetők nem ismerik a törvényeket. [Kárpátalja, 2010. január 15.]; EU-kompatibilis lesz a DAI? [Kárpáti Igaz Szó, 2013. március 4.]; Drágább lesz az útlevel, kevesebb illetéket fizetünk a DAI-nak. [Kárpátinfo, 2011. november 17.]. Adatolva még: Ht-lista. [23.]
- dáváj** kksz ige – 1. adj; 2. indulj, gyerünk, nosza < ukr., or. давай [< or. давай – ESUM nem tárgyalja; Vasmer–Tr. I: 480]; – **I.** Igen, megszoktuk, hogy dávaj, dávaj. [164_BEREKSZASZ_1921_FERFI_ANYTR]; **II.** Reggel megint csak tovább mentünk kisebb pihenőkkel, de annál több Dáváj-jal. [Kárpátalja, 2010. december 3.]; Reggel megint csak tovább mentünk kisebb pihenőkkel, de annál több Dáváj-jal.

- [Kárpáti Igaz Szó, 2010. december 3.]; **III.** *De meglát a katona, szalad felém, fogja rám a géppisztolyt, davaj!* [Zelei 2001: 7; 94; 104; 119; 156]; **IV.** *Dáváj Tibi.* [Facebook_1. melléklet_7. kép]. Adatolva még: Márku 2013: 240. [18.]
- dekret** kksz, fn '-t, '-ja – születési szabadság < ukr. *декретна відпущка*; or. *декретний отпуск* [< lat. *dēcrētum* – ESUM II: 27; Vasmer–Tr. I: 495]; – **I.** *Gyermekekre nem kaptam egy évet se, azért mert dekret idő alatt dőgoztam.* [62_KASZONY_1923_NO_ANYTR]; **II.** *Mehet-e dekretbe az apa?* [Kárpátalja, 2010. május 14.]; ill. az ebből létrejött melléknévi forma: **dekretes**; – *De ha esetleg van még egy negyedik dekretes gyerek az + 1200 hrivnyát jelent.* [Kárpátinfo, 2012. január 7.]. Adatolva még: Ht-lista. [18.]
- deputát** kksz, fn '-t, '-ja – küldött, képviselő < ukr., or. *denymam* [< lat. *deputātus* – ESUM II: 34; Vasmer–Tr. I: 499]; – **II.** *Szemtanúk beszámolóí szerint a teremben számos "deputát" helyett mások nyomták meg a szavazógombot.* [Kárpátalja, 2010. június 25.]; *A teremben számos "deputát" helyett mások nyomták meg a szavazógombot.* [Kárpáti Igaz Szó, 2010. június 25.]; *A teremben számos "deputát" helyett mások nyomták meg a szavazógombot.* [Kárpátinfo, 2010. június 26.]; *A teremben számos "deputát" helyett mások nyomták meg a szavazógombot.* [karpatinfo.net, 2010. június 26.]. Adatolva még: Ht-lista, KMNySz I/173. [9.]
- DeU** kksz, fn '-t, '-ja – állami intézmény < ukr. *державна установа* [ukr. betűszó]; – **I.** *Igen, de én vótam cégnél, deunál, építkezésnél vótam. 10 évig vótam ott.* [319_BÓTRÁGY_1941_F_ANYTR]. [12.]
- dezsuralni** kksz, inf – örködni, felvigyázni < ukr. *дежурити*; or. *дежурити* [< fr. *être de jour* – ESUM II: 24; Vasmer–Tr. I: 494]; – **V.** *Ez még akkor volt, mikor dezsuralni jártam.* [2012_Kórház_Résztvevő_F_60-s]. Adatolva még: KMNySz I/175. [5.]
- dezsurka** kksz, fn '-t, '-ja – 1. ügyelet; 2. szolgálat < ukr., or. *дежурка* [< fr. *être de jour* – ESUM II: 24; Vasmer–Tr. I: 494]; – **I.** *Hát a paszport, aztán meg a, a dezsurka.* [253_BEREGSZÁSZ_1967_N_ANYTR]. [11.]
- dezsurnij** kksz, fn '-t, '-ja – ügyeletes, szolgálatban lévő [orvos, rendőr, tűzoltó] < ukr. *дежурний*; or. *дежурний* [< fr. *être de jour*-ból – ESUM II: 24; Vasmer–Tr. I: 494]; – **II.** *Mondom a „dezsurnijnak”, az előbb telefonáltam, hogy jöjjenek, de már nem kell sietniük.* [Kárpáti Igaz Szó, 2011. szeptember 28.]; ill. ugyanabban a jelentésben: *gyezsurnij*; – **III.** *Kellett egy barakksz,,olga, egy gyezsurnij.* [Zelei 2001: 224]. Adatolva még: Ht-lista, KMNySz I/175. [18.]
- diklofosz** kksz, fn '-t, '-ja – 1. diklórfosz; 2. légyméreg, rovarirtó < ukr., or. *дихлофос* [< lat. *dichlophos* ESUM és Vasmer–Tr. sem tárgyalja]; – **I.** *Diklofosz, DDT, nitrátok, mindenféle olyan anyag került a vízbe.* [100_BÁTYÚ_1950_FERFI_ANYTR]. Adatolva még: Ht-lista, Krajnik 2010: 46. [1.]
- diktánt** kksz, fn '-t, '-ja – tollbamondás < ukr., or. *диктант* [< lat. *dictātus* – ESUM II: 69; Vasmer–Tr. nem tárgyalja]; – **V.** *A diktánt az jól sikerült, de a matek az nem ment, ezért nem is vettek fel.* [2013_Beregszász_Résztvevő_N_20-s]. Adatolva még: Ht-lista. [13.]

- diplom** *haksz*, fn '-t, '-ja – diploma, oklevél < ukr., or. диплом [< fr. diplomе – ESUM II: 74; Vasmer–Tr. I: 515]; – **I.** A diplomban kettő van, ő fizika előadó, vagyis tanár és fizikus. [52_BEREGSZASZI KALMAN_RSS]. Adatolva még: Ht-lista. [2.]
- diszk** *jeksz*, fn '-t, '-ja – korong; [autó] tárcsa < ukr., or. диск [< gr. δίσκος – ESUM II: 76; Vasmer–Tr. I: 516]; – Egy szép krómozott diszk sokat dobna rajta. [2013_Zápszony_Résztvevő_F_30-s]. Adatolva még: Ht-lista. [14.]
- dodátok** *kksz*, fn '-t, '-ja – melléklet < ukr. додаток [< öszsl. dodati-ból – ESUM II: 14; Vasmer–Tr. nem tárgyalja]; – **II.** A pályázati űrlaphoz csatolni kell: a középiskolai érettségi bizonyítvány fénymásolatát [dodátok]. [karapatalja.ma, 2013. július 30.]; **V.** A dodátokot is le kell fordítani, vagy elég hozzá a diploma is? [2013_Beregszász_Résztvevő_N_20-s]. [2.]
- DOF/DOK** *kksz*, fn '-t, '-ja – fafeldolgozó kombinát < ukr. деревообробна фабрика; or. деревообрабатывающая фабрика vagyis ukr., or. ДОФ [or. betűszó]; – **I.** Beregszászi, DOF, úgy hívták. Fafeldolgozó kombinát magyarul. [150_MAKKOSJANOSI 1959_F_ANYTR]; **III.** A Beregszászi Fafeldolgozó Üzem, a DOF. Derevo Obrativajusaja Fabrika melléküzemecskéje. [Zelei 2001: 203]; ill. деревообробний комбінат → ДОК; or. деревообробный комбинат → ДОК; – fafeldolgozó kombinát; – **II.** Megvásárolta a volt Beregszászi Fafeldolgozó Kombinát (DOK) épületeit. [Kárpáti Igaz Szó, 2010. február 2.]. [12.]
- dohovor** *kksz*, fn '-t, '-ja – 1. szerződés; 2. egyezmény < or. договор [< or. договор – ESUM I: 542; Vasmer–Tr. I: 424]; – **I.** Csak dohovorral dőgozunk nyáron, mikor a gyerekeknek szünidő van, akkor. [71_MEZŐKASZONY_1962_NO_ANYTR]. A szó a rákérdezéssel feladat alapján a járás teljes területén ismert. [2. melléklet_UNKP_11. térkép]. Adatolva még: Ht-lista, Krajnik 2010: 46. [2.]
- dokument** *haksz*, fn '-t, '-ja – okmány; okirat < ukr., or. документ [< lat. documentum – ESUM II: 105; Vasmer–Tr. I: 523]; – **II.** A dokument célja, hogy alapot teremtsen az együttműködésre. [KárpátInfo, 2013. február 3.]; **III.** Amikor bevittük a hivatalokba a dokumenteket, volt is ebből baj. [Zelei 2001: 141]. Adatolva még: Ht-lista, KMNySz I/180, Márku 2013: 240. [2.]
- Donbász** *kksz*, fn '-t, '-ja – Donyec-medence; donyecki szénmedence < ukr. Донбас ← Донецький вугільний басейн; or. Донбасс ← Донецький угольний басейн [or. mozaikszó]; – **I.** Nem vittek el Donbászra, úgyhogy beiratkoztam a kolhozba. [60_KASZONY_1930_FERFI_ANYTR]; **II.** A Donbász szót még negyed évszázaddal ezelőtt is leginkább a donyecki szénmedence kifejezés rövidítéseként használták. [Kárpátalja, 2010. július 16.]; Csak az apám született Donbászon, ahol orosz nőt vett feleségül. [Kárpáti Igaz Szó, 2013. január 25.]; Az egész összeg több mint felét Donbász szociális-kulturális fejlesztésére akarnák fordítani. [Kárpátinfo, 2012. december 15.]; Támadás alá került Donbászs déli területén lévő Kominternovo. [karpathir.com, 2016. január 13.]. Adatolva még: Ht-lista. [10.]
- doverenoszty** *kksz*, fn '-t, '-ja – meghatalmazás < or. доверенность [< ószl. вѣра-ból – ESUM I: 402; Vasmer–Tr. I: 292]; – **II.** A végrehajtó bizottságnak nem meghatalmazást (doverenoszty) kell kiadnia. [Kárpáti Igaz Szó, 2008.

- december 20.]; *A végrehajtó bizottságnak nem meghatalmazást (doverenoszty) kell kiadnia.* [Kárpátfinfo, 2008. december 23.]. Adatolva még: Ht-lista, KMNySz I/182, Krajnik 2010: 46. [2.]
- dovidka** kksz, fn '-t, '-ja – 1. igazolás; 2. jelentés, tájékoztatás < ukr. довідка [< ukr. довідка – ESUM I: 391; Vasmer-Tr. nem tárgyalja]; – **I.** *Miért használunk ilyen szavakat, hogy bulocska, szprávka, dovidka?* [319_BÓTRÁGY_1941_F_ANYTR]; **II.** *Az I. és II. kategóriát igazoló "dovidka" már háromszáz dollárért megvásárolható.* [Kárpáti Igaz Szó, 2008. július 15.]; *Egy igazolást (dovidka) kell adnia arról, hogy a támogatás felvételében akadályozott pályázóval a megbízott személy közös háztartásban él.* [Kárpátfinfo, 2008. december 23.]. Adatolva még: Ht-lista, Márku 2013: 240, Krajnik 2010: 46. [2.]
- drasztvujtéz** kksz, ige – jó napot kíván < az or. *здравствуйте*-ből a magyarban jött létre a -z igeképző segítségével [< or. *здравствуйте* – ESUM II: 256; Vasmer-Tr. II: 90]; – **I.** *Ezek is mondják, hogy jó napot kívánok, már nem drasztvujtéznek.* [167_MEZOGECSE_1955_NO_ANYTR]. [5.]
- drobilka** kksz, fn '-t, '-ja – 1. zúzógép; 2. kőtörő < or. *дробилка* [< or. *дробилка* – ESUM nem tárgyalja; Vasmer-Tr. I: 539]; – **I.** *Ott ilyen kőtörés vót, evvel is dógoztunk, drobilka, kőtörő vót, evvel is dógoztunk.* [57_KASZONY_1925_FERFI_ANYTR]. [6.]
- dublyonka** kksz, fn '-t, '-ja – bélelt bőrkabát < ukr. *дублянка*; or. *дублёнка* [< fr. *double* – ESUM nem tárgyalja; Vasmer-Tr. I: 548]; – *Férfi „dublyonka” téli kabát eladó. Jó állapotban.* [Facebook_1. melléklet_8. kép]. [22.]
- duma** jeksz, fn '-t, '-ja – tanács (hivatal) < ukr. *Державна дума*; or. *Государственная дума* [< ószl. *о́дльмъса* – ESUM II: 144; Vasmer-Tr. I: 552]; – **II.** *A törvénymódosítás tervezetét Konsztantyin Zatulin képviselő terjesztette az állami duma, az orosz alsóház elé.* [Kárpátalja, 2011. október 14.]; *A duma elnöke, Szergej Nariskin tavaly több mint 5 millió rubelt keresett.* [Kárpáti Igaz Szó, 2012. május 14.]; *Az Orosz Állami Duma a kárpátaljai ruszinok ügyével foglalkozik.* [Kárpátfinfo, 2008. december 24.]; *Aznap az orosz Duma is ratifikálta a megállapodást, amely így törvényerőre emelkedett.* [Beregi Hírlap, 2010. május 1.]. Adatolva még: KMNySz I/188 (más jelentésben). [23.]
- durák** kksz, mn., fn – 1. tökfilkó, bolond; 2. népies kártyajáték < ukr., or. pejoratív *дурак* [< ószl. *доурынь* – ESUM II: 147; Vasmer-Tr. I: 554]; – **II.** *Azt hitte, hogy még mindig magyar durákok játszik.* [Kárpátalja, 2010. június 4.]; **III.** *Bolond vagy te, durák, ha ilyen rossz szénát viszel haza.* [Zelei 2001: 20]. A szó a rákérdezéssel feladat alapján a járás teljes területén ismert. [2. melléklet_UNKP_12. térkép]. Adatolva még: Ht-lista, KMNySz I/188, Kótyuk 2007: 205,. [18.]
- dvizsényie** kksz, fn '-t, '-ja – 1. mozgás; 2. mozgalom; 3. forgalom < or. *движение* [< or. *движение* – ESUM II: 16; Vasmer-Tr. I: 487]; – **III.** *Na hogy hívták azt a dvizsényiét?* [Zelei 2001: 117]. [16.]
- ekonómia** kksz, fn '-t, '-ja – gazdaságtan; megtakarítás < ukr. *економія*; or. *экономия* [< lat. *oconomia* – ESUM II: 159; Vasmer-Tr. IV: 516]; – **V.** *Mi oroszul tanultuk az ekonómiát, nem is volt annak semmi haszna.* [2014_Vonat_Résztevő_F_40-s]; [8.] **III.** az ebből képzett igealak

- ekonomiázik**; – III. Ekonomiázunk. Adott mennyiség bolti árából tízszer annyit állítunk elő, meg minden. [Bartha 2009: 22]. Adatolva még: Ht-lista, Krajnik 2010: 46. [5.]
- ekonomika** kksz, fn '-t, '-ja – gazdasági helyzet < ukr. *економіка*; or. *экономика* [< lat. *oeconomia* – ESUM II: 159; Vasmer-Tr. IV: 516]; – I. A gazdálkodáshoz viszonyítva, vagy a sima piac ekonomikához viszonyítva? [419_GAT_1969_F_ANYTR]. Adatolva még: Ht-lista. [8.]
- ekonomista** kksz, fn '-t, '-ja – közgazdász < ukr. *економіст*; or. *экономист* [< ang. *economist* – ESUM II: 159; Vasmer-Tr. IV: 516]; – I. Ő ekonomista, ilyen közgazdász. [43_FIRCAK MARIANNA_RSS]. Adatolva még: Ht-lista, Krajnik 2010: 46. [9.]
- ekrán** kksz, fn '-t, '-ja – képernyő < ukr., or. *екран* [< fr. *écran* – ESUM II: 159; Vasmer-Tr. IV: 516]; – II. Eladó egy német márkájú színes TV megkímélt állapotban, 52x40-es ekrán. [Kárpátinfo, 2011. február 17.]; IV. Eladó egy Samsung tv. 55-ös ekrán. [Facebook_1. melléklet_9. kép]. Adatolva még: Ht-lista, KMNySz I/202. [24.]
- elektricska** kksz, fn '-t, '-ja – villanyvonat, a magyarországi HÉV-nek megfelelő helyközi vonatjárat < ukr., or. *електричка* [< lat. *electricus*-ból – ESUM II: 163; Vasmer-Tr. IV: 517]; – I. Amit már így kiforgatunk: egy bulocska, egy marsutka, egy elektricska ugye. [432_NAGYBAKTA_FODOR EVA [1951]_NO_ANYTR]; II. Levágta egy férfi lábát a Munkács-Szjanki között közlekedő elektricska. [Kárpátinfo, 2011. december 30]; IV. Elektricskával utazni felbecsülhetetlen érzés. [Facebook_1. melléklet_10. kép]. Adatolva még: Ht-lista, KMNySz I/209, Márku 2013: 240, Krajnik 2010: 46. [14.]
- element** kksz, fn '-t, '-ja – tartásdíj < ukr. *алименти*; or. *алименты* [< fr. *aliment* – ESUM I: 61; Vasmer-Tr. nem tárgyalja]; – V. Tizenhat éves koráig fizette neki az elementet, aztán meg szépen meg is lett neki köszönve. [2015_Busz_Résztvevő_N_60-s]. Adatolva még: KMNySz I/209, Krajnik 2010: 46. [18.]
- eszdepeu** kksz, fn '-t, '-ja – Ukrajnai Szociáldemokrata Párt < ukr. *СДПУ* → *Соціал-демократична партія України* [ukr. betűszó]; – I. Azt mondják, hogy tavalý a a párt csinálta, az eszdepeu. [D57_ANYTR_BENE_FÉRFI]. [23.]
- eszkavátoros** kksz, fn '-t, '-ja – markológép-kezelő < ukr. *ескаватор*; or. *эскаватор* -ból a az -os képző segítségével létrehozott magyar szóalak [< ang. v. ném. *Excavator* – ESUM II: 159; Vasmer-Tr. nem tárgyalja]; – I. Hát vót egy eszkavátoros, volt egy segédje, meg voltam én. [67_MEZŐKASZONY_1954_FERFI_ANYTR]. Adatolva még: Ht-lista. [9.]
- exkurszija** kksz, fn '-t, '-ja – kirándulás < ukr. *екскурсія*; or. *экскурсия* [< fr. *excursion* – ESUM II: 159; Vasmer-Tr. nem tárgyalja]; – I. Kilencedik osztály mindig jönnek, exkursziját csinálnak, hogy nézik az új könyveket. [321-BOTRAGY_1945_NO_ANYK]. [13.]
- expert** kksz, fn '-t, '-ja – szakértői vizsgálat [általában a véralkoholszint megállapítására] < ukr. *експертуза*; or. *экспертуза* [< fr. *expert* – ESUM II: 160; Vasmer-Tr. nem tárgyalja]; – V. Biztos őt is elviszik expertre majd. [2012_Kórház_Résztvevő_F_60-s]. Adatolva még: Ht-lista. [16.]

- felcser** kksz, fn '-t, '-ja – orvossegéd; felcser < ukr., or. *фельдшер* [< ném. Pfleger – ESUM VI: 85; Vasmer-Tr. IV: 189]; – **I.** A tanárembernek van munkahelye, egy pár bolti eladónak, a postásnak, a felcsernek. [468_HETYEN_1961_FERFI_ANYTR]; **II.** A felcser szerint ez a láz miatt van és nincs mitől félnem. [Kárpátalja, 2013. február 15.]; Eredeti szakmáját tekintve felcser. [Kárpáti Igaz Szó, 2007. november 17.]; A helység orvosi rendelőjének felcsere azonban ilyenkor is szolgálatban van. [Kárpátinfo, 2011. január 22.]; A falu korábbi felcserével az egykor szebb napokat is látott községházán beszélgettünk. [Beregi Hírlap, 2011. február 12.]; A mentőcsapat három főből áll: orvos, felcser és a sofőr. [Beregszász, 2011. március 23.]; A település felcsere értesítette erről a rendőrséget. [karpathir.com, 2015. november 10]. **III.** Bekerült, mint felcser a lágerkórházba. [Zelei 2001: 77.]. Adatolva még: Ht-lista, KMNySz I/273, Krajnik 2010: 46. [9.] Az -i melléknévképzővel létrejött alakja viszont az adott szakmát oktató intézmény megnevezéseként is használatos: **felcseri** – **I.** A jányom az Beregszászba járta a felcserit. [452_BEGANY_TAHILONA_1943_NO_ANYTR]. [12.] Ezenkívül a szó kül. szóösszetételekben is előfordul, pl. az ukr., or. *медпункт* megfelelőjeként: **felcserpont**, tüksz; – egészségügyi központ – **I.** Van községháza, felcserpont, ovoda, na még mit mondjak. [166_MEZŐGECSE_1932_NO_ANYTR]. [12.] **III.** ua. jelentésben: **felcserközpont**, hiks; – **I.** A községháza épületében ő foglal helyet a felcserközpont. [165_MEZŐGECSE_1983_FERFI_ANYTR]; **II.** Addig csak felcserközpont működött a faluban. [Kárpátalja, 2011. április 8.]; Megtartották a megye legjobb felcserközpontja címért zajló szakmai vetélkedő döntőjét. [Kárpáti Igaz Szó, 2011. december 1.]; Hollandiai támogatással új felcserközpont épül. [Kárpátinfo, 2011. október 12.]; Szó esett a nem megfelelő körülmények között működő helyi felcserközpontról is. [Beregi Hírlap, 2011. január 30.]. Adatolva még: Ht-lista. [12.]
- filiál** kksz, fn '-t, '-ja – fiókinézet, leányvállalat < ukr. *філіал*; or. *филиал* [< ném. Filiale – ESUM VI: 97; Vasmer-Tr. nem tárgyalja]; – **II.** De van a sörgyár ungvári filiálja számára gyártott palack is. [karpatlja.ma, 2014. augusztus 1.]. [12.]
- firma** kksz, fn '-t, '-ja – eredeti jelentése céh, de a kárpátaljai magyar nyelvjárásokban rosszhírű nőcske jelentésben is ismert < ukr. *фірма*; or. *фирма* [< ol. firma – ESUM VI: 103; Vasmer-Tr. IV: 196]; – **V.** Az is egy jó kis firma, mikor kivel kocsikázik. [2013_Zápszony_Résztvevő_N_60-s]. Adatolva még: Ht-lista, KMNySz I/297. [5.]
- fleska** kksz, fn '-t, '-ja – pendrive, USB Flash Drive < ukr. *флешка*; or. *флэшка* [< ang. flash – ESUM VI: 103; Vasmer-Tr. IV: 196]; – 8 GB-os fleska eladó! [Facebook_1. melléklet_11. kép]. Adatolva még: Ht-lista. [24.]
- forszunka** kksz, fn '-t, '-ja – szórófej, fúvóka < ukr., or. *форсунка* [< ang. force-pump – ESUM VI: 121; Vasmer-Tr. nem tárgyalja]; – **V.** Tegnap az egész mindenséget szét kellett szedni, mire rájöttem, hogy el van tohadvá a forszunka benne. [2015_Busz_Résztvevő_F_50-s]. Adatolva még: Márku 2013: 240. [24.]
- fortocska** kksz, fn '-t, '-ja – szellőztető (ablak) < ukr., or. *форточка* [< lengy. forta-ból – ESUM nem tárgyalja; Vasmer-Tr. IV: 204]; – **II.** Csak a

- szellőzőablak, a **fortocska** maradt szabadon. [Kárpátinfo, 2006. november 22.]. Adatolva még: Ht-lista, Krajnik 2010: 46. [18.]
- freza** kkszh, fn '-t, '-ja – talajmaró (gép) < ukr., or. *фреза* [< fr. fraise – ESUM VI: 129; Vasmer–Tr. nem tárgyalja]; – II. A motorkapa (**freza**) erre alkalmatlan, mivel csak aprítja a göröket. [Kárpátinfo, 2008. február 23]; A másik fontos művelési eljárás a lazítás és porhanyítás, eszközei a tárcsa, kultivátor, borona henger, talajmaró (**freza**). [karpataljalap.net, 2004. február 13.]. Adatolva még: Ht-lista. [19.]
- furázsér** kkszh, fn '-t, '-ja – takarmánykezelő < ukr., or. *фуражер* [< fr. fouragge – ESUM VI: 139; Vasmer–Tr. IV: 210]; – V. Amikor ő volt a **furázsér** a farmon, akkor még tíz disznót is tartott, volt termény, amennyi csak kellett. [2015_Vonat_Részrtvevő_N_50-s]. [9.]
- gasztronom** kkszh, fn '-t, '-ja – élelmiszerbolt < ukr., or. *застроном* [< fr. gastronome – ESUM I: 480; Vasmer–Tr. I: 396]; – I. Nem mindig volt kiírova a **Gasztronom** nevű boltra az, hogy élelmiszerbolt. [253_BEREGSZÁSZ_1967_N_ANYTR]; II. Korábban a gasztronómiáról a „**gasztronom**” jutott eszünkbe, ahol ritkán lehetett vaját és más hiánycikknek számító élelmiszert kapni. [Kárpátalja, 2012. október 12.]; Sokan emlékszünk még azokra a nem is oly távoli időkre, amikor sorban állhattunk a „**gasztronomokban**”. [Kárpáti Igaz Szó, 2011. január 5.]. Adatolva még: Ht-lista, KMNySz I/323, Márku 2013: 240, Krajnik 2010: 47. [12.]
- gáterista** kkszh, fn '-t, '-ja – fűrésztelepi munkás < ukr. *працівник гатра*; or. *працівник гатра* [< ném. Gatter-ból – ESUM I: 481; Vasmer–Tr. nem tárgyalja]; – III. **Gáterista** voltam, fűrészgépen dolgoztam. [Zelei 2001: 81.]. [9.]
- gázplita** hkszh, fn '-t, '-ja – gáztűzhely < ukr. *газова плита*; or. *газовая плита* [< fr. gas + ang. flint]; – I. Itt van előttünk ez a gáztűzhely, erre azt mondják, hogy **gázplita**. [464_MACSOLA_1973_FERFI_ANYTR]. Adatolva még: Ht-lista. [6.]
- generáldirektor** kkszh, fn '-t, '-ja – főigazgató < ukr., or. *генералдиректор* [< ném.+fr. General+directeur]; – III. Elmentem Ungvárra a **generáldirektorhoz**. [Zelei 2001: 115.]. [9.]
- geroj** mn, fn '-t, '-ja – hős [pejoratív értelemben a nagyképű szinonímájaként is] < or. *герой* [< lat. hērōs – ESUM I: 500; Vasmer–Tr. I: 403]; – V. Az *apja* adott alá egy autót, oszt' már egyből **gerojnak** érzi magát. [2015_Vonat_Részrtvevő_F_20-s]. A szó a rákérdezéssel feladat alapján a járás teljes területén ismert. [2. melléklet_UNKP_13. térkép]. [5.]
- gimnasztorka** kkszh, fn '-t, '-ja – ingzubbony < ukr. *гімнастёрка*; or. *гимнастёрка* [< or. гимнастёрка – ESUM I: 514; Vasmer–Tr. I: 407]; – II. A szigorú öltözködési kódex viharkabátot, bőrkabátot, **gimnasztorkát**, klott alsót és lehetőleg fegyvert követelt meg. [Kárpáti Igaz Szó, 2008. január 3.]; III. Volt egy jó **gimnasztorkám**, és láttam rajta, hogy igen megtetszett neki. [Zelei 2001: 15; 16; 23]; **Gimnasztorkája** felső gombja hanyagul kigombolva, szétnyíló gallérján virít a frissen felvarrt gyolcsbetét. [Vári Fábán 2011: 42; 127]. Adatolva még: Ht-lista, KMNySz I/331, Krajnik 2010: 47. [22.]
- grafik** hkszh, fn '-t, '-ja – menetrend; ütemterv < ukr. *графік*; or. *графік* [< gr. γραφική – ESUM I: 588; Vasmer–Tr. I: 453]; – V. A **grafik** az csak dísznek van,

- akkor indul mindegyik, amikor jól esik neki.* [2016_Busz_Résztvevő_N_60-s]. Adatolva még: Ht-lista, KMNySz I/340. [2.]
- gramota** kksz, fn '-t, '-ja – oklevél < ukr., or. *грамота* [< gr. γράμματα – ESUM I: 583; Vasmer–Tr. I: 451]; – **IV.** *Valaki nagyon kitett magáért.* **Gramota**, megcsokor. Ez igen. [Facebook_1. melléklet_12. kép] **V.** *A kislány az szeret tanulni, most is kapott vagy négy gramotát az iskolában.* [2017_Busz_Résztvevő_F_60-s]. Adatolva még: KMNySz I/340. [2.]
- gránic** kksz, fn '-t, '-ja – határ < ukr. *границя*; or. *граница* [< ószláv āðáífiōa – ESUM I. 584; Vasmer–Tr. I: 452]; – **III.** *Az én nagyanyám udvarán ment keresztül a gránic.* [Zelei 2001: 53; 56]. Adatolva még: KMNySz I/340. [17.]
- grecka** kksz, fn '-t, '-ja – tatárka, hajdinakása (Fagopyrum Gaerth) < ukr., or. *гребка* [< lat. graecus-ból – ESUM I: 592; Vasmer–Tr. nem tárgyalja]; – **I.** *Na, mit tehet hozzá, greckát.* [D32_BORZSOVA_1947_FERFI_ANYTR]; **II.** *Eltűnt a boltok polcairól a grecka.* [Kárpátalja, 2011. május 6.]; *Semmi nem indokolja az élelem, ezen belül a grecka és a burgonya drágulását.* [Kárpáti Igaz Szó, 2010. szeptember 10.]; *2010-ben Ukrajna kevesebb greckát fog betakarítani mint egy évvel korábban.* [Kárpátinfo, 2010. október 8.]; *Még a grecka is hiánycikk volt.* [Beregszász, 2013. január 23.]; **IV.** **Grecka!** [Facebook_1. melléklet_14. kép]; **V.** *Vittél haza greckát is?* [2012_Kórház_Résztvevő_F_60]. Adatolva még: Ht-lista, KMNySz I/340, Márku 2013: 240, Krajnik 2010: 47. [7.]
- gréder** kksz, fn '-t, '-ja – földgyalu < ukr., or. *грейдер* [< ang. grader – ESUM I: 590; Vasmer–Tr. nem tárgyalja]; – **IV.** *Reggeltől gréder dolgozik a Munkás, a Szovhoz és a Grabovszky utcákban.* [Facebook_1. melléklet_15. kép]; **V.** *Nem akkor kellett küldeni a grédert, amikor teljesen leverték az autók az utat.* [2016_Zápszony_Résztvevő_N_20-s]. [19.] **III.** *a magyar nyelvjárásokban többszöri képzéssel létrejött ige: gréderezés fn '-t, '-ja – gréderezés – földgyalulás; útsimítás; – II.* *Csak a legszükségesebb munkálatokat tudtuk elvégezni: kövezés, gréderezés.* [Beregi Hírlap, 2012. július 13]. [18.] **III.** *a melléknévi forma: gréderes – A Szőlőhegy felső részének gréderes (földgyalu) elsimítását kérte az ott lakók nevében.* [Beregszász, 2012. szeptember 19.]. [18.]
- gripp** kksz, fn '-t, '-ja – influenza < ukr. *гріп*; or. *гріпп* [< fr. grippe – ESUM I: 596; Vasmer–Tr. I: 459]; – **II.** *A gripp mellett az akut felső légúti megbetegedések átlaga is jóval elmarad a sokéves átlagtól.* [Kárpátinfo, 2007. február 1.]. Adatolva még: Ht-lista, KMNySz I/340, Márku 2013: 240, Krajnik 2010: 47. [4.]
- gruntovka** kksz, fn '-t, '-ja – alapozó < ukr., or. *грунтоўка* [< gr. χραίτω-ból – ESUM I: 606; Vasmer–Tr. I: 464]; – **V.** *Kell majd egy öt literes gruntovka, meg egy vider diszperzit is.* [2013_Zápszony_Résztvevő_F_30-s]. [1.]
- gruppa** kksz, fn '-t, '-ja – 1. csoport; 2.[iskolai] napközis csoport < or. *группа* [< ném. Gruppe – ESUM I: 606; Vasmer–Tr. I: 464]; – **I.** *Igen, még akkor a gruppán se nem mosogattak.* [245_HALABOR_1941_NO_ANYTR]; **2.** *kategória (az egészségkárosodás, rokkantság súlyosságát regisztráló I-III. fokozatú kategória); – I.* *Nekem vót a közepső gruppa adva.* [66_KASZONY_1927_NO_ANYTR], Adatolva még: Ht-lista, KMNySz I/341, Krajnik 2010: 47. **III.** *az ebből az -s képző segítségével létrehozott melléknévi*

- forma: **gruppás** – *Le vagyok százalékolva, elejinte kettes csoportba voltam, hogy oroszul mondjam kettes **gruppás**.* [246_HALABOR_1947_F_ANYTR]. [4.]
- gruscsik** kksz, fn '-t, '-ja – rakodómunkás < or. *грузчик* [< ószl. *грѣзичи*-ből – ESUM I: 604–605; Vasmer–Tr. I: 463]; – **I.** *Aztán, na, ott voltam én, régen azt mondták, hogy **gruscsik**.* [60_KASZONY_1930_FERFI_ANYTR]. Adatolva még: Ht-lista, KMNySz I/341. [9.]
- gruzin** haksz, mn, fn '-t, '-ja – 1. grúz; 2. grúz nemzetiségű ember < ukr., or. *грудин* [< tör. *gurdzi* – ESUM I: 605; Vasmer–Tr. I: 464]; – **I.** *Hát, úgyhogy itt van orosz, ukrán, hát még örmény, **gruzin**.* [98_BÁTYÚ_1958_NO_ANYTR]; **II.** *Az ukrán és a **gruzin** vezetőség hirtelen NATO-csatlakozási törekvései csak próbálkozások.* [Kárpátfinfo, 2008. február 22.]. Adatolva még: Ht-lista, KMNySz I/341. [20.]
- gubernátor** kksz, fn '-t, '-ja – kormányzó; helytartó < ukr., or. *губернатор* [< lat. gubernator – ESUM I: 611; Vasmer–Tr. I: 469]; – **II.** *Egyelőre három **gubernátort** támadtak meg komolyan azzal, hogy azelőtt Janukovicsra dolgozott.* [Kárpáti Igaz Szó, 2005. február 18.]; *2001-ig egyidejűleg volt **gubernátor** és megyei tanácsvezető.* [Kárpátfinfo, 2005. november 29.]. Adatolva még: Ht-lista. [9.]
- gulag** kksz, fn '-t, '-ja – Javítómunka-táborok Főigazgatósága < or. *Главное управление исправительно-трудовых лагерей* → *гулаг* [or. mozaikszó]; – **II.** *A szovjetek 1944 novemberében elhurcolták a falu 171 magyar férfilakosát, akik közül 71 személy halt meg a deportálás során, illetve a **Gulag** táboraiiban.* [Kárpátalja, 2010. augusztus 20.]; *Egy igazgatónak egy ilyen cselekedetért minimum kirúgás, rosszabb esetben a **GULAG** járt!* [Kárpáti Igaz Szó, 2011. október 14.]; *Az önként jelentkező férfiak gyalog, a szolovai gyűjtőtáborba jutottak, onnét pedig a **Gulág** különböző koncentrációs táboraiiba kerültek.* [Kárpátfinfo, 2008. november 30.]; *Singer Zsuzsa **GULAG**-kutató tartott előadást.* [Beregi Hírlap, 2010. november 27.]; *A sztálini rezsim hű szolgálai édesapját, a magyar hadsereg tisztjét elítélték és a **GULAG**-ra száműzték.* [Beregszász, 2012. április 25.]. [23.]
- haluska** haksz, fn '-t, '-ja – galuska; gombóc, knédli < ukr., or. *галушка* [< ukr. *галушка* – ESUM I: 462; Vasmer–Tr. I: 390]; – **II.** *A másfélórás haluskaevő verseny 36 résztvevője egyforma adag tejfeles **haluskát** kapott egy palack vízzel.* [Kárpátfinfo, 2008. május 19.]. Adatolva még: Ht-lista, KMNySz I/372, Kótyuk 2007: 211. [7.]
- halva** kksz, fn '-t, '-ja – halva < ukr., or. *халва* – törökméz; halva (keleti édesség) [< tör. *helva* – ESUM VI: 151; Vasmer–Tr. IV: 217]; – **II.** *A **halva** (törökméz) kilója szintén 5-6 hr.* [Kárpátalja, 2001. május 18.]; ***Halva** nálunk nem is kapható, ezért ez különösen ízlik nekünk.* [karpátfinfo.net, 2013. augusztus 15.]. Adatolva még: Ht-lista, KMNySz I/372. [7.]
- hamut** kksz, fn '-t, '-ja – (cső) bilincs, pánt < ukr., or. *хомут* [< gr. *χημός* – ESUM VI: 198–199; Vasmer–Tr. IV: 259–260]; – **V.** *Teszünk rá egy **hamutot**, addig kibírja tán, amíg hozok helyette egy másikat.* [2016_Zápszony_Résztvevő_F_40-s]. [6.]
- hápól** kksz, ige – elkaparint, elhappol < ukr. *ханаму*; or. *ханамь* [< ószl. *хапатн* – ESUM VI: 156; Vasmer–Tr. IV: 222]; – **I.** *A kommunizmus mindég **behápol**t, mindent **elhápol**t.* [164_BEREGSZASZ_1921_FERFI_ANYTR]. [5.]

- harakterisztika** kksz, fn '-t, '-ja – 1. jellemrajz; 2. jellemzés, minősítés < ukr., or. *характеристика* [< fr. caractere-ból – ESUM VI: 157; Vasmer–Tr. IV: 223]; – **I.** *Hát szprávka, harakterisztika, hivatalos iratokat ilyen.* [D57_ANYTR_BENE_FÉRFI]. Adatolva még: Ht-lista. [2.]
- hárkál** kksz, ige – krákog; köpdös < ukr. *харкаму*; or. *харкати* [< összl. xarkati-ból – ESUM VI: 158–159; Vasmer–Tr. IV: 224]; – **V.** *Kéne valami orvosság azoknak a csirkéknek, mert ott hárkálnak.* [2013_Zápszony_Résztvevő_N_60-s]. Adatolva még: KMNySz I/372, Kótyuk 2007: 213. [5.]
- herbicid** kksz, fn '-t, '-ja – gyomirtószer < ukr. *гербицид*; or. *гербицид* [< ném. Herbizid – ESUM I: 498; Vasmer–Tr. nem tárgyalja]; – **V.** *Én mindig a bíróság udvarban veszem a herbicidet, ott van minden fajta.* [2015_Beregszász_Résztvevő_F_40-s]; [1.] Illetve az ebből képzett **herbicidelni** igealak; **V.** *A héten fogom majd a vetéseket herbicidelni, akkor megcsinálom nektek is.* [2013_Zápszony_Résztvevő_F_50-s]. [5.]
- himikália** kksz, fn '-t, '-ja – vegyszerek; kemikáliák < ukr. tb. *хімікалії*; or. tb. *химикалии* [< lat. chimia-ból – ESUM VI: 177; Vasmer–Tr. IV: 237]; – **V.** *Mi nem szoktunk színes kólákat venni, mert az teli van himikáliával.* [2016_Zápszony_Résztvevő_N_30-s]. [1.]
- holodomor** kksz, fn '-t, '-ja – éhínség < ukr. or. *голодомор* [< ószl. *гладъ*-ból – ESUM I: 552; Vasmer–Tr. I: 430]; – **II.** Kiemelten tárgyalták volna a múlt század harmincas éveinek elején bekövetkezett éhínséget, a **Holodomort**. [Kárpátalja, 2010. március. 26.]; *Ukrajnában a holodomort kivéve valódi tényfeltáró történetmunka nem folyt.* [Kárpáti Igaz Szó, 2012. február 24.]; *Több államfő is visszamondta a Holodomor emlénapjára szóló meghívását.* [Kárpátinfo, 2008. november 20.]; *A magyar áldozatok mellett fejet kell hajtani a nagy ukrajnai éhínség, a holodomor több millió áldozatának emléke előtt is.* [Beregi Hírlap, 2010. november 27.]; *A holodomor ideje alatt a kannibalizmus is megjelent.* [karpathir.com, 2015. november 28.]. Adatolva még: Ht-lista. [8.]
- holovká** kksz, fn '-t, '-ja – 1. fejecske; 2. valaminek a feje, felső része < ukr., or. *голівка* [< ószl. *глава* – ESUM I: 550–551; Vasmer–Tr I: 429.]; – **I.** *Hát nálunk már úgy mondják, hogy holovká.* [D32_BORZSOVA_1947_F_ANYTR]. [6.]
- hrivnya** kksz, fn '-t, '-ja – Ukrajna hivatalos pénzneme < ukr. *гривня* [< ószl. *гривня* – ESUM I: 593; Vasmer–Tr. I: 458]; – **I.** *Hát felemelik a nyugdíjamat múltkor hat hrivnyával.* [D57_ANYTR_BENE_FERFI]; **II.** *A kulturális szövetség közbenjárásának köszönhetően 493 ezer hrivnya értékű fejlesztést hajtottak végre.* [Kárpátalja, 2013. március 8.]; *Hivatalos fizetőeszközzé a hrivnya csak tizenkét évvel ezelőtt, 1996 szeptemberétől vált.* [Kárpáti Igaz Szó, 2008. szeptember 6.]; *Szakértők előrejelzése szerint a hrivnya erősödni fog.* [Kárpátinfo, 2013. január 6.]; *Tavaly a szülői hozzájárulás 5 hrivnya volt.* [Beregi Hírlap, 2013. február 15.]; *Beregszász költségvetése csak ebben az évben elesett több mint 500 ezer hrivnya bevételtől.* [Beregszász, 2011. szeptember 13.]; ill. további hangalaki formában: **grivnya** – **I.** *Mer most emelés vót, harminc grivnya.* [316_BÓTRÁGY_1934_N_ANYTR]; **III.** *Viszont két nap alatt csak négy grivnyát spóroltam meg.* [Kurmai-Ráti 2011: 38]; valamint a **griveny/hriveny** – **I.** *Húsz kopek vót egy fehérkenyér, most meg két griveny.*

- [254_BEREGSZASZ_1924_NO_ANYTR]; **III.** A kupon helyett az új pénz a griveny. [Zelei 2001: 190]; *Ötven hrivennyel emelik a gyárban a fizetéseket.* [Bartha 2014: 54]. Adatolva még: Ht-lista. [21.]
- hucul** kks, mn, fn '-t, '-ja – a Kárpátokban élő ukrán népcsoport < ukr., or. *хуцул* [< ukr. *хуцун* – ESUM I: 630; Vasmer-Tr. I: 479]; – **I.** De mán ezeket a huculokat mán olyan nehéz megérteni. [57_KASZONY_1925_FERFI_ANYTR]; **II.** A rahói brinzafesztiválra ellátogatott Ukrajna elnöke, Viktor Juscsenko is, aki megköszönte a huculoknak, hogy őrzik helyi tradícióikat. [Kárpátalja, 2009. szeptember 18.]; A hucul zene egyáltalán nem hasonlít a környéken gyűjtött magyar népzene. [Kárpáti Igaz Szó, 2010. november 12.]; A fesztiválon több ezren élvezhetik a hucul kultúra és hucul konyha ízvilágát és sokszínűségét. [Kárpátinfo, 2010. április 12.]; Itt találkozhatunk a többségi szláv népcsoportok, a ruszinok és a huculok, valamint a románok színes néprajzi hagyományával. [Beregi Hírlap, 2012. november 17.]; Itt találkozhatunk a többségi szláv népcsoportok, a ruszinok és a huculok, valamint a románok színes néprajzi hagyományával. [Beregszász, 2012. november 27.]; Egy régi, hucul népviseletbe öltöztetett gyerekeket ábrázoló kép akadt a kezembe. [karpatalja.ma, 2015. szeptember 24.]. Adatolva még: KMNySz I/402, Kótyuk 2007: 221. [20.] **III.** az e szóból a -z igeképző segítségével létrejött ige: huculoz – hucul nemzetiségűnek nevez/tart; – **I.** Ugyanis a ruszinokat le huculozzák. [428_KIGYOS_67 EVES_FERFI]. [5.]
- hutor** kks, fn '-t, '-ja – farm, tanya < ukr., or. *хутор* [< ófeln. huntari – ESUM VI: 224; Vasmer-Tr. IV: 286–287]; – **V.** A hutorról^u hozott gunárt a tojó^ukhoz. [2013_Beregszász_Résztvevő_N_40-s]. [11.]
- individuálna**, kks, fn '-t, '-ja – önálló, egyéni [munka] < ukr. *індивідуальна*; or. *індивідуальна* [< lat. *individuum*-ból – ESUM II: 302; Vasmer-Tr. nem tárgyalja]; – **V.** Holnap le kell adnom az individuálnát. [2012_Kórház_Résztvevő_N_20]. [13.]
- inszpektor** kks, fn '-t, '-ja – ellenőr, felügyelő < ukr. *інспектор*; or. *інспектор* [< lat. *inspectio*-ból – ESUM II: 308; Vasmer-Tr. II: 135]; – **II.** Az ország „fő inszpektora” kilencéves lányával való kapcsolatáról beszélt az Elle magazinnak. [kiszó.hhrf.org, 2015. augusztus 26]. A szó a rákérdezéses feladat alapján a járás teljes területén ismert. [2. melléklet_UNKP_14. térkép]. Adatolva még: Ht-lista, KMNySz I/414. [9.]
- insztruktor** haksz, fn '-t, '-ja – 1. útmutató; 2. kiképző, idomár < ukr. *інструктор*; or. *інструктор* [< lat. *instructor* – ESUM II: 308; Vasmer-Tr. II: 135]; – **III.** Jön az insztruktor, hogy hívják magát? [Zelei 2001: 80]. Adatolva még: Ht-lista, KMNySz I/414. [9.]
- insztrument** haksz, fn '-t, '-ja – műszer < ukr. *інструмент*; or. *інструмент* [< lat. *instrūmentum* – ESUM II: 309; Vasmer-Tr. II: 135]; – **V.** Megvan, hogy milyen műtetre milyen insztrumentek kellenek. [2012_Kórház_Résztvevő_F_60]. Adatolva még: KMNySz I/414. [6.]
- internát** haksz, fn '-t, '-ja – bentlakásos iskola < ukr. *інтернат*; or. *інтернат* [< fr. *internat* – ESUM II: 311; Vasmer-Tr. nem tárgyalja]; – **III.** És akkor apám

- beadta a három gyereket az internátba. [Penckóferné 1993: 23]. Adatolva még: Ht-lista, KMNySz I/414. [12.]
- invalid** haksz, mn, fn '-t, '-ja – rokkant; mozgássérült < ukr. *інвалід*; or. *инвалид* [< lat. *invalidus* – ESUM II: 301; Vasmer-Tr. II: 130]; – II. Vásárolnék egy kézzel hajtós invalid kocsit. [Kárpátinfo, 2011. szeptember 29.]; III. Én invalid vagyok, a második világháborúból. [Zelei 2001: 45]. Adatolva még: Ht-lista, KMNySz I/414. [4.]
- invesztor** kksz, fn '-t, '-ja – befektető < ukr. *інвестор*; or. *инвестор* [< lat. *investor* – ESUM és Vasmer-Tr. sem tárgyalja]; – I. Most is hallottam olyat, hogy lenne invesztor. [64_KASZONY_1959_FERFI_ANYTR]; II. Fontosnak tartja a megfelelő befektetői klíma megteremtését a külföldi invesztorok számára. [Kárpáti Igaz Szó, 2012. augusztus 22.]; Felmerült stratégiai invesztorok bevonásának a kérdése. [Beregszász, 2011. május 3.]. Adatolva még: Ht-lista. [18.]
- irisz** jeksz, fn '-t, '-ja – karamellszerű, kocka alakú cukorka < ukr. *ірис*; or. *ірис* [< gr. *ἶρις* – ESUM II: 317; Vasmer-Tr. nem tárgyalja]; – V. Tessék mondani, irisz cukorkájuk van most? [2014_Beregszász_Résztvevő_F_60]. [7.]
- kabinet** kksz, fn '-t, '-ja – szertár, dolgozószoba < ukr. *кабінет*; or. *кабинет* [< ném. Kabinett – ESUM II: 332; Vasmer-Tr. II: 151]; – V. Ezzel a 209-es kabinetbe kell menni. [2015_Klinika_Résztvevő_N_40]. Adatolva még: Ht-lista, KMNySz I/433. [13.]
- kádró** kksz, fn '-t, '-ja – a személyzeti osztály vezetője < az or. *отдел кадров* összetételből önállósult ukr., or. *кадров* [< fr. *cadre* – ESUM II: 339; Vasmer-Tr. II: 157]; – I. A kádró nő a konzervgyárba abszolút nem tudott magyarul. [206_DEDA_1955_NO_ANYTR]. [9.]
- kalendár** haksz, fn '-t, '-ja – naptár < ukr., or. *календар* [< lat. *calendarius* – ESUM II: 349; Vasmer-Tr. II: 166]; – Mindig beírom a kalendárba, hogy mikor rühetett, hogy tudjam, mikor kell fialni majd. [2015_Vonat_Résztvevő_F_60-s]. Adatolva még: Ht-lista. [2.]
- kalim** kksz, fn '-t, '-ja – feketén szerzett jövedelem, fusi < ukr. *калим*; or. *калым* [< tör. *halim* – ESUM II: 350; Vasmer-Tr. II: 171]; – I. Jönnek ide, aztán kalim, izé és viszi a izét, kereskedik vele. [57_KASZONY_1925_FERFI_ANYTR]; II. Amikor pedig besikerül valami kis "kalim", akkor kiegyenlitem a számlát. [Kárpátalja, 2008. március 28.]; Amikor pedig besikerül valami kis "kalim", akkor kiegyenlitem a számlát. [Kárpátinfo, 2008. március 30.]. Adatolva még: Ht-lista, KMNySz I/437, III. az ebből képzett kalimol igealak; – V. Munkahelyem nincs, csak kalimolni szoktam. [2013_Beregszász_Résztvevő_F_30-s]. Adatolva még: Ht-lista, KMNySz I/437. [18.]
- kalosnyi** kksz, fn '-t, '-ja – sárcipő < ukr. *калоши*; or. *калоши* [< ném. *Kalosche* – ESUM II: 354; Vasmer-Tr. II: 170]; – I. Vájlínyki, a posztócsizma, ez ni, amit kalosnyira kell húzni, gumi. [242_HALÁBOR_1952_NŐ_ANYTR], ill. az ugyanebben a jelentésben használt kalucsnyi változata; – III. De hát olyan buta, mint a kalucsnim talpa – csatlakozott Marija Sztjepanovnához Fischer József... [Györke 2000: 75]. Adatolva még: Ht-lista, KMNySz I/438, Krajnik 2010: 47. [22.]

- kanalizáció** kksz, fn '-t, '-ja – csatornázás; szennyvízhálózat < ukr. *каналізація*; or. *канализация* [< fr. v. ném Kanal-ból – ESUM II: 361; Vasmer–Tr. II: 177]; – II. A felújított épületben van víz, gáz, kanalizáció. [Kárpáti Igaz Szó, 2007. szeptember 14.]; Beregszászban háromszintes családi téglaház eladó: nagy udvar, garázs, víz, városi kanalizáció. [Kárpátinfo, 2006. január 17.]; Csak a napi étellel foglalkoztunk, csak azzal, hogy legyen vízvezeték és kanalizáció. [Beregi Hírlap, 2010. június 26.]. Adatolva még: Ht-lista, Márku 2013: 241. [18.]
- kanisztra** kksz, fn '-t, '-ja – tartály < ukr. *каністра*; or. *каністра* [< ang. canister – ESUM II: 364; Vasmer–Tr. nem tárgyalja]; – V. Ilyenkor meg má' leszijom a bort kanisztrákba, mert amúgy elkezd megint forni. [2013_Vonat_Résztvevő_F_70-s]. [3.]
- kápelynica** kksz, fn '-t, '-ja – csepegtető; infúzió < or. *капельница* [< ószl. *капаль-*ból – ESUM nem tárgyalja; Vasmer–Tr. II: 184]; – V. A kápelynicához kétféle orvosság is van. [2012_Kórház_Résztvevő_N_40]. Adatolva még: Márku 2013: 241. [4.]
- kapot** kksz, fn '-t, '-ja – motorháztető < ukr., or. *kanom* [< fr. capote – ESUM; II: 375 Vasmer–Tr. II: 187]; – II. Moszkvics-412 gépkocsihoz két sárvédő, ajtó, motorházfedél (kapot) eladó. [Kárpátinfo, 2009. november 26.]; V. Összetört a rács, a kapot és a bufer is. [2012_Kórház_Résztvevő_F_20-s]. Adatolva még: Ht-lista, Márku 2013: 241, Krajnik 2010: 47. [14.]
- kartocska** kksz, fn '-t, '-ja – 1. kis lap, kártyácska; 2. személyi lap < or. *карточка* [< fr. cartouche-ból – ESUM II: 395; Vasmer–Tr. nem tárgyalja]; – III. A perszonalnij kartocska, még most is megvan valahol. [Zelei 2001: 96]. Adatolva még: KMNySz I/446, Márku 2013: 241, Krajnik 2010: 47. [2.]
- kassza** kksz, fn '-t, '-ja – 1. pénzszekrény; 2. a pénztár pénzkészlete < ukr. *каса*; or. *касса* [< ol. cassa – ESUM II: 398; Vasmer–Tr. II: 207]; – I. Egy családi kassza attól függ, hogy a családfő hogyan keres. [165_MEZŐGECSE_1983_FERFI_ANYTR]; II. S ha nem is túl nagy mértékben, de a szövéssel is be tudok segíteni a családi kassza feltöltésébe. [Kárpátalja, 2011. június 24.]; A banki kassza nyitva tartása egységesen 7.30-15.30 óra közép-európai idő szerint. [Kárpáti Igaz Szó, 2010. október 8.]; Sem a községi, sem a járási kassza nem utal ki erre pénzt. [Beregszász, 2011. július 20.]; III. A kölcsönpénzt betették a kasszába. [Zelei 2001: 123.]. Adatolva még: KMNySz I/448, Márku 2013: 241. [12.] III. előfordul még különböző szóösszetételekben is: családikassza, hiks; – Az alkoholizmus kezelése nagymértékben csökkenti a családikassza terheit. [Kárpátinfo, 2012. szeptember 26.]; Albérletben maradni a legnagyobb bűn, amit a családikassza ellen el lehet követni. [Beregi Hírlap, 2012. július 20.]. [18.]
- kasszír** kksz, fn '-t, '-ja – pénztáros < ukr. *касир*; or. *kaccup* [< ném. Kassier – ESUM II: 399; Vasmer–Tr. II: 207]; – I. Ha megkérdi valaki, helybeli, hol dógozol, tovarnij kasszír vagyok az állomáson. [97_BATYU_1949_NO_ANYTR]; II. Háromszázhusz hrivnya lesz, mondja a kasszír kisasszony. [Kárpátinfo, 2008. április 9.]; IV. A kasszír pedig ... egy kis beképzelt „picsa” volt, aki számológép nélkül még a kétszer kettőt sem tudná kiszámolni. [Facebook_1. melléklet_16. kép]; Adatolva még: Ht-lista, KMNySz I/448, III. előfordul

- szóösszetételekben is, pl.: **kasszírnő**, *hiksz*; – **I.** Például kasszírnő volt a bankban. [28_BEREGSZASZ_NO_1949_ANYTR]. Adatolva még: Ht-lista, Krajnik 2010: 47. [9.]
- katuska** *kks*, fn '-t, '-ja – 1. tekercs; 2. orsó "horgászbeton" < or. *камышка* [< or. *камыш*-ból – ESUM II: 403; Vasmer-Tr. II: 209]; – **I.** Mer cinnel foglalkoztunk, az orrunk alá jött a cin, ahogy cineltük a katuskákat. [72_MEZŐKASZONY_1948_NO_ANYTR]. Adatolva még: KMNySz I/449, [6.]
- Kede** *kks*, fn '-t, '-ja – hadosztályparancsnok < or. *командир дивизии* → *КД* (*kede*) [or. betűszó]; – **III.** Nézd csak, a Kede idejön. [Vári Fábián 2011: 52]. [9.]
- kehebista** *kks*, fn '-t, '-ja – KGB ügynök < ukr. *кагебист*; or. *кагебист* [< or. *КГБ* betűszóból]; – **I.** A két kehebista csak a kienged úgyhogy mennyen haza, jöjjön vissza. [434_NAGYMUZSALY_1934_BERECKI ZOLTÁN_ANYTR]. [9.]
- KGB** *kks*, fn '-t, '-ja – Állambiztonsági Bizottság < or. *Комитет государственной безопасности* → *КГБ* [or. betűszó]; – **II.** A szüleim keveset meséltek családunk történetéről, hisz korábbi földbirtokosokként állandóan ki voltak téve a KGB zaklatásának. [Kárpátalja, 2010. január 29.]; A KGB civil ruhás tisztjei naponta jelentek meg az iskolánkban. [Kárpáti Igaz Szó, 2011. augusztus 17.]; Viktor Janukovics ukrán elnök pénteken Ihor Kalinyin volt KGB-tiszet nevezte ki az Ukrán Biztonsági Szolgálat (SZBU) élére. [Kárpátinfo, 2012. február 3.]; Foglalkoztam vallásos dolgokkal a tanórákon kívüli időben, egészen addig, amíg fel nem jelentettek engem a KGB helyi bizottságánál. [Beregszász, 2011. március 29.]. Adatolva még: Ht-lista. [23.]
- kiborg** *kks*, fn '-t, '-ja – a donyecki repülőtér védelmét ellátó ukrán katonák < ukr. *тб. кіборгу*; or. *тб. киборгу* [< ang. *cyborg* → *cybernetic organism* – ESUM II: 442 Vasmer-Tr. nem tárgyalja]; – **II.** Előzőleg több mint egy éve, tavaly december elején szabadult ki a szakadárok fogságából egy „kiborg”. [Kárpátalja, 2016. december 18.]; A repteret több mint 240 napon át védték az ukrán katonák, akiket kitartásukért Ukrajnában „kiborgoknak” nevezték el. [karpatalja.ma, 2015. április 14.]. [5.]
- kiszel** *kks*, fn '-t, '-ja – gyümölcskocsonyából készült ital < or. *кисель* [< össze. *kys* többől – ESUM II: 438; Vasmer-Tr. II: 239]; – **III.** A harmadik edényben ezúttal kiszel, liszt és gyümölcskocsonya keverékéből főzött ital párolog. [Vári Fábián 2011: 97]. Adatolva még: Ht-lista. [7.]
- klub[b]** *jeks*, fn '-t, '-ja – 1. a kárpátaljai magyar nyelvben elsősorban kultúrház jelentésben; 2. klub < ukr., or. *клуб* [< ang. *Club* – ESUM II: 466; Vasmer-Tr. II: 254]; – **I.** Itt mi klubbnak mondjuk, de Magyarországon művelődési ház. [485_KISPAPI_BOCSKAI GABRIELLA_1977_NO]; **II.** A kapott sporteszközöket a klub a helyi általános iskolával közösen fogja használni. [Kárpátalja, 2013. március 8.]; Közös téliúzó mulatságot szervezett a Kisdobronyi Művészeti Iskola és a helyi klub. [Kárpáti Igaz Szó, 2013. március 1.]; A múlt hét folyamán farsangi mulatságot rendeztek a gecsei klubban. [Beregi Hírlap, 2013. február 22.]; **III.** Most már itt lakunk a falu közepe táján, szemben a klubbal. [Zelei 2001: 8; 11; 19; 20; 22; 139; 258]; Meghirdették az előadást a klubba. [Györke 2000: 51]; **IV.** És megy a remont a klubban! [Facebook_1. melléklet_38. kép]. Adatolva még: KMNySz I/496. [12.] Továbbá az –s melléknévképző segítségével létrehozott

melléknévi forma: **klubbos** - a művelődési ház vezetője; – **I.** Klubbosnak mehettem volna, tehát kultúrházvezetőnek, de nem volt hely. [314_ZÁPSZONY_1962_NO_ANYTR] [9.] Ill. ua. jelentéssel: **klubbvezető**, hiks; – **I.** Egy nyugdíjas hölgy, aki azelőtt a klubbvezető volt. [208_DEDA_1952_NO_ANYTR]; **II.** A fiatalokon kívül köszönetet mondott Sirokai Erzsébet klubvezető is. [Kárpátalja, 2013. március 8.]; A klubvezető ezúton szeretne köszönetet mondani Knobloch Györgynek. [Beregi Hírlap, 2012. október 12.]. [9.]

kocsegár kksz, fn '-t, '-ja- fűtő (személy) < or. *кочезар* [< or. *кочерар* < ESUM III: 66; Vasmer–Tr. II: 357]; – **V.** *Én két évig voltam kocsegár, de elég is volt belőle.* [2014_Vonat_Résztvevő_F_40-s]. Adatolva még: Márku 2013: 241. [9.]

kolhoz/sz kksz, fn '-t, '-ja- 1. termelőszövetkezet; 2. kollektív gazdaság < or. *коллективное хозяйство* → *колхоз* [or. mozaikszó]; – **I.** *Megszűnt a kolhoz, má oda se lehet menni dőgozni.* [71_MEZŐKASZONY_1962_NO_ANYTR], **II.** *Miután 1993-ban felbomlott a helybeli kolhoz, ahol tehergépkocsi-vezetőként dolgoztam, elvesztettem az állásomat.* [Kárpátalja, 2013. január 4.]; *Épp megalakult a kolhoz, hát beálltam.* [Kárpáti Igaz Szó, 2009. október 29.]; *A traktoristáknak a kolhozban főztek ebédet, és megszervezték annak kihordását a mezőre.* [Kárpátinfo, 2012. április 16.]; *A katonai szolgálatomat követően 1982-től a helyi kolhozban dolgoztam.* [Beregi Hírlap, 2011. február 26.]; **A kolhoz és a szovjethatalom ellen irányuló agitáció terjesztésével vádolták meg.** [Beregszász, 2010. október 12.]; **III.** *Palágyból a Sztalinút kolhoz küldött oda.* [Zelei 2001: 17; 18; 19; 20; 21; 26; 43; 48; 49; 55; 56; 61; 69; 77; 78; 79; 83; 103; 153; 154; 155; 206; 248; 252; 256; 257; 264.]. Adatolva még: KMNySz I/498. [23.] Ill. az ebből képzett: **kolhozista**, kksz; – kolhozi munkás; – **I.** *Minden kolhozistának adtak két hektár földet.* [311_GUT_1919_NO_ANYTR]; **II.** *Később kórházi kiségitő lett, majd kolhozista.* [Kárpáti Igaz Szó, 2008. október 2.]; *Kézpénzhez pedig először majd csak hat-nyolc év múlva jutottak a kolhozisták.* [Kárpátinfo, 2010. március 7.]. [9.] **Továbbá előfordul még kül. szóösszetételek alaptagjaként is:** **kolhozautó**, hiks; – **I.** *Pakoltuk nemcsak a kolhozautók, hanem más organizációk kocsijait is.* [67_KASZONY_1954_FERFI_ANYTR]. [19.] **kolhozbrigád**, hiks; – **I.** *És akik értettek valamihez azokat a kolhozbrigádból elvitték Csernobilba.* [467_CSONKAPAPI_1931_NO_ANYTR]. [18.] **kolhozelnök**, hiks; – **I.** Kolhozelnök vót. [57_KASZONY_1925_FERFI_ANYTR]; **II.** *Három gyermekkel utcára tette a papnét a kolhozelnök.* [Kárpátalja, 2008. december 25.]; *Egészen fiatal koromban sofőrködtem, két kolhozelnöknek is én voltam a pilótája.* [Kárpáti Igaz Szó, 2012. december 30.]; **A kolhozelnök megígérte, hogy aki leadja a tehenét, minden nap kap egy liter tejet a kolhoztól önköltségi áron.** [Kárpátinfo, 2012. július 8.]; **Ezen a vidéken nagyon sokat rontott a kolhozrendszer, és ezt függetlenül attól mondom, hogy én is kolhozelnök voltam.** [Beregi Hírlap, 2010. november 27.]; **A kolhozelnök elmondta, hogy a falvakban napról napra nőtt a nyugtalanság.** [Beregszász, 2011. április 27.]. [9.] **kolhoszhegy**, hiks; – **I.** *Nagyapám vincellér volt a kolhoszhegyen.* [65_KASZONY_1965_FERFI_ANYTR]. [10.] **kolhoziroda**, hiks; – **I.** *Én húsz évet dőgoztam a kolhozirodába.*

- [208_DEDA_1952_NO_ANYTR]; **II.** Visszakerült egyházközségünk tulajdonába a parókiánk, amelyben korábban **kolhoziroda** és községháza, valamint orvosi rendelő is működött. [Kárpátalja, 2011. június 17.]; Amikor 2005-ben árverésre bocsátották az egykori makkosjánosi **kolhoziroda** épületét, nem sokat tétováztam, megvásároltam. [Kárpáti Igaz Szó, 2010. november 15.]; Az egykori **kolhozirodát** újíttottuk fel. [Kárpátinfo, 2009. szeptember 27.]; Balazsér egykori főutcájának rendbehozatalát 2008-ban kezdték el, a volt **kolhoziroda** privatizációjából származó bevételből. [Beregi Hírlap, 2010. július 12.]. **[12.] kolhozrendszer**, hiks; – **I.** Ezt folytattuk ezerkilencszáznegyvenkilencig, amíg a **kolhozrendszer** be nem jött. [210_DÉDA_1931_FÉRFI_ANYTR]; **II.** A szovjet **kolhozrendszer** évtizedekre tönkretette a szövetkezeti gazdálkodási forma hitelét a régióban. [Kárpátalja, 2011. november 18.]; Így volt ez a régi **kolhozrendszerben**, s nincs ez másként ma sem. [Kárpáti Igaz Szó, 2012. március 12.]; Kétezer tavaszán számolták fel véglegesen a **kolhozrendszert** Ukrajnában. [Kárpátinfo, 2008. április 12.]; Sikerült eltávolítani a város területéről a **kolhozrendszerből** visszamaradt veszélyes hulladékokat. [Beregszász, 2010. november 30.]. **[8.] kolhoztag**, hiks; – **I.** Édesapám és édesanyám **kolhoztag** volt. [97_BATYU_1949_NO_ANYTR]. **[9.] kolhoztanya**, hiks; – **I.** Közel vót hozzá egy **kolhosztanya**. [204_DEDA_1923_N_ANYTR]. **[11.] kolhozsofőr**, hiks; – **I.** Az egész **kolhozsofőrök**, akik jöttek a **számoszválok**. [67_KASZONY_1954_FERFI_ANYTR]. **[9.]**
- kollektíva** jeks; fn '-t, '-ja – kollektív gazdaság < ukr. колектив; or. колектив [< lat. collectivus – ESUM II: 509; Vasmer–Tr. nem tárgyalja]; – **I.** Mi nem akarunk **kollektívát**. [164_BEREGSZASZ_1921_FERFI_ANYTR]. Adatolva még: Ht-lista. **[23.]**
- kollektivizáció** jeks; fn '-t, '-ja – kollektivizálás < ukr. колективізація; or. колективізація [< lat. collectivus-ból – ESUM II: 509; Vasmer–Tr. nem tárgyalja]; – **I.** Mikor megalakult a **kollektivizáció**. [434_NAGYMUZSALY_1934_BERECKI_ZOLTÁN_ANYTR]. **[23.]**
- kolonka** kks; fn '-t, '-ja – vízmelegítő bojler < ukr., or. колонка [< ol. colonna-ból – ESUM nem tárgyalja; Vasmer–Tr. II: 295]; – **IV.** Eladó egy jó használt gáz **kolonka**. [Facebook_1. melléklet_17. kép]. **[6.]**
- kolpák** kks; fn '-t, '-ja – sapka, kupak < or. колпак [< kaz. kalpak – ESUM nem tárgyalja; Vasmer–Tr. II: 297]; – **V.** Úgy látom, engedi a levegőt, tenni kéne rá egy **kolpákot**. [2016_Zápszony_Résztvevő_F_30-s]. **[6.]**
- komangyirovka** kks; fn '-t, '-ja – kiküldetés, misszió < or. командировка [< ném. kommandieren – ESUM II: 529–530; Vasmer–Tr. II: 300]; – **I.** Kimentem **komangyirovkába**, hónap, két hónapig Moszkvába. [52_BEREGSZASZI_KALMAN_RSS]; **II.** Az érvényben lévő rendelkezések értelmében a szóban forgó napokat "**komangyirovka**", azaz kiküldetesként kellett volna feltüntetni. [Kárpátalja, 2009. augusztus 28.]; „**Komangyirovka**” Izraelbe. [Kárpátinfo, 2008. november 30.]; Már két éve nem kell munkaügyi kiküldetési nyomtatványt („**komangyirovka**”) kiállítani a vállalkozóknak. [karpatalja.ma, 2013. június 18.]. **III.** Csak úgy **komangyirovkába** voltam kiküldve. [Zelei 2001: 58]; **V.** A kutyát

- elvitte magával a komangyirovkába. [2012_Kórház_Résztvevő_F_60-s]. Adatolva még: Ht-lista, KMNySz I/499, Krajnik 2010: 47. [15.]
- kombájn** kksz, fn '-t, '-ja – 1. aratógép; 2. kombájn < ukr., or. комбайн [< ang. combine harvester – ESUM II: 532; Vasmer–Tr. II: 301]; – **I.** Csak úgy a kombájn letöri a tengerit és mennek és akkor napokig csuházzák lefele. [72_MEZŐKASZONY_1948_NO_ANYTR]; **II.** A tavalyinál nagyobb termés gondot is okoz, mert kevés a kombájn. [2008. július 4.]; Az épületek romos állapotban voltak, a kombájn nem működött. [Kárpáti Igaz Szó, 2003. december 27.]; A levágott szemes terményt már a kombájn alól el tudtam adni. [Kárpátinfo, 2013. január 25.]; A legtöbb kombájnon hiányoznak a tűzoltó készülékek, a meglévők pedig nem felelnek meg a követelményeknek. [Beregi Hírlap, 2010. július 31.]; A kft. tulajdonában lévő nagy teljesítményű Don típusú kombájn egy mintegy 20 hektáros árpacező termését takarította be. [Beregszász, 2012. július 11.]; **III.** Jártam Nagyszelmencben géppel, kombájnnal, barátság alapon kisegíteni a szlovákokat. [Zelei 2001: 56; 192]. A szó ismert a magyar nyelvterület más részein is, ugyanakkor a TESz II: 534 is orosz átvételnek tekint. Adatolva még: Ht-lista, KMNySz I/499. [19.]
- kombinát** kksz, fn '-t, '-ja – 1. szövetkezet; 2. egyesített üzem < ukr. комбінат; or. комбинат [< lat. combinatus – ESUM II: 533; Vasmer–Tr. nem tárgyalja]; – **I.** Fafeldolgozó kombinát magyarul. [150_MAKKOSJANOSI_1959_F_ANYTR]; **II.** A szovjet időkben működött az úgynevezett Művészeti Termelési Kombinát és a Művészeti Alap. [Kárpátalja, 2009. január 16.]; A szálloda az egykori fafeldolgozó kombinát helyén, annak bázisán épült. [Kárpáti Igaz Szó, 2005. március 15.]; A romák azt állítják, a hatóságok erővel költöztették őket a kombinát területére. [Kárpátinfo, 2012. június 4.]. Adatolva még: KMNySz I/499, III. előfordul még különböző szóösszetételekben is: bútorkombinát, hiks; – **I.** A beregszászi bútorkombinátba dolgoztam. [252_BEREKSZASZ_1950_F_ANYTR]; **II.** A beregszászi Tóth István az egykori bútorkombinátban szenvedett balesetet. [Beregszász, 2011. november 8.]; malomkombinát, hiks; – **I.** Itt van a malomkombinát. [138_BATYU_1933_NO_ANYTR]; **II.** Bátyúban például a malomkombinát által okozott veszteségek 107,2 ezer hrivnyát tettek ki. [Beregi Hírlap, 2010. február 8.]; piscsekombinát [jelentését lásd a piscse szónál], kksz; – **I.** Hát meg na piscsekombinát van a falunkban. [141_OROSZI_1966_NO_ANYTR]. [12.]
- kombinzon** kksz, fn '-t, '-ja – kezeslábas < ukr. комбінезон; or. комбинезон [< fr. combinaison – ESUM II: 533; Vasmer–Tr. nem tárgyalja]; – **III.** A katonák aztán előhozták a kaptorból (századraktár) kombinzonjaikat, a két részes fekete szerelőruhákat, beöltöztek, s nyugodt tempóban elindultak a géppark felé. [Vári Fábián 2011: 36]; **IV.** Új gyerek kombinzon eladó. [Facebook_1. melléklet_18. kép]. [22.]
- komendánt** kksz, fn '-t, '-ja – 1. parancsnok; 2. gondnok < ukr., or. комендант [< ném. Kommendant – ESUM II: 534; Vasmer–Tr. II: 302]; – **III.** Aztán a komendánt egy kicsit hátra löködött, nehogy át tanáljak szökni. [Zelei 2001: 7; 15; 19; 67.]. Adatolva még: Ht-lista. [15.]

komengyír kksz, fn '-t, '-ja – parancsnok < ukr., or. командир [< fr. Commandeur – ESUM II: 534; Vasmer–Tr. II: 302]; – **I.** A komengyír csász, kivitetett minket külön ótón az állomásra [434_NAGYMUZSALY_1934_BERECKI ZOLTÁN_ANYTR]. [15.]

komisszár kksz, fn '-t, '-ja – biztos [tisztség]; kommunista politikai biztos; A szó a csendbiztos és a rendőrbiztos megnevezéseként régen a magyar nyelvben is használatos volt < ukr. *комісар*; or. *комиссар* [< ném. Komissar – ESUM II: 538; Vasmer–Tr. II: 302]; – **II.** Az a gesztus, amivel a miniszterelnök egy szakmán kívüli, kétes hírnevű, lényegében bukott erdélyi politikust, egyfajta – a társadalomkutatási területet felügyelő – komisszárnak nevezett ki, megalázó a szakmára nézve. [Kárpáti Igaz Szó, 2013. február 20.]; Nem a "megszorítási komisszár" intézményének létrehozását javasolja, hanem egy "újjaépítési biztos" kinevezését. [Kárpátinfo, 2012. február, 29.]; ill. ugyanebben a jelentésben: komiszárius – **III.** A magyar falvakban mindenütt szlovák komiszáriusokat neveztek ki. [Zelei 2001: 63]; Pedig hol voltak már akkor a sztálini-hruscsovi idők rettegett komisszárai! [Vári Fábán 2011: 38]. Adatolva még: Ht-lista. [15.]

komisszió kksz, fn '-t, '-ja – bizottság < ukr. *комісія*; or. *комиссія* [< lat. commissio – ESUM II: 538; Vasmer–Tr. II: 303]; – **I.** Mestervizsgát kellett tenni egy ügynevezett komisszió előtt. [61_KASZONY_1957_FERFI_ANYTR]; **II.** A komisszió hetente egyszer ül össze. [Kárpáti Igaz Szó, 2009. június 25.]; Mivel magyarázható például, hogy egy hónap leforgása alatt három "komissziót" küldött ki a szakminisztérium Ungvárra? [Kárpátinfo, 2011. április 7.]. Adatolva még: Ht-lista. [15.]

kommendatúra kksz, fn '-t, '-ja – városparancsnokság < ukr., or. *комендатура* [< ol. comando-ból – ESUM II: 534; Vasmer–Tr. nem tárgyalja]; – **I.** Mikor hazajött, itt a kommendatúrán leellenőrizték papírjait. [100_BÁTYÚ_1950_FERFI_ANYTR]. [15.]

komplex haksz, fn '-t, '-ja – komplexum < ukr., or. *комплекс* [< lat. complexus – ESUM II: 542; Vasmer–Tr. II: 306]; – **II.** A napok óta tartó kánikulában egy régi, a beregszászi sport komlexről készített felvétel látványa hűsítően hathat ránk. [karpatalja.ma, 2015. augusztus 6.]. Adatolva még: Ht-lista, KMNySz I/500 (más jelentésben). [11.]

kompozitor kksz, fn '-t, '-ja – zeneszerző < ukr., or. *композитор* [< lat. compositor – ESUM II: 542–543; Vasmer–Tr. II: 306]; – **IV.** A kis kompozitor. [Facebook_1.melléklet_20.kép]. [9.]

komszomol kksz, fn '-t, '-ja – 1. Kommunista Ifjúsági Szövetség; 2. a Kommunista Ifjúsági szövetség tagja < or. *Коммунистический Союз Молодёжи* [or. mozaikszó]; – **I.** Tizennégy éves korunkba beléptünk a komszomolba. [242_HALÁBOR_1952_NŐ_ANYTR]; **II.** Legfelsőbb szinten ünneplik a szovjet ünnepeket, a komszomol és az USZSZK kommunista párti szatrapáinak jubileumait. [Kárpátalja, 2011. április 8.]; Fiatalkorában komszomol-, később pártmunkásként tevékenykedett. [Kárpáti Igaz Szó, 2007. június 30.]; A formáció életre hozása a Komszomol Kolhozoknak köszönhető. [Kárpátinfo, 2007. június 2.]; Szakmáját tekintve – történész, akit az élet máshová vezetett: dolgozott a komszomolban. [Beregszász, 2011. augusztus 1.]; **III.** Be

- akartak léptetni a Komszomolba. [Zelei 2001: 19; 48; 103; 104; 232; 252; 253.]. [23.] Továbbá lásd még kül. szóösszetételek alaptagjaként. Pl.: **komszomoltitkár**, *hiksz*; – I. *Utána lettem függetlenített komszomoltitkár*. [241_HALABOR_1955_F_ANYTR]. [9.] **komszomolújság**, *hiksz*; – I. *Hát tudod, a pionírújságok, aztán a komszomolújságok*. [34_TOTH SZILVIA_BÁTYÚ_RSS]. [16.] **komszomolbizottság**, *hiksz*; – II. *Rövid idő után a járási komszomolbizottság iskolaügyi osztályvezetője, majd a Kárpáti Igaz Szó munkatársa lett*. [Beregi Hírlap, 2011. április 14.]. [23.]
- koncentrát** *haksz*, fn '-t, '-ja – koncentrátum; sűrítmény < ukr., or. *концентрат* [< ném. Konzentrat – ESUM II: 561; Vasmer-Tr. nem tárgyalja]; – V. *A disznónak most csak koncentrát van, bogyót majd holnap fogok hozni*. [2016_Zápszony_Résztvevő_F_30-s]. Adatolva még: Ht-lista. [1.]
- konduktor** *kksz*, fn '-t, '-ja – kalauz < ukr., or. *кондуктор* [< ném. Konduktor – ESUM II: 550; Vasmer-Tr. II: 310]; – II. *Két autóbuszsofőr és egy konduktor vitázott azon, hogy melyik buszra ne üljön fel utas!* [Kárpátalja, 2004. július 2.]. Adatolva még: Ht-lista, KMNySz I/501, Krajnik 2010: 47. [9.]
- konkursz** *kksz*, fn '-t, '-ja – 1. verseny; 2. pályázat < ukr., or. *конкурс* [< lat. concursus – ESUM II: 551–552; Vasmer-Tr. II: 311]; – I. *Sikerültek is a vizsgák, de akkor még volt olyan konkursz* [208_DÉDA_1952_NŐ_ANYTR]. Adatolva még: Ht-lista, Krajnik 2010: 47. [13.]
- konszpekt** *kksz*, fn '-t, '-ja – jegyzet, kivonat < ukr., or. *конспект* [< lat. cōnspectus – ESUM II: 554; Vasmer-Tr. nem tárgyalja]; – V. *Majd lefénymásolom tőle a konszpektjét*. [2012_Kórház_Résztvevő_N_20-s]. Adatolva még: Krajnik 2010: 47. [13.]
- kontora** *kksz*, fn '-t, '-ja – 1. hivatal; 2. iroda < ukr., or. *контора* [< ném. Kontor – ESUM II: 557; Vasmer-Tr. II: 313]; – I. *Bevittek a kontorába és akkor magyarázatot kellett írni*. [58_FERFI_KASZONY_1952]. [12.]
- kopek/kopejka/kopijka** *kksz*, fn '-t, '-ja – fémpénz; az orosz/szovjet rubel váltópénze < ukr. *кониюка*, or. *koneiuka* [< or. *копейки* – ESUM II: 568–569; Vasmer-Tr. II: 317–318]; – I. *Húsz kopekért mentünk be Beregszászba, húsz kopekért vissza*. [152_GUT_1929_NO_ANYTR 2.RESZ]; II. *Mostantól egy utaskilométer az ÁFA-val együtt 18 kopeket kóstál a városmelléki és a városközi autóbuszjáratokon*. [Kárpátalja, 2008. június 20.]; *Én meg csinálók belőle egy kis kopeket*. [Kárpáti Igaz Szó, 2004. október 28.]; *A banán kilója nálunk jelenleg 7 hrivnya 45 kopek*. [Kárpátinfo, 2007. december 22.]; *A nyugdíjosztály az emberek számára egységesen csak 49 hrivnya 80 kopeket tud folyósítani*. [Beregszász, 2011. július 12.]; III. *Kaptam érte két rubel ötven kopekot*. [Zelei 2001: 18; 26; 49; 81; 190]. Adatolva még: Ht-lista, KMNySz I/503, Márku 2013: 241, Ill. melléknévi alakban is: **kopekes** – I. *A fizetés az nem nagy vót, kopekes, harminckopekes*. [62_KASZONY_1923_NO_ANYTR]; valamint az ukrán hrivnya aprópénze a **kopejka/kopijka**; – I. *A szőlőt oda kell adni 70 kopejkáér*. [D57_ANYTR_BENE_FERFI]; és *Például kenyérért sorba kellett, igaz, hogy csak tizenhat kopijka volt*. [430_NAGYBAKTA_1942_KOSZTYOE_ANYTR]; II. *A villamos energia díja a lakosság számára 2006 óta nem emelkedett, s ma egy kilowatt/óra energia ára 18 kopijka*. [Kárpátalja, 2008. október 10.]; Jelenleg az

útlevél ára 377 hrivnya 15 kopijka. [Kárpáti Igaz Szó, 2013. március 1.]; 16 nap alatt a dízel üzemanyag 10-26 kopijkával drágult literenként a benzinkutakon [Kárpátinfo, 2012. október 16.]; Az ellenőrző-reviziós szolgálat munkatársai alaposan utánanéznek minden kopijka törvényes elköltésének. [Beregi Hírlap, 2010. március 01.]; Számtalanszor előfordul, hogy néhány kopijka miatt kell újra átszámolni a könyvelést. [Beregszász, 2012. július 18.]; **III.** Már régen djüjtöttem eszt az 50 képékát, nem vettem uzsonnát, idj maradt mek nekem. [Weinrauch 1998: 17]; ill. az ebből képzett kopijkás melléknévi forma; – Legfeljebb két éven belül kivonják a forgalomból az 1 és 2 kopijkás értéket. [Kárpátinfo, 2012. október 4.]; **III.** Kopijkás téteken való játszadozásból nehezen jön össze. [Bartha 2009: 60]. Adatolva még: Ht-lista. [21.]

koperatíva kksz, fn '-t, '-ja – szövetkezeti bolt, üzlet < ukr., or. кооператив [< lat. cooperatio-ból – ESUM II: 563; Vasmer-Tr. nem tárgyalja]; – **I.** Egyes-egyedül csak, de az is egy zsidónak köszönhető, az akkori koperatíva. [64_KASZONY_1959_FERFI_ANYTR], ill. a köznyelvben megrövidült hangalakkal használatos kopera – **I.** Elvitt a, úgy hívták akkor a koperába, és ott vettek nekünk cipőt, ruhát. [486_BUCSU_1944_NO_ANYTR]; **III.** A szabadnapos katonák elmentek a koperába. [Zelei 2001: 19; 22; 24]. [12.]

koperta kksz, fn '-t, '-ja – (levél) boríték < ukr. копєрta [< ol. coperta – ESUM II: 566; Vasmer-Tr. nem tárgyalja]; – *Odadtuk az ügyvédnek a költséget, ami kellett az ügyintézésre, a fordításra, a kopertákra.* [Zelei 2001: 142]. Adatolva még: Ht-lista, KMNySz I/503. [18.]

korobka kksz, fn '-t, '-ja – doboz, tojástartó < ukr., or. коробка [< ószl. крабин-ból – ESUM III: 33; Vasmer-Tr. II: 331]; – **V.** Még visszamegyek és veszek egy korobka tojást is. [2014_Beregszász_Résztvevő_N_30-s]. A szó a rákérdezéssel feladat alapján a járás teljes területén ismert. [2. melléklet_UNKP_15. térkép]. [3.]

korpusz kksz, fn '-t, '-ja – (ház) tömb; épületszárny < ukr., or. корпус [< lat. corpus – ESUM III: 43; Vasmer-Tr. II: 337]; – **V.** Ez az új korpuszban van. [2012_Kórház_Résztvevő_N_20-s]. [11.]

krah kksz, fn '-t, '-ja – csőd, bukás, összeomlás < ukr., or. крах [< ném. Krach – ESUM III: 79; Vasmer-Tr. nem tárgyalja]; – **II.** Ha már egyszer beütött a krah. [Kárpáti Igaz Szó, 2010. június 10.]. [8.]

krán kksz, fn '-t, '-ja – emelő [daru]; toronydaru < ukr., or. кран [< ném. Kran – ESUM III: 75; Vasmer-Tr. II: 366]; – **II.** Talán ezért is alakulhatott ki az a szóvicc a kárpátaljai vendégmunkások között, hogy "ha nincs krán, jó az ukrán". [Kárpátalja, 2008. augusztus 22.]. A szó a helyi magyar nyelvjárásokban a képzőnemesítési feladat eredményei alapján a járás teljes területén ismert. [2. melléklet_UNKP_16. térkép]. Adatolva még: Ht-lista, KMNySz I/518 (más jelentésben), Márku 2013: 241, Krajnik 2010: 47. [19.]

kredit jeksz, fn '-t, '-ja – hitel < ukr., or. кредит [< ném. Kredit – ESUM III: 81; Vasmer-Tr. II: 369]; – **V.** Ők szinte mindent kreditre vettek meg a házhoz. [2015_Busz_Résztvevő_N_40-s]. Adatolva még: Ht-lista. [21.]

kriska/kröska kksz, fn '-t, '-ja – fedő (az üvegedényen) < ukr. кришка; or. крышка [< or. крышка – ESUM nem tárgyalja; Vasmer-Tr. II: 390]; – **II.** Az

utóbbi évtizedekben magától értetődően használatosak mind a falusi, mind a városi fiatalok és idősebbek beszédében az olyan szlávizmuskok, mint *bánka befőttesüveg*, **kriska** fémfedő. [Kárpáti Igaz Szó, 2007. április 24.]; V. A **kröska** rá van nyomva? [2012_Kórház_Résztvevő_F_60-s]. Adatolva még: Márku 2013: 241, Krajnik 2010: 47. [3.]

kroszovki kksz, fn '-t, '-ja – tornacipő < or. *кроссовка* [< or. *кроссовые туфли* – ESUM III: 105; Vasmer–Tr. nem tárgyalja]; – V. Még egy hónapja, hogy vettük neki ezt a **kroszovkit**, de már alig megy fel a lábára. [2015_Busz_Résztvevő_N_20-s]. Adatolva még: Ht-lista, Márku 2013: 241, Krajnik 2010: 47. [22.]

kruzska kksz, fn '-t, '-ja – korsó, bögre < or. *кружка* [< ném. *Krug*-ból – ESUM III: 106–107; Vasmer–Tr. II: 385]; – III. Adtak egy bádógot, **kruzska**t, fújjak bele. [Zelei 2001: 18]. Adatolva még: Ht-lista. [3.]

kulák kksz, fn '-t, '-ja– 1. a Szovjetunióban gazdasági korlátozásokkal sújtott gazda; 2. zsírosparaszt < ukr., or. *кулак* [< or. *кулак* – ESUM III: 132; Vasmer–Tr. III: 408–409]; – I. Ezt úgy híjták, hogy aranyparasztok, szóval **kulákok** na. [168_BEREGSZASZ_1932_NO_ANYTR]; II. A faluban "működő" besúgók feljelentettek: hogyan kaphatok állami munkát én, a "**kulák**" lánya, "az állam ellensége". [Kárpátalja, 2010. szeptember 4.]; Elég szegény is volt, tehát nem **kulák**. [Kárpáti Igaz Szó, 2006. május 27.]; Mondvacsinált ürüggyel bárkiből **kulák** lehetett az 1950-es években. [Kárpátinfo, 2012. március 28.]; Másodszor a kommunisták ítélték el, mint **kulákok**. [Beregszász, 2010. május 4.]; III. Mire hazaértem **kulák** lett belőlem. [Zelei 2001: 81; 83; 102; 264]. Adatolva még: Ht-lista, KMNySz I/520. [5.] Ill. a magyar nyelvjárásokban létrejött gyűjtőnévi forma: **kulákság**; – I. A sorsom eléggé nehéz volt a **kulákság** végett. [210_DÉDA_1931_FÉRFI_ANYTR]; II. Így elmondható, hogy a parasztságot – különösen pedig a **kulákságot** – sújtó rendelkezések mind-mind a hagyományos paraszti társadalom felbomlását katalizálták. [Kárpátinfo, 2012. március 28.]. Adatolva még: Ht-lista. [18.]

kulytproszvet kksz, fn '-t, '-ja – kulturális művelődési szakiskola < or. *культпросвет* ← *Культурно-просветительное образование* [or. mozaikszó]; – I. Nekem nem volt problémám a **kulytproszvetben**, mint magyarnak. [312_ZÁPSZONY_1967_NO_ANYTR]. [12.]

kupé kksz, fn '-t, '-ja – 2 vagy 4 személy részére biztosított vonatfülke < ukr., or. *купе* [< fr. *coupé* – ESUM III: 146; Vasmer–Tr. II: 419]; – III. Marha **kupékban** utaztunk, tíz nap, tizenegy éjjel. [Zelei 2001: 66; 69]. [11.] Ill. az ebből képzett melléknévi forma: **kupélynyi** < ukr. *купейний*; or. *купейный*; – fülkés [vasúti kocsi], rekeszes; – I. Műtrágyás vagonokba vótunk, **kupélynyi** vagonokba. [94_BATYU_1920_FERFI_ANYTR]. [18.]

kursz kksz, fn '-t, '-ja – 1. tanfolyam, évfolyam; 2. kurzus < ukr., or. *курс* [< lat. *cursus* – ESUM III: 157; Vasmer–Tr. II: 428–429]; – I. De itt csak egy ilyen kereskedelmi, ilyen-ilyen egy éves, ilyen **kursz** feleséget végeztem. [28_BEREGSZASZ_NO_1949_ANYTR]; valamint az ebből képzett **kurszosok** alak; – IV. Attila csak mértékkel, mert a **kurszosok** már nagyon várnak. [Facebook_1. melléklet_19. kép]. Adatolva még: Ht-lista. [13.]

- kurszo** kksz, fn '-t, '-ja – évfolyammunka < ukr. *курсова робота*, or. *курсовая работа* [< lat. *cursus* -ból ESUM III: 157; Vasmer-Tr. II: 428–429]; – V. *Én most nem fogok menni, hétfőn le kell adni a kurszovát*. [2014_Vonat_Résztvevő_N_20-s]. Adatolva még: Ht-lista. [13.]
- kurtka/i** kksz, fn '-t, '-ja – dzseki; rövid férfi felsőkabát < ukr., or. *куртка* [< lat. *curtus*-ból – ESUM III: 158; Vasmer-Tr. II: 429]; – II. *A kisebbségi helyzetben élő beszélők először csak szavakat vesznek át a többségi nyelvből, pl.: kurtka (rövid kabát, dzseki)*. [Kárpáti Igaz Szó, 2007. október 16.]; *Vadonatúj, prém gallérral, téli fél hosszított kabát (kurtki) fekete színben eladó*. [Kárpátinfo, 2008. október 8.]. Adatolva még: Ht-lista, KMNySz I/521, Márku 2013: 241, Krajnik 2010: 47. [22.]
- kuzó** kksz, fn '-t, '-ja – teherautó billenőplatója < or. *күзө* [< tat. *kyza*² – ESUM III: 126; Vasmer-Tr. II: 402]; – V. *Ennek oldalt nyílik a kuzója*. [2017_Zápszony_Résztvevő_F_40-s]. Adatolva még: Krajnik 2010: 48. [14.]
- kvadratura** kksz, fn '-t, '-ja – 1. négyzet; 2. lakás területe < ukr., or. *квадратура* [< lat. *quadrātum* – ESUM II: 413; Vasmer-Tr. II: 216]; – III. *Mert a kvadratura ennyi*. [Zelei 2001: 126]. [18.]
- kvász** kksz, fn '-t, '-ja – savanykás erjesztett üdítőital < ukr., or. *квас* [< ószl. *квасъ* – ESUM II: 415–416; Vasmer-Tr. II: 218]; – II. *Ez nem új keletű dolog, hisz nyaranta diákmunka keretében gyakran láthatunk fiatalokat fagylaltot árulni, szórólapot osztogatni vagy épp esetünkben kvászt csapolni*. [kiszo.hhrf.org, 2011. június 20.]; IV. *Ma Beregszászban wifi-vadászat közben, a hús, finom hazai „kvászomat” iszogatva arra lettem figyelmes, hogy egy kislány lelkesen emlékeztette az apukáját arra, hogy nemsokára karácsony*. [Facebook_1. melléklet_21. kép]. Adatolva még: Ht-lista, KMNySz I/523. [7.]
- kvitancia** kksz, fn '-t, '-ja – 1. nyugta; 2. elismervény < ukr. *квитанція*; or. *квитанция* [< lat. *quietus* – ESUM II: 417; Vasmer-Tr. II: 219]; – I. *És engedtem ki a kvitanciát*. [94_BATYU_1920_FERFI_ANYTR]; III. *Mutatom a kvitanciát*. [Zelei 2001: 45]. Adatolva még: Ht-lista, KMNySz I/523, Márku 2013: 241. [2.]
- kvitok** kksz, fn '-t, '-ja – [diák] igazolvány; jegy < ukr., or. *квиток* [< lat. *quietus*-ból – ESUM II: 417; Vasmer-Tr. II: 219]; – V. *Nem akart nekem a főiskolai kvitokra jegyet adni*. [2013_Beregszász_Résztvevő_N_20-s]. [2.]
- lágér** kksz, fn '-t, '-ja – tábor < or. *лагерь* [< ném. *Lager* – ESUM III: 179; Vasmer-Tr. II: 445]; – I. *Hát űk hazajöttek a lágərből, és rögtön űk elmentek ki Amerikába ki*. [316_BÓTRÁGY_1934_N_ANYTR; N°-10]; II. *Még az első gyermekünk sem született meg, amikor a következő év őszén bejöttek az oroszok, s a férjemet is elvitték a lágérbe*. [Kárpátalja, 2011. november 18.]; *Az évfordulóra mintegy ezer volt fogoly utazott a lágér egykori helyszínére*. [Kárpáti Igaz Szó, 2006. február 28.]; *Timosenko kitart a derceni lágér mellett*. [Kárpátinfo, 2010. január 18.]; *A Kárpátokon túli lágerekbe történő elszállítás előtt a Munkácshoz közeli Szolyván kialakított gyűjtőtáborban tartották*. [Beregi Hírlap, 2010. november 22.]; *A beregszászi Vilk Hodinger azok között volt, akik megjárták a fasiszta lágerek poklát*. [Beregszász, 2010. május 11.]; III. *Megjöttek a lágərből, aztán átszöktek*. [Zelei 2001: 11; 12; 15; 25; 39; 51; 66; 69; 86; 88; 89; 93; 99; 101; 116; 118; 123; 148; 215; 218; 219; 223; 224; 247; 248; 266.]. Adatolva még: KMNySz II/6, Krajnik 2010:

48. [12.] Ill. kül. szóösszetételek alaptagjaként, pl. **lágerparacsnok**, *hiksz*; – **I.** *Na és rögtön lement a lágerparacsnokhoz.* [D57_ANYTR_BENE_FERFI]. [9.]
- lapatyol** kksz, ige – 1. sokat beszél; 2. hadar < ukr. *лопотати* [< összl. lopotati – ESUM III: 289; Vasmer–Tr. nem tárgyalja]; – **I.** *Úgyhogy na olyankor a két lánytestvér leül oszt félóráig lapatyol a telefonba.* [D57_ANYTR_BENE_FERFI]. Adatolva még: KMNySz II/8, Kótyuk 2007: 245. [5.]
- lekciya** haksz, fn '-t, '-ja – előadás < ukr. *лекція*; or. *лекция* [< lat. *lëctio* – ESUM III: 216; Vasmer–Tr. II: 478]; – **V.** *A lekciyára be szoktam menni.* [2012_Kórház_Résztvevő_N_20-s]. [13.]
- lenta** kksz, fn '-t, '-ja – szalag; futószalag < ukr., or. *лента* [< ném. *Linte* – ESUM III: 221; Vasmer–Tr. II: 482]; – **V.** *Nézd csak a pulya, hogy csúszkál a lentan.* [2014_Zápszony_Résztvevő_F_30-s]. [19.]
- linyijka/linyejka** kksz, fn '-t, '-ja – 1. vonalzó; 2. sorakozó < ukr. *лінійка*; or. *линейка* [< lat. *linea*-ból – ESUM III: 263; Vasmer–Tr. II: 498]; – **V.** *Minden reggel linyijka meg reggeli torna, mint az iskolában.* [2016_Vonat_Résztvevő_F_20-s]; **IV.** *A forma ruháról, linyejkaról, ráport adásról emlékszel Dávid Lívia?* [Facebook_1. melléklet_37. kép]. Adatolva még: KMNySz II/35. [13.]
- lityinant** kksz, fn '-t, '-ja – hadnagy < ukr., or. *лейтенант* [< fr. *lieutenant* – ESUM III: 215; Vasmer–Tr. II: 477]; – **III.** *Azt mondta a lityinant, hogy kell neki a berena.* [Zelei 2001: 16; 27; 53; 54; 55; 67; 68; 264]. Adatolva még: Ht-lista. [15.]
- lombárd** kksz, fn '-t, '-ja – zálogház < ukr., or. *ломбард* [< fr. *lombard* – ESUM III: 284; Vasmer–Tr. II: 516]; – **II.** *Nem csak Beregszászban, de egész Ukrajnában nagy népszerűsége tettek szert a Lombard üzletek.* [beregovo.net.ua, dátum nélkül]. [12.]
- magazin** jeksz, fn '-t, '-ja – 1. bolt; 2. áruház < ukr., or. *магазин* [< ném. *Magazin* – ESUM III: 351; Vasmer–Tr. II: 555]; – **I.** *A bótokba vót, kérlek szépen, hogy magazinokba telve vót mindennel.* [94_BATYU_1920_FERFI_ANYTR]. Adatolva még: KMNySz II/44. [12.]
- majdan** kksz, fn '-t, '-ja – 1. tér; összejöveteli hely; 2. Kijev főtere; 3. a narancsos forradalom megnevezése < ukr., or. *майдан* [< tör. *maidan* – ESUM III: 361; Vasmer–Tr. II: 559]; – **II.** *Sok olyan ukrán állampolgárt sikerült elriasztani, akik korábban támogatták a Majdant.* [Kárpátalja, 2010. március 5.]; *A rendőrségi adatok szerint másfél ezren, más források alapján több ezren gyűltek össze a Majdanon.* [Kárpáti Igaz Szó, 2011. november 23.]; *Ukrajna legfontosabb kültéri fenyőfáját ezen a héten fogják felállítani a fővárosi Függetlenség terén (Majdan).* [Kárpátinfo, 2012. november 13.]; *Hol vannak a Majdan hősei?* [Beregszász, 2013. január 23.]. Adatolva még: Ht-lista. [16.]
- májka** kksz, fn '-t, '-ja – 1. trikó; 2. sportmez < ukr., or. *майка* [< or. *майка* – ESUM III: 362; Vasmer–Tr. II: 559]; – **I.** *De a trikóra nem azt mondjuk, hogy trikó, hanem májka, amit mi hordunk.* [432_NAGYBAKTA_FODOR EVA [1951]_NO_ANYTR]; **III.** *Amint látom, a levetett télies alsóöltözék helyett most kapjuk meg a nyári viseletnek megfelelő májkákat, azaz a fehér vagy világosszürke atlétatrikókat és a fekete klottgatyákat.* [Vári Fábián 2011: 165]. A szó a helyi magyar nyelvjárásokban a képzazonosítási feladat eredményei alapján a járás

- teljes területén ismert. [2. melléklet_UNKP_17. térkép]. Adatolva még: Ht-lista, KMNySz II/46, Márku 2013: 241, Krajnik 2010: 48. [22.]
- major** *kksz*, fn '-t, '-ja – őrnagy < ukr., or. *майор* [< ném Major – ESUM III: 363; Vasmer–Tr. II: 560]; – I. Akkor kezdett Zsuzsikának udvarolni ez a major. [62_KASZONY_1923_NO_ANYTR]; III. És jött a határszéli komendánt,..., egy major. [Zelei 2001: 15; 19; 95; 96; 119]; Major Kuznyecovtól, akit hamarosan megismertem, senkinek sem kellett tartania. [Vári Fábián 2011: 38]. Adatolva még: Ht-lista, KMNySz II/46. [15.]
- májszter** *kksz*, fn '-t, '-ja – mester < ukr. *майстер* [< ném. Meister – ESUM III: 363; Vasmer–Tr. nem tárgyalja]; – V. Már épp átértünk az úton, de a májszter észrevett és vissza kellett menni. [Busz_2014_Résztevő_F_10-s]. [9.]
- mantyirovka** *kksz*, fn '-t, '-ja – csavarkulcs; feszítővas < ukr. *мантировка*; or. *монтировка* [< or. *монтировать* – ESUM és Vasmer–Tr. sem tárgyalja]; – I. A magyar meg nem érti, hogy mi az a mantyirovka. [150_MAKKOSJANOSI_1959_F_ANYTR]. Adatolva még: Márku 2013: 241. [6.]
- marmaládé** *kksz*, fn '-t, '-ja – gyümölcszselé, gyümölcsajt < ukr., or. *мarmелад* [< fr. marmelade – ESUM III: 398; Vasmer–Tr. II: 574]; – II. Amúgy egy kis marmaládé meg hal is járt a kenyérhez, inni meg forralt vizet ittunk. [Kárpátalja, 2009. október 23]; Amúgy egy kis marmaládé meg hal is járt a kenyérhez, inni meg forralt vizet ittunk. [Kárpátinfo, 2009. október 24.]; Beregszászban habcsókot, marmaládét, itteni bort vettem. [Beregi Hírlap, 2010. február 12.]. Adatolva még: Ht-lista, KMNySz II/50. [7.]
- marsrut** *kksz*, fn '-t, '-ja – útvonal, útirány < ukr.; or. *маршрут* [< ném. Marschroute – ESUM III: 404–405; Vasmer–Tr. II: 576]; – III. Hát ilyen marsrutot én még nem láttam. [Zelei 2001: 118]. [18.]
- marsutka** *kksz*, fn '-t, '-ja – iránytaxi < ukr., or. közny. *маршрутка* [< ném. Marschroute-ból – ESUM III: 404–405; Vasmer–Tr. II: 576]; – I. Vegyül az oroszról áthozott szó: egy marsutka, egy elektricska ugye. [432_NAGYBAKTA_FODOR EVA [1951]_NO_ANYTR]; II. A népnyelven csak "marsutka"-ként emlegetett tömegközlekedési eszközök új tarifáit a múlt héten hagyta jóvá az Ungvári Városi Tanács képviselőtestülete. [Kárpátalja, 2008. április 18.]; A "marsrutka" épp egy előtte haladó teherautó előzésébe kezdett. [Kárpáti Igaz Szó, 2007. január 30.]; Március 1-től drágul az ungvári „marsrutka”. [karpatalja.ma, 2013. január 27.]. A szó a fogalommeghatározási feladat alapján a járás teljes területén ismert és több alakban is használatos. [2. melléklet_UNKP_18. térkép]. Adatolva még: Ht-lista, Márku 2013: 241, Krajnik 2010: 48. [14.]
- mechanik** *kksz*, fn '-t, '-ja – szerelő < ukr. *механік*; or. *механик* [< ném. Mechanikus – ESUM III: 454; Vasmer–Tr. II: 612]; – III. Na, mi van mechanikocska? Megírtad a magyarázatot? – kérdezte, s maró gúnnyal csavart egyet a mechanik kicsinyített alakjának hangsúlyán. [Vári Fábián 2011: 34; 39; 68; 80; 167; 232; 233]. Adatolva még: KMNySz II/81, Krajnik 2010: 48. [9.]
- meducsiliscse** *kksz*, fn '-t, '-ja – egészségügyi szakközépiskola < ukr. *медичне училище* → *медучилище*; or. *медицинское училище* → *медучилище* [or. mozaikszó]; – II. Mi magyarul daloltunk, és a nyugat-ukrajnai városokban

- tapsolt nekünk a nép. Különösen a "meducsiliscse" (egészségügyi szakközépiskola) ablakaiból a lányok.* [Kárpátalja, 2010. június 4.], valamint a kárpátaljai magyar nyelvhasználatban meghonosodott rövidített forma: **meducsi**; – **II.** Az akciót a Beregszászi Egészségügyi College („**meducsi**”) tanárai szervezték. [karpatinfo.net, 2014. október 2.]. Adatolva még: Ht-lista. [12.]
- mesál** kksz, ige – 1. zavar, háborgat; 2. összekever, vegyít < or. *meuamь* [< összsl. *měšati* – ESUM III: 488; Vasmer–Tr. II: 615]; – **III.** A vadász nyomot csinál a hóban, és az őket **mesálja**. [Zelei 2001: 98]. Adatolva még: Ht-lista, Krajnik 2010: 48. [5.]
- metodika** kksz, fn '-t, '-ja – módszertan < ukr., or. *методика* [< lat. *methodus*-ból – ESUM III: 451–452; Vasmer–Tr. II: 610]; – **II.** Annak idején egy alkalmatlan program és **metodika** szerint heti több órában az orosz nyelvet igyekeztek nekünk oktatni. [Kárpátalja, 2008. augusztus 29.]. **III.** az ebből a magyar nyelvjárásokban létrejött **metodikai** melléknévi forma; – **II.** A megnyugtató megoldás mégiscsak az lenne, ha egy jogszabályban összefoglalt dokumentum rögzítené ezeket a **metodikai** alapelveket. [Kárpátinfo, 2010. július 9.]. Adatolva még: Ht-lista. [13.]
- milicia/milícia** kksz, fn '-t, '-ja – rendőrség < ukr. *милиція*; or. *милиция* [< lat. *militia* – ESUM III: 475; Vasmer–Tr. II: 621]; – **I.** Járt a **milícia** és nézték, hogy ki dolgozik, ki nem. [486_BUCSU_1944_NO_ANYTR]; **II.** Többen provokálták a ruszinokat, de a **milícia** időben közbeavatkozott. [Kárpátalja, 2008. március 14.]; Fellépett 2009-ben a **milícia** napja alkalmából szervezett ünnepségen. [Kárpáti Igaz Szó, 2013. február 13.]; Ünnepi gyűlést tartottak az ukrán **milícia** megalakulásának 20. évfordulója és a **milícia** napja alkalmából. [Kárpátinfo, 2011. december 29.]; A **milícia** tekintélye a körzeti felügyelők tevékenységének eredményein alapszik. [Beregi Hírlap, 2010. június 25.]; A beregszászi **milícia** L. Bobiccsal az élen az egyik legjobbnak számít a megyében. [Beregszász, 2010. július 5.]; **III.** Bevitték a **milíciára** a papírt. [Zelei 2001: 48; 142; 143; 154; 203; 257]. Adatolva még: KMNySz II/90, Márku 2013: 241, Krajnik 2010: 48. [12.] **III.** az ebből képzett **milicista** – rendőr; – **I.** Mindennapos vót, hogy jött hét-nyóc **milicista**. [254_BEREGSZASZ_1924_NO_ANYTR]; **II.** Három napig a mezőkön gyalogoltunk, hogy el ne fogjanak minket a járőröző **milicisták**. [Kárpátalja, 2012. június 15.]; Az elmúlt évben 22 530 **milicista** 9750 összejevetelen vigyázott a közrendre. [Kárpáti Igaz Szó, 2011. január 19.]; Tagjaik esténként piros karszalaggal a karjukon egy-egy **milicista** kíséretében járták a város forgalmasabb utcáit. [Kárpátinfo, 2011. május 22.]; Mindkét **milicista** a munkácsi kórházban van. [Beregi Hírlap, 2011. május 22.]; Egy kétszobás lakásban él a feddhetetlenségéről és megvesztegethetetlenségéről híres Lampert György egykori **milicista**. [Beregszász, 2011. augusztus 10.]; **III.** Volt ott egy **milicista**, tizedesi rangban. [Zelei 2001: 15; 16; 19; 22; 26; 48; 61; 266]. Adatolva még: Ht-lista, KMNySz II/90, Krajnik 2010: 48. [9.]
- minutom** kksz, fn '-t, '-ja – 1. perc; 2. pillanat, szempillantás < or. *минута* [< lat. *minuta* – ESUM III: 479; Vasmer–Tr. II: 625]; – **I.** Rögtön, abba a **minutomba**, hogyhát ez mán máshva való. [71_MEZÓKASZONY_1962_NO_ANYTR]. Adatolva még: KMNySz II/93. [18.]

- misálka** *kks*, fn **'-t, '-ja** – [malter] keverő < ukr. *мішалка* [< ószl. *мѣшати* – ESUM III: 488; Vasmer–Tr. II: 615]; – V. Reggel majd el kellene hozni a misálkát. [2016_Zápszony_Résztvevő_F_30-s]. A szó a helyi magyar nyelvjárásokban a képezonosítási feladat eredményei alapján több alakban is használatos. [2. melléklet_UNKP_19. térkép]. Adatolva még: KMNySz II/93, Krajnik 2010: 48. [6.]
- mjáttnája** *kks*, mn, fn – (mentás) cukorka < or. *мятная* [< lat. *mentha* – ESUM III: 548; Vasmer–Tr. III: 31]; – V. Egy fél kiló kemény cukrot tessék adni, csak mjáttnája ne legyen közte. [2015_Beregszász_Résztvevő_N_60-s]. [7.]
- modulyna** *kks*, mn., fn – témazáró; modulzáró < ukr. *модульна*; mely az ukr., or. *модуль* szóból képzett melléknév [< fr. *module*-ből – ESUM III: 496; Vasmer–Tr. nem tárgyalja]; – V. Neked még modulynát is kell írnod. [2012_Kórház_Résztvevő_N_20-s]. [13.]
- mohorics** *kks*, fn **'-t, '-ja** – áldomás < ukr. *могорич* [< ar. *mahāridž* – ESUM III: 494; Vasmer–Tr. II: 635]; – Letette a tasakot az asztal mellé és azt mondta, hogy ez egy kis mohorics, fogadjam el. [2013_Beregszász_Résztvevő_N_30-s]. [18.]
- motoblokk** *kks*, fn **'-t, '-ja** – rotációs kapává átalakítható kistraktor < ukr., or. *мотоблок* [< lat. *motor* + ném. *Block*]; – IV. Motoblokk. Eladó egy forte hsd1g-135 kistraktor minden tartozékával priceppel kitűnő állapotban. [Facebook_1. melléklet_22. kép]. [19.]
- murkó** *kks*, fn **'-t, '-ja** – sárgarépa, nyelvjárási murok; (lat. *Daucus carotta*) < or. *морковь* [< ósszl. *мѣрку* – ESUM III: 514; Vasmer–Tr. II: 655–656]; – I. Sárgarépára azt mondjuk, hogy múrkó. [100_BÁTYÚ_1950_FERFI_ANYTR]. Adatolva még: KMNySz II/96, Kótyuk 2007: 263, [26.]
- muzucsi** *kks*, fn **'-t, '-ja** – zenei szakközépiskola < ukr. *музичне училище* → *музучи*; or. *музыкальное училище* → *музучи* [or. *mozaik*szó]; – IV. Szeretnék felvételizni a Muzucsiba... most csak érdeklődni jöttünk. [Facebook_1. melléklet_23. kép]. [12.]
- nacsalnyik/nacsálnyik** *kks*, fn **'-t, '-ja** – főnök; parancsnok < ukr., or. *начальник* [< ósszl. *načeti*-ből – ESUM IV: 453; Vasmer–Tr. III: 51]; – II. Az 1956-os forradalom bukása után a nacsalnyik úgy érezte, eljött a bosszú ideje. [Kárpátinfo, 2011. február 23.]; III. Odajött a többi nacsálnyik is. [Zelei 2001: 14; 15; 19; 21; 79; 117]; Most azonban Klicsnyikov hadnagy személyében hajcsárt küldött ránk valamely nacsálnyik (főnök). [Vári Fábián 2011: 253]. Adatolva még: Ht-lista, KMNySz II/104, Krajnik 2010: 48. [9.]
- nákáz** *kks*, fn **'-t, '-ja** – utasítás; rendelkezés < ukr., or. *наказ* [< ósszl. *kazati*-ből – ESUM IV: 31; Vasmer–Tr. nem tárgyalja]; – II. A ... múlt pénteken aláírt 238-as számú "nákáz" elrendeli az ukrán nyelvű tesztek ... lefordítását. [Kárpátalja, 2010. április 2.]; Pedig akkor még az a bizonyos "nakaz" meg sem született. [Kárpáti Igaz Szó, 2008. szeptember 9.]. Adatolva még: Ht-lista, KMNySz II/105, Krajnik 2010: 48. [2.]
- náprávlenyie** *kks*, fn **'-t, '-ja** – kórházi beutaló < or. *направление* [< or. *направить*-ből – ESUM és Vasmer–Tr. sem tárgyalja]; – V. Az a doki, aki a náprávlenyiét írta. [2012_Kórház_Résztvevő_F_30-s]. [2.]

- nárjád** kksz, fn '-t, '-ja – 1. munkalap szerint végzendő munka; 2. parancs, rendelkezés < ukr., or. *наряд* [< or. *наряд* – ESUM IV: 45; Vasmer–Tr. II: 46]; – **I.** Akkor meg egy jegyzetbe írta úgymond „a nárjádokat”, hogy hát ki mit teljesített. [432_NAGYBAKTA_FODOR EVA [1951]_NO_ANYTR]. Adatolva még: Ht-lista. [2.]
- norma** kksz, fn '-t, '-ja – munkában megkövetelt mennyiség < ukr., or. *норма* [< lat. *norma* – ESUM IV: 112; Vasmer–Tr. III: 83]; – **I.** Harcoltunk a mindennapi kenyérét, hogy minél nagyobb normát teljesítsünk. [490_ASZTELY_1933_NO_ANYTR]; **III.** Mindenkit ő irányított a munkába, s akit kedvelt, könnyebb, több normát ígérő helyre küldte. [Györke 2000: 46]. A szó megvan a standard magyarban is (TESz II: 1021), viszont a fokozott használatot egyértelműen a szláv közeg segítette elő. Adatolva még: Ht-lista, KMNySz II/111. [18.]
- noszilka** kksz, fn '-t, '-ja – 1. hordágy; 2. különböző dolgok kézi szállítására szolgáló eszköz < ukr. *носилака*; or. *носилаки* [< ószláv *īāñðè* -ből – ESUM IV: 113; Vasmer–Tr. nem tárgyalja]; – **III.** Noszilkán nem adják haza a halottat. [Zelei 2001: 152]. Adatolva még: Ht-lista, KMNySz II/111. [6.]
- notáriusz** kksz, fn '-t, '-ja – jegyző, közjegyző < ukr. *номариус*; or. *номариус* [< lat. *nōtārius* – ESUM IV: 114; Vasmer–Tr. III: 85]; – **V.** Még a notáriusznál kell megcsinálni a papírokat. [2014_Beregszász_Résztvevő_F_50-s]. [9.]
- nyerzsavajka** kksz, mn – rozsdamentes acél < or. *нержавејка* [< or. *нержавејущая сталь* – ESUM és Vasmer–Tr. se, tárgyalja]; – **IV.** Alig használt nyerzsavajka bák eladó. [Facebook_1. melléklet_24. kép] [1.]
- oblásznij** kksz, mn – megyei, területi < ukr. *обласний*; or. *обласноу* [< ószláv *īāēāñðü*-ből – ESUM IV: 136; Vasmer–Tr. III: 102]; – **V.** Ez nem oblásznij műhely volt. [2012_Kórház_Résztvevő_F_60-s]. [17.]
- oblászty** kksz, fn '-t, '-ja – terület; a megyének megfelelő közigazgatási egység < ukr., or. *область* [< ószláv *īāēāñðü* – ESUM IV: 136; Vasmer–Tr. III: 102]; – **I.** Szverlovszk vót a fővárossa, ott annak a izé, oblásztynak. [164_BEREKSZASZ_1921_FERFI_ANYTR.]; **II.** A terület neve 1946. január 22-től hivatalosan Zakarpatszka oblászty [Kárpátontúli terület] lett. [Kárpátalja, 2012. augusztus 3.]; A 27 ukrainai oblászty közül elsőként itt lehet az orosz nyelvet a hivatalos ügyintézés során használni. [Kárpátinfo, 2012. augusztus 16.]; A megyéket – oblászty – régiókká keresztelnék át. [karpathir.com, 2015. május 16.] **III.** Voltam Szaratovban, Cserkaszki oblásztyban. [Zelei 2001: 45]. Adatolva még: Ht-lista. [17.]
- obsezsit** kksz, fn '-t, '-ja – 1. diákotthon; 2. közös szállás, munkásszálló < or. *общезимие* [< or. *общий* + *жить* összetétel – ESUM és Vasmer–Tr. sem tárgyalja]; – **I.** Nekem a szállás ingyenes, tehát a hogy is, az obsezsit. [64_KASZONY_1959_FERFI_ANYTR], ill. a köznyelvben megrövidült hangalakkal használatos obsi – **I.** Hát úgy évek alatt hozzászoktunk az obsi étkezdéjéhez. [34_TOTH SZILVIA_BÁTYÚ_RSS]; **V.** Az obsiba nincsen senki, akitől megkérdezhetnéd? [2012_Kórház_Résztvevő_N_20-s]. Adatolva még: Ht-lista, Márku 2013: 241, Krajnik 2010: 48. [12.]
- ocsered** kksz, fn '-t, '-ja – 1. sor; 2. egymásutániség, sorrend < or. *очередь* [< ószl. *чрѣда* – ESUM VI: 301; Vasmer–Tr. III: 178]; – **I.** Még ha sokszor vót is ocsered

- de azért lassan kialakult mán a végén.* [D57_ANYTR_BENE_FÉRFI], valamint előfordul még **ocseret** alakban is; – **IV.** *A Vörösmarty térre berobognánk vele, rögtön ocseret lenne.* [Facebook_1. melléklet_25. kép]. A szó a rákérdezéses feladat alapján a járás teljes területén ismert. [2. melléklet_UNKP_20. térkép]. Adatolva még: Ht-lista, Márku 2013: 241, Krajnik 2010: 48. [18.]
- odekolon** kksz, fn '-t, '-ja – kölni (víz) < ukr., or. *одеколон* [< fr. eau de Cologne – ESUM IV: 159; Vasmer–Tr. III: 121]; – **V.** *Ez is jól befújta magát odekolonnal.* [2016_Vonat_Résztvevő_F_60-s]. [1.]
- oficer** kksz, fn '-t, '-ja – tiszt < ukr. *офіцер*; or. *офіцер* [< fr. officier – ESUM IV: 237; Vasmer–Tr. III: 174]; – **V.** *Befejezi, oszt egyből oficer lesz belőle.* [2016_Vonat_Résztvevő_N_60-s]. [15.]
- ofisz** kksz, fn '-t, '-ja – iroda; hivatal < ukr. *офіс*; or. *офіс* [< ang. office – ESUM és Vasmer–Tr. sem tárgyalja]; – **V.** *Andriska az ofiszban van.* [2012_Kórház_Résztvevő_N_50-s]. [12.]
- ohorona prájá** kksz, fn '-t, '-ja – munkavédelem < ukr. *охорона праці* [< ukr. *охорона праці* szókapcsolat – ESUM és Vasmer–Tr sem tárgyalja]; – **V.** *Az ohorona prájá már megvan.* [2012_Kórház_Résztvevő_N_20-s]. [13.]
- olimpiáda** kksz, fn '-t, '-ja – vetélkedő, olimpia < ukr. *олімпіада*; or. *олімпіада* [< gr. *Ολυμπος* – ESUM IV: 182; Vasmer–Tr. nem tárgyalja]; – **V.** *Már az alsó iskolából mindég vitték olimpiádákra.* [2013_Busz_Résztvevő_N_60-s]. Adatolva még: Ht-lista. [13.]
- operáció** jeksz, fn '-t, '-ja – művelet < ukr. *операція*; or. *операція* [< lat. operatio – ESUM IV: 199; Vasmer–Tr. III: 144]; – **I.** *Mindenkinek meg vót külön az operációja.* [71_MEZŐKASZONY_1962_NO_ANYTR]. Adatolva még: Ht-lista. [18.]
- optom** kksz, hatsz – nagyban (nagy tételben); nagykereskedelmi áron < ukr., or. *оптом* [< bizonytalan eredetű – ESUM IV: 205; Vasmer–Tr. III: 147]; – **II.** *Egy seprű ára négy és hat hrivnyába kerül, "optom" eggyel olcsóbb.* [Kárpáti Igaz Szó, 2007. április 28.]; *Egy seprű ára négy és hat hrivnyába kerül, "optom" eggyel olcsóbb.* [Kárpátinfo, 2007. április 29.]. Adatolva még: Ht-lista. [18.]
- optovij** kksz, mn – nagybani (piac); nagykereskedelmi < ukr. *оптовий*; or. *оптовий* [< bizonytalan eredetű – ESUM IV: 205; Vasmer–Tr. III: 147]; – **V.** *Mindig az optovij piacra jár vásárolni.* [2012_Kórház_Résztvevő_F_60-s]. [18.]
- organizáció** kksz, fn '-t, '-ja – szervezet < ukr. *організація*; or. *організація* [< lat. organisatio – ESUM IV: 209; Vasmer–Tr. III: 149]; – **I.** *Pakoltuk nemcsak a kolhozautók, hanem más organizációk kocsijait is.* [67_KASZONY_1954_FERFI_ANYTR]. Adatolva még: Ht-lista, KMNySz II/129. [23.]
- organizátor** kksz, fn '-t, '-ja – szervező < ukr. *організатор*; or. *організатор* [< lat. organisatio-ból – ESUM IV: 209; Vasmer–Tr. III: 149]; – **V.** *Hát, ő, hogysismondják, ilyen organizátor, vagy mi, ott az iskolában.* [2014_Beregszász_Résztvevő_F_70-s]. [9.]
- otgyel** kksz, fn '-t, '-ja – részleg, osztály < or. *отдел* [< or. *делити* igéből – ESUM és Vasmer–Tr. sem tárgyalja]; – **V.** *A hatos otgyel vinne el legalább.* [2014_Vonat_Résztvevő_F_40-s]. [12.]

- otgyel kádró** kksz, fn '-t, '-ja - személyzeti osztály < or. *отдел кадрів* [< or.+fr. *отдел+cadre*]; – I. Az oddel kádró aki a, szóval ez írja be az egész bandát. [322_CSETFALVA_1960_F_ANYTR]. [9.]
- OTK** kksz, fn '-t, '-ja - műszaki ellenőrzési osztály < or. *отдел технического контроля* → OTK [or. betűszó]; – Ott dolgozott az otekában. [2016_Beregszász_Résztvevő_N_50-s]. [12.]
- otpizska** kksz, fn '-t, '-ja - formális [semmitmondó] válaszlevél < or. *отписука* [< or. *отписаться* igéből - ESUM és Vasmer-Tr. sem tárgyalja]; – II. Ez idáig csak „otpizskákat” kaptunk. [Kárpátalja, 2010. január 29.]. Adatolva még: Ht-lista. [2.]
- OVIR** kksz, fn '-t, '-ja - útlevélosztály; a rendőrség külföldieket ellenőrző és nyilvántartó osztálya < or. *ОВІР* ← *Отдел виз и реєстрації иностранців* [or. betűszó]; – II. Kizárólag a megyei OVIR által kiadott igazolást fogadjuk csak el, a helyi tanácsoknál kiállított okiratokat nem. [Kárpátalja, 2008. február 1.]; Többnyire csak OVIR-ként emlegetik az említett hivatalt. [Kárpáti Igaz Szó, 2008. január 19.]; Hasonló a helyzet a hétköznapi útlevélosztályokon, az úgynevezett "OVIR"-okban is. [Kárpátinfo, 2009. május 15.]. Adatolva még: Ht-lista. [12.]
- pácski** kksz, fn '-t, '-ja - köteg; csomag < ukr., or. *пачка* [< ném. Pack - ESUM IV: 257; Vasmer-Tr. III: 188]; – I. Ja, igen, a pácski, az Magyarországon azt, tudom, hogy nem értik. [255_BEREKSZASZ_1961_N_ANYTR]; V. Kell egy pácski A4-es lap is. [2012_Kórház_Résztvevő_N_20-s]. Adatolva még: Ht-lista, KMNySz II/146, Márku 2013: 241, Krajnik 2010: 48. [18.]
- pálec** kksz, fn '-t, '-ja - 1. ujj; 2. csapszeg < ukr., or. *палець* [< gr. *πάλλω* - ESUM IV: 263-264; Vasmer-Tr. III: 191-192]; – I. A pálec - az egy csapszeg. [D32_BORZSOVA_1947_F_ANYTR]. Adatolva még: KMNySz II/149, Krajnik 2010: 48. [6.]
- pálocski** kksz, fn '-t, '-ja - pufi, kukorica rudacskák < or. *палочки* [< or. *кукурузные палочки* -szókapcsolat, ESUM és Vasmer-Tr. sem tárgyalja]; – V. Mindig veszek nekik egy-egy zacskó pálocskit. [2013_Beregszász_Résztvevő_N_70-s]. Adatolva még: Ht-lista. [7.]
- pápka** kksz, fn '-t, '-ja - mappa, irattartó < ukr., or. *панка* [< ném. Pappe - ESUM IV: 284; Vasmer-Tr. III: 201]; – V. Csak a fájl és a pápkát hagyja meg magának. [2012_Kórház_Résztvevő_N_20-s]. Adatolva még: Ht-lista, KMNySz II/153, Márku 2013: 241, Krajnik 2010: 48. [13.]
- pára** jeksz, fn '-t, '-ja - órapár, 2x45 perc < ukr., or. *пара* [< ném. Paar - ESUM IV: 288; Vasmer-Tr. III: 203]; – V. Ültünk a páran, amikor bejött az anyja. [2012_Kórház_Résztvevő_N_20-s]. Adatolva még: KMNySz II/154. [13.]
- parohod** kksz, fn '-t, '-ja - gőzhajó < or. *пароход* [< or. *пароход* - ESUM nem tárgyalja; Vasmer-Tr. III: 209]; – A parohod Nagyvezsda Krupszkaja megjelent. [Zelei 2001: 265]. [14.]
- pászka** kksz, fn '-t, '-ja - 1. Húsvétkor a zsidóknál kenyér helyett sütött kovásztalan vékony tészta; 2. a Húsvéti ünnep maga < ukr. közny. *паска* [*пасхальний хліб*]; or. *пасхальный хлеб* [< gr. *πάσχα* - ESUM IV: 313; Vasmer-Tr. III: 216]; – I. Húsvétko, miko pászkát kee szentelni. [142_OROSZI_1973_FERFI_ANYTR]; II. A pászkát a háziasszony általában

- egyedül szokta elkészíteni. [Kárpátalja, 2010. április 2.]; *Ha húsvét, akkor sonka, sárgatúró, pászka és persze tojás kerül az ünnepi asztalra.* [Kárpáti Igaz Szó, 2009. április 11.]; *Húsvét vasárnapján a katolikusok pászkát szentelnek.* [KárpátInfo, 2010. április 11.]; *Természetesen, a pászka a legfontosabb, amit a Vopákban jelenleg 6,99-ért árulnak.* [Beregszász, 2011. április 27.]; **III.** *Jött a pap pászkát szentelni.* [Zelei 2001: 208]; **[7.]** **III.** *a Húsvét jelentésben használt Pászka; – II. A zsidó ember pászka ünnepén azért adott hálát, hogy nem pusztult el Egyiptomban a rabságban.* [Kárpátalja, 2008. március 21.]; *Az ősegyház Pászka ünnepén két megemlékezést kapcsolt össze: Krisztus szenvedésének és feltámadásának eseményét.* [Kárpáti Igaz Szó, 2008. március 22.]. A kovásztalan kenyér jelentésben használt szó a magyar nyelvterület más területein is ismert: TESz III: 119, a húsvét jelentés viszont a szláv nyelvekből került átvételre. Adatolva még: Ht-lista, KMNySz II/159, Kótyuk 2007: 274. **[25.]**
- pászol** kksz, ige – megfelel < ukr. *націбати*, or. *націбати* [< ném. *passen* – ESUM nem tárgyalja; Vasmer–Tr. III: 211]; – **I.** *Hát, ha nem pászolt neked Kaszonyba, elmentél Beregszászba.* [57_KASZONY_1925_FERFI_ANYTR]. Adatolva még: KMNySz II/159. **[5.]**
- paszport** kksz, fn '-t, '-ja – személyigazolvány < ukr., or. *нацпрм* [< fr. *passport* – ESUM IV: 307; Vasmer–Tr. III: 213]; – **I.** *Az igazolványra nem azt mondjuk, igazolvány, hanem, hogy paszport.* [247_HALABOR_1960_NO_ANYTR]; **II.** *Munkahelyük nem is lehetett, hisz nem vehették fel őket sehová "paszport" híján.* [Kárpátalja, 2010. június 4.]; *Hogyan lehet ekkora adósságot felhalmozni, mikor a "paszport" igencsak borsos.* [Kárpáti Igaz Szó, 2010. március 2.]; *Az ukrán paszportot, a személyigazolványt kérem.* [KárpátInfo, 2011. március 5.]; *És akkor még nem beszélünk azokról a szavakról, amelyeket a magyar értelmiség is alkalmaz a mindennapi beszédben (dácsa, bulocska, paszport).* [Beregi Hírlap, 2011. november 20.]; *Ő egyébként csendes, halk szavú, nyugodt, így hát nem csoda, hogy eddig paszport nélkül élt.* [Beregszász, 2011. augusztus 10.]; *Figyelmeztettek, hogy mindig legyen nálam a »paszportom«.* [karpatalja.ma 2013. március 3.]. **III.** *Nem kellett csak az engedély meg a paszport.* [Zelei 2001: 44; 54; 55; 95; 97; 142; 220; 259]; **IV.** *Eladó fajtiszta német juhász kiskutyák védőoltással és paszporttal.* [Facebook_1. melléklet_26. kép]. Adatolva még: Ht-lista, KMNySz II/160, Márku 2013: 242, Krajnik 2010: 48. **[2.]**
- pasztelin** kksz, fn '-t, '-ja – gyurma < ukr. *пластилін*; or. *пластилин* [< ném. *Plastilin* – ESUM IV: 429; Vasmer–Tr. nem tárgyalja]; – **I.** *Tudjuk, hogy az orosz szó, oroszul van, hogy pasztelin.* [485_KISPAPI_BOCSKAI_GABRIELLA_1977_NO]. Adatolva még: Ht-lista, Krajnik 2010: 49. **[1.]**
- patruj** kksz, fn '-t, '-ja – járőr; őrző < ukr., or. *напруг* [< fr. *patrouille* – ESUM IV: 318; Vasmer–Tr. III: 218]; – **III.** *Az egyik patruj volt, járt a határon.* [Zelei 2001: 23; 27; 104; 201]. Adatolva még: KMNySz II/162. **[15.]**
- pelmenyi** kksz, fn '-t, '-ja – húsos derelye; hússal töltött barátfüle < ukr. *пельмені*; or. *пельмени* [< or. *пельмени* – ESUM IV: 332; Vasmer–Tr. III: 230]; – **II.** *Ugyanilyenek voltak a szabványok a Szovjetunió idejében is, amikor a kolbász még kolbász volt, a húsos derelye pedig valóban pelmenyi és húsos.* [Kárpátalja, 2008. szeptember 26.]; *Az étlapon szerepel a viski töltött káposzta, a derelye, a*

- szláv ételek közül pedig a borscs és a pelmenyi. [Kárpáti Igaz Szó, 2008. május 10.]; Összeállították a világ legdrágább ételeinek rangsorát, melybe burgonya, pelmenyi (húsos derelye), kávé és gomba is került. [Kárpátinfo, 2012. február 12.]; Rendelhető babgulyás, bogrács, pelmenyi, kremzli ... [karpatalja.ma, 2015. június 9.]; IV. Azoknak, akik lemaradnánk a napi menüről, mától házi gyúrt pelmenyivel készülünk. [Facebook_1. melléklet_27. kép]. A szó a fogalommeghatározási feladat alapján a járás teljes területén ismert és több alakban is használatos. [2. melléklet_UNKP_21. térkép]. Adatolva még: Ht-lista, KMNySz II/165, Márku 2013: 242, Krajnik 2010: 48. [7.]
- peredácsa** kksz, fn '-t, '-ja – 1. adás; átadás; 2. mechanikus szerkezet < ukr., or. *передача* [< or. *передати* igéből – ESUM és Vasmer-Tr. sem tárgyalja]; – III. Ezt oroszul peredácsinak mondják. [Zelei 2001: 212]. Adatolva még: Ht-lista. [15.]
- peresztrojka** kksz, fn '-t, '-ja – átalakítás; a szovjet viszonyok átalakítására, a szocializmus megreformálására irányuló gorbacsovi politika < or. *перестройка* [< or. *перестройка* – ESUM és Vasmer-Tr. sem tárgyalja]; – I. A Gorbacsové féle peresztrojka, ugye így említettük ezt a rendszerváltást. [242_HALABOR_1952_NO_ANYTR]; II. A peresztrojka szabadabb légkörében visszaigényeltük és vissza is kaptuk a templomot. [Kárpátalja, 2010. július 9.]; Mentős peresztrojka. [Kárpáti Igaz Szó, 2013. február 20.]; Élelmiszerjegyeket Ukrajnában csak a második világháború és a peresztrojka idején vezettek be. [Kárpátinfo, 2010. október 13.]; Ez a nyomás nehezedett a gazdákra egészen az 1980-as évekig, amikor elkezdődött a peresztrojka. [Beregszász, 2012. szeptember 19.]; Az 1980-as évek közepén meghirdetett peresztrojka felébresztette a nemzeti öntudatot a szovjet föderáció nemzeti körében. [karpatinfo.net, 2015. március 11.] A szovjet érában létrejött neologizmus a magyar nyelvben napjainkban már csak történelmi fogalomként ismert. [16.]
- perevál** kksz, fn '-t, '-ja – 1. (hegy) szoros; 2. hágó < ukr., or. *перевал* [< or. *перевал* – ESUM és Vasmer-Tr. sem tárgyalja]; – I. Jaszinya is magyar vót hát hány tető ment meg a pereválon. [434_NAGYMUZSALY_1934_BERECKI_ZOLTÁN_ANYTR]. [10.]
- perevod** kksz, fn '-t, '-ja – 1. fordítás; 2. áthelyezés; 3. átutalás < or. *перевод* [< or. *переводить* igéből – ESUM nem tárgyalja; Vasmer-Tr. III: 236]; – I. Most már azér is, egy perevodér fizetnek nyóc dollár. [97_BÁTYÚ_1949_NO_ANYTR]. [18.]
- perevodcsik** kksz, fn '-t, '-ja – tolmács, fordító < or. *переводчик* [< *переводить* igéből – ESUM és Vasmer-Tr. sem tárgyalja]; – I. Nem várhat ott, hogy legyen neki fordító vagy perevodcsik. [313_ZÁPSZONY_1980_F_ANYTR]. [9.]
- peteu** kksz, fn '-t, '-ja – szakiskola < ukr. ПТУ → професійно-технічне училище; or. ПТУ → Професійно-технічне училище [or. betűszó]; – I. Hát csak középiskolám van, és van egy peteu, szakközépiskola. [D21_VARI_1952_FERFI_ANYTR]. [12.]
- pidzsákolás** kksz, fn '-t, '-ja – a különféle árucikkek vámmentes behozatala a magánszemélyek között történő szétosztással < ukr. *піджак*, or. *пиджак* [< ang. *pea-jacket* – ESUM IV: 390–391; Vasmer-Tr. III: 259]; – II. Moszkal elrendelte, hogy szüntessék meg a "pidzsákolást" Kárpátalján. [karpatinfo.net, 2016. május 18.] illetve melleknevesült formában is: **pidzsákolási**; – II. A

"pidzsákolási" rendszer különösen gyakori az asztélyi, az újlaki és a csapi határátkelőhelyeken, az ukrán-magyar államhatárokon. [karpatinfo.net, 2016. május 18.]. [18.]

pikírozás kksz, fn '-t, '-ja – (palánták) kiültetése < or. *пикіроваць* [< ném. pikieren – ESUM IV: 402; Vasmer–Tr. nem tárgyalja]; – **II.** A kertészek ezt a műveletet pikírozásnak is nevezik. [Kárpáti Igaz Szó, 2012. február 20.]. Adatolva még: KMNySz II/171, III. az ebből képzett **pikírozott** melléknévi forma; – **II.** A március elején pikírozott paradicsom kiültetése április elseje környékére fog esni. [Kárpátiinfo, 2011. március 24.]. [18.]

pionír kksz, fn '-t, '-ja – 1. úttörő "fiú"; 2. pionír; 3. maga az úttörőszervezet < ukr. *пioneer*; or. *nuonep* [< fr. pionnier – ESUM IV: 410; Vasmer–Tr. III: 264]; – **I.** Komszomolként is sokszor megrovást kaptam meg pionírként is. [406_KISBEGANY_1958_NO_ANYTR]; **II.** Pionír és komszomoltag voltam, de „közlegényként” szolgáltam le a kötelező éveket. [Kárpáti Igaz Szó, 2013. február 15.]; A pionír szoba visszaviszi a látogatót abba az időbe, amikor az iskolások rendszeresen használtak kürtöket és dobokat. [Kárpátiinfo, 2010. június 24.]; Büszke vagyok rá, hogy ebben is „pionírok” leszünk! [Beregszász, 2010. március 7.]. Adatolva még: Ht-lista, KMNySz II/172. [9.] III. lásd még kül. szóösszetételek alaptagjaként. Pl. **pionírnyakkendő**, hiks; – **I.** A piros pionírnyakkendő viselete kötelező vót. [242_HALABOR_1952_NO_ANYTR]. Adatolva még: Ht-lista. [22.] **pionírszervezet**, hiks; – **I.** Akkor be kellett lépni a pionírszervezetbe. [242_HALABOR_1952_NO_ANYTR]. Adatolva még: Ht-lista. [23.] **pionírújság**, hiks; – **I.** Hát tudod, a pionírújságok, aztán a komszomolújságok. [34_TOTH SZILVIA_BÁTYÚ_RSS]. [18.] **pionírvezető**, hiks; – **I.** A kaszonyi középiskolában voltam, annak idején úgy nevezték, hogy pionírvezető. [312_ZÁPSZONY_1967_NO_ANYTR]. Adatolva még: KMNySz II/173. [9.] **pionírtábor**, hiks; – **II.** A katonai élet – cukor és méz, nem pionírtábor. [Beregszász, 2011. február 27.]. [12.] **pionírmozgalom**, hiks; – **II.** Egyesek úgy vélik, hogy a Szovjetunió és egyben a pionírmozgalmak felbomlása után keletkező úr az oka annak, hogy manapság egyre több a céltalanul elkallódó fiatal. [Kárpáti Igaz Szó, 2013. március 22.]. [16.] **pionírház**, hiks; – **II.** Több mint 50 iskola működött akkoriban, mellettük számos kisegítő oktatási intézmény, mint például a pionírházak. [Beregszász, 2012. december 26.]. Adatolva még: Ht-lista. [11.] **pionírkorú**, hiks; – **II.** A legjobb a „pionírkorú”, de egy nyugdíjas tapasztalatával rendelkező munkavállaló. [Beregi Hírlap, 2010. június 4.]. Adatolva még: Ht-lista. [18.]

pirog kksz, fn '-t, '-ja – töltött lepény < or. *пирог* [< fr. pirogue – ESUM IV: 373; Vasmer–Tr. III: 265–266]; – **II.** Az előkészített pirogokat lisztezett deszkán kb. 30 percig pihentetjük. [karpatinfo.net, 2013. január 23.]. Adatolva még: Ht-lista, KMNySz II/174. [7.]

piroski kksz, fn '-t, '-ja – fánk, bukta < or. *пирожку* [< fr. pirogue-ból – ESUM IV: 373; Vasmer–Tr. III: 265–266]; – **I.** Vannak ilyen szavak, hogy bánki, sztolova, piroski és még sorolhatnám. [472_CSONKAPAPI_1951_NO_ANYTR]. Adatolva még: Ht-lista, KMNySz II/174, Márku 2013: 242, Krajnik 2010: 49. [7.]

- piscse** kksz, fn '-t, '-ja – konzervgyár < or. *пищекомбинат* [< or. *пищекомбинат* – ESUM és Vasmer-Tr. sem tárgyalja]; – I. A piscsébe, ott is dőgoztam vagy két évig. [142_OROSZI_1973_FERFI_ANYTR]. [12.]
- plán** kksz, fn '-t, '-ja – terv, tervezet < ukr., or. *план* [< ném. *Plan* – ESUM IV: 425; Vasmer-Tr. III: 273]; – I. Volt plánunk, és kellett, hogy áruljunk. [28_BEREGSZASZ_NO_1949_ANYTR]; II. A sört a megszokott 45 nap helyett csak 11 napig érlelhették, mert sürgetett a "plán", azaz a terv stb. [Kárpátalja, 2009. április 10.]; Napi ezer darab tőzegkocka volt a "plán". [Kárpáti Igaz Szó, 2009. június 25.]; A sört a megszokott 45 nap helyett csak 11 napig érlelhették, mert sürgetett a "plán". [karpinfo.net, 2009. április 9]. III. A plánt nem tudták teljesíteni. [Zelei 2001: 123]; V. A plánt, azt mindig beírom. [2012_Kórház_Résztvevő_F_50-s]. Adatolva még: Ht-lista, KMNySz II/177, Márku 2013: 242, Krajnik 2010: 49. [2.]
- planset** kksz, fn '-t, '-ja – iPad, tablet, táblagép < ukr., or. *планшет* [< fr. *planchette* – ESUM IV: 427; Vasmer-Tr. nem tárgyalja]; – IV. Eladó planset Samsung Galaxy Tab5. [Facebook_1. melléklet_28. kép]. [24.]
- planyorka** kksz, fn '-t, '-ja – tervezési ülés, workshop < or. *планёрка* [< ném. *Plan*-ból – ESUM IV: 425; Vasmer-Tr. III: 273]; – I. Volt egy úgynevezett planyorka, ahol összeszedték a specialistákat. [64_KASZONY_1959_FERFI_ANYTR]. [16.]
- pláta** kksz, fn '-t, '-ja – nyomtatott áramkör < ukr., or. *плата* [< lat. *plattus*-ból – ESUM IV: 430–431; Vasmer-Tr. III: 274]; – IV. Sziasztok 5.1 pláta érdekel. Akinek van írjon privátban. [Facebook_1. melléklet_29. kép]. [24.]
- plávkison** kksz, hatsz – úszónadrágosan, fürdőgatyás < ukr., or. *плавки*-ből a helyi magyar nyelvjárásokban létrejött határozószó [< össz. *plaviti*-ből – ESUM IV: 444–446; Vasmer-Tr. III: 271]; – IV. Nekem is kell csinálni egy ilyen fenképpet, csak plávkison. [Facebook_1. melléklet_30. kép]. [18.]
- plita** kksz, fn '-t, '-ja – tábla, lap; lemez < ukr., or. *плита* [< össz. *plita* – ESUM IV: 446; Vasmer-Tr. III: 283]; – II. 24 db 1,5m x 6m beton plita és 6 db 9m áthidaló eladó. [Kárpátinfo, 2010. augusztus 12.]; IV. Beregszászban eladó építkezési „n” alakú vasbeton pliták 6*1,50-es méretben. [Facebook_1. melléklet_31. kép]. Adatolva még: KMNySz II/178 (más jelentésben), Krajnik 2010: 49. [6.]
- plombál** kksz, ige – ólomzárattal raktak rá < ukr., or. *пломба*-ból létrejött igealak [< ném. *Plombe* – ESUM IV: 451–452; Vasmer-Tr. III: 284]; – III. Le plombálták a műhelyt. [Zelei 2001: 122]. A szó a magyar nyelvterület más részein is ismerik, a TESz III: 228 szerint német eredetű szó, kárpátalján valószínűleg az orosz hatására honosodhatott meg, hiszen az intézmények elsősorban az orosz nyelvet használták. Adatolva még: Ht-lista, [5.]
- plyonka** kksz, fn '-t, '-ja – film; röntgenkép < or. *плёнка* [< or. *плена* – ESUM IV: 437; Vasmer-Tr. III: 278]; – V. Meg kell várni, hogy megszáradjon a plyonka. [2012_Kórház_Résztvevő_N_30-s]. [24.]
- PMK** kksz, fn '-t, '-ja – vasszerkezetekkel foglalkozó építési vállalat < or. *ПМК* [*неемка*] ← *производство металлоконструкций* [or. betűszó]; – III. A kolhozsztrójból átmentem a PMK-hoz dolgozni, ott dolgoztam 14 évig. [Penckóferné 1993: 17]. [12.]

- pogranzóna** kksz, fn '-t, '-ja – határmenti övezet < or. *пограничная зона* → *погранзона* [or. mozaikszó]; – III. **Pogranzóna** volt Csonkapapi is. [Zelei 2001: 266]. [10.]
- pokrova** kksz, fn '-t, '-ja – Szűz Mária oltalma (egyházi ünnep) < or. *Покров Пресвятой Богородицы*; ukr. *Покров Пресвятої Богородици* [< ószl. *покрывъ*-ből – ESUM III: 95; Vasmer-Tr. III: 305]; – I. **Pokrova** van elsején, október elsején. [53_TISZACSOMA_1934_NO_PAPP ERZSEBET_ANYTR]; II. Október 14-én **Pokrova** [Szűz Mária oltalma] - búcsúval egybekötött - ünnepére gyűltek össze. [Kárpátinfo, 2006. november 4.]. Adatolva még: KMNySz II/179, Kótyuk 2007: 288. [25.]
- poliklinika** kksz, fn '-t, '-ja – rendelőintézet, ambulancia < ukr. *поліклініка*; or. *поликлиника* [< fr. *policlinique* – ESUM IV: 491; Vasmer-Tr. nem tárgyalja]; – V. Kezdet hullni a hajam, elmentem a **poliklinikára**. [2012_Kórház_Résztvevő_F_50-s]. Adatolva még: Ht-lista, KMNySz II/180, Márku 2013: 242. [4.]
- politinformáció** kksz, fn '-t, '-ja – politikai információk, a volt Szovjetunióban kötelező jelleggel tartott foglalkozások < ukr. *політична інформація* → *політінформація*; or. *политическая информация* → *политинформация* [< or.+lat. *полит*+*informatio*; mozaikszó]; – I. Még mikor iskolába jártunk, volt ez a sok **politinformáció**. [249_HALABOR_1942_N_ANYTR]. [13.]
- poncsik** kksz, fn '-t, '-ja – fánk < or. *пончик* [< lengy. *pączek* – ESUM IV: 514; Vasmer-Tr. III: 326]; – V. Elosztod a kaját és a **poncsikot**, és kész. [2012_Kórház_Résztvevő_N_50-s]. Adatolva még: KMNySz II/180, Krajnik 2010: 49. [7.]
- póruscsik** kksz, fn '-t, '-ja – pakoló, rakodógép < or. *погрузчик* [< or. *грыз* – ESUM I: 605; Vasmer-Tr. I: 463]; – I. **Póruscsik** vót, az pakolta a szekereket, az autókat és utána mázsáltam. [94_BATYU_1920_FERFI_ANYTR]. [9.]
- posztatye** kksz, hatsz – paragrafus, a törvény cikkelye szerint < or. *по статье* [< or. *по статье* szóösszetétel – ESUM és Vasmer-Tr. sem tárgyalja]; – I. Ha szokrascsenyija, akkor törvény szerint, **posztatye**, ennyi és ennyi írja be szépen. [322_CSETFALVA_1960_F_ANYTR]. [16.]
- potyóka** kksz, fn '-t, '-ja – 1. menetlevél; 2. beutaló [üdülőhelyre] < or. *nyměbka* [< ószl. *p#tъ*-ből – ESUM IV: 642; Vasmer-Tr. III: 413]; – I. Abból telt ki egy nap, hogy reggel ki kellett írni a **potyókát** a traktoristáknak. [407_KISBÉGÁNY_1954_NO_ANYTR]. Adatolva még: KMNySz II/189, Krajnik 2010: 49. [2.]
- povesztka** kksz, fn '-t, '-ja – katonai behívó < or. *повестка* [< ószl. *вѣсть*-ből – ESUM I: 363–364; Vasmer-Tr. I: 303]; – II. Tavaszi katonai behívóját (**povesztka**) kézhez kapva természetesen egy percig sem volt kétséges számára, hogy eleget kell tennie állampolgári kötelességének. [Kárpátalja, 2006. április 21.]; A „povesztka” csak akkor érvényes, s jár kötelezettséggel, ha azt az illető személyesen átveszi és ezt aláírásával tanúsítja. [Kárpátinfo, 2015. június 27.]; A behívókat („**poveszkákat**”) csak személyesen lehet átvenni, de akkor kötelező, különben hadbíróság jár érte. [karpátinfo.net, 2015. március 22.]; IV. Várjuk a

- pozveztkát. [Facebook_1. melléklet_32. kép]. Adatolva még: Ht-lista, KMNYSz II/183. [15.]
- prakticsnája** kksz, fn '-t, '-ja - gyakorlati [foglalkozás] < ukr. *практична*; or. *практическая* [< gr. *πρακτική*-ből - ESUM IV: 554; Vasmer-Tr. III: 353]; - V. A prakticsnáján semmit nem csinálunk. [2012_Kórház_Résztevő_N_20-s]. [13.]
- praktika** jeksz, fn '-t, '-ja - szakmai gyakorlat < ukr., or. *практика* [< gr. *πρακτική* - ESUM IV: 554; Vasmer-Tr. III: 353]; - IV. Praktikán a suliban. [Facebook_1. melléklet_33. kép]; valamint az ebből létrejött **praktikai** melléknévi forma; - I. Aho tanultak, abból az intézményekből ide helyezték őket praktikai munkára. [98_BÁTYÚ_1958_NO_ANYTR]. Adatolva még: Ht-lista, Krajnik 2010: 49. [13.]
- práva** kksz, fn '-t, '-ja - gépjárművezetői jogosítvány < ukr. *права водія* → *права*; or. *права водителя* → *права* [< összl. *правъ*-ből - ESUM IV: 550-551; Vasmer-Tr. III: 352]; - I. A jogosítványra nem azt mondjuk, hogy jogosítóvány, hanem práva. [247_HALABOR_1960_NO_ANYTR]; II. Annyiszor halljuk a bánka, kriska, práva szavakat, hogy ránk ragadnak. [Kárpáti Igaz Szó, 2007. április 24.]. Adatolva még: Ht-lista, KMNYSz II/184, Márku 2013: 242, Krajnik 2010: 49. [2.]
- pravoszláv/právoszláv** kksz, mn, fn - 1. ortodox; 2. ortodox vallású ember < ukr. *православний*; or. *православный* [< ószl. *православънъ* - ESUM IV: 552; Vasmer-Tr. III: 352]; - I. Van egy görög katolikus, egy pravoszláv és egy református templom. [430_NAGYBAKTA_1942_KOSZTYOE_ANYTR]; II. A II. világháború után a szentegyházat bezárták, majd pravoszláv templomként működött. [Kárpátalja, 2012. szeptember 7.]; Megindult egy pravoszláv székesegyház építése is. [Kárpáti Igaz Szó, 2007. október 20.]; Több száz orosz turista ünnepli a pravoszláv karácsonyt ezekben a napokban Hévízen. [Kárpátinfo, 2013. január 6.]; Vojtovics Emil pravoszláv atya vízszentelési szertartást celebrált Beregszászban. [Beregi Hírlap, 2013. január 28.]; Elhatározták, hogy pravoszláv templomban keresztelik meg. [Beregszász, 2011. október 4.]; Kijevi jelentések szerint a pravoszlávok január 7-i karácsonyának napján, és az azt megelőző szentesten is dörögtek a fegyverek. [karpatalja.ma, 2016. január 11.]; Az ukrán pravoszláv egyház kész arra, hogy a mostani renddel ellentétben ők is december 25-én ünnepeljék a karácsonyt. [karpathir.com, 2016. január 8.]; III. A görög katolikus templomunkból pravoszláv templomot csináltak. [Zelei 2001: 69; 206; 214; 228; 247.]; IV. Jó, az ott a háttérben meg az ungvári pravoszláv székesegyház kiköpött mása... [Facebook_1. melléklet_34. kép]. Adatolva még: Kótyuk 2007: 292, ill. az ebből képzett pravoszlavizál ige; - II. Erőszakkal pravoszlavizálták a görög katolikus gyülekezetet. [Kárpátalja, 2010. június 25.]. [25.]
- pricep[t]** kksz, fn '-t, '-ja - pótkocsi < or. *прицеп* [< or. *прицепить* igéből - ESUM és Vasmer-Tr. sem tárgyalja]; - I. Na, a traktornak is az utánfutót mondjuk, hogy pricep. [245_HALABOR_1941_NO_ANYTR]; II. Üzemképes forgós pricep eladó papírok nélkül. [Kárpátinfo, 2011. június 5.]; IV. Kispricep eladó. [Facebook_1. melléklet_35. kép]. A szó a helyi magyar nyelvjárásokban a képazonosítási feladat eredményei alapján több alakban is használatos. [2.]

- melléklet_UNKP_22. térkép]. Adatolva még: Ht-lista, KMNySz II/185, Márku 2013: 242, Krajnik 2010: 49. [19.]
- pricseszka** kksz, fn '-t, '-ja – frizura < or. *пучёска* [< összl. česati-ból ESUM VI: 311; Vasmer–Tr. IV: 349–350]; – **I.** A hölgyeknek a haját, ha megcsinálják, arra sokan ma is azt mondják, pricseszka. [486_BUCSU_1944_NO_ANYTR]. [18.]
- prikolul** kksz, hatsz – viccesen, mókásan < or. *прикол*-ból [< összl. колъ-ból – ESUM II: 522; Vasmer–Tr. II: 296]; – **IV.** Józsikám, a szemed nagyon prikolul ál. [Facebook_1. melléklet_36. kép]. [18.]
- profti** kksz, fn '-t, '-ja – műszaki főiskola < ukr. *професійно-технічний інститут*; or. *профессионально-технический институт* [or. mozaikszó]; – **II.** Háát, a vári középiskolát, utána pedig Ungváron a szabás-varrás ilyen profti. [D15_BADALO_1962_NO_ANYTR]. [12.]
- programista** kksz, fn '-t, '-ja – programozó < ukr. *програміст*; or. *программист* [< ném. Programm-ból – ESUM IV: 592; Vasmer–Tr. nem tárgyalja]; – **I.** Egy olyan, aki kompjuterkezelő, vagy, vagy programista. [100_BÁTYÚ_1950_FERFI_ANYTR]. [9.]
- prokuratúra** kksz, fn '-t, '-ja – ügyészség < ukr., or. *прокуратура* [< fr. procureur – ESUM IV: 595–596; Vasmer–Tr. nem tárgyalja]; – **III.** Honnan tudta meg a területi prokuratúra, hogy én Szürtében lakok? [Zelei 2001: 151; 152.], egyszerűsített változata: **proku** [Zelei 2001: 48]. Adatolva még: Ht-lista. [12.]
- prokuror** kksz, fn '-t, '-ja – ügyész < ukr., or. *прокурор* [< fr. procureur – ESUM IV: 595–596; Vasmer–Tr. nem tárgyalja]; – **III.** Fölugrott a prokuror, az ügyész, és diadalmasan lengette az aláírt jegyzőkönyveket. [Zelei 2001: 223]. Adatolva még: Ht-lista, Krajnik 2010: 49. [9.]
- propuszk** kksz, fn '-t, '-ja – belépési engedély < ukr., or. *проньск* [< ószl. *пүстити*-ből – ESUM IV: 639; Vasmer–Tr. III: 411–412]; – **I.** Hogy sértettem meg a határt érvényes útlevelemmel, érvényes propuszkkal? [58_FERFI_KASZONY_1952]; **II.** Nagyon lassan, tagolva magyarázta: ahhoz, hogy tovább menjünk, propuszk kell. [Kárpáti Igaz Szó, 2006. október 31.]; **III.** De közben az a bácsi,..., beszerzett nekem egy propuszkot. [Zelei 2001: 39; 97; 99]. Adatolva még: Ht-lista. [2.]
- protokol** kksz, fn '-t, '-ja – jegyzőkönyv < ukr., or. *протокол* [< fr. protocole – ESUM IV: 610–611; Vasmer–Tr. III: 383–384]; – **V.** Egyből kiírta nekem a protokolt. [2012_Kórház_Résztvevő_F_20-s]. Adatolva még: Ht-lista. [2.]
- provodn[y]ik** kksz, fn '-t, '-ja – kalauz < or. *проводник* [< or. проводить igéből – ESUM I: 363–364; Vasmer–Tr. I: 303]; – **I.** A provodnyik meg ezek mind, izék azok, ukránok, izé, oroszok vótak. [57_KASZONY_1925_FERFI_ANYTR]; **II.** A „provodnik” – vagyis a kalauz – kifejezetten értékelte a hangos társaság vodka- és söréhségét. [Kárpátiinfo, 2005. január 4.]. Adatolva még: Ht-lista, Krajnik 2010: 49. [9.]
- pufajka/pufájka** kksz, fn '-t, '-ja – 1. pufajka, vattakabát, vattaruha 2. kötött alsóruha, trikó < or. *фүфайка* [< or. фүфайка – ESUM VI: 143; Vasmer–Tr. IV: 212]; – **I.** Még esetleg megmaradt a pufájka. [242_HALÁBOR_1952_NŐ_ANYTR]; **II.** Egyetlen vidéknek sem népviselete a pufajka. [Kárpátalja, 2012. október 26.]; A pufajka meg szabályszerűen rám

- fagyott a sok ki-bejárástól.* [Kárpáti Igaz Szó, 2006. január 31.]; *Egyetlen vidéknek sem népviselete a pufajka.* [Kárpátinfo, 2012. október 25.]; *A jobb keze gyakorlatilag le volt vágva és a pufajka ujjában lógott.* [Beregszász, 2012. július 11.]; **III.** *Egy rongyos pufajkában, lesóványodva érkezett meg.* [Zelei 2001: 48; 120]. Adatolva még: Ht-lista, KMNySz II/187. **[22.]** **III.** az ebből képzett, általában pejoratív értelemben az oroszok megnevezésére használatos **pufajkás/pufájás** – **I.** *Hát tulajdonképpen a pufájás még nem régen ment haza.* [164_BEREGSZASZ_1921_FERFI_ANYTR]; **II.** *Kovács Sándornak az anyai és apai nagyapja pufajkás volt.* [Kárpátinfo, 2012. október 25.]. A szó a teljes magyar nyelvterületen ismert, de ott elsősorban negatív jelentéstartalom társul hozzá, míg a kárpátaljai magyarok körében ez nem tapasztalható. Adatolva még: Ht-lista. **[18.]**
- púp** kksz, fn '-t, '-ja – köldök < ukr., or. *пуп* [< össz. *пупъ* – ESUM IV: 635; Vasmer-Tr. III: 407]; – **II.** *A felkészítő időszakban víz gyűlt a hasüregében, amitől púp- és ágyéksérvet kapott.* [Kárpáti Igaz Szó, 2008. szeptember 11.]; **V.** *Fog kapni egy injekciót a pupjába.* [2012_Kórház_Résztvevő_N_40-s]. Adatolva még: Ht-lista, KMNySz II/188, Kótyuk 2007: 296. **[5.]**
- ráda** kksz, fn '-t, '-ja – tanács (szervezet) < ukr. *pada* [< lengy. *rada* – ESUM V: 11–12; Vasmer-Tr. III: 429]; – **II.** *A Femen nőjogi szervezet meztelen aktivistái megpróbálták bejutni a Ráda épületébe.* [Kárpátalja, 2012. december 21.]; *Négy párt hét képviselője szerzett mandátumot, s 43 független képviselővel is bővül a ráda.* [Kárpáti Igaz Szó, 2012. november 12.]; *A Ráda első ülészaka megnyitásának napján, hatalmas ökölharc bontakozott ki.* [Kárpátinfo, 2013. január 19.]; *A Ráda döntése szerint a szerződéses katonáknak három év helyett hat hónapot kell szolgálniuk.* [karpathir.com, 2015. október 6.]. Adatolva még: Ht-lista. **[23.]**
- rájkom** kksz, fn '-t, '-ja – járási tanács < ukr. *райком* < *районний комитет*; or. *районный комитет* [or. mozaikszó]; – **I.** *Bement a rájkomra, hát az má a tíz perc múlva becsengettek utána.* [434_NAGYMUZSALY_1934_BERECKI_ZOLTÁN_ANYTR]; **V.** *A parkban ültem a rájkommal szemben.* [2012_Kórház_Résztvevő_F_60-s]. **[23.]**
- rajon** kksz, fn '-t, '-ja – 1. járás; 2. kerület, körzet < ukr., or. *район* [< fr. *rayon* – ESUM V: 18; Vasmer-Tr. III: 437]; – **I.** *Mentek a vojenkomátra, és aztán elintézték Beregszászba, a rajonba.* [57_KASZONY_1925_FERFI_ANYTR]; **II.** *A rajon pedig tulajdonképpen a körzetnek a megfelelője.* [karpatinfo.net, 2015. május 29.]. **III.** *...a berdicsevi kiképzőezredben már találkoztam egy kelet-kazahsztáni ujjurral, aki lakóföldjét, mint ujjur rajont (járás – kisebb közigazgatási terület) emlegette, ...* [Vári Fábán 2011: 242]. Adatolva még: Ht-lista. **[17.]**
- ráport** kksz, fn '-t, '-ja – jelentés [tétel] < ukr., or. *панопм* [< fr. *rapport* – ESUM V: 27; Vasmer-Tr. III: 443]; – **IV.** *A forma ruháról, linyejkáról, ráport adásról emlékszel Dávid Livia?* [Facebook_1. melléklet_37. kép]. Adatolva még: KMNySz II/202. **[2.]**
- regisztratúra** kksz, fn '-t, '-ja – iktató [hivatal] < ukr., or. *pezucmpamypa* [< lat. *registratura* – ESUM V: 44; Vasmer-Tr. III: 457]; – **V.** *Mondták, menjek a regisztratúrára.* [2012_Kórház_Résztvevő_F_60-s]. Adatolva még: KMNySz II/208. **[12.]**

- reketőr** kksz, fn '-t, '-ja – (védelmi pénzek szedésével foglalkozó) gengszter < ukr., pekemup; or. пекемуп – [< ang. racketeer – ESUM és Vasmer–Tr. sem tárgyalja]; – A vég nélküli locsogást elfancsalítja a keserű száíz: a haszon másé. Autóbuszsofőrök, piac-őrök, **reketőrök**... A jó ég tudja, miféle népség fölöz még. [Bartha 2014: 26]. Adatolva még: Ht-lista. [9.]
- remont** kksz, fn '-t, '-ja – javítás, rendbehozatal; szerelés < ukr., or. ремонт [< fr. remonte – ESUM V: 57–58; Vasmer–Tr. III: 469]; – I. Az úthálózatnak szeretnének befejezni a **remontját**, tatarozását. [241_HALABOR_1955_F_ANYTR]; IV. És megy a **remont** a **klubban!** [Facebook_1. melléklet_38. kép]. Adatolva még: KMNySz II/210, Márku 2013: 242, Krajnik 2010: 49. [18.] III. a magyarban létrejött **remontol** ige – II. Ha javítunk, akkor azt mondjuk, hogy **remontolunk**. [404_BEREGUJFALU_1935_FÉRFI_ANYTR]; V. Kiegett valami lámpa, azt fogják **remontolni**. [2012_Kórház_Résztvevő_N_40-s]. Adatolva még: Ht-lista, KMNySz II/210, Krajnik 2010: 49. [5.]
- remzavod** kksz, fn '-t, '-ja – javítóműhely < ukr., or. ремзабод ← ремонтный забод [or. mozaikszó]; – I. Még addig valamit tudtam oroszul, amíg dolgoztam a vasgyárba, **remzavodba**. [168_BEREGSZASZ_1932_NO_ANYTR]; II. A beregszászi vasgyár (**remzavod**) a lakosságtól vagy jogi személyektől öntöttvas hulladékot vásárol fel a gyár számára. [Kárpátinfo, 2008. május 21.]. [12.]
- resztorán** kksz, fn '-t, '-ja – étterem < ukr., or. ресторан [< fr. restaurant – ESUM V: 65; Vasmer–Tr. III: 474]; – I. Hogy egy falu területén nem kell öt **resztorán**, hanem elég egy, vagy esetleg kettő. [67_MEZŐKASZONY_1954_FERFI_ANYTR]; III. Bementünk a Kijev **resztoránba**. [Zelei 2001: 101]. Adatolva még: Ht-lista, KMNySz II/213, Krajnik 2010: 49. [12.]
- rezulytát** kksz, fn '-t, '-ja – eredmény < ukr., or. результатом [< fr. résultat – ESUM V: 49; Vasmer–Tr. nem tárgyalja]; – V. Már csak a **rezulytátot** kell megvárnia. [2012_Kórház_Résztvevő_N_40-s]. [18.]
- roszrocška** kksz, fn '-t, '-ja – részletfizetés < or. расрочка [< össl. сѣрокъ-ból – ESUM V: 448; Vasmer–Tr. III: 740–741]; – I. Régen, legalább ha öltözni akart, volt **roszrocška** megvette az ember. [168_BEREGSZASZ_1932_NO_ANYTR]. Adatolva még: KMNySz II/222. [21.]
- rozetka** kksz, fn '-t, '-ja – csatlakozóaljzat; foglalat < ukr., or. розетка [< ném. Rosette – ESUM V: 109; Vasmer–Tr. III: 495]; – V. A **rozetkával** volt ottan probléma. [2012_Kórház_Résztvevő_F_60-s]. [24.]
- rozrjad** kksz, fn '-t, '-ja – kategória, osztály < ukr. розряд; or. разряд [< or. разряд – ESUM II: 239; Vasmer–Tr. nem tárgyalja]; – I. Beosztásomba elértem a négyes **rozrjadot**. [67_MEZŐKASZONY_1954_FERFI_ANYTR]. Adatolva még: KMNySz II/223. [8.]
- rubel** kksz, fn '-t, '-ja – rubel, Oroszország és a volt Szovjetunió hivatalos pénzneme < or. рубль [< or. рубль – ESUM V: 131; Vasmer–Tr. III: 511]; – I. Nyócvannégybe hetvenhárom **rubellel** mentem nyugdíjba. [308_GUT_1929_NO_ANYTR]; II. Az ajándéktárgyak közül legnépszerűbbek az 5-15 ezer **rubelbe** kerülő sámándobok. [Kárpátalja, 2008. május 9.]; És micsoda

- rubel** volt az még akkor! [Kárpáti Igaz Szó, 2004. április 15.]; 1982-ben 1000 **rubel** hivatalos váltási árfolyama 1562 dollár volt. [Kárpátinfo, 2012. június 28.]; Évi áruforgalmuk meghaladta a több mint hat millió szovjet **rubelt**. [Beregszász, 2010. március 14.]; **III.** Ami Őrben száz **rubel**, az ott a határon már csak huszonötöt ér. [Zelei 2001: 10; 17; 18; 20; 22; 42; 43; 49; 54; 62; 81; 92; 123; 142; 144; 205; 250; 253; 256; 259; 263]; Ez az osztályfőnök kötelessége. Ezért kapja az öt **rubel** pótlékot. [Kovács 2007: 33]; Egyetlen rakéta, egyetlen megsemmisítő eszköz nyolcvanezer **rubeljébe** kerül az országnak. [Vári Fábián 2011: 22]. Adatolva még: KMNySz II/225, III. az ebből képzett **rubeles** forma; – A 700-800 **rubeles** ár sokak számára egészen a rendszerváltásig megfizethetetlen maradt. [Kárpátalja, 2009. december 4.]; A szerelvényekre felkapaszkodó fiatalokat a száz **rubeles** [alig hétszáz forintos] bírság nem riasztja el. [Kárpáti Igaz Szó, 2011. június 15.]; Elfogytak a 10 **rubeles** jegyek.[Kárpátinfo, 2012. február 10.]; valamint előfordul még szóösszetételekben is: **rubelelszámolás**, **hiksz**; – **II.** A Szovjetunió összeomlása és a **rubelelszámolás** megszűnése után a kárpátaljai iskolások magyarországi gyermeklap nélkül maradtak. [Beregi Hírlap, 2010. december 11.]. [21.]
- rucski** kksz, fn '-t, '-ja – kar, fogó, markolat < ukr., or. *ручка*, tb. *ручки* (kicsinyítő alak) [< összsl. rYnka-ból – ESUM V: 136-137; Vasmer-Tr. III: 515]; – **IV.** A múltkor eltört a **rucskija**. [Facebook_1. melléklet_39. kép]. [6.]
- sahta** kksz, fn '-t, '-ja – 1. bánya, 2. akna, kút < ukr., or. *шахта* [< ném. Schacht – ESUM VI: 391; Vasmer-Tr. IV: 416] – **III.** Odaértünk, Gorlovka, nyolcas **sahta**, vagy ezer embert tartottak ott. [Zelei 2001: 87]. Adatolva még: Ht-lista, KMNySz II/230, Krajnik 2010: 49. [11.]
- sampán** kksz, főnevesült melléknév '-t, '-ja – pezsgő < ukr. *шампанське [вино]*; or. *шампанское [вино]* [< fr. Champagne – ESUM VI: 374; Vasmer-Tr. IV: 403]; – **I.** Mint régen volt mondjuk a **Sampán**, bort palackoltak. [72_MEZŐKASZONY_1948_NO_ANYTR]. Adatolva még: KMNySz II/231, Valamint az átadó nyelvi alaknak szorosabban megfelelő **sámpánszki** – Az ülés alatt mindig tartottam egy üveg **sámpánszkit**, a kesztyűtartóban két poharat, meg valami csokoládét. [Vári Fábián 2011: 125]. [7.]
- sáró** kksz, fn '-t, '-ja – golyó, gömb < or. *уар* [< or. *шар* – ESUM VI: 379; Vasmer-Tr. IV: 406]; – **I.** A határon is mondtam má, hogy kiment az a **sáró**. [150_MAKKOSJANOSI_1959_F_ANYTR]. Adatolva még: Krajnik 2010: 49. [14.]
- sáski** kksz, fn '-t, '-ja – dámajáték < az ukr., or. *шахи* [< or. *шахи* – ESUM VI: 392; Vasmer-Tr. IV: 416]; – **II.** I. Péter uralkodása idején már "**sáski**" néven is említették. [Kárpáti Igaz Szó, 2009. június 13.]; **IV.** Ukrán **sáski**. [Facebook_1. melléklet_40. kép]. III. az ebből a kárpátaljai magyar nyelvjárásokban létrejött igei alak: **sáskizik** – **I.** Őö sakkoztak, **sáskiztak**, ezeket rendeztem. [244_HALÁBOR_1928_NŐ_ANYTR]. A szó a helyi magyar nyelvjárásokban a képazonosítási feladat eredményei alapján a járás teljes területén ismert. [2. melléklet_UNKP_23. térkép]. Adatolva még: Ht-lista, [18.]
- scsitok** kksz, fn '-t, '-ja – hegesztő-védőszemüveg < or. *щиток* [< or. *щиток* – ESUM VI: 510-511; Vasmer-Tr. IV: 508]; – **I.** Például a hegesztő-védőszemüveg, ami **scsitok** oroszul, mi is **scsitok**nak hívjuk. [150_MAKKOSJANOSI_1959_F_ANYTR]. [6.]

- sifer** kksz, fn '-t, '-ja – pala < ukr., or. *ууѣп* [< ném. Schiefer – ESUM VI: 421; Vasmer–Tr. IV: 444]; – **II.** Használt **sifer** eladó. [Kárpátinfo, 2012. november 15.]; **IV.** Eladó 10 db **sifer!** [Facebook_1. melléklet_41. kép]. Adatolva még: Ht-lista, KMNYsz II/242, Krajnik 2010: 49. [6.]
- sinely** kksz, fn '-t, '-ja – köpeny; télikabát < ukr., or. *шинель* [< fr. chenille – ESUM VI: 416; Vasmer–Tr. IV: 439]; – **V.** Nyár volt, de **sinelybe** kellett lenni. [2012_Kórház_Résztvevő_F_60-s]. [22.]
- smirol** kksz, ige – meglök, megdob < ukr. *шмигнути*; or. *шмыгать* [< ném. schmuggeln – ESUM VI: 446; Vasmer–Tr. IV: 461]; – **I.** Ne haragudj haver, hát meg **smiroltalak**. [D32_BORZSOVA_1947_FERFI_ANYTR]. [5.]
- sopa** kksz, fn '-t, '-ja – pajta, fészér < ukr. *уона* [< ném. Schopf – ESUM VI: 453; Vasmer–Tr. IV: 466]; – **II.** Ha éppen nyári zápor söpör végig a környéken, a társaság behúzódik a náddal körülvetett **sopa** alá. [Kárpátinfo, 2005. október 21.]. Adatolva még: KMNYsz II/248. [11.]
- spion** kksz, fn '-t, '-ja – kém < ukr. *шпiон*; or. *шпион* [< ném. Spion – ESUM VI: 464; Vasmer–Tr. IV: 474]; – **III.** Leizzadva jöttek be a faluba, hogy itt a **spion**. [Zelei 2001: 99; 104.]. Adatolva még: Ht-lista. [9.] És az ebből képzett **spionkodik** magyar igei forma; – kém[kedik], kémként tevékenykedik; – **I.** Akkor meg azok verték félholtra, mert a németeknek **spionkodott**. [D57-ANYTR-BENE-FÉRFI]. A szó ismert a magyar nyelvben is. A TESz III: 591 szerint német v. olasz eredetű szó használata kárpátalján a szovjet rendszer idején a tevékenykedő KGB besúgók miatt elsősorban az orosz nyelv hatására terjedt el. Adatolva még: Ht-lista, KMNYsz II/252. [5.]
- stáb** kksz, fn '-t, '-ja – 1. törzs; 2. parancsnokság < ukr., or. *штаб* [< ném. Stab – ESUM VI: 469; Vasmer–Tr. IV: 476]; – **III.** És anyámat Palágyból elkísérte Szürtébe, a **stábra**. [Zelei 2001: 14; 53; 54; 55; 95; 96; 142; 151; 208]. Adatolva még: Ht-lista. [12.]
- stampolt** kksz, mn – sorozatgyártásban készült < ukr., or. *штампований* [< ol. stampa-ból – ESUM VI: 471; Vasmer–Tr. nem tárgyalja]; – **III.** Szabadidőmben ugyanis órákat javítok, mert a mi szerkezeteink még mindig többet érnek a németek olcsó, **stampolt** óráinál... [Vári Fábán 2011: 176]. [18.]
- stráf** kksz, fn '-t, '-ja – bírság < ukr., or. *штраф* [< ném. Strafe – ESUM VI: 480; Vasmer–Tr. IV: 480]; – **III.** Hoztad a pénzt a **stráfra**? [Zelei 2001: 55]. A szó a fogalommeghatározási feladat alapján a járás teljes területén ismert [2. melléklet_UNKP_24. térkép]. Adatolva még: Ht-lista, KMNYsz II/255. [18.]
- stukaturozó** kksz, part – 1. vakoló; 2. vakolás < ukr., or. *штукатур*-ból képzett melléknévi igenév [< ol. stuccatore-ból – ESUM VI: 482; Vasmer–Tr. IV: 480]; – **I.** Elsajátítani akár szobafestő, akár **stukaturozó** vagy mindenféle ilyen belső munkákat. [406_KISBEGANY_1958_NO_ANYTR]. [18.]
- svájna** kksz, fn '-t, '-ja – varroda < ukr. *швейна (фабрика)*; or. *швейная (фабрика)* [< or. швейна – ESUM és Vasmer–Tr. sem tárgyalja]; – **I.** Vannak egy páran, akik bejárnak Beregszászba a **svájnába**. [167_MEZOGECSE_1955_NO_ANYTR]. Adatolva még: Krajnik 2010: 50. [12.]

- számohonká** kksz, fn '-t, '-ja – kisüsti v házi pálinka < ukr., or. *самогонка* [or. mozaikszó]; – IV. *Saci féle számohonká.* [Facebook_1. melléklet_13. kép]. Adatolva még: Krajnik 2010: 50. [7.]
- szamoszvál** kksz, fn '-t, '-ja – billenőkocsi < or. *самосвал* [< or. сам + сваливать – ESUM és Vasmer-Tr. sem tárgyalja]; – I. *Aztán teherótón vagyis ilyen szamoszválon nagyapáddal dolgoztunk együtt.* [434_NAGYMUZSALY_1934_BERECKI_ZOLTÁN_ANYTR]; II. *Eladó egy GAZ 53 szamoszvál teherautó megkímélt állapotban érvényes műszakival, új motorral.* [Kárpátinfo, 2009. február 18.]. Adatolva még: Ht-lista, KMNySz II/268, Márku 2013: 242. [19.]
- szanítár(ka)** kksz, fn '-t, '-ja – ápoló, betegápoló < ukr. *санітар*; or. *санітар* [< fr. *sanitaire* – ESUM V: 177; Vasmer-Tr. III: 557]; – III. *Ott lettem szanítár.* [Zelei 2001: 118]; ill. a nőnemű **szanítárka** – I. *Édesanyja meg, akkor kórházba dőgözött, mint szanítárka.* [71_MEZŐKASZONY_1962_NO_ANYTR]; V. *Mindjárt jön a szanítárka és kiviszi majd.* [2012_Kórház_Résztvevő_N_40-s]. Adatolva még: Ht-lista. [4.]
- SZBU** kksz, fn '-t, '-ja – Ukrajna Biztonsági Szolgálat < ukr. *СБУ* → *Служба безпеки України* [ukr. betűszó]; – II. *Az orvosnőt az ügyészség és az Ukrán Biztonsági Szolgálat (SZBU) korrupcióellenes osztályának munkatársai vették őrizetbe.* [Kárpátalja, 2017. június 21.]; *Nagyszabású terrorizmus elleni harcra tanít az SZBU Ungváron.* [karpatinfo.net, 2017. június 1.]; *A Yandex visszautasította az SZBU vádjait.* [karpatalja.ma, 2017. május 30.]; *Az SZBU azt állítja, terroristákat fogott el.* [kisz.hhrf.org, 2017. május 3.]. Adatolva még: Ht-lista. [23.]
- szekciás** haksz, mn – részes, szekciós < ukr. *секція*; or. *секція*-ból a magyar nyelvjárásokban létrejött melléknévi forma [< lat. *sectio* – ESUM V: 207–208; Vasmer-Tr. nem tárgyalja]; – IV. *Eladó fás kazán 4 szekciás.* [Facebook_1. melléklet_42. kép]. [18.]
- szekretár** kksz, fn '-t, '-ja – titkár < ukr. *секретар*; or. *секретарь* [< ném. *Sekretär* – ESUM V: 206; Vasmer-Tr. III: 593]; – III. *Akkor a kolhozelnök, a pártszekretár, meg én, meg az öcsém [voltunk ott].* [Zelei 2001: 22; 46; 103; 143; 154]. Adatolva még: Ht-lista, KMNySz II/276. [9.]
- szertifikát** kksz, fn '-t, '-ja – bizonyítvány; igazolás, tanúsítvány < ukr. *сертифікат*; or. *сертифікат* [< fr. *certificat* – ESUM V: 222; Vasmer-Tr. nem tárgyalja]; – II. *Nézzék meg, hogy azokkal a szertifikátokkal, melyekkel rendelkeznek, milyen szakokra lehet jelentkezni.* [Kárpátalja, 2012. július 13.]; *A korábbi hírekkel ellentétben nem postázzák ki a szertifikátokat.* [Kárpáti Igaz Szó, 2010. június 1.]; *Az ukrán nyelv és irodalomból kiadott szertifikát minden szakirányra érvényes.* [Kárpátinfo, 2008. április 23.]; *A regisztrációt követően a résztvevők megkapják a független külső tesztelésre vonatkozó szertifikátot.* [Beregi Hírlap, 2010. február 3.]; *A felsőfokú képzésbe való felvételihez kötelező volt és lesz az ukrán nyelv- és irodalom vizsgabizonylat (szertifikát).* [Beregszász, 2010. május 11.]; *Az Ukrajnában licencált képzésekre csak a 2016-ban szerzett szertifikát érvényes.* [karpatinfo.net, 2016. január 19.]. Adatolva még: Ht-lista. [2.]

- szerzsánt** kksz, fn '-t, '-ja – őrmester < ukr., or. *сержант* [< ném. Sergeant – ESUM V: 2019; Vasmer-Tr. III: 608]; – **III.** A moszkvai fiúk jószívűek voltak, de volt vagy két szerzsánt, azok nem. [Zelei 2001: 40]; **V.** A szerzsánt mondta, hogy lefutsz hat kilométert. [2012_Kórház_Résztvevő_F_50-s]. Adatolva még: Ht-lista. [15.]
- szesztra** kksz, fn '-t, '-ja – nővér < ukr., or. (медична) *сестра* [< össz. *sestra* – ESUM V: 223; Vasmer-Tr. III: 612]; – **II.** Velük volt egy magyar falusi orvos és egy szesztra. [Kárpátinfo, 2008. december 3.]; **III.** Pisti körül jártak a szesztrák. [Zelei 2001: 47]. Adatolva még: Ht-lista, KMNySz II/287, Valamint a magyar nővéрке megfelelőjeként használatos szesztricska; – **V.** A szesztricska szólt, hogy csend legyen. [2012_Kórház_Résztvevő_F_60-s]; illetve a magyar fő és az < ukr., or. *сестра* összetételéből létrejött főszesztra, hiks; – főnővér; – **V.** Az lehet itt a főszesztra. [2012_Kórház_Résztvevő_N_20-s]. Adatolva még: Ht-lista, Krajnik 2010: 50. [4.]
- Szibér** haksz, fn '-t, '-ja – Szibéria < ukr. *Сибір*; or. *Сибирь* [< or. *Сибирь* – ESUM V: 249; Vasmer-Tr. III: 616]; – **I.** Persze, Szibérbe, én az Uralba vótam. [57_KASZONY_1925_FERFI_ANYTR]. [10.]
- szignál** kksz, fn '-t, '-ja – 1. jel; 2. jelzés, jeladás < ukr., or. *сигнал* [< lat. *signale* – ESUM V: 226; Vasmer-Tr. III: 618]; – **III.** Kaptam egy szignált az egyik megbízótól. [Zelei 2001: 123]. Adatolva még: Ht-lista, KMNySz II/290. [18.]
- szignalizáció** kksz, fn '-t, '-ja – 1. jelzőrendszer; 2. riasztó berendezés < ukr. *сигналізація*; or. *сигнализація* [< lat. *signale*-ből – ESUM V: 226; Vasmer-Tr. III: 618]; – **III.** A szignalizációt megcsinálták, és már nem kellett annyira tartaniuk az átszökésektől. [Zelei 2001: 29; 31]. Adatolva még: Ht-lista. [24.]
- szilhoztechnika** kksz, fn '-t, '-ja – mezőgazdasági gépellátó < ukr. *сільськогосподарська техніка* → *сільгосптехніка* [or. mozaikszó]; – **I.** Hát az első munkahelyem vót a Beregszászi Gépellátó Szilhoztechnika. [67_MEZÓKASZONY_1954_FERFI_ANYTR]; **V.** A szilhoztechnikában volt könyvelő. [2012_Kórház_Résztvevő_F_50-s]. [12.]
- szilpó** kksz, fn '-t, '-ja – szövetkezeti bolt; vegyeskereskedés < *сільський* és az or. *потребительское общество* összetételéből [ukr. + or. mozaikszó]; – **I.** Ő volt ott a szilpónál ezzel a szekérrel. [486_BUCSU_1944_NO_ANYTR]. [12.] **III.** előfordul még kül. szóösszetételekben is. Pl. szilpóépület, hiks; – **I.** Egyes egyedül a szilpó, ami szilpóépület még össze fog dűlni. [58_FERFI_KASZONY_1952]. [11.]
- szilszovjet** kksz, fn '-t, '-ja – községi tanács < ukr. *сільський* és or. *совет* összetételéből [ukr. + or. mozaikszó]; – **I.** Ott tartották az én anyámat, míg alá nem irt, egy teljes hétig a Szilszovjeten. [434_NAGYMUZSALY_1934_BERECKI_ZOLTÁN_ANYTR]. [23.]
- szisztéma** jksz, fn '-t, '-ja – csepegtető rendszer; infúzió < ukr., or. *система* [< fr. *système* – ESUM V: 244; Vasmer-Tr. III: 628]; – **V.** Tessék, lemenni a patikába és venni egy szisztémát. [2012_Kórház_Résztvevő_N_40-s]. [6.]
- szitka/szetka** kksz, fn '-t, '-ja – 1. háló; 2. hálóból készült tasak < ukr. *сінка*; or. *сетка* [< össz. *сеть* – ESUM V: 258; Vasmer-Tr. III: 614]; – **I.** Meg kellett magyarázni a jelentését, mi az a szitka. [418_GÁT_1947_NŐ_ANYTR]; **III.**

- Végig vasbetonoszlopok, vascsövek, felül szetka, drótháló, kábelek. [Zelei 2001: 8]. Adatolva még: Ht-lista, KMNySz II/293, Krajnik 2010: 50. [6.]
- szjezd** kksz, fn '-t, '-ja – kongresszus; konferencia < or. съезд [< összl. съездъ-ből – ESUM II: 179; Vasmer-Tr. II: 9]; – I. Mikor milyen szjezd volt. [322_CSETFALVA_1960_F_ANYTR]. [16.]
- szkoraja** kksz, mn., fn '-t, '-ja – mentőautó < az or. скорая медицинская помощь közny. скорая változatának az átvétele [< összl. скоръ – ESUM V: 281; Vasmer-Tr. nem tárgyalja]; – V. Magát szkorajával hozták be? [2012_Kórház_Résztvevő_F_40-s] [14.]
- szmena** kksz, fn '-t, '-ja – 1. műszak; 2. váltás, csere; 3. munkacsoport < or. смена [< ószl. мѣна-ból – ESUM nem tárgyalja; Vasmer-Tr. II: 597]; – I. Tehát szmenára jártunk, úgyhogy hát ha elmentünk öt órátul dógoztunk egy óráig. [71_MEZŐKASZONY_1962_NO_ANYTR], III. Éppen a harmadik szmenából mentem a szállásra. [Zelei 2001: 155]; ill. előfordul még **szmina** alakban is; – I. Vót olyankor, hogy egy nap két szminára ment. [166_MEZŐGECSE_1932_NO_ANYTR]. Adatolva még: Ht-lista, KMNySz II/295, Krajnik 2010: 50. [18.]
- szok** kksz, fn '-t, '-ja – 1. gyümölcsből készült üdítőital; 2. lé, nedv < or. сок [< összl. сокъ – ESUM V: 251; Vasmer-Tr. III: 708]; – I. Gyümölcsös van, szőlő van, lehetne almá szokot csinálni mondjuk. [142_OROSZI_1973_FERFI_ANYTR]; V. Öntöl nekem egy kis szokot? [2012_Kórház_Résztvevő_F_60-s]. Adatolva még: Ht-lista, KMNySz II/296, Márku 2013: 242, Krajnik 2010: 50. Illetve hibrid kölcsönszóként: pl. **gránátalmaszok**, hiks; – IV. Jó hangulatot okoz ez a kis „**gránátalmaszok**”. [Facebook_1. melléklet_13. kép]. [7.]
- szokrascsenyie/szokrascsenyija** kksz, fn '-t, '-ja – 1. létszámleépítés; 2. csökkentés; 3. rövidítés, egyszerűsítés < or. сокращение [< or. сокращать igéből – ESUM III: 42; Vasmer-Tr. II: 336]; – I. Ha szokrascsenyija, akkor törvény szerint, posztaty, ennyi és ennyi írja be szépen. [322_CSETFALVA_1960_F_ANYTR]; III. De volt valami szokrascsenyie, csökkentés, és akik olyanok voltak azokat hamarabb leszerelték. [Zelei 2001: 40]. [8.]
- szoljárka** kksz, fn '-t, '-ja – 1. gázolaj; 2. üzemanyag < ukr., or. солярка [< lat. sölāris-ből – ESUM V: 351; Vasmer-Tr. nem tárgyalja]; – I. Keresztül a határon, egy pár cigaretta, meg egy kis szoljárka, és ebből nehéz megélni. [252_BEREGSZASZ_1950_F_ANYTR]; II. Olyan szláv eredetű szavakat használ magyar beszédében, mint a bulocska, paszport, szprávka, szoljárka. [Kárpátinfo, 2010. július 26.]. Adatolva még: Ht-lista, KMNySz II/296, Krajnik 2010: 50. [1.] III. az ebből képzett **szoljárkázik** igei forma – üzemanyagot szállít v. csempész (át a határon); – I. Cigaretta, benzinelnek, szoljárkáznak. [97_BÁTYÚ_1949_NO_ANYTR]. [5.]
- szosziszki** kksz, fn '-t, '-ja – 1. virsli; 2. hosszú, vékony kifőzve fogyasztott hústermék, húspép < ukr., or. cocucku [< fr. saucisse – ESUM V: 359; Vasmer-Tr. III: 726]; – I. Ilyen például a paszuly, vagy a szosziszki, vagy krumpli. [280_BEREGSZÁSZ_1984_N_ANYTR]. Adatolva még: Ht-lista, KMNySz II/300, Márku 2013: 242, Krajnik 2010: 50. [7.]

szosztávityelj kksz, fn '-t, '-ja - váltókezelő < or. *соста́витель* [< or. *состав*-ból - ESUM V: 359; Vasmer-Tr. III: 728-728]; - **I.** A váltókezelő meg szosztávityelj. [97_BÁTYÚ_1949_NO_ANYTR]. [9.]

szotek kksz, fn '-t, '-ja - földrészlég < ukr. *сому́*; or. *сому́*; feltehetően a genitivus pluralis alak került a kárpátaljai magyar nyelvváltozatba, vö. or. *сомух*, ukr. *сомух* [< összl. *сѣто*-ból - ESUM V: 420-421; Vasmer-Tr. III: 761-762]; - **I.** Ott háztájinak mondják azt, amit mi úgy hívunk, hogy szotek. [244_HALABOR_1928_NO_ANYTR]; 2. a hektár század része; - Körülbelül ötven szotek a kert, az udvar meg a ház területe. [109_ASZTELY_1950_NO_ANYTR]; **II.** Vetettünk 92 "szotek" lóherét. [Kárpáti Igaz Szó, 2006. május 11.]; Egy-egy családnak átlagosan 60 szotek földje van. [Kárpátinfo, 2009. január 22.]; Öt szoteken termesztünk paradicsomot, burgonyát, vagyis mindazt, amit a szomszédjaim a piacon vásárolnak meg. [Beregszász, 2011. augusztus 24.]; Gyengébbek kedvéért: a szotek magyarul: ár. [karpatalja.ma, 2013. november 28.]; **IV.** Eladó ház. 12 méter széles 62 méter hosszú 72 szotek. [Facebook_1. melléklet_43. kép]. Adatolva még: Ht-lista, KMNySz II/300, Krajnik 2010: 50. [10.]

szovhoz kksz, fn '-t, '-ja - 1. szovjetgazdaság; 2. szovhoz < or. *совхоз* «совемское хозяйство» [or. mozaikszó]; - **I.** Tizenöt éves vótam, mikor a szovhozba mentem dolgozni. [59_KASZONY_1935_NO_ANYTR]; **II.** A szovhoz elérte, hogy elköltöztették a tűzoltóságot az épületből. [Kárpátalja, 2009. június 26.]; Azok az állampolgárok is jogosultságot nyertek bizonyos földterületre, akik az adott kolhoz vagy szovhoz alkalmazottjai voltak. [Kárpáti Igaz Szó, 2006. augusztus 29.]; A szovjet érában maga a kolhoz és a szovhoz vezetése ambicionálta a téli metszést. [Kárpátinfo, 2009. február 5.]; Felosztják a Muzsalyi Szovhoz földjét. [karpatalja.ma, 2016. február 4.]; **III.** Ott van száz rúd széna, vidd haza mindet, a szovhoz kaszálta. [Zelei 2001: 20; 22]; Adatolva még: KMNySz II/300. [12.] Ezenkívül előfordul még szofhoz alakban is; - **I.** Aztán még dolgoztam a kolhozba, a muzsalyi szofhosz üzembe. [434_NAGYMUZSALY_1934_BERECKI_ZOLTÁN_ANYTR]; valamint kül. szóösszetételekben: vinszovhoz - borgazdaság, borászat; - **I.** És csak egyedül a beregszászi vinszovhozba kaptunk munkát. [210_DÉDA_1931_FÉRFI_ANYTR]. [12.] szovhozüzem, hiks; - **I.** Aztán továbbá itt nagymuzsalyi szofhozüzem, ami jelenleg privatizálás alatt áll. [118_NAGYMUZSALY_1981_NO]; **II.** A földterületek jelentős részével mind a mai napig a Muzsalyi Szovhoziüzem rendelkezik. [Beregi Hírlap, 2010. június 11.]; A beregszászi szovhoziüzemben voltam alkalmazásban, mint közgazdász. [Beregszász, 2012. július 18.]. [12.] szofhoz munkás, hiks; - **I.** A szovjet világba szofhoz munkás, egyszerű paraszt ember volt. [419_GAT_1969_F_ANYTR]. [9.]

szovjet kksz, fn '-t, '-ja - tanács < or. *совет* [< ószl. *сѣвѣтъ*-ból - ESUM V: 342; Vasmer-Tr. III: 705]; - **III.** Egy bizottság hozzájárulása kellett a városházáról, a munkácsi szovjettől. [Zelei 2001: 125]. Adatolva még: KMNySz II/300 (más jelentésben). [23.]

- szpecnaz** kksz, fn '-t, '-ja – különleges hadosztály < or. спеціального назначения → спецназ [or. mozaikszó]; – IV. Éheztek a kárpátaljai szpecnazt. [Facebook_1. melléklet_44. kép]. [23.]
- szpirt** kksz, fn '-t, '-ja – szesz, alkohol < ukr., or. спирт [< lat. spīritus – ESUM V: 372; Vasmer–Tr. III: 735]; – III. A szpirtben tartósított bogyók leverték a hőmérsékletét. [Vári Fábián 2011: 250]. [1.]
- szpiscsik** kksz, fn '-t, '-ja – kocsi-felíró < or. списчик [< összl. прѣсати-ból – ESUM V: 375–376; Vasmer–Tr. III: 266]; – I. Például a mindennapi életben a vasúton, hogy mondják hogy kocsi felíró? Szpiscsik. [97_BÁTYÚ_1949_NO_ANYTR]. [9.]
- szprávka** kksz, fn '-t, '-ja – 1. igazolás; 2. tudakozódás, érdeklődés < or. справка [< or. справка – ESUM és Vasmer–Tr. sem tárgyalja]; – I. Például azt mondják az emberek, megyek egy szprávkáér a kösségházára. [468_HETYEN_1961_FERFI_ANYTR], valamint használatos még szpráfka alakban is; – Nem igazolást kértünk hanem szpráfkat. [405_BEREGUJFALU_1958_NO_ANYTR]; II. Olyan szláv eredetű szavakat használ magyar beszédében, mint a bulocska, paszport, szprávka, szoljárka. [Kárpátinfo, 2010. július 26.]; III. Adtak nekem egy szprávkát, hogy mehetek este is. [Zelei 2001: 16]; A szóláshasonlat szerint a rangjelzés nélküli hohol (ukrán) annyit ér, mint a szprávka (igazolás) pecsét nélkül. [Vári Fábián 2011: 273]. Adatolva még: Ht-lista, KMNySz II/302, Márku 2013: 242, Krajnik 2010: 50. [2.]
- sztaroszta/sztároszta** kksz, fn '-t, '-ja – 1. régi [falusi] bíró; 2. vezető, felelős; 3. iskolai felvigyázó < ukr., or. староста [< ószl. старъ-ból – ESUM V: 398; Vasmer–Tr. III: 747]; – I. A szovjet rendszerbe pedig községi bíró lett, még akkor úgynevezett sztároszta. [210_DÉDA_1931_FÉRFI_ANYTR]; II. A településen a hatalom képviselőjét, illetve bizonyos irányító szerepet a bíró [sztaroszta] lát majd el. [Kárpátalja, 2010. január 1.]; Nem lehet azt gondolni, hogy örök időkre választottak meg, legyen az egy falusi sztaroszta vagy az ország elnöke. [Kárpátinfo, 2012. november 26.]; III. Ignác Jani volt a kisszelmenci sztároszta. [Zelei 2001: 56]. Adatolva még: Krajnik 2010: 50. [9.]
- sztársij** kksz, mn – rangidős; fő- < ukr., or. старший [< ószl. старъ-ból – ESUM V: 398; Vasmer–Tr. III: 747]; – I. Kaptam olyant, mint sztársij pionírvezető. [321_BOTRAGY_1945_NO_ANYTR]. [15.]
- sztársina** kksz, fn '-t, '-ja – törzsőrmester, tiszt < ukr., or. старшина [< ószl. старъ-ból – ESUM V: 398; Vasmer–Tr. III: 747]; – II. A sztársina (törzsőrmester) könyörgött, hogy adjam neki a civil ruhámat, hogy leszerelés után abban mehessen haza. [Kárpátalja, 2010. június 4.]; III. Azután volt vagy három sztársina. [Zelei 2001: 15; 95]. [15.]
- sztarter** kksz, fn '-t, '-ja – indító, starter < ukr., or. стартер [< ang. start-ból – ESUM V: 399; Vasmer–Tr. nem tárgyalja]; – II. Hogy a starter miért nem indult, ezt most vizsgálják. [Kárpáti Igaz Szó, 2008. december 18.]; Bontott Zsiguli-alkatrészek eladók: 1 motor, váltó sztarter stb. [Kárpátinfo, 2012. augusztus 9.]. Adatolva még: Ht-lista, Krajnik 2010: 50. [14.]
- sztattya** kksz, fn '-t, '-ja – paragrafus, cikkely < ukr. стаття; or. статья [< or. статья – ESUM V: 401; Vasmer–Tr. nem tárgyalja]; – III. Felsorolták a törvénycikkek számait, hogy az 54-es sztattya. [Zelei 2001: 151]. [16.]

- sztávka** kksz, fn '-t, '-ja - 1. fizetés, javadalmazás, tarifa; 2. (díj) tétel, (bér) osztály < ukr., or. *ставка* [< or. ставка – ESUM V: 390; Vasmer-Tr. nem tárgyalja]; – **I.** *Úgyhogy volt háromnegyed sztávukám, aztán kiegészült egészre.* [72_MEZŐKASZONY_1948_NO_ANYTR]; **III.** *Mert ők általában sztávukán voltak.* [Zelei 2001: 56]. Adatolva még: Ht-lista, KMNySz II/302, Krajnik 2010: 50. [18.]
- sztelázs** haksz, fn '-t, '-ja - állvány, polc < ukr. *стелаж*; or. *стелаж* [< ném. Stelage – ESUM V: 407; Vasmer-Tr. nem tárgyalja]; – **I.** *Tulajdonképpen ez ilyen sztelázs formák, vannak fiókok.* [52_BEREKSZASZI KALMAN_RSS]. [6.]
- sztipendium** kksz, fn '-t, '-ja - ösztöndíj < az ukr. *стипендія*; or. *стипендія* visszalatinosított változata [< lat. stipendium – ESUM V: 416; Vasmer-Tr. III: 760]; – **I.** *Én gyakorlatilag fedezni tudtam az ösztöndíjból, sztipendiumnak hívtuk annak idején.* [64_KASZONY_1959_FERFI_ANYTR]; **II.** *Ezenkívül havonta 300 dollárt tesz ki az olimpiai aranyéremért járó sztipendium (járadék).* [Kárpátalja, 2008. augusztus 1.]; ill. a diáknyelvben használatos **sztípi** alakváltozata: *És nekünk még miért nem jött meg a sztípi?* [2017_Beregszász_Résztevéő_N_20-s]. [13.]
- sztogram** kksz, fn '-t, '-ja - egy deciliter [vodka]; száz gramm < ukr., or. *стограмм* [< össz. *сто* + fr. *gramme*]; – **II.** *Az elegánsan karcsú, általa félliteresnek gondolt palack az első "sztogram" után majd a harmadával lepad.* [Kárpáti Igaz Szó, 2005. december 1.]; *A megtévesztés technológiája: a „sztogram”-tól a 100 hrivnyáig.* [Kárpátinfo, 2012. május 3.]. Adatolva még: Ht-lista, KMNySz II/303, Krajnik 2010: 50. [7.]
- sztólba** kksz, fn '-t, '-ja - oszlop < or. *столб* [< össz. *столб* – ESUM V: 422; Vasmer-Tr. III: 765]; – **III.** *A cseh utcavégen a sorompó, a cseh sztólba.* [Zelei 2001: 8]. [18.]
- sztolova** kksz, fn '-t, '-ja - 1. ebédlő; 2. étkezde < or. *столовая* [< or. столовий – ESUM és Vasmer-Tr. sem tárgyalja]; – **I.** *Akkor a sztolovába bekerültem szakácsnőnek.* [168_BEREKSZASZ_1932_NO_ANYTR]; **III.** *Annak a hétszáz márkának, amit itt kap a párom, a felét félre tudjuk tenni, mert többnyire mi is a tiszti sztolovában étkezünk.* [Vári Fábián 2011: 278]. Adatolva még: Ht-lista, KMNySz II/303, Márku 2013: 242, Krajnik 2010: 50. [12.]
- sztorozs** kksz, fn '-t, '-ja - őr, éjjeliőr < ukr., or. *сторож* [< ószláv *ŋōðāæü*-ből – ESUM V: 411; Vasmer-Tr. III: 768]; – **III.** *Ha addig nem lőtte le a sztorozs.* [Zelei 2001: 225]. Adatolva még: Ht-lista. [9.]
- sztrojka** kksz, fn '-t, '-ja - építkezés < or. *строїка* [< or. стройка – ESUM nem tárgyalja; Vasmer-Tr. III: 780]; – **I.** *Én közben dolgoztam a sztrojkán.* [319_BÓTRÁGY_1941_F_ANYTR]. Adatolva még: KMNySz II/303. [18.]
- sztupica** kksz, fn '-t, '-ja - a kerék középső része < or. *ступица* [< or. ступа – ESUM nem tárgyalja; Vasmer-Tr. III: 788]; – **I.** *Vagy egy sztupica – egy agy ami felmegy a utánfutónak, vagy a kocsinak a kerekére.* [D32 – BORZSOVA – 1947_F_ANYTR]. [14.]
- szubotnyik** kksz, fn '-t, '-ja - közös munkafelajánlás "munkaszüneti napon" < ukr. *суботник*; or. *субботник* [< ószl. *суббота*-ból – ESUM V: 462; Vasmer-Tr. III: 792]; – **I.** *Ha ezt nem csinálod meg, vagy azt nem csinálod meg, akkor*

- szubotnyikot** csináltak. [72_MEZŐKASZONY_1948_NO_ANYTR]; **II.** A kóbor állatok befogása nem tartozik a **szubotnyikok** hagyományos elfoglaltságai közé. [Kárpátalja, 2013. április 26.]; *Tán a mostani szubotnyik alól is kihúzta magát?* [Kárpáti Igaz Szó, 2010. április 29.]; *A régi szóhasználatnál élve péntekenként Kárpátalja-szerte szubotnyikot rendeznek.* [Kárpátinfo, 2008. március 1.]; Adatolva még: Ht-lista. [18.] **III.** az ebből képzett ige: **szubotnyikol** – önkéntes munkát végez; – *Lapáttal szubotnyikolt a „vezérkar”.* [Kárpáti Igaz Szó, 2013. április 22.]. [5.]
- szubszidió** kksz, fn '-t, '-ja – segély, támogatás < ukr. *cyбcyдиa*; or. *cyбcyдиa* [< lat. subsidium – ESUM V: 463; Vasmer-Tr. III: 793]; – **II.** *Járják ki helyette az állami lakhatási támogatást, az úgynevezett szubszidiót.* [Kárpátalja, 2010. május 21.]. [8.]
- szutki** kksz, fn '-t, '-ja – teljes (24 órás) munkanap < or. *цyмкy* [< össz. *сyт'ькa* – ESUM V: 485; Vasmer-Tr. III: 811]; – **V.** *Nekem ebbe a hónapba hét szutkim lesz.* [2012_Kórház_Résztvevő_F_50-s]; illetve előfordul még **szudki** alakban is, viszont nem tévesztendő össze az írásképpnek inkább megfelelő ételhordó jelentésben használt *cyдкy* szóval; – **IV.** *Mennyit kell fizetni egy szudkira?* [Facebook_1. melléklet_45. kép]. [8.]
- szuvenyír** kksz, fn '-t, '-ja – emléktárgy készítő üzem < ukr. *cyбенip*; or. *cyбенip* [< fr. souvenir – ESUM V: 464; Vasmer-Tr. nem tárgyalja]; – **I.** *Az általános iskola után Dédába a szuvenyírbe dógoztam.* [206_DEDA_1955_NO_ANYTR]. [12.]
- szvetafor** kksz, fn '-t, '-ja – jelző v közlekedési lámpa < or. *свeтoфop* [< or. *свeт* + gr. *φέpω*]; – **IV.** *Beregszász központján találtam, kb. 16:15 kor, a szvetafor közelében.* [Facebook_1. melléklet_46. kép]. Adatolva még: Márku 2013: 242, Krajnik 2010: 50. [24.]
- tankista** kksz, fn '-t, '-ja – harckocsizó katona < ukr. *тaнкicт*; or. *тaнкicт* [< ang. tank-ból – ESUM V: 515; Vasmer-Tr. IV: 19]; – **II.** *Mire mondta, hogy dehogy anyu, csak a tankistáknak, nyugodjon meg, itt maradok Kárpátalján.* [karpatinfo.net, 2015. március 22.]. Adatolva még: Ht-lista. [9.]
- technik** haksz, fn '-t, '-ja – technikus < ukr. *тexнiк*; or. *тexниk* [< lat. technika – ESUM V: 563; Vasmer-Tr. IV: 54]; – **I.** *A kísérleti állomáson Nagybaktán, mint technik dolgoztam a kísérleten.* [430_NAGYBAKTA_1942_KOSZTYOE_ANYTR]. [9.]
- techpaszport** kksz, fn '-t, '-ja – műszaki igazolvány < ukr., or. *тexнaцioнп* [< lat. technika + fr. passeport]; – **II.** *Elveszett Krizina Viktor nevére kiállított utánfutó forgalmija (techpaszport) Beregszászban.* [Kárpátinfo, 2006. augusztus 2.]; *A dokumentumok előkészítésekor derült ki, hogy annak idején hiba csúszott az ingatlan műszaki igazolványába (a techpaszportba).* [karpatalja.ma, 2015. szeptember 27.]; **IV.** *A Munkácsi utcán Beregszászban találtam egy techpaszportot.* [Facebook_1. melléklet_47. kép]. Adatolva még: Ht-lista, Márku 2013: 242. [2.]
- terapevt** kksz, fn '-t, '-ja – belgyógyász < ukr., or. *тeпaнeбm* [< lat. therapia – ESUM V: 549; Vasmer-Tr. nem tárgyalja]; – **V.** *Még a terapevt is fog jönni magához.* [2012_Kórház_Résztvevő_N_40-s]. [4.]
- terápia** jeksz, fn '-t, '-ja – belgyógyászat < ukr. *тeпaнiя*; or. *тeпaния* [< lat. therapia – ESUM V: 549; Vasmer-Tr. nem tárgyalja]; – **I.** *A terápián kitakarítani, mer mentek a betegek.* [71_MEZŐKASZONY_1962_NO_ANYTR]. [4.]

- teritória** kksz, fn '-t, '-ja – terület < ukr. *територія*; or. *территория* [< lat. *territorium* – ESUM V: 552; Vasmer–Tr. nem tárgyalja]; – **I.** Vigyázni kellett a teritóriára. [58_FERFI_KASZONY_1952]; **III.** Silovics zászlós, a gazdasági szakasz parancsnoka minden mobilizálható emberét a teritóriára irányítja. [Vári Fábián 2011: 110]. [11.]
- titulya** kksz, mn., fn '-t, '-ja – borító, címlap < ukr. *титульна* [< lat. *titulus*-ból – ESUM V: 576; Vasmer–Tr. IV: 62]; – **V.** Csak a titulyánát javítsd ki, és kész. [2012_Kórház_Résztvevő_N_20-s]. [13.]
- tobszklád** kksz, fn '-t, '-ja – áruraktár < ukr., or. *товарний склад* [or. mozaikszó]; – **I.** A kolhozból kielt a párt éngemet a mármestához a tobszkládhoz [94_BATYU_1920_FERFI_ANYTR]. [12.]
- tocska** kksz, fn '-t, '-ja – pont, támaszpont jelentésben is < or. *точка* [< össz. *тъкнути* – ESUM V: 611; Vasmer–Tr. IV: 90]; – **III.** Odaérvén mintha egyszerre keresné mindannyiunk tekintetét, drámai hangon csak ennyit tud mondani: – A tocska ég. [Vári Fábián 2011: 52; 53; 55; 58; 71; 288]. [12.]
- topliva** kksz, fn '-t, '-ja – 1. fűtőanyag; 2. üzemanyag < ukr., or. *топливо* [< or. *топливо* – ESUM és Vasmer–Tr. sem tárgyalja]; – **I.** Ha azt mondjuk, hogy visszük a toplivát, akkor visszük a gázolajat. [312_ZÁPSZONY_1967_NO_ANYTR]. [1.]
- tramváj** kksz, fn '-t, '-ja – villamos < ukr., or. *трамвай* [< ang. *tramway* – ESUM V: 617; Vasmer–Tr. IV: 93]; – **III.** Minden nap tramvájon vitte neki az ételt. [Zelei 2001: 119]. [14.]
- transzport/tránszport** kksz, fn '-t, '-ja – 1. szállítás; 2. szállítmány < ukr., or. *транспорт* [< fr. *transport* – ESUM V: 620; Vasmer–Tr. IV: 94]; – **I.** Ott a feladatom mérni a tránszportot, autót, szekeret. [94_BATYU_1920_FERFI_ANYTR]; **III.** Tranzsportokban vitték az asszonyféléket is. [Zelei 2001: 85; 117; 122]. Adatolva még: KMNySz II/356. [14.] **III.** az -l képző segítségével létrehozott igei forma: tránszporál – szállít, küld jelentésű ige; – **I.** Hazatránszporálták, áthajították a határon. [168_BEREGSZASZ_1932_NO_ANYTR]. Adatolva még: Ht-lista, KMNySz II/356. [5.]
- trosz** kksz, fn '-t, '-ja – sodort drótkötél < ukr., or. *трос* [< ném. *Trosse* – ESUM V: 649; Vasmer–Tr. IV: 105]; – **III.** Rendben, akkor hozd a troszt. Kalinyin fog bevonatni. [Vári Fábián 2011: 24]. Adatolva még: Krajnik 2010: 50. [6.]
- trubás** kksz, mn., fn '-t, '-ja – 1. trombitás, kürtös < ukr., or. *труба* -ból [< ószláv *труба* – ESUM V: 653–654; Vasmer–Tr. IV: 107–108]; – **III.** Trubás volt a katonaideje alatt. [Zelei 2001: 91]. [9.]
- tulka** kksz, fn '-t, '-ja – dugattyú < ukr., or. *тулка* [< ószl. *туль*-ből – ESUM V: 671; Vasmer–Tr. IV: 117]; – **IV.** Lada merevítőpálca és amartizátor tulkák. még orosz. [Facebook_1. melléklet_48. kép]. [14.]
- tumbocska** kksz, fn '-t, '-ja – éjjeliszekrény < ukr., or. *тумбочка* [< ném. *Tumbe* – ESUM V: 675; Vasmer–Tr. IV: 120]; – **I.** Nekünk ez természetes, hogy mi az, hogy tumbocska. [249_HALABOR_1942_N_ANYTR]; **IV.** Eladó tumbocska, tv asztalnak is jó. [Facebook_1. melléklet_49. kép]; ill. a tombocska alakváltozatban – **III.** A csizmám kissé poros, de a bejáratnál a napos tombocskájában [kis éjjeliszekrény] állandóan ott a kefe és a boks. [Vári Fábián

- 2011: 24]; **V.** Reggelre rendet kellene rakni a tumbocskáján. [2012_Kórház_Résztvevő_N_30-s]. Adatolva még: Ht-lista, Márku 2013: 242, Krajnik 2010: 50. [6.]
- tunel** kksz, fn '-t, '-ja – alagút < ukr. тунель; or. туннель [< ang. tunnel – ESUM V: 676; Vasmer-Tr. IV: 121]; – **III.** A Vereckei-hágón nem lehet átmenni, le van robbantva a tunel. [Zelei 2001: 65]. Adatolva még: Ht-lista, Krajnik 2010: 50. [11.]
- turiszt** haksz, fn '-t, '-ja – turista, természetjáró < ukr., or. турист [< fr. touriste – ESUM V: 680; Vasmer-Tr. nem tárgyalja]; – **I.** A lemergi turista, turiszt hotelnek aa személyzetét készítettem. [D14_VARI_1960_F_ANYTR]; **V.** Vannak most is nála egy csomó ukrán turisztok. [2016_Busz_Résztvevő_N_60-s]. [5.]
- turnyik** kksz, fn '-t, '-ja – nyújtó < ukr., or. турник [< lat. tornāre – ESUM V: 683; Vasmer-Tr. nem tárgyalja]; – **IV.** Turnyik. Rendelésre csinálunk bár mien edző gépet. [Facebook_1. melléklet_50. kép]. [13.]
- tusonka** kksz, fn '-t, '-ja – [párolt] konzervhús; pörkölt < or. тушечка [< or. тушити igéből – ESUM és Vasmer-Tr. sem tárgyalja]; – **II.** Az egyik feldolgozó üzem "tusonkát", húskonzervet készít az orosz piacra. [Kárpátinfo, 2003. július 22.]; **III.** Ebéd táján a raktárvezető két doboz tusonkát [párolt marhahúskonzervo] és egy kétkilós, mélyen bevagdalt fekete kenyeret tett elénk. [Vári Fábán 2011: 239; 241]. [7.]
- tyituskó** kksz, fn '-t, '-ja – a kijevi tüntetések fizetett provokátorai < ukr. миміуку [< ukr. köznevesült tulajdonnév Вадим Тітушка nevéből]; – **II.** Elmondta, hogy a rendfenntartók valamennyi, nekik kiosztott lőfegyvert leadták, a "tyituskók" azonban nem. [karpatalja.ma, 2015. november 18.]. [9.]
- ucsaszkovij** kksz, mn., fn '-t, '-ja – körzeti [orvos vagy rendőr] < or. участковий [< összsl. чєсть-ből – ESUM VI: 284; Vasmer-Tr. IV: 319]; – **V.** Megkérdezem majd az ucsaszkovijt. [2012_Kórház_Résztvevő_F_40-s]. [9.]
- ucsásztok**, kksz, fn '-t, '-ja – terület, parcella, körzet < or. участок [< összsl. чєсть-ből – ESUM VI: 284; Vasmer-Tr. IV: 319]; – **III.** Legközelebb megint mentünk ugyanarra az ucsásztokra szántani. [Zelei 2001: 25]. [11.]
- ucsebka** kksz, fn '-t, '-ja – képzés, tanulás; félèves katonai kiképzés < or. közny. учебка [< ószl. оуѣк-ből – ESUM IV: 656–657; Vasmer-Tr. IV: 179–180]; – **III.** Hát akkor bizonyítsuk be, fiúk, hogy mégiscsak jó volt valamire az ucsebka (félèves katonai-szakmai előképzés)! [Vári Fábán 2011: 222]. [15.]
- ucsiliscse**, kksz, fn '-t, '-ja – szakiskola, tanintézet < ukr., or. училище [< ószl. оуѣк-ből – ESUM IV: 656–657; Vasmer-Tr. IV: 179–180]; – **I.** Aztán Ungváron végeztem egy ő az ucsiliscsét. [67_MEZŐKASZONY_1954_FERFI_ANYTR]. Adatolva még: Ht-lista, Krajnik 2010: 51. [13.]
- ucsotcsik** kksz, fn '-t, '-ja – 1. számfejtő; 2. nyílvántartó < or. közny. учётчик [< or. учєт-ből – ESUM és Vasmer-Tr. sem tárgyalja]; – **I.** Az Engelsz kolhozhoz kerültem, mint először mint csak ucsotcsik. [67_MEZŐKASZONY_1954_FERFI_ANYTR]; **II.** Egészen 1959-ig, én voltam az „ucsotcsik”. [Kárpáti Igaz Szó, 2013. február 20.]. Adatolva még: KMNySz II/368. [9.]
- ukáz** kksz, fn '-t, '-ja – rendelet; parancs < or. указ [< ószl. казати-ből – ESUM IV: 31; Vasmer-Tr. nem tárgyalja]; – **II.** A megfelelő belügyminisztériumi ukáz alapján ellenőrzés alá von minden tramadolt előállító vállalatot. [Kárpátalja, 2008.

- július 4.]; Tegnap reggel pedig már életbe lépett az elnöki ukáz. [Kárpáti Igaz Szó, 2008. október 11.]; Az ukázzal kapcsolatban többen fogalmazták meg kételyeiket. [Kárpátinfo, 2012. február 28.]; **III.** Úgy gondolom, hogy a területi kompárttól jött az ukáz. [Zelei 2001: 123]. Adatolva még: Ht-lista, Krajnik 2010: 51. [2.]
- ukol** kksz, fn '-t, '-ja – injekció < ukr., or. укол [< or. укол – ESUM és Vasmer-Tr. sem tárgyalja]; – **V.** Ez most tableta vagy ukol lesz? [2012_Kórház_Résztvevő_F_60-s]. [4.]
- úlica** kksz, fn '-t, '-ja – utca < or. улица [< or. улица – ESUM nem tárgyalja; Vasmer-Tr. IV: 159]; – **III.** Munkácson lakik, úlica Csapajeva. [Zelei 2001: 42]. [17.]
- university** kksz, fn '-t, '-ja – egyetem < ukr. університет; or. университет [< ném. Universität – ESUM VI: 35–36; Vasmer-Tr. IV: 162–163]; – **I.** Most már university. [D27_BORZSOVA_1958_NO_ANYTR]. [13.]
- UPA** kksz, fn '-t, '-ja – Ukrán Felkelő Hadsereg < ukr. Українська повстанська армія → УПА [ukr. mozaikszó]; – **II.** Az UPA pedig több alkalommal segített a honvédségnek, hogy élelemhez jusson. [Kárpátalja, 2010. február 12.]; Az UPA hősök szobrai gyalázzák a Lembergi területen. [2013. április 8.]; Klicskót vádolják, hogy nincs pontos álláspontja az orosz nyelv, az UPA, az ellenzéki politikai vezetőkkel szemben folytatott eljárások stb. kérdésekben. [Beregszász, 2012. október 2.]. [23.]
- usanka** kksz, fn '-t, '-ja – füles téli sapka < or. ушанка [< or. ушанка – ESUM VI: 55; Vasmer-Tr. IV: 179]; – **III.** Az usankájuk le volt engedve. [Zelei 2001: 144]. A szó a helyi magyar nyelvjárásokban a képezonosítási feladat eredményei alapján több alakban is használatos. [2. melléklet_UNKP_25. térkép]. Adatolva még: KMNySz II/373, Krajnik 2010: 51. [22.]
- uzi** kksz, fn '-t, '-ja – ultrahang (vizsgálat) < mozaikszó, az ukr. ультразвукова інтроскопія → узи; or. ультразвуковая інтроскопія → узи átvétele [or. betűszó]; – **V.** Már uzira is voltam vele. [2012_Kórház_Résztvevő_F_60-s]. [4.]
- váfli** kksz, fn '-t, '-ja – ostya[szelet] < ukr., or. вафля [< ném. Waffel – ESUM I: 340; Vasmer-Tr. I: 280]; – **III.** Az ugyan teljesen világos, hogy a váfli magyarul nápolyi szeletet jelent, ... [Vári Fábán 2011: 69]. Adatolva még: Ht-lista, KMNySz II/386, Márku 2013: 243, Krajnik 2010: 51. [7.]
- vájlinyky** kksz, fn '-t, '-ja – posztószárú és- fejű csizma < ukr. валянки; or. валенки [< or. валенки – ESUM nem tárgyalja; Vasmer-Tr. I: 271]; – **I.** Vájlinyky, a posztócsizma, ez ni, amit kalosnyira kell húzni, gumi. [242_HALÁBOR_1952_NŐ_ANYTR]. Adatolva még: KMNySz II/391, Krajnik 2010: 51. [22.]
- védomoszty** kksz, fn '-t, '-ja – különböző adatok (pl. munkanapok, jövedelem) feltüntetésére szolgáló lista < or. ведомость [< or. ведуть igéből – ESUM és Vasmer-Tr. sem tárgyalja]; – **III.** Én is magyarul csináltam a védomosztyokat. [Zelei 2001: 77]. Adatolva még: Ht-lista. [2.]
- verhovina** kksz, fn '-t, '-ja – hegyvidék; felvidék, felföld < ukr. верховина [< össz. вѣрхъ -ból – ESUM I: 360–361; Vasmer-Tr. I: 301–302]; – **II.** A betelepülések következtében a Verhovina szinte teljesen ruszinná vált. [Kárpáti Igaz Szó, 2013. január 10.]; Július 31-én kerül megrendezése a Volócon a Verhovina gyöngyszeme megyei folklór fesztivál. [Kárpátinfo, 2011. július 26.]; A

- múlt héten nyílt meg a Verhovina művésze huszti alkotóegyesület kiállítása. [Beregi Hírlap, 2010. február 22.]. Adatolva még: Kótyuk 2007: 329, III. az ebből létrejött verhovinai melléknévi forma; – **II.** Sok az üres porta, melyeket megvásárolnak a verhovinai ruszin falvakból érkezők. [Kárpátalja, 2010. július 23.]; Az asztalon pedig a házi kenyér mellett mindig ott van a káposztás paszuly, a legjobb verhovinai étel. [Beregszász, 2013. február 12.]. [10.]
- veszovscsik** kksz, fn '-t, '-ja - árupénztáros < or. весовщик [< or. весовщик - ESUM és Vasmer-Tr. sem tárgyalja]; – **I.** Akkor öö raktáros, az pedig a veszovscsik. [97_BÁTYÚ_1949_NO_ANYTR]. [9.]
- vizitka** kksz, fn '-t, '-ja - névjegykártya < ukr., or. визитка → визитная карточка [< fr. visite - ESUM nem tárgyalja; Vasmer-Tr. I: 313]; – **V.** Nekem megvan az orvos vizitkája. [2012_Kórház_Résztevő_F_50-s]. Adatolva még: Ht-lista. [2.]
- vojenkomát** kksz, fn '-t, '-ja - 1. hadkiegészítő parancsnokság; 2. sorozási hely < or. военкомат «военный комиссариат» [or. mozaikszó]; – **I.** A vojenkomát az a katonai parancsnokság. [242_HALABOR_1952_NO_ANYTR]; **II.** Az ügynevezett „vojenkomát” kiállítja önnek a valamennyi hadra fogható férfinak járó katonakönyvet. [Kárpátalja, 2011. december 16.]; Az ügynevezett „vojenkomát” kiállítja önnek a valamennyi hadra fogható férfinak járó katonakönyvet. [Kárpáti Igaz Szó, 2011. december 16.]; A férjemet úgy hívták be a vojenkomátra, hogy csak egy rutinellenőrzés lesz, vigye be a katonakönyvét. [karpatinfo.net, 2015. március 22.]; Mindketten azt mondták, hogy be kell mennem Beregszászba a „vojenkomátra”. [karpatalja.ma, 2014. július 5.]; **IV.** De, pont ment kérni egy igazolást a Vojenkomát részére. [Facebook_1. melléklet_51. kép]. **V.** A vojenkomát melletti pizzériába menjünk. [2012_Kórház_Résztevő_F_20-s]. Adatolva még: Ht-lista, Krajnik 2010: 51. [15.]
- voléjbálozni** kksz, inf - röplabdázni < az ukr., or. волейбол -ból a kárpátaljai magyarban létrejött ige [< ang. volleyball-ból - ESUM I: 417; Vasmer-Tr. nem tárgyalja]; – **I.** Vasárnaponként játszottunk, vagy voléjbálozni összejött a fiatalok. [452_BEGANY_TAHILONA_1943_NO_ANYTR]. [5.]
- zabór** kksz, fn '-t, '-ja - kerítés < or. забор [< lit. baras-ból - ESUM II: 214; Vasmer-Tr. II: 70]; – **III.** Volt a zabór, a kerítés, és attól öt méterre a zöldsapkasok rendelkeztek a fűvel. [Zelei 2001: 19]. [6.]
- zabora** kksz, fn '-t, '-ja - a széna tárolására szolgáló csűr < ukr. забора; or. забора [< lit. baras-ból - ESUM II: 214; Vasmer-Tr. II: 70] – **I.** Akkor vettek a új kereket a szekérbe, hogy bedugtuk a tehenőiba, a zaborába. [166_MEZŐGECSE_1932_NO_ANYTR]. Adatolva még: KMNySz II/422, ill. **abora** alakban Kótyuk 2007: 168 [11.]
- zabrálás** kksz, fn '-t, '-ja - elvétel; fosztogatás; A szó a magyar nyelvben is használatos. < ukr. забрати; or. забрать [< összl. zabъrati-ból - ESUM és Vasmer-Tr. sem tárgyalja]; – **II.** Volt egy kis „zabrálás” is, az oroszok ezt-azt eltulajdonítottak a helybeliektől. [Kárpátalja, 2012. május 11.]; Nem hánytorgatják fel a településnek is kijutott "davaj csaszi"-t, a "malenykij robot"-ot, a zabrálásokat, az erőszakot. [Kárpáti Igaz Szó, 2009. március 14.]. [18.] III. az ebből képzett ige: **elzabrál**, hiks; – **II.** A helyi lakosok maguk között csak „davaj” néven emlegették

- őket, mert „Davaj, davaj!”-t kiabálva, „elzabrálták” a lovakat.* [Kárpátalja, 2012. szeptember 14.]. Adatolva még: KMNySz II/422. [5.]
- zacsot** kksz, fn '-t, '-ja - 1. beszámoló, kollokvium; 2. vmibe beszámítás < or. *зачѐм* [< or. *зачитывать* igéből - ESUM és Vasmer-Tr. sem tárgyalja]; - **I.** *Nem tudom, szerintem zacsotot mond.* [34_TOTH SZILVIA_BÁTYÚ_RSS]. Adatolva még: Krajnik 2010: 51. [13.]
- zágsz** kksz, fn '-t, '-ja - anyakönyvi hivatal < or. *загс* → *записи актов гражданского состояния* [or. betűszó]; - **V.** *Már mentek a zágszba, mire én odaértem.* [2012_Kórház_Résztvevő_F_50-s]. Adatolva még: KMNySz II/423, Krajnik 2010: 51. [12.]
- zájává** kksz, fn '-t, '-ja - kérvény, folyamodvány < ukr., or. *заява* [< or. *заявить* igéből - ESUM II: 246; Vasmer-Tr. nem tárgyalja]; - **I.** *Nem kérvényt adunk, hanem zájávát írunk.* [242_HALÁBOR_1952_NŐ_ANYTR]. Adatolva még: Ht-lista, KMNySz II/423, Márku 2013: 243, Krajnik 2010: 51. [2.]
- zákázál** kksz, ige - megrendel < ukr. *заказати*; or. *заказать* [< összl. kazati-ból - ESUM IV: 31; Vasmer-Tr. nem tárgyalja]; - **V.** *Valamit biztos be zákázáltál náluk.* [2012_Kórház_Résztvevő_F_20-s]. Adatolva még: Krajnik 2010: 51. [5.]
Valamint az ebből létrehozott **zakazolható** melléknévi forma; - **IV.** *Eladó vagz zakazolható bármilyen beszetka akit érdekel írjon bádigos munketis valalok.* [Facebook_1. melléklet_2. kép]. [8.]
- zakuszká** kksz, fn '-t, '-ja - harapnivaló, előétel < ukr., or. *закуска* [< ószl. *кжсати*-ből - ESUM III: 159-160; Vasmer-Tr. II: 431]; - **II.** *A „zakuszká” néha csak egy harapásnyi savanyú uborka.* [Kárpátinfo, 2011. november 17.]. Adatolva még: Ht-lista, KMNySz II/423, Krajnik 2010: 51. [7.]
- zamokányije** kksz, fn '-t, '-ja - 1. zárlat; 2. rövidzárlat < or. *замыкание* [< or. *замыкание* - ESUM II: 231; Vasmer-Tr. II: 77]; - **III.** *Szedték körülöttük mindig a füvet, hogy nyezamokányije, na, zámokányije, zárlat ne legyen.* [Zelei 2001: 8; 20]. [24.]
- zámpolit** kksz, fn '-t, '-ja - szovjet katonai tisztség: a politikai alakulat helyettes vezetője < or. *замполит* < *заместитель командира по политической части* [or. mozaikszó]; - **III.** *Száz közt már volt zámpolit: kapitány, vagy főhadnagy.* [Zelei 2001: 15; 22]. Adatolva még: Márku 2013: 243. [9.]
- zápász** kksz, fn '-t, '-ja - pótalkatrész, készlet < ukr., or. *запас* [< lat. *pasco*-ból - ESUM II: 234; Vasmer-Tr. II: 78]; - **IV.** *Ha véletlenül nem akadna, egy magyar szakos nem kell zápászba?* [Facebook_1. melléklet_52. kép]. Adatolva még: Krajnik 2010: 51. Valamint előfordul még kicsinyítő képzős **zápászká** alakban is; - **I.** *Vagy mondjuk, vedd ki a zápászkát.* [313_ZÁPSZONY_1980_F_ANYTR]. Adatolva még: Krajnik 2010: 51. [6.]
- zápásászt** kksz, fn '-t, '-ja - pótalkatrész < ukr. *запасна частина*; or. *запасная часть* [or. mozaikszó]; - **I.** *Én oroszul tanultam a zápásászt az a ótóhoz, már az alkatrészt.* [434_NAGYMUZSALY_1934_BERECKI ZOLTÁN_ANYTR]. [14.]
- záprávká** kksz, fn '-t, '-ja - üzemanyag töltőállomás; benzinkút, tankoló < ukr., or. *заправка* [< or. *заправка* - ESUM és Vasmer-Tr. sem tárgyalja]; - **I.** *Azt mondják, hogy megyek a záprávkára tankolni.* [464_MACSOLA_1973_FERFI_ANYTR]. Adatolva még: Krajnik 2010: 51. [12.]

- záprávljlva** hatsz – fel van töltve (energiával vagy üzemanyaggal) < ukr. *заправляти*; or. *заправлять*; –[< or. *заправлять* – ESUM és Vasmer-Tr. sem tárgyalja]; – **II.** *Be van záprávljlva a mobilkám, csengess, hogy nyugodt legyek.* [Kárpáti Igaz Szó, 2007. október 16.]. [18.]
- zárobotki** kksz, fn '-t, '-ja – vendég- és/vagy idénymunka; kereset < or. közny. *заработки* [< or. *заработать* igéből– ESUM és Vasmer-Tr. sem tárgyalja]; – **I.** *Zárobotkíra jártak persze, én nem voltam, de voltak sokan.* [464_MACSOLA_1973_FERFI_ANYTR]. Adatolva még: Ht-lista. [18.]
- zasztava** kksz, fn '-t, '-ja – határőrs < or. *застава* [< or. *застава* – ESUM II: 240; Vasmer-Tr. nem tárgyalja]; – **III.** *Ha Pálágyban jövünk el a zasztava előtt, a katona fog minket igazoltatni.* [Zelei 2001: 97; 99; 104]. Adatolva még: Ht-lista. [12.]
- zasztogramm** kksz, fn '-t, '-ja – egy deciliter vodka, száz gramm < ukr. *сто грам*, or. *сто грам* [< or. *сто грам* számnév főnevesült alakja]; – **III.** *Kértem neki zasztogrammot, mások is fizettek neki.* [Zelei 2001: 21]. [18.]
- zavhoz** kksz, fn '-t, '-ja – gazdasági vezető < or. *заведуючий господарством* → *завхоз* [or. mozaikszó]; – **III.** *A zavhoz is azt mondta, hogy megoperálták.* [Zelei 2001: 151]. Adatolva még: KMNySz II/425. [9.]
- závucs** kksz, fn '-t, '-ja – oktatási igazgatóhelyettes < or. *завуч* → *заведуючий учебної частью* [or. mozaikszó]; – *Maga talán závucs (oktatásért felelős igazgatóhelyettes – a ford.)? Miért avatkozik olyasmibe, amihez nincs köze?* [karpatalja.ma, 2012. december 11.]. Adatolva még: KMNySz II/425. [9.]
- zehernyáskodik** kksz, ige – 1. büszkévé válik; 2. kényeskedik; 3. kötekedik < ukr. *загордитися* [< ukr. *загордитися* – ESUM és Vasmer-Tr. sem tárgyalja]; – **I.** *Nem zehernyáskodnak, normálisan viselkedtek.* [68_MEZŐKASZONY_1954_FERFI_ANYTR]. Adatolva még: KMNySz II/425, [5.]
- zeljonka** kksz, fn '-t, '-ja – zöld tinktúra, zöldike < or. *зеленка* [< ószl. *зелень*-ből – ESUM II: 257; Vasmer-Tr. II: 92]; – **II.** *Husztón vandálok zöld sebszáritó tinktúrával, közismert nevén zeljonkával öntötték le Kölcsey Ferenc várbéli emléktábláját.* [karpatalja.ma, 2017. június 20.]; *A foglyokat leöntötték olajjal, zöld tinktúrával, a régi jó szovjet „zeljonkával”, majd azzal fenyegetőztek az emberrablók, hogy meggyújtják, megölik őket.* [karpatalja.ma, 2012. január 1.]. Adatolva még: Ht-lista, KMNySz II/425, Krajnik 2010: 51. [1.]
- ZNO**, kksz, fn '-t, '-ja – külső független érettségi tesztelés < ukr. *ЗНО* → *зовнішнє незалежне оцінювання* [ukr. betűszó]; – **II.** *Idén 14 kárpátaljai diák szerezte meg a maximálisan elérhető 200 pontot a ZNO-n.* [karpataljalap.net, 2017. június 30.]; *Május 23-án kezdődik a ZNO.* [karpatalja.ma, 2017. május 21.]; *Csak öt tesztíró kapott 200 pontot a ZNO-n ukránból.* [karpatinfo.net, 2017. június 24.]; *Befejeződtek a Külső Független Tesztelés (ZNO) vizsgái.* [kisz.hhrf.org, 2017. június 21.]. [13.]
- znyimok** kksz, fn '-t, '-ja – [röntgen] felvétel; fénykép < ukr. *знімок* [< ószl. *нмѣти*-ből – ESUM II: 271; Vasmer-Tr. nem tárgyalja]; – **V.** *Majd holnap megmutassa a znyimok.* [2012_Kórház_Résztvevő_N_40-s] [4.]

- zootechnikus** kksz, fn '-t, '-ja - 1. állattenyésztési szakember; 2. zootechnikus < ukr. *зоотехнік*, or. *зоотехник*; - [~lat.+ném. zoo+Technik]; - III. *Anyu testvérének a lánya itt volt zootechnikus.* [Zelei 2001: 206]. [9.]
- zsáloba** kksz, fn '-t, '-ja - panasz < or. *жалоба* [< összl. *жалъ*-ból - ESUM II: 186; Vasmer-Tr. II: 35]; - II. *Addig-addig, hogy mire a járási „egyház-felelős” hivatalnok elé értünk, ott már zsáloba (panasz) várt bennünket.* [Kárpátalja, 2002. szeptember 20.] [2.]
- ZsEK** kksz, fn '-t, '-ja - lakásgazdálkodási hivatal < ukr. *Житлово-експлуатаційна контора* → ЖЕК; or. *Жилищно-експлуатаційна контора* → ЖЭК [or. mozaikszó]; - II. *Számtalanszor fordultunk már a Zsek-hez.* [Kárpátalja, 2010. június 11.]; *A lakástulajdonosok önkormányzatának is nevezett társulás vállalja minden olyan teendő elvégzésének a megszervezését, amelyet eddig a helyi lakásgazdálkodási intézmények (ZSEK) inkább rosszul, mint jól végeztek.* [Kárpáti Igaz Szó, 2010. december 8.]; *Korábban a ZSEK [lakásgazdálkodási vállalat] adott ki igazolást a családi összetételről.* [Kárpátinfo, 2013. január 28.]; *Javult a lakásüzemeltető kombinát (ZSEK) munkája is.* [Beregszász, 2010. március 7.]; *Noszogassuk tovább a ZSEK-et, vagy forduljunk a bírósághoz?* [karpatalja.ma, 2016. július 3]; *Rábírható-e a ZSEK a tatározásra?* [karpatinfo.net, 2011. március 6.]. Adatolva még: Ht-lista. [12.]
- zsulik** kksz, fn '-t, '-ja - tolvaj, csibész < ukr., or. *жулик* [< or. *жулик* - ESUM II: 208; Vasmer-Tr. II: 65]; - III. *Donbászról hazajött, akkorába sok zsulíkok vótak, osztán út megverték, oszt meghalt* [Penckóferné 1993: 23]. [9.] III. a kárpátaljai magyar nyelvjárásokban létrejött **zsulíkol** (tolvajkodik, csibészkedik) igealak - III. *Azt hitték, hogy itthon zsulíkol, vagy ilyesmi.* [Zelei 2001: 48; 224]. Adatolva még: Ht-lista, KMNySz II/433, Krajnik 2010: 51. [5.]
- zsnál** kksz, fn '-t, '-ja - napló; osztálykönyv < ukr., or. *журнал* [< fr. *journal* - ESUM II: 211; Vasmer-Tr. II: 68]; - *Beírják az adatokat a zsnálba.* [2012_Kórház_Résztevő_N_30-s]. Adatolva még: Ht-lista, KMNySz II/433, Márku 2013: 243, Krajnik 2010: 51. [18.]
- zsnalista** kksz, fn '-t, '-ja - újságíró < ukr. *журналіст*; or. *журналист* [< fr. *journaliste* - ESUM II: 211; Vasmer-Tr. II: 68]; - II. *Ugyanennyibe kerül a zsnalista szak is.* [Kárpátinfo, 2008. július 9.]. [9.]

A KÖLCSÖNSZAVAK CSOPORTOSÍTÁSI LEHETŐSÉGEI

Kronológiai csoportosítás

Ezen csoportosítások egyike a kronológiai szempontú, vagyis az átvétel ideje alapján történő csoportosítás. Ahogyan azt Fodó Sándor is megjegyzi a kölcsönszavak átvételi idejének a megállapítása nem egyszerű feladat, hiszen a nyelvjárási környezetben meghonosodott szavak sokszor csak évtizedek vagy évszázadok múltán kerültek be az írott nyelvbe. Véleménye szerint az átvétel idejét így a kárpátaljai magyar nyelvjárások szláv lexikai elemei esetében is csak a történeti hangtan segítségével lehet és kell pontosan meghatározni (Fodó 1973b: 60–61), melynek feltétlenül párosulnia kell az írott anyag, a kulturális és a történelmi tények vizsgálatával is.

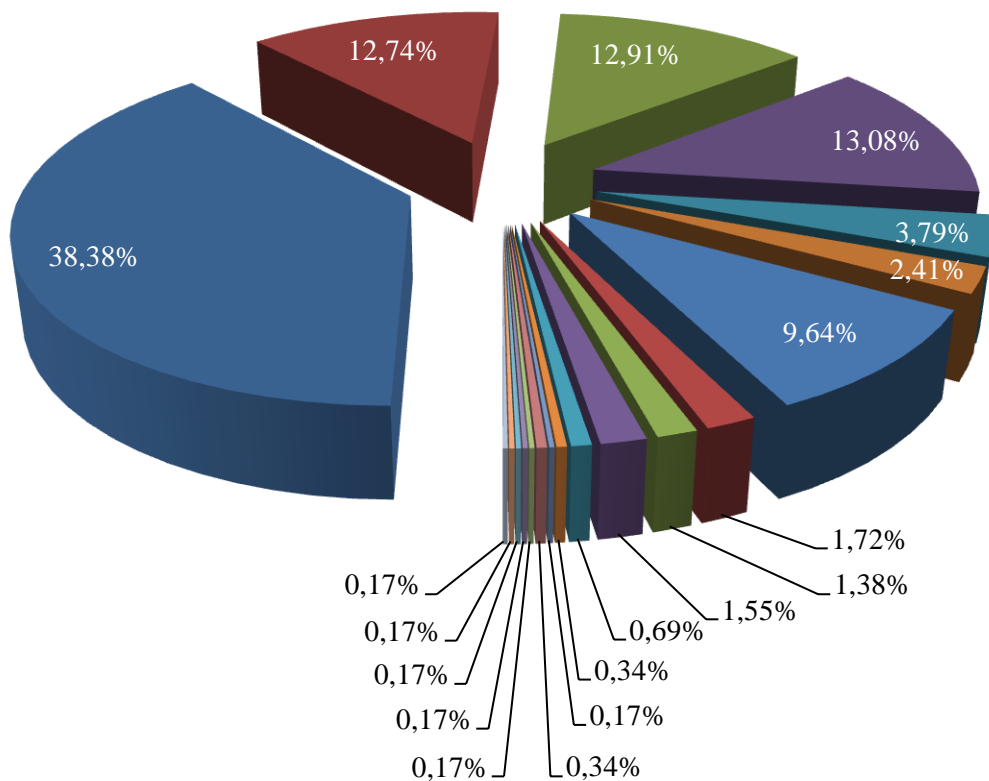
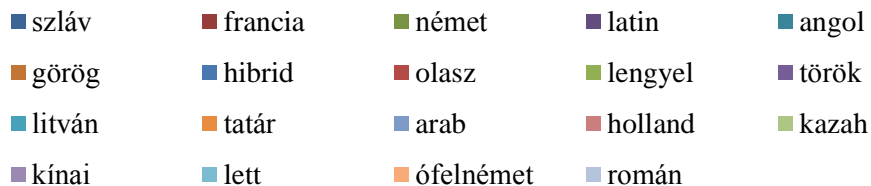
Lizanec Péter ettől egy lényegesen egyszerűbb kronológiai csoportosítást javasol. Ő a kárpátaljai magyar nyelv szláv lexikai elemeit az átvétel ideje alapján két csoportba sorolja: régi ukrán/ruszin és új ukrán/ruszin elemek. Véleménye szerint az első csoport a leggazdagabb, ami az ide tartozó lexikai elemek átvételének nagy időintervallumával magyarázható (a XII. századtól a XX. századig). A második csoportba pedig csak azokat a szavakat sorolja, amelyek 1945 után kerültek be a kárpátaljai magyar nyelvhasználatba (Lizanec 1993: 51–54).

Az általam adatolt kölcsönszavak kronológiáját tekintve egyértelműen kijelenthető, hogy azok túlnyomó többsége új, vagyis 1945 után meghonosodott kölcsönszó. Az ukrán eredetű szavak elterjedése és magyar nyelvjárásokban való meghonosodása pedig túlnyomórészt Ukrajna függetlenné válását követően ment végbe. Ez elsősorban azzal magyarázható, hogy az ukrán nép az évszázadok során orosz uralom alatt élt, s nyelvét is csupán az orosz egyik nyelvjárásaként definiálták. Ezt fokozta az is, hogy a szovjet érában az orosz nyelv használati köre szinte minden nyelvhasználati szintérre kiterjedt. Az ukrán nyelv presztízse és a környező nyelvekre való kihatása viszont csak a független Ukrajna létrejöttével, azaz 1991-től erősödött meg ténylegesen.

Etimológiai osztályozás

A keleti szláv nyelvek számos hasonlóságot mutatnak egymással. Ezek közül talán az egyik legszembevetőbb a lexikai állomány nagyfokú egyezése vagy hasonlósága, melyet fokoz a más nyelvekből átvett elemek kölcsönös megléte is. A kutatás során begyűjtött 581 kölcsönszóból 302 olyan, amely a szláv nyelvekbe valamely idegen nyelvből került át. Szláv eredetűnek 223 lexikai elem minősül, s 56 olyan összetett szót adatoltam, melynek egyik tagja szláv, míg a másik valamilyen más nyelvi elem, vagyis hibrid kölcsönszó (lásd a 3. ábrán).

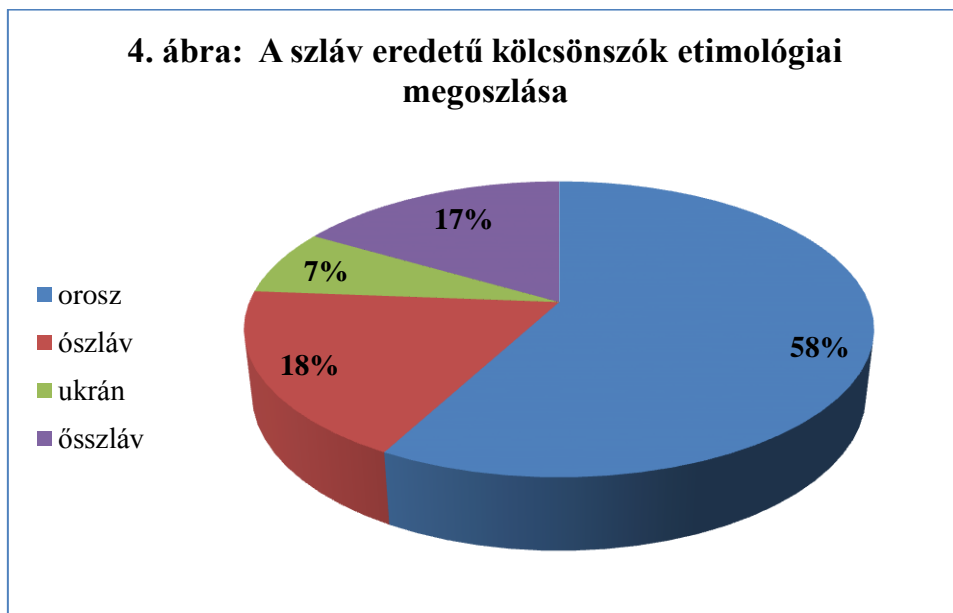
3. ábra: Az adatolt szavak etimológiai eloszlása



A nem szláv eredetű, de a magyar nyelvbe szláv közvetítéssel meghonosodott szavakat is lehet csoportosítani, mégpedig aszerint, hogy a szláv nyelvekbe milyen nyelvi elemként kerültek át.

Ez alapján a 302 lexikai elem etimológiai megoszlása a következő: francia 74 szó; német 75 szó; latin 76 szó; angol 22 szó; görög 14 szó; olasz 10 szó; lengyel 8 szó; török 9 szó; litván 4 szó; tatár 2 szó; arab 1 szó; holland 2 szó; kazah 1 szó; kínai 1 szó; lett 1 szó; ófelnémet 1 szó; román 1 szó.

A szláv eredetű elemeket etimológiailag ugyancsak több csoportba sorolhatjuk: orosz 129 szó; ószláv 41 szó; ősszláv 37 szó és ukrán 16 szó. (Erre vonatkozólag lásd a 4. ábrát).



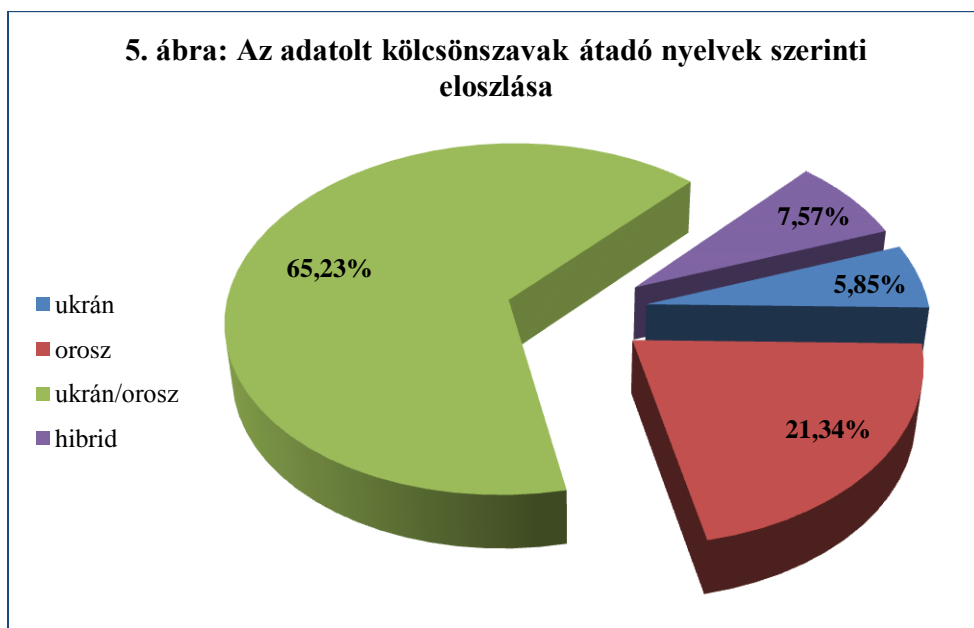
Az átadó nyelvek szerinti osztályozás

Az átadó nyelvek szerinti osztályozásra szintén nagy hangsúlyt helyeznek a nyelvészek. A kárpátaljai magyar nyelvjárásokat ért szláv hatás, mely egyaránt lehet ukrán és orosz is, kétségtelenül a szovjet érában volt a legerősebb (Kótyuk 2007: 95) és ennek megfelelően az 1945 utáni átvételekben az orosz elemek túlsúlya figyelhető meg (Lizanec 1993: 54), ami elsősorban a fentebb már ismertetett politikai és oktatásügyi okokkal indokolható (Borbély 2000, Márku 2008, és Gazdag 2010 a, b, 2012a).

Az orosz és az ukrán szoros rokonságban álló keleti szláv nyelvek, amit a szókészletük nagyarányú azonossága is jól mutat. Viszonylag egyszerű az átadó nyelv meghatározása akkor, amikor az orosz és az ukrán nyelvi alak valamilyen hangzásbeli eltérést mutat. Így például a pótkocsi jelentésben használt *pricep* kapcsán egyértelműen ki lehet azt jelenteni, hogy az az orosz *npuyen*, és nem az ukrán *npuyin* átvétele. A hullámpala megfelelőjeként használt *sifer* szó viszont az ukrán és az orosz nyelvben is azonos hangalakú. Ez alapján nem lehet egyértelmű választ adni arra a kérdésre, hogy melyik nyelvből is vettük ezt át. Természetesen a nyelven kívüli tényezők figyelembevételével is megpróbálható a kérdés eldöntése, s így az orosz gazdaság magasabb fejlettségi szintjére hivatkozva mondható az is, hogy ez a szó az orosz nyelvből származik. De ilyen esetekben alapos történeti kutatás révén lehetne csak teljességgel biztos választ adni. Azt azonban egyértelműen ki lehet jelenteni, hogy a kárpátaljai magyar lakosság által használt keleti szláv kölcsönszavak túlnyomó többsége orosz eredetre vezethető vissza. Viszont vannak olyan szláv kölcsönszavaink is,

melyeknek az orosz és az ukrán nyelvi változata semmiféle hasonlóságot nem mutat. Az ilyen kölcsönszavak párhuzamosan, egymás szinonimáiként használatosak. Ilyenek például az igazolás jelentésben használt ukrán *dovidka*, illetve orosz *szprávka*, vagy a különböző hivatalok szakosztályát jelölő ukrán *vidgyil*, orosz *otgyel* kölcsönszavak is.

Épp ezért az etimológiai vizsgálatokon kívül célszerű lehet megvizsgálni azt is, hogy az egyes elemek, milyen arányban használatosak az átadó nyelvekben. Az adatolt kölcsönszavak átadó nyelvi eloszlása a fentiek figyelembevételével a következőképp alakul: ukrán nyelvi 34 szó; orosz nyelvi 124 szó; ukrán és orosz nyelvben egyaránt meglévő 379 szó; hibrid kölcsönszó 44 szó (erre vonatkozóan lásd az 5. ábrát).

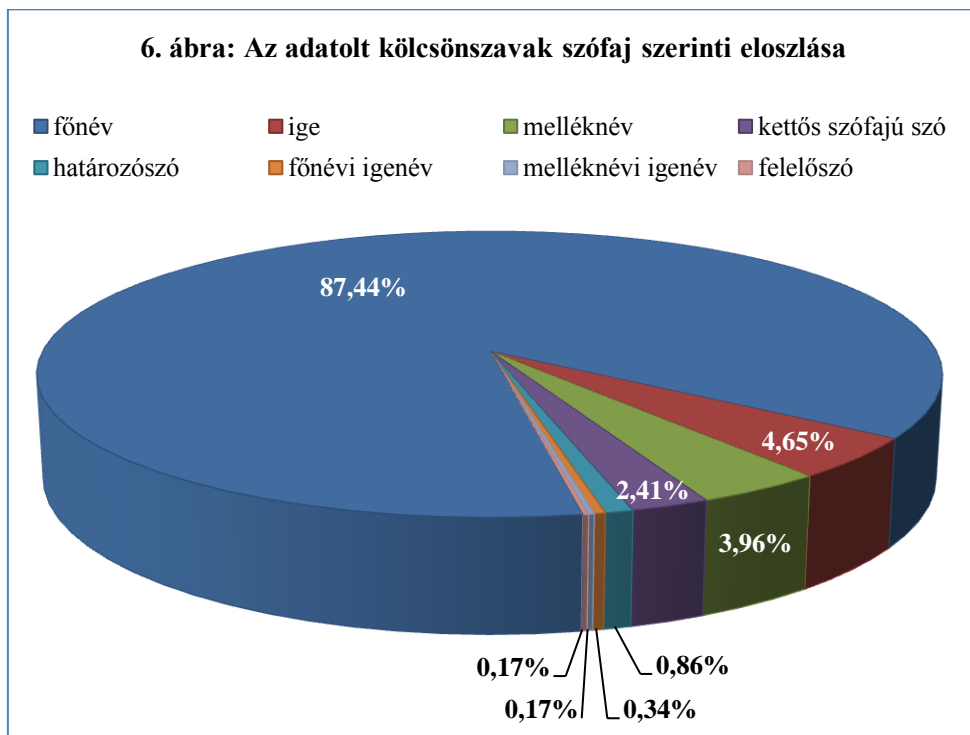


Szófaji eloszlás

Az eredet mellett a kölcsönzött szavak szófaji eloszlását is többen vizsgálták, hiszen a kontaktológiai szakirodalom szerint nyelvi univerzálénak számít, hogy nyelvi kontaktushelyzetben a főnevek, az igék és a melléknévek kölcsönözhetőek egyik nyelvből a másikba a legkönnyebben (Bartha, 1993: 105). Ez természetesen igaz a kárpátaljai magyar nyelvjárások esetén is. A Kótyuk István disszertációjában (2007) a vizsgált 247 lexikai elem közül 172 főnév. Bár az ukrán nyelvben a főneveknek három nemük (hím-, nő- és semlegesnem) van (a hímnem és a nőnemnek a kárpátaljai magyarban történő megkülönböztetéséről lásd Rot 1967a: 191), az ungi magyar nyelvjárásba bekerült ukrán főnevek jelentős része a magyar nyelvben egyes szám alanyesetben honosodott meg. A 172 főnév nemek szerinti megoszlása a következő: 106 nőnemű, 58 hímnemű és 8 semleges nemű főnév. A Márku Anita által közölt kölcsönszavak közül 60 főnév, de szerepel a korpuszban 5 mondatszó, 4 határozószó, 3 melléknév, 2 főnévi igenév, 2 ige, 1 – 1

tagadószó, ragos névszó és indulatszó is (2008: 80), míg a korábbi kutatásaim során adatolt szláv lexikai elemekből csupán 7 ige, amelyek közül mindössze kettő az, amely nem főnévből képzett ige (Gazdag 2010a: 152).

A fenti kijelentések természetesen helytállóak a jelen kutatás szempontjából is. A szótárban szereplő 581 lexikai elem közül 508 főnév; 27 ige; 23 melléknév; 14 kettős szófajú szó; 5 határozószó; 2 főnévi igenév; 1 melléknévi igenév és 1 felelő v. mondatszó (lásd a 6. ábrán).



Fogalomköri kategorizáció

Egyes munkákban találkozhatunk még a szavak fogalomköri csoportosításával is. A nyelvészek többsége szerint ezáltal ugyanis pontosabban kirajzolódnak azok a nyelvhasználati szinterek, melyeknél fokozott mértékben érvényesül a szláv nyelvi hatás. Így tehát a másodnyelvi elemek fogalomköri csoportosítása nem újszerű dolog a nyelvészetben. Viszont az egyes fogalomköri kategorizációk jelentős eltéréseket is mutathatnak, melyek főleg a katalogizált elemek eltéréséből fakadhatnak.

Bárczi Géza *A magyar nyelv életrajza* című munkájában a honfoglalás és a mohácsi vész közötti időszakban meghonosodott szláv jövevényszavakat 17 fogalomkörbe sorolja: 1. Egyház, vallás; 2. Állami, társadalmi, jogi élet; 3. Földművelés; 4. Állattenyésztés; 5. Ipar, mesterségek; 6. Hajózás; 7. Hadi élet; 8. Család és rokonság; 9. Ház, lakás; 10. Étkezés; 11. Ruházkodás, öltözködés; 12. Népnév; 13. Természeti tárgyak; 14. Vad növények; 15. Vad állatok; 16. Melléktörzsek; 17. Egyéb. (Bárczi 1963, újra kiadva 1996: 117–120).

Kótyuk István disszertációjában a Lizanec (1993) szerint régi átvételnek tekintendő szavak csoportosítását Franz Miklosich (1872 vagy 1884), valamint Bárczi Géza (1963) klasszifikációinak ötvöztetésével és kibővítésével végezte, s 21 tematikai csoportra osztva tárja az olvasói elé a begyűjtött 247 lexikai elemet (Kótyuk 2007: 71–73): 1. az ember tulajdonsága, külseje, cselekedetei: *bida* < ukr. *бiда* 'baj'; 2. testrészek: *pup* < ukr. *пуп, пупок* 'köldök'; 3. rokoni és egyéb emberi kapcsolatok: *gyidu* < ukr. *дiдусь* 'öregember'; 4. ruházat, mosás: *dindik* < ukr. *дiдiцка* 'függő, fityegő'; 5. gasztronómia, étkezés: *brindza* < ukr. *бриндза* 'sós juhtúró'; 6. házi szövés-fonás: *cípke* < ukr. *цiнку* 'csípke, csípkefa'; 7. a ház berendezése: *hojda* < ukr. *гоiдалка* 'bölcső'; 8. gazdálkodási eszközök, épületek, helyiségek: *butyka* < ukr. *будка* 'bódé'; 9. kultúrnövények, termesztésük, megművelésük: *petruska* < ukr. *петрушка* 'petrezselyem'; 10. vadnövények: *lapótya* < ukr. *латаття* 'tavirózsa'; 11. állattenyésztés, az állatok sajátságai: *cinya* < ukr. *свиня* 'disznó'; 12. állatvilág: *bumbáriska* < ukr. *сонечко, бомбарь* 'katicabogár'; 13. népi gyógyászat: *cservinka* < ukr. *понос, червінка* 'hasmenés'; 14. vallás, szokások; hiedelmek: *boha* < ukr. *бог* 'isten'; 15. ének, tánc, szórakozás: *durák* < ukr. *дурак* '«bolond», egyfajta kártyajáték'; 16. állami, társadalmi és politikai élet: *kuputál* < ukr. *клопотаму* 'igyekezni'; 17. nemzetek, népek megnevezései: *bojkó* < ukr. *бойко* 'bojkó, az ukrán nemzet egyik része'; 18. földrajz: *báhony* < ukr. *болото, bagno* 'mocsár'; 19. elvont fogalmak: *bida* < ukr. *бiда* 'baj'; 20. határozószók, indulatszók, segédszók: *nyigdasoha* < ukr. *ніколи* 'soha'; 21. egyéb: *drugár* < ukr. *щогла лінії електронепередачі* 'villanyoszlop'.

Kótyuk az 1945 után átvett kölcsönszavakat Lizanec Péterrel (1993) egyetértve külön kezeli, s a következő csoportokba sorolja: 1. a szovjet intézményrendszerrel kapcsolatos szókinsz: *vikonkom* < ukr. *виконком* 'исполком' 'végrehajtó bizottság'; 2. az ipar és mezőgazdaság tárgykörébe tartozó szavak: *holova* < ukr. *голова колхоза или совхоза* 'a kollektív gazdaság vezetője'; 3. a hivatalos élet szavai: *zajáva* < ukr. *заява* 'заявление' 'kérvény'; 4. az életkörülményekkel kapcsolatos szavak: *hrecska* < ukr. *гречка* 'гречка' 'hajdina'; 5. a kereskedelemmel kapcsolatos szavak: *csájna* < ukr. *чайна* 'чайная' 'teázó'; 6. az oktatás szókinszébe tartozó szavak: *csodennik* < *щоденник* 'дневник' 'napló'; (Kótyuk 2007: 95–96).

Rot Sándor *A magyar–ukrán nyelvi kölcsönhatás* című munkájában az ősmagyar–órosz nyelvi kapcsolatok nyomán meghonosodott jövevényszavakat hét fogalomkörbe sorolja: 1. földművelés, 2. halászat; 3. lakóhely; 4. állatvilág; 5. természeti jelenségek; 6. társadalom, szellemi élet; 7. nép-, hely- és víznevek (1989: 357–364). A „kárpáti” nyelvjárásokban funkcionáló ukrán lexikai elemeket viszont már 13 fogalomkörbe gyűjti össze: 1. emberi testrészek, betegségek; 2. foglalkozások, munkaeszközök; 3. háztartás, élelem; 4. természetben előforduló képződmények, kisebb tájegységek; 5. növények; 6. állat- és madárnevek; 7. mezőgazdaság, állattenyésztés; 8. erdőgazdálkodás és fafeldolgozás; 9. halászat, tutajozás; 10. társadalmi és politikai élet; 11. katonai élet, hadfelszerelés; 12. kultúra, művészetek; 13. vallás, hiedelmek, szokások (uo. 372–378). Korábbi

munkáimban (Gazdag 2010 a, b, 2012a) az általam adatolt szláv szavakat 17 tematikai csoportba soroltam: 1. Mindennapi élet – 42 szó (pl. *familia*); 2. Ruházat – 4 szó (pl. *kalosnyi*); 3. Gasztronómia, ételek, italok – 6 szó (pl. *bulocska*); 4. Növények – 1 szó (*murkó*); 5. Foglalkozások, tisztségek – 15 szó (pl. *buháter*); 6. Intézmények – 25 szó (pl. *ucsiliscse*); 7. Dokumentumok – 10 szó (pl. *dohovor*); 8. Járművek, közlekedési eszközök és azok részei – 8 szó (pl. *krán*); 9. Nemzetek népek megnevezése – 1 szó (*hucul*); 10. Vallás – 1 szó (*právoszláv*); 11. Pénzügy – 5 szó (pl. *grivnya*); 12. Fogalmak – 4 szó (pl. *bida*); 13. Egészségügy – 8 szó (pl. *ambulatorium*); 14. Edények – 3 szó (pl. *bánki*); 15. Szervezetek, pártok – 12 szó (pl. *bezpeka*); 16. Munkaeszközök – 3 szó (pl. *scsitok*); 17. Közigazgatás – 2 szó (pl. *oblaszty*). Fontos hangsúlyozni azt is, hogy a fogalomköri kategóriák létrehozásánál az egyes szavak besorolása igencsak esetleges, hiszen számos szó egyidejűleg több helyre is besorolható lenne. Ilyen pl. a *pászka* szó, mely egyaránt tartozhat az élelmiszerek és a vallás kategóriájába is, ugyanakkor a rögzített példamondat, azaz a „*Húsvétko, miko pászkátkee szentelni*” alapján a szó egyértelműen az ételek kategóriájába sorolandó (Gazdag 2010a: 154–155). Megjegyzendő azonban az is, hogy bár mi nem adatoltuk, de a kárpátaljai magyar nyelvjárásokban a *pászka* szó használatos *Húsvét* jelentésben is.

A fentebb ismertetett fogalomköri csoportosítások ötvöztetésével s új csoportok létrehozásával én is elvégeztem az adatolt lexikai elemek fogalomkörönkénti kategorizálását. Ehhez 26 tematikai csoportot hoztam létre. (Az egyes fogalomköröket és az abba sorolt szavakat lásd a 3. mellékletben).

A kölcsönszó-típusok szerinti csoportosítás

A szó- és szó szerkezet-kölcsönzést a kölcsönzés milyensége alapján Benő Attila (2008: 23–33) három fő csoportra és számos alcsoportra osztja. Eszerint megkülönböztethetünk:

1. direkt kölcsönzést. Ide sorolhatók a tulajdonképpeni vagy lexémakölcsönzések, a szó szerkezet és frazéma átvételek, a tulajdonnév-kölcsönzések, a betűszókölcsönzések, a hangalak- és visszakölcsönzések, illetve az áljövevényszók.

2. indirekt kölcsönzést. Ide tartozik az analóg, homológ és homofón szavakat magába foglaló jelentéskölcsönzés kategóriája, a tükörszavak és tükörkifejezések, valamint a hiperpurizmusok.

3. hibrid kölcsönzést. E csoportba sorolhatjuk a közvetlen és közvetett kölcsönzés együttes érvényesülésének folyamatát, amely a magyar szakirodalomban a részfordításként ismert jelenséggel azonosítható (Kontra 1981: 15).

A nemzetközi és a magyarországi gyakorlatnak megfelelően a kárpátaljai magyar nyelvjárások szláv elemeit a kölcsönszavak típusai alapján is megpróbálták már kategorizálni. Csernicskó István (2003) kötetének a Hires Kornéliával írt fejezetében (125–138) és egy későbbi tanulmányában (Bárány-

Csernicskó 2009) a magyarországi nyelvészek (Kontra 1981, Bartha 1999) munkáira alapozva a következő kölcsönszótípusokat különíti el:

- Közvetlen (lexikai) kölcsönzés: a szó eredeti hangalakjának a megtartásával kerül sor annak átvételére. Az ilyen kölcsönzések a leggyakoribbak. A fentebb már ismertetett szólisták is rendszerint e szavakat tartalmazzák. Pl. *bida, bulocska, ucsiliscse, szprávka* stb.

- Hangalakkölcsönzés (fonetikai): az adott szó eltérő hangalakokkal használatos az átvevő és az átadó nyelvben. A kárpátaljai magyar nyelvjárásokban e szavak általában a magyarban is használatos görög és latin eredetű szavak szláv nyelvbéli újrakölcsönzései. Pl. *agronóm* (agronómus), *diplom* (diploma), *referát* (referátum) stb.

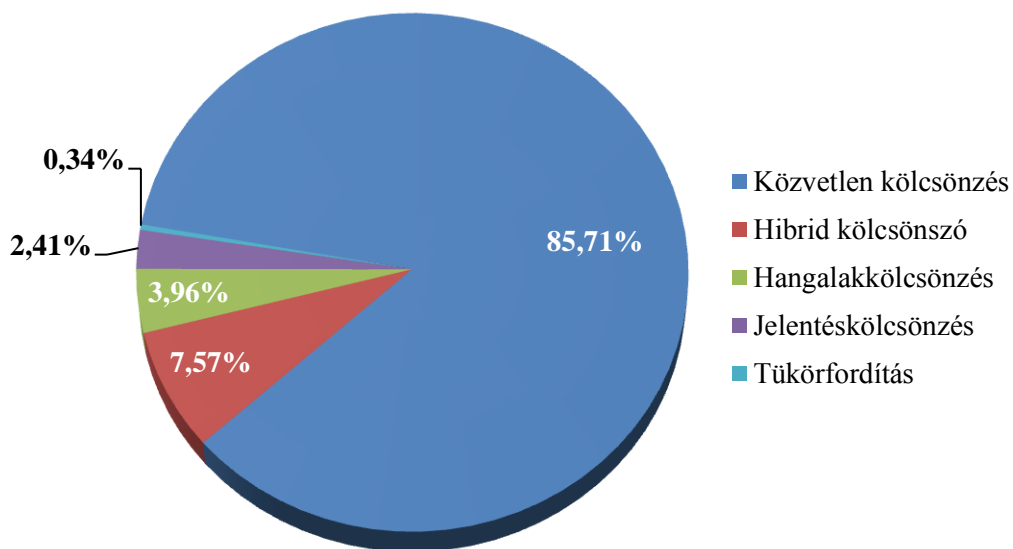
- Hibrid kölcsönszavak: azok az összetett szavak, melyek egy közvetlen kölcsönszó és egy átvevő nyelvi elemből épülnek. Ezek száma igen alacsony. Ilyen szavak pl. *főszesztra* (főnövér), *kibrakkol* (kiselejtez), *povorotnyiklámpa* (indexlámpa) stb.

- Jelentéskölcsönzés: az átadó és az átvevő nyelv hasonló hangalakú és jelentésszerkezetű elemei között mehet végbe. Ilyenkor a szó a másik nyelv hatására új jelentéssel gazdagodik. Pl. *csenget* (telefonál), *dolgozik* (működik), *kimenő* (szabadnap) stb.

- Tükörszavak: a másodnyelvi modell alapján fordítás útján jönnek létre. Pl. 'szöveget' átfordít (lefordít), 'pénzt' cserél (vált), 'kérdést' felad (feltesz).

A fenti csoportosítás alapján az általam adatolt kölcsönszavak a következő típusokba sorolhatók: közvetlen kölcsönzés 498 db; hibrid kölcsönszó 44 db; hangalakkölcsönzés 23 db; jelentéskölcsönzés 14 db; tükörfordítás 2 db (lásd a 7. ábrán).

7. ábra: A kölcsönszó-típusok alapján történő eloszlás



A KÖLCSÖNSZAVAK ASSZIMILÁCIÓJA

Fonetikai változások

A kölcsönszavak fonetikai változásainak a tanulmányozása fontos szegmensét képezi a kontaktusnyelvészetnek. Különösen nagy jelentősége van a hangtani kérdések tanulmányozásának azokban az esetekben, amikor egymással rokonságot nem mutató nyelvek közötti kapcsolatról, s az e kapcsolatok nyomán meghonosodott kölcsönszavakról kívánunk szót ejteni. Ilyen jellegű kapcsolatról kell beszélnünk a szláv nyelvcsaládba tartozó ukrán/orosz és a finnugor nyelvcsaládba tartozó magyar nyelv esetében is. A szláv és magyar nyelv hangrendszeri eltérései kiváló lehetőséget adnak arra, hogy a kölcsönszavak meghonosodásuk során jellegzetes hangtani módosulásokon menjenek keresztül, legyen szó akár a szláv nyelvekben meghonosodott hungarizmusokról, akár a magyar nyelvbe átkerült szláv lexikai elemekről. A magyar magánhangzórendszer ugyanis jóval gazdagabb, mint az ukrán vokalizmus. A standard magyar fonémarendszernek 14 magánhangzója van: a, á, e, é, i, í, o, ó, ö, ő, u, ú, ü, ű. A standard ukrán vokalizmus 6 magánhangzót tartalmaz: a, o, y, e, и, i. A magyar nyelvnek 25 standard mássalhangzó-fonémája van, míg az ukrán standard 32 mássalhangzó-fonémát tartalmaz. A magyar mássalhangzók többségének megvan az ukrán megfelelője (Bárány 2009: 144).

Az ungi magyar nyelvjárás ukrán kölcsönszavainak fonetikai változásait vizsgálva Kótyuk István a magánhangzók tekintetében megjegyzi, hogy az ukrán kölcsönszavakban mindegyik hosszú magyar magánhangzó előfordulhat, sőt akár diftongizálódhat is. Így tehát az ukrán *a, o, y, e, u, i* hangoknak a magyarban *a* (~*ā*); *o* (~*ó*) ~ *a* ~ *ó*^u; *u* (~*ú*); *e* (~*ē*); *i* (~*í*); *i* (~*í*) megfelelőik vannak. A mássalhangzóknál csupán a lágy ukrán *д', м', н'* mássalhangzóknak van magyar *gy, ty, ny* magyar megfelelője, így a többi lágy ukrán mássalhangzót annak kemény magyar párja helyettesíti (Kótyuk 2007: 99–111). Ezt Borbély Edit az általa vizsgált betű- és mozaikszavak hangtani jelenségei kapcsán a következő csoportokra bontott hangtani jelenségekkel egészíti ki: a szóvégi orosz *o* a magyar kiejtésben megnyúlik (*rajonó, szilpó*), míg a szóvégi orosz *a* megrövidül (*bezpeka, ráda*); az orosz *x* hangnak a magyar *ch* felel meg (*derzssztrach, techoszmotr*); a szavakban jelentkező mássalhangzótorlódás kiesés, hasonulás, zöngésedés, affrikálódás és palatalizáció segítségével oldódik fel (Borbély 2000: 114–115). A fent leírtak a Beregszászi járás magyar nyelvjárásaiban általam adatolt kölcsönszavak esetében is helytállóak. A továbbiakban néhány példával alátámasztva mutatom be az egyes kölcsönszavaknak a magyar nyelvi asszimiláció során végbemenő hangtani módosulásait. Elsőként nézzük a magánhangzók megfeleléseit:

A szláv alsó nyelvállású illabiális *a* hang helyén az adatolt kölcsönszavakban a legalsó nyelvállású illabiális *á* és az alsó nyelvállású labiális *a* is előfordulhat. Pl. чай < csáj; чайник < csájnik; коцегар < kocsegár, valamint калим < kalim; каністра < kanisztra, illetve egy szón belül akár mindkét hang is: капельница < kápelynica; пада < ráda. Néhány kivételes esetben akár a középső

nyelvállású labiális *o* hang is állhat a helyén, pl. *распозна* < a kevésbé használatos ukrán *розпозна* alapján *roszrocska* alakban honosodott meg; *бардачок* < *bordacsok*.

A középső nyelvállású labiális *o* helyén a kölcsönszavakban általában a magyar nyelvi párja áll, pl. *борщ* < *borscs*; *чиновник* < *csinovnyik*; *додаток* < *dodátok*; de előfordul a hosszú párja, az *ó* is, pl. *кадро* < *kádró*; *столб* < *sztólba*; vagy akár ezek kombinációja is: *економія* < *ekonómia*. Arra is találhatunk példát, hogy az alsó nyelvállású labiális *a* áll a helyén, pl. *бокал* < *bakál*; *хомут* < *hamut*. E jelenségre magyarázatként az orosz nyelv *á-zó* (*акання*) jellege szolgálhat, vagyis az, hogy a hangsúlytalan helyzetben az orosz nyelvben az *o* vagy *a*, vagy ahhoz hasonló hangként realizálódik. Vagyis e kettősség már az átadó nyelvekben is megvan.

A felső nyelvállású labiális *y* (*u*) helyén a legtöbb esetben ugyancsak a magyar nyelvi párja áll. Pl. *бамбула* < *bambula*; *бутылка* < *butilka*; *депутат* < *deputát*. Előfordul a magyar nyelvi hang hosszú párja is, pl. *квадратура* < *kvadratura*; *прокуратура* < *prokuratura*; *регистратура* < *regisztratura*. E jelenség a magyar *diktatura*, *karikatura*, *korrektura* típusú szavak analógiájára alakulhatott ki. Az *y* (*u*) helyén állhat *o* is. Pl. *чугун* < *csuhon*.

A középső nyelvállású illabiális *e* helyén a legtöbb esetben az alsó nyelvállású illabiális magyar *e* áll, pl. *безнека* < *bezpeka*; *черчение* < *csercsenyie*; *перева* < *perevál*; Ritkábban előfordulhat a magyar nyelvi hang hosszú párja is, pl. *система* < *szisztéma*; *куне* < *kupé*. Itt befolyásoló szereppel bírhatnak a magyar köznyelvben azonos alakban használatos szavak is. Illetve, ha a szláv szóban az *e* magánhangzó a *j* előtt áll, akkor a magyar nyelvi formában ugyancsak *é* hangot találhatunk a helyén, pl. *грейдер* < *gréder*; *волейбол* < *voléjbálozni*.

A közép felső és felső nyelvállású illabiális *u* és *i* hangok helyén egyaránt a felső nyelvállású illabiális magyar *i* hangot találjuk. Megjegyzendő, hogy sok esetben az ukrán és orosz nyelvi alak alaptól eltérést mutat e két hang tekintetében, pl. ukr. *автобіографія* illetve or. *автобиография*. A kölcsönszavakban a magyar nyelvi hosszú *í* is előfordulhat, pl. *антифриз* < *antifriz*; *архів* < *archív*; *кассуп* < *kasszir*. Az *u* hang helyén előfordulhat még *é* is, pl. *фуражур* < *furazsér*; *Сибирь* < *Szibér*. Utóbbi esetében ugyancsak számolni kell a magyar nyelvi *Szibéria* alak analógiás hatásával.

A mássalhangzók esetében a kemény szláv mássalhangzóknak a kölcsönszavakban a magyar nyelvi megfelelőjét találjuk. Pl. *акт* < *akt*; *анкета* < *anketa*; *інтернат* < *internát* stb. Vannak azonban olyan esetek is, amikor a felpattanó zárhang párok zöngés és zöngétlen tagja egyaránt előfordul az adatolt kölcsönszóban: *беседка* < *beszedka* és *beszetka*; *очередь* < *ocsered* és *ocseret*. Ugyanezt figyelhetjük meg a labiodentális *v* és *f* hangok esetében is, ugyanis vannak olyan szláv kölcsönszavak melyekben a *θ* helyén mindkét hang előfordulhat, pl. *свѣхъ* < *szovhoz* és *szofhoz*.

A szláv *ð'*, *л'*, *н'*, *м'* lágy mássalhangzók helyén a magyar nyelvi kölcsönszókban is a lágy megfelelőik állnak, pl. *командировка* < *komangyirovka*; *культпросвет* < *kulytproszvet*; *титульна* < *titulyna*; *знімок* < *znymok*; *доверенность* < *doverenoszty*.

A szláv *z* a kölcsönszavakban *g* és *h* hangként is realizálódhat, pl. *договор* < *dohovor*; *залушка* < *haluska*, illetve *группа* < *gruppa*; *губернатор* < *gubernátor*. A szláv *x* helyén a kölcsönszavakban vagy *h* vagy *ch* hangot találunk, pl. *буханка* < *buhánka*; *шахта* < *sahta*, illetve *архив* < *archív*; *технацпорт* < *techpaszport*. Ugyancsak *h* hang jelenik meg azokban a kölcsönszavakban melyekben *xz* hangkapcsolatot találunk, pl. *бухгалтер* < *buhálter*.

Azokban az esetekben, amikor az átadó nyelvi alakban *ля* hangkapcsolat van, a magyar nyelvi változatban *lj* és nem *ly* jelenik meg, ami érthető is, hiszen a kárpátaljai magyar nyelvjárásokban, ahogyan a magyar nyelvterület jelentős részén az *ly* hang ejtésben már nem különül el a *j* hangtól: pl. *солярка* < *szoljárka*; *закрапляти* < *záprávljálva*. A szó végén megjelenő *я* helyén a magyarban meghonosodott kölcsönszavakban *ó* hangot találhatunk, pl. *аттестация* < *attesztáció*; *каналізація* < *kanalizáció*, ami a latin nyelvből származó magyar nyelvi alakok mintájára alakulhatott ki, pl. *evangelizáció*, *ambíció*, *opció* stb.

Amint azt a fent bemutatott hangtani sajátosságok is mutatják, egy-egy szláv hang vagy hangkapcsolat többféleképpen is megjelenhet a magyar nyelvbe bekerült kölcsönszavakban, s ezért vannak olyan kölcsönszavaink, melyek több alakban is elterjedtek. Az alakváltozatok létrejöttének mikéntje alapján több csoportot is el tudunk különíteni. A továbbiakban ezeket próbáljuk meg rövid összefoglaló keretében bemutatni (Lásd a 2. számú melléklet térképeit).

I. Az eltérő hangalakú orosz és ukrán szó is meghonosodott:

1. hosszú-rövid mássalhangzók eltérése: *gripp* ~ *grip* (ukr. грип; or. грипп). Ehhez kapcsolódóan meg kell jegyezni azt is, hogy az orosz nyelvi elemet az anyanyelvi beszélők ugyancsak rövid mássalhangzóval ejtik, vagyis kiejtésben nem tér el az ukrán nyelvi megfelelőjétől. A hosszú mássalhangzó ejtése magyar nyelvi sajátosság, amelyre a közmagyar nyelvben a *stop* szó hosszú *p*-vel való ejtése is igazolásként szolgálhat.

2. e < i hangok eltérése: *perejezd* ~ *perejizd* (ukr. переїзд, or. переезд); *szvetafor* ~ *szvitafor*, ill. *szvetlafor* ~ *szvitlofor* (ukr. світлофор; or. светофор); *beszedka* ~ *beszidka* (ukr. бесідка; or. беседка); *szetka* ~ *szitka* (ukr. сітка; or. сетка).

3. egyéb eltérések: *bástya* ~ *básnya* (ukr. башта; or. башня) a *bástya* alakváltozat esetében a magyar nyelvi *bástya* alapján ugyancsak analógiás hatást lehet feltételezni; *rozkladuska* ~ *raszkladuska* (ukr. розкладушка, or. раскладушка).

II. Egyes és többes számú alakok párhuzamos meghonosodása: *usánka* ~ *usánki* (or. ушанка); *tumbocska* ~ *tumbocski* (ukr., or. тумбочка); *szosziszka* ~ *szosziszki* (ukr., or. сосиска); *bánka* ~ *bánki* (ukr., or. банка); *szkrepka* ~ *szkrepki* (or. скрепка); *kurtka* ~ *kurtki* (ukr., or. куртка); *bulocska* ~ *bulocski* (ukr., or. булочка).

III. Hangzóelhagyás:

1. szóeleji: *szpecovka* ~ *pecovka* (or. спецовка); *zberkassza* ~ *berkassza* (or. сберегательная касса → сберкасса).

2. szóbelseji: *marsrutka* ~ *marsutka* (ukr., or. маршрутка); *povesztka* ~ *poveszka* (or. повестка).

IV. Hangzóbetoldás:

A magyar nyelvben meghonosodott idegen nyelvi elemek hangtani sajátosságai kapcsán a leggyakrabban hangoztatott nézet az, hogy az átvett szavakban a mássalhangzó-torlódások feloldódnak, egyszerűsödnek. A kárpátaljai magyar nyelvjárásokban meghonosodott orosz és ukrán nyelvi elemek között azonban találunk olyanokat is, amelyekben épp e tendencia fordítottja figyelhető meg, vagyis a szavakban a magyar nyelvi beszélők mássalhangzó-torlódásokat hoznak létre.

1. szó belseji: *zakuszka ~ zakusztka* (ukr., or. *закуска*); *sifer ~ slifer* (ukr., or. *шифер*).

2. szóvégi: *pricep ~ pricept* (or. *прицеп*).

V. Nyúlás:

1. szó belseji: *pelmenyi ~ pelmennyi* (ukr. *пельмені*, or. *пельмени*).

2. szóvégi: *spric ~ spricc* (ukr., or. *шприц*); *buket ~ bukett* (ukr., or. *букет*), itt ugyancsak érvényesek a *stop* szó kapcsán fentebb leírtak.

VI. Egyéb módon létrejött alakváltozatok: a szláv *баклажан* és a magyar padlizsán szó összemosásából keletkezett a *baklizsán* szó.

Alaktani asszimiláció

A hangtani asszimiláció mellett a kölcsönszavak elterjedésének előfeltétele az is, hogy azok alaktanilag beépüljenek az átvevő nyelv (esetünkben a magyar) nyelvtani rendszerébe.

Kótyuk István az általa vizsgált ukrainizmusok kapcsán megjegyzi, hogy az átvétel során egyes lexikai elemeknek megváltozott a szófaja. Így például egyes ukrán főnevek a magyarban vagy melléknévként, vagy pedig kettős szófajú szóként honosodtak meg. (Kótyuk 2007: 120–134). Erre az általam adatolt kölcsönszók között összesen 14 példát találhatunk. Pl. *блатної < blátnoj; зерої < geroj; працювавши < právoszláv*. Az igék elvesztve az ukrán igeképzés alapjául szolgáló morfológiai alakjukat *-l* képzős formában honosodtak meg az átvevő nyelvben: *lapatyál < лопотаму 'fecseg'; brizgál < бризгаму 'fröcsköl'; drimál < дріматиму 'álmodozik'*. Felhívja a figyelmet arra is, hogy a legtöbb kölcsönszó aktív résztvevője új szavak képzésének és az összetett szavaknak is. Például: *drimál < ukr. дріматиму 'álmodozik': drimálás, drimálós; brizgál < ukr. бризгаму 'fröcsköl': be-, le-, össze-, széjjelbrizgál, brizga, brizgálás* (Kótyuk 2007: 120–134). Hasonlóképp vélekedik Csernicskó István is. Szerinte a kárpátaljai magyar nyelvjárások szláv kölcsönszavainak a használata a magyar nyelv törvényszerűségeinek megfelelően történik. Az átvett szavak mindegyike todalékolható és mondatba foglalható. A névszók általában változatlan alakban épülnek be a magyar nyelvjárásokba, míg az igék már az átvételkor magyar igeképzőt és személyragot kapnak, s ez az alak válik majd a későbbi todalékolás alapjává: *ремонтуюрем > remontol → megremontol; мешаю > misál → bemisál* (Csernicskó 1995: 141–143).

A fentebb felsorolt alaktani változások mindegyikére találhatunk példákat az általam összeállított értelmező-etimológiai szótár anyagában. Az egyes típusokat igazoló példák ismételt felsorolását feleslegesnek vélem, s ezért arra itt nem is kívánok kitérni.

Jelentésváltozás: jelentésbővülés és jelentésszűkülés

A kölcsönszavak az esetek többségében megőrzik az átadó nyelvi jelentésüket, viszont gyakori jelenség az is, hogy az átvevő nyelvben való meghonosodásuk során valamilyen jelentésváltozáson esnek át (Lanstyák 2006: 38). Benő Attila (2008: 147) szerint, „ha egy lexikai átvétel egyazon nyelvváltozatban több jelentésben is használatos, akkor szinte bizonyosak lehetünk abban, hogy meghonosodott elemmel, jövevényszóval van dolgunk”. Vagyis a kölcsönszavak jelentésmódosulásainak a vizsgálata révén képet kaphatunk az egyes szavaknak az átvevő nyelvbe való beépüléséről, meghonosodási fokáról.

David Crystal (1998: 411) megállapította, hogy a jelentésváltozás akkor megy végbe, amikor „a körülmények hatására a szó jelentése átveődik más dolgokra”. A jelentésváltozást kiváltó körülmények azonban igen sokfélék lehetnek. Az A. Jászó Anna főszerkesztésében megjelent *A magyar nyelv könyve* (2007: 515) című kiadvány Károly Sándor (1970) munkája alapján a következőképp foglalja össze a jelentésváltozást kiváltó okokat: ■ ha egy szó szélesebb társadalmi körben tágabb jelentésű lesz; ■ ha egy általános jelentésű szó egy kisebb társadalmi csoportban speciális értelmet kap; ■ ha a tárggyal kapcsolatos érzelmi magatartás megváltozik; ■ ha maga a tárgy változik meg; ha az egyes jel vagy a jelrendszer, illetve a jel grammatikai környezete változik meg; ■ ha a szó műfaji használati köre változik meg

A kölcsönszavak jelentésváltozása szintén nem egynemű jelenség. A két legfőbb csoport az adott szó szemantikai mezőjének a mozgásiránya alapján hozható létre. E szerint jelentésbővülés, illetve jelentésszűkülés kategóriákról beszélhetünk, melyek közel állnak a hasonlóságon alapuló névátvitelhez, ugyanis lényegében az egymással rokon fogalmak vonalán mozognak (Hadrovics 1992: 150). Nézzük meg kicsit alaposabban, hogy mit is takar a fentebb említett két nyelvészeti terminus.

Jelentésbővülésről Horváth Péter Iván szerint akkor beszélhetünk „ha egy nyelvi elem – alaki módosulás nélkül – egy olyan valóságrészre utal, amelyet korábban nem jelölt” (Horváth 2015: 157), vagyis „a jelentésbővülés esetén a jelentésterjedelem megnő, azaz a szó a dolgoknak, cselekvéseknek stb. egy szélesebb osztályára kezd vonatkozni” (Pethő 2006: 76). A jelenség kapcsán Benő (2008: 155) megjegyzi, hogy a jelentésbővülés a jelentésszűkülésnél ritkábban fordul elő, s ez azzal magyarázható, hogy az anyanyelvi dominanciájú kétnyelvű beszélők inkább hajlamosak arra, hogy a kölcsönszavakat a konkrét beszédhelyzet szerint, a tárgyi környezet vonatkozásával együtt értelmezzék, mintsem, hogy elvonatkoztassanak azoktól. Horváth (2015: 100) ezenkívül felhívja a figyelmet arra is, hogy a jelentésbővülés jelenségében gyakran megmutatkozik a „nyelvi önkény” is.

A jelentésszűkülés ezzel szemben akkor megy végbe, ha „a kölcsönzött lexéma az átvevő nyelvben szűkebb specializáltabb jelentésben válik használatossá, mint az átadó nyelvben” (Lanstyák 2006: 38), vagy ahogyan azt Benő (2004: 91) írja „a jelentésszűkülés a szó fogalmi-logikai alkatának azt a változását jelöli, amikor a lexéma jelentése az eredeti jelöltjéről átmegy a neki

alárendelt, szűkebb körű fogalomra.” Amint azt a fentebb olvasható szakirodalmi áttekintésben is olvashattuk, a legtöbb lexikai elem az átadó nyelvi jelentését megtartva honosodik meg az átvevő nyelvekben is. A kárpátaljai magyar nyelvjárásokban meghonosodott államnyelvi kontaktuselemek túlnyomó többségénél is ezt figyelhetjük meg. Vannak azonban kivételek is.

Az orosz nyelvből átvett *geroj* (or. *герой*³¹) hős jelentésű szó a kárpátaljai magyar nyelvjárásokban pejoratív színezetű jelentéstartalommal egészült ki. Ugyanis a szó itt az eredeti jelentése mellett a gőgös, nagyképű, hősködő emberek jelölésére is vonatkozik. Az eredetileg testi fogyatékoságra vonatkozó *invalid* (ukr. *інвалід*; or. *инвалид*) szó kétirányú jelentésbővülésen is átesett. Egyrésztől ugyanis használják a koldusok megnevezésére is, e személyek általában valóban rendelkeznek valamilyen testi fogyatékosággal. Másrészt pedig a szellemi fogyatékoságra kiterjesztve az olyan személyek obszcén jelölésére, akik valamit nehezen tudnak megérteni, elvégezni. A *piderász* (ukr. *підарас*, or. *пидарас* pejoratív) szó az átadó nyelvekben a homokos férfiak (pederaszták) megnevezése, a kárpátaljai magyar nyelvjárásokban azonban azokra is vonatkozhat, akik a beszélő számára kevésbé szimpatikusak, vagy valamilyen módon rosszat tettek. A *princessza* szó (ukr. *принцеса*, or. *принцесса*), mely az átadó nyelvekben hercegnő jelentésben használatos, a kárpátaljai magyar nyelvjárásokban a kényes, nagyzó, beképzelt nőkre is vonatkozik.

Amint azt a fenti példák is mutatják, a jelentésbővülés során az átvett szavak általában negatív töltetű pluszjelentéseket vesznek magukra. Az elvégzett kutatás során nyert adatok között a jelentésszűkülés esetei ritkábbak, de azért nem példa nélküliek. Ide sorolhatjuk például a teljes magyar nyelvterületen elterjedt *kulák* (ukr., or. *кулак*) kölcsönszót, melynek az átadó nyelvekben a következő jelentései ismertek: 1. a) ököl, marok; b) [kat] összevont erő; c) [műsz] bütyök, pecek; 2. zsírosparaszt, kulák. A kárpátaljai magyar nyelvjárásokban a szó azonban csak a kommunista rendszerből ismert zsírosparaszt jelentésében használt, s szolgál az átlagosnál gazdagabb személyek jelölésére. Ugyanezt figyelhetjük meg a *provodnyik* (or. *проводник*) szó esetében is. Az orosz szónak ugyanis a következő jelentései ismertek: 1. a) [fiz] vezető (test); b) [átv] közvetítő; 2. a) kísérő, vezető; b) [vasút] kalauz, kísérő. A kárpátaljai magyar nyelvjárásokban azonban a szó csak a kalauz, utaskísérő jelentésben ismert. Ugyanakkor azt is meg kell jegyezni, hogy itt a kalauz jelölésére a *revizor* (or. *ревизор*; ukr. *ревізор*) szó is használatos, mely a magyar nyelvterület más részein ilyen jelentésben nem ismert. Másutt ugyanis a *revizor*, valószínűsíthetően német nyelvi átvételként más jellegű dolgok ellenőrzését (pénzügy, hivatali működés, termelés, nyomdai munkálatok) ellátó személyre vonatkozik.

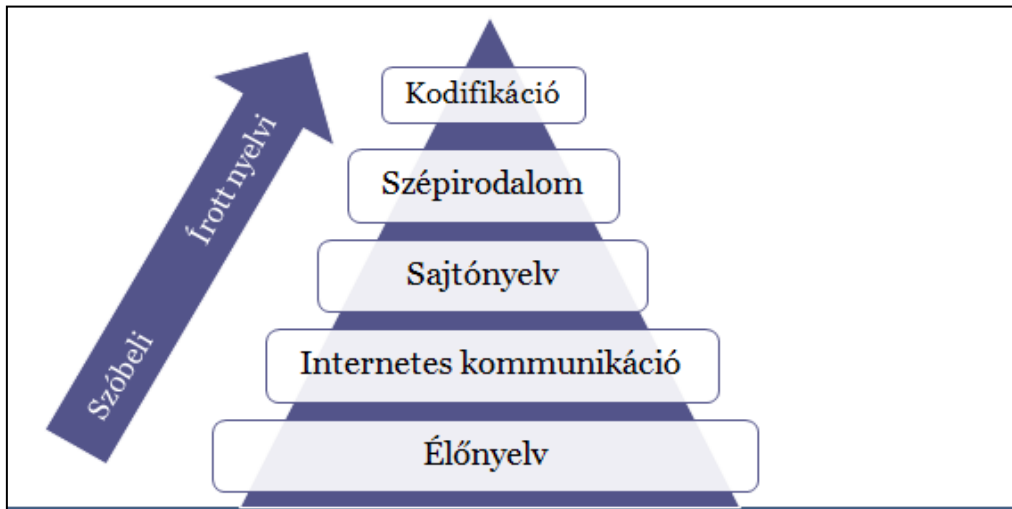
³¹ Írásképet tekintve az orosz szó megegyezik az ukrán *герой* szóval, viszont az ukrán nyelvi kiejtésben a szó elején *h* hangot ejtenek.

A kölcsönszavak meghonosodási folyamata

A különböző nyelvhasználati szintereken jelentkező másod- és államnyelvi hatások, valamint az azok nyomán meghonosodott kölcsönszavak megfigyelése révén figyelemmel kísérhető az egyes szavak meghonosodási folyamata is. Ezt a 9. ábrával tudjuk szemléltetni, amiben jól kirajzolódik az, hogy a kölcsönszavak legnagyobb számban a beszélt nyelvi szintereken honosodnak meg, s folyamatosan csökkenő számmal haladnak végig a különböző írott szintereken át a kodifikációig.

8. ábra: A kölcsönszavak meghonosodási folyamata

(Saját szerkesztés)



ÖSSZEFOGLALÁS

A Trianoni békeszerződést követően az addig is kevésbé kutatott peremnyelvjárások a határok és a politikai korlátok miatt teljesen kiestek az egyetemes magyar nyelvészet látóköréből. Így a kárpátaljai magyar nyelvjárások vizsgálata a helyi nyelvészek feladata lett. Azonban a rendszeres kutatások megindulása a politikai okok és az intézményi keretek hiánya végett csak az 1960-as években vette kezdetét. A területen élő nemzetiségek képviselői évszázadok óta mindennapi kapcsolatban álltak, s állnak napjainkban is, vagyis a kétnyelvűség természetes jelenségnek számít. A magyar–ukrán, ukrán–magyar nyelvi kapcsolatok vizsgálatának jelentős hányadát a kárpátaljai ukrán nyelvjárásokban meghonosodott hungarizmusok vizsgálata teszi ki.

A kárpátaljai magyar nyelvjárások, ahogyan más határon túli magyar nyelvjárások is, fokozott másodnyelvi hatás alatt állnak. Beszélői mindennapi kapcsolatban állnak az államnyelvet és az oroszul beszélő szláv nyelvű lakossággal, s a hivatalos nyelvi színtereken anyanyelvük használati lehetőségei jelentős mértékben korlátozva vannak. A történelmi és a jelenkori helyzet ismeretében tehát nem lehet meglepő, hogy az itt élők nagyszámú másodnyelvi elemet használnak az anyanyelvi kommunikációjukban is, amelyek a magyar nyelvi változatokkal együtt, vagy sok esetben azokat kiszorítva a mindennapos nyelvhasználat részeivé válnak.

A kárpátaljai magyar nyelvjárásokat ért szláv nyelvi hatás a nyelvhasználat minden szintjét érinti. Az ezirányú vizsgálatok jelentős része a szóképzleti változásokkal foglalkozik. E munkák a másodnyelvi elemek adatolásán túl foglalkoznak még: **1.** a kölcsönzés okainak vizsgálatával; **2.** a kölcsönszavak különböző szempontú csoportosításával: **a)** átvétel ideje; **b)** átadó nyelvek elkülönítése; **c)** a kölcsönszavak szófaji eloszlása; **d)** a kölcsönszavak típusok szerinti osztályozása; **e)** a kölcsönszavak fogalomkörök szerinti csoportosítása; **3.** az átvett szavak hangtani asszimilációjával. A kölcsönszavak használata az egyes szaknyelvekben fokozott mértékben figyelhető meg, ami elsősorban az államnyelvi oktatás kizárólagosságával magyarázható. Az iskolai nyelvhasználat csoport- és szaknyelvi mivoltából fakadóan sajátos terminológiát használ, melyben az iskolai tannyelvnek (esetünkben az ukrán) megfelelően fokozott mértékben honosodtak meg másodnyelvi elemek.

A kölcsönszavak használata a beszélt nyelvi változatok mellett az írott nyelvi produktumokban is megfigyelhető, bár használati mértékük jelentősen eltér az élőnyelvi színterektől. A kárpátaljai magyar sajtótermékek orosz és/vagy ukrán lexikai elemei sok esetben a magyar megfelelőikkel párhuzamosan, azok jelentését egyértelműsítve használatosak, de gyakori az a jelenség is, hogy az államnyelvi kontaktuselemek teljes mértékben kiszorítják a standard magyar megfelelőt. A kölcsönszavak használata és nyomtatásban való előfordulása a kárpátaljai magyar sajtótermékekben jelenleg nem egységes, s így többféle megjelenési formával találkozhatunk. A kölcsönszavak használata a kapcsolattartás modern formáiban (közösségi hálókön folyó kommunikáció) is megfigyelhető.

Munkám során az általam adatolt kölcsönszavakat két csoportba soroltam. Az egyikbe azok a kölcsönszavak kerültek, melyek használata a fent felsorolt nyelvhasználati formák valamelyikéből (vagy akár mindegyikéből) nyert példamondattal is igazoltta vált. E csoport kölcsönszavait értelmező-etimológiai szótár formájában dolgoztam fel. A szótár összesen 581 kölcsönszót és kölcsönszói származékot tartalmaz, melyek 493 szócikkben lettek feldolgozva. E szavak kapcsán elvégeztem az etimológiai, átadó nyelvek és kölcsönszó-típusok alapján történő csoportosításokat, valamint a fogalomkörü kategorizációt is. A második csoportba tartozó szavak az általam elvégzett különféle kutatások során példamondatok nélkül kerültek adatolásra, s úgy gondoltam, hogy munkámban ezekről is említést kell, hogy tegyek. Ugyanakkor e szavak egy kétnyelvű szótári stílusban kerültek feldolgozásra, s hozzájuk kapcsolódóan nem történt semmilyen típusú csoportosítás.

Összességében, tehát kijelenthető, hogy a kárpátaljai, s ezen belül a Beregszászi járás magyar nyelvjárásai és nyelvváltozatai számos szláv nyelvi elemmel gazdagodtak. Gyakoriak a kölcsönzések a hivatali élethez kapcsolódó területeken: foglalkozások, dokumentumok, intézmények és szervezetek neveinek államnyelvi alakban való használatában. Az ide tartozó lexikai elemek meghonosodására az államnyelvi terminológia kizárólagos használata szolgálhat magyarázatul. Ugyanakkor a kutatásnak nem csupán a szláv elemek begyűjtése és kategorizációja az egyetlen hasznosulási formája. Az etimológiai elemzések megvilágítják például azt is, hogy a szláv nyelvek (ukrán/orosz) szókészletére mely nyelvek hatottak a leginkább, valamint az ukrán és orosz nyelv magyar nyelvvel kapcsolatos hatásmechanizmusát is, mely szoros összefüggésben áll az adott nyelvet beszélők történelmi múltjával. A széleskörű érintkezésekre lehet következtetni például a kölcsönszavak fogalomkörü kategorizációja kapcsán, melyet megvizsgálva jól láthatóvá válik, hogy a szláv eredetű lexikai elemek a Beregszászi magyar nyelvjárások szinte mindegyik nyelvhasználati színterének szerves elemeivé váltak. Megfigyelhető az is, hogy a legerősebb szláv nyelvi hatás elsősorban a közéleti szférában (intézmények, dokumentumok, szervezetek és foglalkozások) volt (s ma is az) a legerősebb, ami elsősorban az itt élők kisebbségi helyzetéből adódik.

IRODALOM

- A. JÁSZÓ ANNA (FŐSZERK.) 2007: *A magyar nyelv könyve*. Nyolcadik kiadás. Trezor Kiadó, Budapest.
- ABLONCZY BALÁZS – BÁRDI NÁNDOR 2010: Határon túli magyarok: mérleg, esély, jövő – In. *Határon túli magyarság a 21. században* konferenciasorozat a Sándor-palotában 2006-2008. Szerkesztette: Bitskey Botond, Köztársasági Elnöki Hivatal.
- ÁGNER LAJOS 1905: Tót jövevényszavainkhoz. *Magyar Nyelvőr*, 34. köt. 1. füz. / 1905. 24–25.
- ANDÓ ÉVA 2010: E-nyelv – netbeszéd. Az elektronikus kommunikáció nyelvi jellemzői. *Tudományos közlemények*. 23. sz. / 2010. 31–46.
- ASBÓTH OSZKÁR 1883: A szlávosság a magyar keresztény terminológiában. *Nyelvtudományi Közlemények*, 18. kötet/1883. 321–427.
- ASBÓTH OSZKÁR 1884: Szlávosság a magyar keresztény terminológiában. *Nyelvtudományi Közlemények*, 18. kötet 3. füzet / 1884. 321–427.
- ASBÓTH OSZKÁR 1893A: Szláv szók a magyar nyelvben. *Értekezések a Nyelv- és Széptudományok köréből*. XVI. kötet, 3. szám / 1893.
- ASBÓTH OSZKÁR 1893B: *A szláv szók a magyar nyelvben*. Kiadja a Magyar Tudományos Akadémia. Budapest.
- ASBÓTH OSZKÁR 1893C: A szláv szók a magyar nyelvben. (Kivonat Ásbóth Oszkár lt. április 10-én tartott értekezéséből). *Akadémiai Értesítő*, IV. kötet. 7. füzet. / 1893. július 15. 389–392.
- ASBÓTH OSZKÁR 1896A: Szláv igék a magyar nyelvben. *Magyar nyelvőr* 25. kötet 2. füzet / 1896. 113–116.
- ASBÓTH OSZKÁR 1896B: Magyar o – szláv o. *Nyelvtudományi Közlemények*, 26. kötet 4. füzet / 1896. 455–486; befejezése 27. kötet 1. füzet 64–76.
- ASBÓTH OSZKÁR 1907: Szláv jövevényszavaink. I. Bevezetés és a különböző rétegek kérdése. (Felolvasta a M. Tud. Akadémia 1907. április 8-iki ülésén). Kiadja a Magyar Tudományos Akadémia, Budapest.
- ASBÓTH OSZKÁR 1911: Szláv o – magyar a. *Nyelvtudományi Közlemények* 41. kötet 4. füzet / 1911. 381–400.
- BALASSA IVÁN 1956: Kniezsa István: A magyar nyelv szláv jövevényszavai. I. kötet 1–2. rész. 1043 l. Akadémiai Kiadó. – Budapest 1955. *Ethnographia*. 67. évfolyam, Budapest, 1956. 375–377.
- BALASSA JÓZSEF 1885: Miklosich F., Die slaw. Elemente im Magyarischen I. *Egyetemes Philologiai Közlöny*. IX. évf. 1885. 288–294.
- BALÁZS GÉZA 2000: A média nyelvi normája. *Magyar Nyelvőr* 124. évfolyam 1. sz. 2000. január–március, 5–24.
- BALÁZS GÉZA 2003. Euroterminológia és a magyar nyelv. Szaknyelvi kommunikáció és nyelvstratégiai munka. *Magyar Orvosi Nyelv* 2003. évfolyam 1. szám. 9–12.
- BALÁZS GÉZA 2005A: Romlásnak indult...? Nyelvművelés, nyelvi ismeretterjesztés, nyelvtanoktatás. *Könyv és Nevelés*, VII. évfolyam, 2005/1. szám. 59–65.

- BALÁZS GÉZA 2005B: Az internetkorszak kommunikációja. In. Balázs Géza–Bódi Zoltán szerk. *Az internetkorszak kommunikációja*. Gondolat/Infonia, Budapest, 25–57.
- BALÁZS GÉZA 2009: Szaknyelvi nyelvhelyességi ajánlások. In. Bősze Péter szerk. *A Magyar Orvosi Nyelv tankönyve* Medicina Könyvkiadó Budapest 2009. 197–211.
- BALÁZS GÉZA 2010: Az új médiumok retorikája. [ME.dok]. *Média-Történet-Kommunikáció*. V. évfolyam 4. szám. Kolozsvár. 5–16.
- BALOGH LAJOS 1991. Magyar nyelvi elemek a Kárpát régióban (A Kárpát nyelvatlasz I. kötete alapján). In. Gadány Károly szerk. *Nemzetközi Szlavisztikai Napok 4.* Szombathely, 1991. 163–171.
- BALOGH LAJOS 1993: Néhány megjegyzés a kárpátaljai magyar nyelvhasználatról. *Magyar Nyelv*. 89. évf. 2. sz. / 1993, 225–229.
- BALOGH LAJOS 1994: A magyar nyelv Kárpátalján. *Magyar Nyelvőr*, 118. évf. 2. sz. / 1994, 26–38.
- BALOGH LAJOS 2004: A kettőshangzók fonológiai státusza a kárpátaljai Dercen nyelvjárásában. In. P. Lakatos Ilona–T. Károlyi Margit (szerk.): *Nyelvvesztés, nyelvjárásvesztés, nyelvcseré*. Tinta Könyvkiadó, Budapest, 192–194.
- BALOGH LAJOS–DEBRECENI ANIKÓ 1995: Nagydobrony helye a kárpátaljai magyar nyelvjárások rendszerében. In. Kassai Ilona szerk. *Kétnyelvűség és magyar nyelvhasználat. A 6. Élőnyelvi Konferencia előadásai*. MTA Nyelvtudományi Intézet Élőnyelvi Osztálya, Budapest, 155–161.
- BALOGH LAJOS–HELTAINÉ NAGY ERZSÉBET 1992: Hátravetett igekötő. *Magyar Nyelvőr*, 116. évf. 4. sz. / 1992, 485–487.
- BÁRÁNY ERZSÉBET 2009: *Magyar–ukrán nyelvi kölcsönhatás: hungarizmusok a magyar–ukrán (ruszin) nyelvhatáron (Irodalmi művek alapján)*. Budapest. Doktori értekezés. Kézirat.
- BÁRÁNY ERZSÉBET–CSERNICKSKÓ ISTVÁN 2009: = Барань Єлизавета – Черничко Степан: Дослідження українсько-угорських міжмовних контактів у Закарпатському угорському інституті ім. Ференца Ракоці II. *Acta Beregsasiensis* 2009. VIII. évfolyam, 1. kötet 91–112.
- BÁRCZI GÉZA 1951: *A magyar szókincs eredete*. Budapest, Tankönyvkiadó, újabb megjelenés 2001. Tinta tankönyvkiadó, Budapest
- BÁRCZI GÉZA 1963: *A magyar nyelv életrajza*, Gondolat Budapest; újabb kiadás: Custos Kiadó, Budapest 1996.
- BARTHA CSILLA 1993: *Egy amerikai magyar közösség nyelvhasználatának szociolingvisztikai megközelítései*. Kandidátusi értekezés. Kézirat. Budapest.
- BARTHA CSILLA 1999: *A kétnyelvűség alapkérdései – Beszélők és közösségek – Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.*
- BARTHA CSILLA 2000: A kétnyelvűség fogalma: tudománytörténeti vázlat. In. Borbély Anna (szerk.): *Nyelvek és kultúrák érintkezése a Kárpát-medencében*. A 10. élőnyelvi konferencia előadásai. Budapest. 25–35.
- BENKŐ LORÁND 1991: A „budapesti iskolá”-ról. *Magyar Nyelv*. 87. évf. 1. sz. / 1991, 1–14.

- BENŐ ATTILA 2004: *A kölcsönszó jelentésvilága. A román–magyar nyelvi érintkezés lexikai-szemantikai kérdései*. Erdélyi Tudományos Füzetek 246. Az Erdélyi Múzeum-Egyesület Kiadása, Kolozsvár
- BENŐ ATTILA 2008: *Kontaktológia. A nyelvi kapcsolatok alapfogalmai*. Egyetemi Műhely Kiadó Bolyai Társaság – Kolozsvár.
- BEREGSZÁSZI ANIKÓ 2010: *Magyar nyelv. Stilisztika. Tankönyv a magyar tannyelvű iskolák 10. osztálya számára*. Csernyivci, „Bukrek”.
- BEREGSZÁSZI ANIKÓ–CSERNICSKÓ ISTVÁN 2003A: A kétnyelvűség típusai a kárpátaljai magyar közösségben. In. Csernicskó István szerk. *A mi szavunk járása. Bevezetés a kárpátaljai magyar nyelvhasználatba*. Beregszász: Kárpátaljai Magyar Tanárképző Főiskola, 34–42.
- BEREGSZÁSZI ANIKÓ–CSERNICSKÓ ISTVÁN 2003B: A kétnyelvűség (bilingvizmus) fogalma. In. Csernicskó István szerk. *A mi szavunk járása. Bevezetés a kárpátaljai magyar nyelvhasználatba*. Beregszász: Kárpátaljai Magyar Tanárképző Főiskola, 28–31.
- BEREGSZÁSZI ANIKÓ–CSERNICSKÓ ISTVÁN 2004A: Az ukrán nyelv oktatása a kárpátaljai magyar iskolákban: nyelvpedagógiai és nyelvi emberi jogi problémák. In. ...itt mennyit ér a szó? Írások a kárpátaljai magyarok nyelvhasználatáról. Ungvár: PoliPrint. 97–108.
- BEREGSZÁSZI ANIKÓ–CSERNICSKÓ ISTVÁN 2004B: Kárpátaljai szójegyzék (az ÉKSz.-ben megjelent kárpátaljai szavak és szójelentések). In. ...itt mennyit ér a szó? Írások a kárpátaljai magyarok nyelvhasználatáról. Ungvár: PoliPrint. 137–138.
- BEREGSZÁSZI ANIKÓ–CSERNICSKÓ ISTVÁN 2007: Beszélhetünk-e egységesen „kárpátaljai magyar nyelvjárások”-ról? In. Csernicskó István – Márku Anita szerk. *„Hiába repülsz te akárhová...” Segédkönyv a kárpátaljai magyar nyelvjárások tanulmányozásához*. PoliPrint Ungvár.
- BEREGSZÁSZI ANIKÓ–CSERNICSKÓ ISTVÁN 2010: Nyelvválasztás: a nyelvek közötti „munkamegosztás” a többnyelvű közösségekben. In. Csernicskó István szerk.: *Nyelvek, emberek, helyzetek A magyar, ukrán és orosz nyelv használata a kárpátaljai magyar közösségben*. PoliPrint Kft. Ungvár, 7–13.
- BEREGSZÁSZI ANIKÓ–CSERNICSKÓ ISTVÁN–OROSZ ILDIKÓ 2001: *Nyelv, oktatás, politika* Kárpátaljai Magyar Tanárképző Főiskola, Beregszász.
- BIHARI JÓZSEF (DR.) 1964: Asbóth Oszkár néhány nyelvészeti megjegyzése. In. *Az Egri Tanárképző Főiskola Tudományos Közleményei*, Tom. 2. / 1964. 655–664.
- BÓDI ZOLTÁN 2004A: A szóbeliség kifejeződése az internetes kommunikációban. *Információs társadalom*. 4. évf. 1. szám. 26–38.
- BÓDI ZOLTÁN 2004B: Az írás és beszéd viszonya az internetes interakcióban. *Magyar Nyelvőr* 128. évf. 3. szám. 286–294.
- BÓDI ZOLTÁN 2010: Kommunikációs stratégiák az információs társadalomban. *Alkalmazott Nyelvészeti Közlemények*, Miskolc V. évf. 1. szám. 65–73.
- BÓDI ZOLTÁN 2015: Az internetes nyelvváltozatokról. *e-nyelv.hu magazin*. 2015/3. <http://e-nyelvmagazin.hu/szerzo/?sz=88> (Megtekintés ideje: 2020. július 21.)

- BOLLA KÁLMÁN (szerk.) 1997: *Hadrovics László (1910–1977). A hetvenes évek magyar nyelvészei. Pályaképek és önvallomások.* ELTE Fonetikai Tanszék.
- BORBÉLY ANNA 2001: A nyelvcseré folyamatára és kutatására. *Nyelvtudományi Közlemények*, 98. kötet / 2001. 193–215.
- BORBÉLY EDIT 2000: Adalék a lexikai kölcsönzés kutatásához. In. *Jubileumi kötet Lizanec Péter professzor 70. születésnapjára*, Ungvári állami egyetem magyar filológiai tanszék hungarológiai központ, Ungvár, 113–119.
- BORBÉLY EDIT 2006: Orosz-ukrán elemek a kárpátaljai magyar diákifjúság nyelvhasználatában. *Acta Hungarica*. XV. évfolyam, 2004. Ungvár.
- BOTLIK JÓZSEF 2006: Kárpátalja mai demográfiai helyzetének történelmi előzményei. *Együtt*, 2006/4, 67–76.
- CRYSTAL, DAVID 1998: *A nyelv enciklopédiája*. Osiris, Budapest.
- CRYSTAL, DAVID 2001: *Language and the Internet*. Cambridge University Press, Cambridge.
- CS. NAGY LAJOS – N. CSÁSZI ILDIKÓ: *Magyar nyelvjárások*. Az ékesszólás kiskönyvtára 36. Tinta Könyvkiadó, Budapest.
- CSALOMJAI 1872: Az idegen szók I. *Magyar Nyelvőr*, 1. kötet. VII. füzet. / 1872, 297–299.
- CSERNICSKÓ ISTVÁN – MÁRKU ANITA (szerk.) 2007: „Hiába repülsz te akárhová...” *Segédkönyv a kárpátaljai magyar nyelvjárások tanulmányozásához* PoliPrint, Ungvár.
- CSERNICSKÓ ISTVÁN – MELNYK SVITLANA 2007: Az ukrainai kisebbségek és a nyelvi oktatás. In. Orosz Ildikó szerk., *Magyarok a Tisza-forrás környékén. A felső-Tisza-vidéki magyarok anyanyelvi-oktatási helyzete egy kutatás tükrében*. PoliPrint, Ungvár 2007. 120–148.
- CSERNICSKÓ ISTVÁN (szerk.) 2010: *Megtart a szó. Hasznosítható ismeretek a kárpátaljai magyar nyelvhasználatról*. MTA Magyar Tudományosság Külföldön Elnöki Bizottság, Hodinka Antal Intézet, Budapest – Beregszász.
- CSERNICSKÓ ISTVÁN 1995: A kárpátaljai magyarság és a kétnyelvűség (1945–1993). In. Kassai Ilona szerk., *Kétnyelvűség és magyar nyelvhasználat*, MTA Nyelvtudományi Intézete, Budapest. 129–145.
- CSERNICSKÓ ISTVÁN 1997: Amit a kárpátaljai magyar kétnyelvűségről tudunk. In. *Szavak- Nevek- Szótárak Írások Kiss Lajos 75. születésnapjára* Kiss Gábor és Zaicz Gábor szerk. A Magyar Tudományos Akadémia Nyelvtudományi Intézete Budapest, 88–92.
- CSERNICSKÓ ISTVÁN 1998A: *A magyar nyelv Ukrajnában (Kárpátalján)*. Budapest: Osiris Kiadó – MTA Kisebbségkutató Műhely.
- CSERNICSKÓ ISTVÁN 1998B: Az ukrán nyelv Kárpátalján. *Regio. Kisebbség, politika, társadalom*. 9. évf. 1. sz. / 1998, 5–48.
- CSERNICSKÓ ISTVÁN 1998C: Az ukrán nyelv oktatása Kárpátalja magyar iskolaiban. In. Lanstyák István és Szabó Mihály Gizella szerk., *Nyelvi érintkezések a Kárpát-medencében különös tekintettel a magyarpárui kétnyelvűségekre*. Pozsony: Kalligram Könyvkiadó – A Magyar Köztársaság Kulturális Intézete. 44–59.

- CSERNICSKÓ ISTVÁN 2003A: A kárpátaljai magyar lakosság által használt orosz nyelvváltozatok. In. Csernicskó István szerk. *A mi szavunk járása. Bevezetés a kárpátaljai magyar nyelvhasználatba.* Beregszász: Kárpátaljai Magyar Tanárképző Főiskola, 66–67.
- CSERNICSKÓ ISTVÁN 2003B: A hivatali ügyintézés. In. Csernicskó István szerk. *A mi szavunk járása. Bevezetés a kárpátaljai magyar nyelvhasználatba.* Beregszász: Kárpátaljai Magyar Tanárképző Főiskola, 74.
- CSERNICSKÓ ISTVÁN 2008: Nyelv és azonosságtudat összefüggései a kárpátaljai magyar közösségben. In. Fedinec Csilla szerk. *Értékek, dimenziók a magyarságkutatásban* Magyar Tudományos Akadémia Magyar Tudományosság Külföldön Elnöki Bizottság Budapest
- CSERNICSKÓ ISTVÁN 2009: Nyelv, oktatás és azonosságtudat összefüggései Ukrajnában. In. Karmacsi Zoltán és Márku Anita szerk. *Nyelv, identitás és anyanyelvi nevelés a XXI. században.* Ungvár: PoliPrint. 26–33.
- CSERNICSKÓ ISTVÁN–GÖNCZ LAJOS 2009: *Tannyelvválasztás a kisebbségi régiókban: Útmutató kárpátaljai magyar szülőknek és pedagógusoknak.* Kiadta a Magyar Köztársaság Miniszterelnöki Hivatala, 2009. január
- CSERNICSKÓ ISTVÁN–HIRES KORNÉLIA 2003: A kölcsönzés. In. Csernicskó István szerk. *A mi szavunk járása. Bevezetés a kárpátaljai magyar nyelvhasználatba.* Beregszász: Kárpátaljai Magyar Tanárképző Főiskola, 125–138.
- CSIGE KATALIN 1998: Lexikai és szemantikai russzicizmusok a sajtónyelvben (1948–1951). *Magyar Nyelvjárások* 35. köt. / 1998, 191–198.
- CSÓKE SÁNDOR 1976: *A magyar nyelv állítólagos szláv jövevényszavai.* Kézirat helyett. Eberstein. 1976.–Minden jog: Körösi Csorna Sándor Historische Gesellschafte. V. c/o A. Katona-Rubinstr. 12. 8-München-50.
- CSÚRY BÁLINT (DR.) 1930: Melich János: A honfoglaláskori Magyarország (utolsó füzet). *A Magyar Nyelvtudomány Kézikönyve* I., 6. szám. Budapest, 1929. *Erdélyi Múzeum.* Az Erdélyi Múzeum-Egyesület Szakosztályainak Közlönye. 1. (35.) évf. 1–3. sz. / 1930. 94–96.
- CSÚRY BÁLINT 1929A: Magánhangzók elisiója a tiszaháti és ugocsai nyelvjárásban. *Magyar Nyelv* 25. köt. 5–6. sz. / 1929, 163–73.
- CSÚRY BÁLINT 1929B: Pótló megjegyzések a tiszaháti és ugocsai elisióhoz. *Magyar Nyelv* 25. köt. 9–10. sz. / 1929, 343–345.
- DRÁVAI GIZELLA 1969: Nyelvrosta. Így mondjuk, de mondjuk így. *Kárpáti Kalendárium.* Kárpáti Könyvkiadó, Uzshorod, 1969, 65., 91., 135.
- E. ABAFFY ERZSÉBET 1961: B. Simond Renée: Verancsics Faustus Dictionariumának magyar szókészlete betűrendben, a latin értelmezésekkel. *Magyar Nyelvőr*, 85. évf. 1. szám, 1961. 116–118.
- ÉKSz 2003: = *Értelmező kéziszótár* Akadémiai Kiadó, Budapest.
- ERDŐDI JÓZSEF 1949: Orosz eredetű szavainkhoz. *Magyar Nyelvőr*, 73. kötet / 1949. 95–96.
- ERDŐDI JÓZSEF 1952: Szláv eredetű tükörszavakról. *Magyar Nyelvőr*, 76. évf. 6. sz. / 1952. 462–466.

- ERDŐDI JÓZSEF 1953–1955: Az orosz nyelv hatása a magyarra 1945 óta. *Magyar Nyelvőr*, 77. kötet / 1953. 295–300, 449–455; 78. kötet / 1954. 75–78, 220–225; 382–392; 79. kötet / 1955. 87–91; 220–222.
- ERDŐDI JÓZSEF 1975: Verancsics Faustus ötnyelvű szótárának új kiadása. *Magyar Nyelvőr*, 99. évf. 1. sz. / 1975. 94–95.
- ÉRSOK NIKOLETTA ÁGNES 2004: Sömös, sumus, írj vissza. *Magyar Nyelvőr* 128. évf. 3. szám. 294–313.
- FAZAKAS EMESE 2007: *Bevezetés a magyar nyelvtörténetbe. Nyelvi változások, a magyar helyesírás és szókincs története*. Egyetemi Műhely Kiadó, Bolyai Társaság–Kolozsvár.
- FEDINEC CSILLA 2008: A Csehszlovákiától a Szovjetunióhoz csatolt Kárpátalja magyar kisebbségének helyzete (1944–1946). In. Bárdi Nándor – Fedinec Csilla – Szarka László (Szerk.): *Kisebbségi magyar közösségek a 20. században*. MTA Kisebbségkutató Intézet, Budapest, Gondolat Kiadó, 220–223.
- FEHÉR KRISZTINA 2011: *Útban egy más nyelvészet felé*. Elméleti-módszertani problémák a 20. századi magyar nyelvtudományban. Debreceni Egyetem, Magyar Nyelvtudományi Tanszék. Doktori (PhD) értekezés. (Kézirat).
- FODÓ SÁNDOR 1971: = Фодо, Ш. Славянские заимствования в географической терминологии венгерских говоров района Верхней Тисы. *Труды по русской и славянской филологии*. Т. XIX. Серия лингвистическая. Ученые записки Тартуского государственного университета. Выпуск 275. Тарту, 84–96.
- FODÓ SÁNDOR 1972: = Фодо, Ш. Некоторые данные о славянских заимствованиях в двух венгерских говорах Закарпатья (район Верхней Тисы) In. *Карпатская диалектология и ономастика*. Москва, 258–276.
- FODÓ SÁNDOR 1973A: Szláv jövevényszók a kárpátaljai magyar nyelvjárásokban. *Magyar Nyelvjárások* 19. kötet / 1973, 41–52.
- FODÓ SÁNDOR 1973B: = Фодо, Ш. Л. К проблеме хронологизации славянских заимствований в венгерских говорах Закарпатья. In. *Симпозиум по проблемам карпатского языкознания (24–26 апреля 1973 г.)*. Тезисы докладов и сообщений. Москва. 60–61.
- FODÓ SÁNDOR 1977: = Фодов, Ш. Л. Наблюдения над овцеводческой терминологией венгерских говоров района Верхней Тисы. In. *Исследование финно-угорских языков и литератур в их взаимосвязях с языками и литературами народов СССР* (Тезисы докладов Всесоюзного научного совещания финно-угроведов) 27–30 октября. Ужгород, 79–80.
- FODÓ SÁNDOR 1978: = Фодов, Ш. Л. До питання про українські елементи в угорській ткацькій термінології. In. *Проблеми дослідження діалектної лексики і фразеології української мови*. Тези доповідей. Ужгород. 190–191.
- FODÓ SÁNDOR 1982: = Фодов, Ш. Л. 1982. Українські запозичення в галузі лісорубської термінології в угорських говорах р-ну Верхньої Тиси /говірки Вишкова й Тячева/. In. *Лексика української мови в її зв'язках з сусідніми слов'янськими і неслов'янськими мовами*. Тези доповідей. Ужгород. 146–147.

- FÓRIS ÁGOTA 2003: Sulyok Hedvig: Magyar-olasz és olasz-magyar szójegyzék Verancsics Faustus Dictionariuma alapján. *Modern filológiai közlemények*, 5. évf. 2. szám, 2003. 121–122.
- FRIED ISTVÁN 1969: A magyarországi szlavisztika kezdeteihez. *Helikon: irodalomtudományi szemle* 10. évf. 2–3. sz. / 1964. 295–301.
- FRIED ISTVÁN 1974: Szláv jövevényszavaink kutatásának történetéből. *Magyar Nyelv* 70. évf. 2. sz. / 1974. 245–249.
- GÁLDI LÁSZLÓ 1955: Sur quelques pionniers des rapprochements étymologiques slavo-hongrois. *Studia Slavica Academiae Scientiarum Hungaricae*, 1. szám /1955. 5–28.
- GÁLDI LÁSZLÓ 1956: De Gyarmathi à Miklosich: un chapitre de l'histoire des recherches étymologiques slavo-hongroises *Studia Slavica Academiae Scientiarum Hungaricae*, 2. szám /1956. 289–329.
- GÁLDI LÁSZLÓ 1958: Kniezsa István: A magyar nyelv szláv jövevényszavai. I. kötet. (Budapest, 1955. Akadémiai Kiadó. – 1043 lap). *Magyar Nyelv* 54. évf. 1. sz. / 1958, 1–13.
- GAZDAG VILMOS 2010A: Szláv eredetű lexikai elemek a Beregszászi járás magyar nyelvjárásaiban (Kárpátalja, Ukrajna) In. *Határhelyzetek III. Önmeghatározási kísérletek: hagyományőrzéstől a nyelvi identitásig*. Szerkesztő: Fábri István – Kötél Emőke Balassi Intézet Márton Áron Szakkollégium Budapest, 124–160.
- GAZDAG VILMOS 2010B: Másodnyelvi elemek a Beregszászi járás (Kárpátalja) magyar nyelvjárásaiban. In. Kozmács István, Vančóné Kremmer Ildikó szerk., *Közös jövőnk a nyelv I. Nyelvtudomány és pedagógia, Tudomány az oktatásért – oktatás a tudományért*, Nyitra: Konstantin Filozófus Egyetem Közép-európai Tanulmányok Kara, 109–130.
- GAZDAG VILMOS 2010C: A kárpátaljai magyar köznyelv szláv lexikai elemei Zelei Miklós A kettézárt falu c. dokumentumregényében. *Acta Beregsasiensis* II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola tudományos évkönyve 2010. IX. évfolyam, 3. kötet 29–40.
- GAZDAG VILMOS 2011: Az ukrán tannyelvű iskolák magyar tanulóinak nyelvhasználata, különös tekintettel a keleti szláv kölcsönszavak fokozott használatára. In. *Nyelvi mítoszok, ideológiák, nyelvpolitika és nyelvi emberi jogok Közép-Európában elméletben és gyakorlatban* A 16. Élőnyelvi Konferencia előadásai Szerkesztette: Hires-László Kornélia, Karmacsi Zoltán, Márku Anita Tinta Könyvkiadó II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Hodinka Antal Intézete Budapest – Beregszász, 355–363.
- GAZDAG VILMOS 2012A: Másodnyelvi elemek a kárpátaljai Beregvidék magyar lakosságának nyelvhasználatában. In. Bárdosi Vilmos szerk. *A szótól a szövegig az MTA Modern Filológiai Társasága tudományos konferenciájának előadásai Budapest, 2011. jún. 21–22. Segédkönyvek a nyelvészet tanulmányozásához sorozat* 137. tagja. Tinta Kiadó Budapest, 75–86.
- GAZDAG VILMOS 2012B: A Beregszászi Járás ukrán tannyelvű iskoláiban tanuló magyar diákok nyelvhasználati sajátosságai. In. *Hungaro-Ruthenica* VI. Szerkesztette: Kocsis Mihály. Szeged, 77–91.

- GAZDAG VILMOS 2012C: = Газдаг Вільмош. Використання мов (рідної та державної) угорськомовними учнями Закарпаття. In. *Prolínání Slovanských Prostředí*. Editoři: PhDr. Marcel Černý, Ph.D. (literárněvědná část), Mgr. Kateřina Kedron, Ph.D. (jazykovědná část), PhDr. Marek Příhoda, (historická část) Červený Kostelec / Praha, 185–194.
- GAZDAG VILMOS 2013A: A nyelvválasztási stratégia és a pályaválasztás összefüggései a kárpátaljai beregszászi járás magyar középiskolásai körében. In. *Határhelyzetek V. Sztereotípiák, választások, túlélési stratégiák kisebbségi léthelyzetekben* Szerkesztő: Szoták Szilvia, Balassi Intézet Márton Áron Szakkollégium, Budapest, 200–230.
- GAZDAG VILMOS 2013B: Nyelvhasználati sajátosságok a Beregszászi Járási Kórházban. *Acta Academiae Beregsasiensis*, a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola tudományos évkönyve, 2013. XII. évfolyam, 1. kötet, 229–238.
- GAZDAG VILMOS 2013C: Orosz/ukrán lexikai elemek a kárpátaljai magyar nyomtatott sajtóban. In. Gecső Tamás, Sárdi Csilla szerk. *Nyelvhasználat a médiában*, Segédkönyvek a nyelvészet tanulmányozásához sorozat 115. tagja. Tinta Kiadó Budapest, 33–39.
- GAZDAG VILMOS 2013D: Államnyelvi kontaktuselemek a kárpátaljai magyar sajtóban. In. Fedinec Csilla – Szoták Szilvia (szerk.) *Változó világ – változó közösségek a Kárpát-medencében*. Balassi Intézet Márton Áron Szakkollégium, Budapest.
- GAZDAG VILMOS 2017: Nyelvi interferencia a kárpátaljai magyar irodalmi művekben. In. Márku Anita és Tóth Enikő (szerk.) *Többszínűség, regionalitás, nyelvoktatás*, Ungvár, „Rik-U”.
- GERGELY PÁL 1964: Melich János (1872–1963). *Magyar Könyvszemle*, 1964. 2. szám 175–176.
- GERSTNER KÁROLY 2012: Kiss Lajos, az etimológus. *Nyelvtudományi Közlemények*, 108. kötet, 2012. 394–402.
- GOMBOCZ ZOLTÁN–MELICH JÁNOS 1914–1944: *Magyar etymológiai szótár I–XVIII.* füzet MTA. Budapest.
- GÖNCZ LAJOS 2004: *A vajdasági magyarság kétnyelvűsége Nyelvpszichológiai vonatkozások*, MTT Könyvtár 8, Szabadka.
- GREGOR FERENC 1977: Hadrovics László: Szavak és szólások. *Nyelvtudományi Értekezések* 88. Akadémiai Kiadó, Budapest 1975. 135 l. *Nyelvtudományi Közlemények* 79. kötet. 358–361.
- GREGOR FERENC 1978: Kiss Lajos: Szláv tükörszók és tükörjelentések a magyarban *Nyelvtudományi Értekezések* 92. szám. Akadémiai Kiadó, Budapest 1976. 231 l. *Nyelvtudományi Közlemények*, 80. kötet 1. szám, 1978. 234–238.
- GUNDA BÉLA 1976: Néhány megjegyzés a szláv eredetű magyar gombanevekhez. *Ethnographia*, 87. évf. 1–2. sz. / 1976. 226–228.
- GYÖRKE MAGDOLNA 1979: = Дэрке М. Славянизмы, связанные с названиями одежды в венгерских говорах Ужгородского района Закарпатской области УССР. — In. *Тезисы докладов XVI всесоюзной конференции финно-угроведов*. Сыктывкар, 101–102.

- GYÖRKE MAGDOLNA 1982: = Дэрке М. Славянизмы в названиях женской одежды в венгерских говорах Закарпатья. In. *Лексика української мови її зв'язках з сусідними слов'янськими і неслов'янськими мовами*. Тези доповідей. Ужгород, 126–127.
- GYÖRKE MAGDOLNA 1991: A kárpátaljai magyar szaknyelvek. In. *Kétnyelvűség a Kárpát-medencében* Kiadja a Széchenyi társaság a Pszicholingva Nyelviskola közreműködésével. Budapest, 70–71.
- GYÖRKE MAGDOLNA 2002: = Дерке Магдалина. *Назви одягу в угорських говорах Закарпаття*. Кандидатська дисертація. Ужгородський національний університет. Ужгород.
- GYÖRKE MAGDOLNA 2008: Öltözködési tájszók a kárpátaljai magyar nyelvjárásokban. *Acta Hungarica*. XVIII. évfolyam, Ungvár.
- H. TÓTH IMRE 1991: *Bevezetés a szláv nyelvtudományba*. Kézirat. Tankönyvkiadó, Budapest.
- HADROVICS LÁSZLÓ 1956: Kniezsa István: A magyar nyelv szláv jövevényszavai. Budapest, 1955. Akadémiai Kiadó. I. köt. 1. rész. 1–582. lap. I. köt. 2. rész. 583–1044. lap. *Magyar Nyelvőr* 80. évf. 1. sz. / 1956, 132–135.
- HADROVICS LÁSZLÓ 1965: *Jövevényszó-vizsgálatok*. Nyelvtudományi Értekezések 50. kötet. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- HADROVICS LÁSZLÓ 1975: *Szavak és szólások*. Nyelvtudományi Értekezések 88. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- HADROVICS LÁSZLÓ 1979: Az idegen szavak és a purizmus. *Magyar Nyelv*, 75. évf. 1. sz. / 1979. 1–7.
- HADROVICS LÁSZLÓ 1989: A magyar nyelv kelet-közép-európai szellemi rokonsága. In. Balázs János szerk. *Nyelünk a Duna-tájon*. Tankönyvkiadó, Budapest. 7–46.
- HADROVICS LÁSZLÓ 1992: *Magyar történeti jelentéstan*. Rendszeres gyakorlati szókincsvizsgálat. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- HADROVICS LÁSZLÓ 2000: Magyar–szláv irodalmi érintkezések. In. Szekfű Gyula (szerk.) *A magyarság és a szlávok* Lucidus Kiadó, Budapest, 2000. 153–164. Eredeti kiadás: Franklin, Budapest, 1942. 189–204.
- HADROVICS LÁSZLÓ–ZOLTÁN ANDRÁS (szerk.) 1985: *A cirill betűs szláv nyelvek neveinek magyar helyesírása//Az újjörög nevek magyar helyesírása*. Akadémiai Kiadó Budapest.
- HALÁSZ IGNÁC 1881: „Visszahódított” magyar szók. *Magyar Nyelvőr*, 10. évfolyam, 5. füzet, 1881. 193–198.
- HAUGEN EINAR 1950: The analysis of linguistic borrowing. *Language* 1950. vol 26. №2.
- HEGEDÜS JÓZSEF 1966: A magyar nyelv értékelése a XVI–XVII. században. *Filológiai Közlemény* XII. évf. 1–2. sz. / 1966. 134–145.
- HEXENDORF EDIT 1966: Hadrovics László: Jövevényszó-vizsgálatok. Nyelvtudományi Értekezések 50. sz. Budapest, 1965. Akadémiai Kiadó. 116. lap. *Magyar Nyelvőr* 90. évf. 3. sz. / 1966. 322–325.
- HIRES KORNÉLIA 2004: A badalói magyar közösség nyelvhasználati és nyelvjárási sajátosságainak vizsgálata. In. P. Lakatos Katalin–T. Károlyi

- Margit szerk.: *Nyelvvesztés, nyelvjárásvesztés, nyelvcseré*. Tinta Könyvkiadó, Budapest, 130–134.
- HOFFMANN ISTVÁN 2004: Kiss Lajos (1922–2003). *Magyar nyelvjárások*, 42. köt. / 2004. 217–222.
- HOFFMANN ISTVÁN 2007: Nyelvi rekonstrukció – etnikai rekonstrukció. In. *Nyelvi identitás és a nyelv dimenziói*. Szerkesztette: Hoffmann István, Juhász Dezső. Nemzetközi Magyarágtudományi Társaság, Debrecen-Budapest.
- HOFFMANN ISTVÁN 2012: Kiss Lajos, a helynévkutató. *Nyelvtudományi Közlemények*, 108. kötet, 2012. 402–411.
- HORGER ANTAL 1940: A jövevényszó fogalma. *Magyar Nyelv*. XXXVI. köt. 1. sz. / 1940. 125–127.
- HORVÁTH KATALIN 1976: *A kárpátontúli magyar nyelvjárások magánhangzórendszere*. Az USZSZK Felső- és Szakközépoktatásügyi Minisztériuma – Uzshorodi Állami Egyetem, Ungvár.
- HORVÁTH KATALIN 1992: = Горват Е. И. Венгерские говоры Закарпаття. *Acta Hungarica* I: 20–21.
- HORVÁTH KATALIN 1998: A zárt í-zés jelenségéről a kárpátaljai magyar nyelvjárásokban. In. Szabó Géza–Molnár Zoltán szerk. *III. Dialektológiai Szimpozion*. Szombathely, A Berzsenyi Dániel Tanárképző Főiskola Magyar Nyelvészeti Tanszékének Kiadványai II. 262–265.
- HORVÁTH KATALIN 2000: A zárt í-zés jelensége a kárpátaljai magyar nyelvjárásokban. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія Філологія*. №5. Uzshorod. 110–113.
- HORVÁTH KATALIN–LIZANEC PÉTER 1993: A kárpátaljai magyar nyelvjárások főbb sajátosságairól. In. Lizanec Péter–Horváth Katalin szerk. *Az ungvári hungarológiai intézet tudományos gyűjteménye*. Intermix Kiadó, Ungvár–Budapest, 57–74.
- HORVÁTH PÉTER IVÁN 2015: *(Ny)elvi kérdések. 100 könnyed ismeretterjesztő cikk*. Segédkönyvek a nyelvészet tanulmányozásához 173. Inter KHT, Tinta Könyvkiadó, Budapest.
- IMRE SAMU 1971: *A mai magyar nyelvjárások rendszere*, Akadémiai Kiadó, Budapest.
- IMRE SÁNDOR 1873: A magyar nyelvújítás és tévedései. *Budapesti Szemle*. 1873. 1. kötet, 1. szám, 46–89.
- ISAEV 2002: = Исаев М. И.: Этнолингвистические проблемы в СССР и на постсоветском пространстве. *Вопросы языкознания* Российская академия наук, Отделенные литературы и языка, «Наука» Москва – 2002. №6. ноябрь-декабрь, 101–117.
- JOVANOVIĆ, GORDANA 1983: Miklošić munkásságának magyar vonatkozásai és lexikon paleoslovenico–graeco–latinum c. művének jelentősége az ószláv nyelvészetben. *A Hungarológiai Intézet Tudományos Közleményei*. 54. XV. évfolyam. 1983. március., 7–10.
- JUHÁSZ DEZSŐ 2001: A magyar nyelvjárások területi egységei. In. Kiss Jenő szerk., Magyar dialektológia. In. Kiss Jenő (szerk.) *Magyar Dialektológia* Osiris Kiadó, Budapest, 262–316.

- KAGANOV 2012: = Каганов Ю. О.: Радянський мовний дискурс: політико-ідеологічні особливості та протидія. *Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету*, 2012, вип. XXXII. 267–272
- KALINOVSKA 2008: = Калиновска О. В.: Проблеми лексикографічного опису ідеологічно забарвлених лексичних одиниць. *Наукові записки. Том 85, Філологічні науки*, Національний університет "Києво-Могилянська академія". 2008. 35–39.
- KÁLMÁN BÉLA 1966: *Nyelvjárásaink*. Nemzeti Tankönyvkiadó Budapest
- KÁPOSZTAI ERZSÉBET 1967: A derceni nyelvjárás diftongusai. In. Imre Samu és Szathmári István (szerk.): *Magyar nyelv története és rendszere*. A debreceni nyelvészkongresszus előadásai: 1966. augusztus 24–28. Akadémiai Kiadó, Budapest, 350–353.
- KARMACSI ZOLTÁN 2003: A magyar nyelv Beregszász hivatalaiban. In. Csernicskó István szerk. *A mi szavunk járása. Bevezetés a kárpátaljai magyar nyelvhasználatba*. Beregszász: Kárpátaljai Magyar Tanárképző Főiskola, 93–100.
- KÁROLY SÁNDOR 1970: *Általános és magyar jelentéstan*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- KELEMEN LÁSZLÓ-SZOTÁK SZILVIA-GÖNCZ LAJOS 2009: *Tannyelvválasztás a kisebbségi régiókban: Tájékoztató füzet burgenlandi magyar szülőknek és pedagógusoknak*. Kiadta a Magyar Köztársaság Miniszterelnöki Hivatala, 2009. január.
- KERECSENYI DEZSŐ 1929: Régi magyar nyelvtanok. *Protestáns Szemle*. XXXVIII. évf. 8. sz. / 1929. 543–546.
- KISS JENŐ 2002: *Társadalom és nyelvhasználat* Szociolingvisztikai alapfogalmak Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.
- KISS JENŐ 2003: Búcsú Kiss Lajostól. *Magyar Nyelv*, 99. évf. 2. sz. / 2003. 129–133.
- KISS JENŐ 2011A: Nyelvromlás? *Magyar Nyelv*, 107. évf. 1. sz. / 2011. 9–20.
- KISS JENŐ 2011B: Hadrovics Lászlóra emlékezve. *Magyar Nyelv*, 107. évf. 1. sz. / 2011. 120–123.
- KISS LAJOS 1957: Ukrán. *Magyar Nyelvőr*. 81. évf. 4. sz. / 1957. 489–492.
- KISS LAJOS 1963: A szláv népnév és rokonsága. *Nyelvtudományi Értekezések*. 40. évf. / 1963. 193–200.
- KISS LAJOS 1964: Az albánok elnevezései a magyarban. *Magyar Nyelv*, 60. évf. 4. sz. / 1964. 472.
- KISS LAJOS 1965: Lett; Litván; Cselák. *Magyar Nyelv*, 61. évf. 1. sz. / 1965. 92.
- KISS LAJOS 1968: Térdkalács; Tomp; Tükörszóc; Ükörke; Vargánya. *Magyar Nyelv*. 64. évf. 4. sz. / 1968. 453–456
- KISS LAJOS 1970: A Földrajzi Nevek Etimológiai Szótárának tervezete. *Magyar Nyelvőr*. 94. évf. 3. sz. / 1970. 334–344.
- KISS LAJOS 1976: *Szláv tükörszók és tükörjelentések a magyarban*. Nyelvtudományi Értekezések. 92. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- KISS LAJOS 1986: A cirill betűs szláv nyelvek neveinek magyar helyesírása Az újgörög nevek magyar helyesírása. Főszerkesztő Hadrovics László.

- Szerkesztő Zoltán András Akadémiai Kiadó, Budapest 1985. 240 l. *Nyelvtudományi Közlemények*, 88. kötet. 1–2. szám. Budapest, 1986. 390–392.
- KISS LAJOS 1995: *Melich János. A Múlt Magyar Tudósai*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- KISS LAJOS 2001: Helynévfejtések és etimológiai felülvizsgálatok. *Magyar Nyelv*, 97. évf. 3. sz. / 2001. 294–303.
- KNIEZSA ISTVÁN 1933A: A magyar zs hang eredete. *Magyar Nyelv* 29. évf. 3–4. sz. / 1933. 94–104, illetve 29. évf. 5–6. sz. / 1933. 142–157.
- KNIEZSA ISTVÁN 1933B: Szláv jövevényeink tövégi magánhangzóinak történetéhez. *Magyar Nyelv* 39. évf. 1–2. sz. / 1943. 1–12.
- KNIEZSA ISTVÁN 1934: *Felvidéki családnevek*, A XVI–XVIII. századi felvidéki tót, rutén és magyar családnevek nyelvészeti vizsgálata. Budapest.
- KNIEZSA ISTVÁN 1942: Magyar–szláv nyelvi érintkezések. In: Szekfű Gyula szerk. *A magyarság és a szlávok*. Pázmány Péter Tudományegyetem Bölcsészeti Karának Magyarságtudományi Intézete és a Franklin-társulat Magyar Irodalmi Intézet és Könyvnyomda, Budapest. 189–205, újabb kiadás: Bp., Lucidus Kiadó, 2000. 137–153.
- KNIEZSA ISTVÁN 1943: *Erdély víznevei*. Kolozsvár.
- KNIEZSA ISTVÁN 1952: *Helyesírásunk története a könyvnyomtatás koráig*. Akadémiai Kiadó. Budapest.
- KNIEZSA ISTVÁN 1955: *A magyar nyelv szláv jövevényszavai*. I. k. 1–2. Akadémia Kiadó, Budapest
- KNIEZSA ISTVÁN 1965: *A magyar és szlovák családnevek rendszere*. Budapest.
- KNIEZSA ISTVÁN 2003: A megtelepedett magyarság népi alkata. In: Domanovszky Sándor et. al. szerk. *Magyar művelődéstörténet*, Budapest, Arcanum 2003.
- KOLLÁTH ANNA 2008. Kihívások és megoldások. Gondolatok a szlovéniai Muravidék kétnyelvű oktatásáról. In: Csernicskó István – Kontra Miklós (szerk.) *Az üveghegyen innen. Anyanyelváltozatok, identitás és magyar anyanyelvi nevelés*. A VI. Nemzetközi Hungarológiai Kongresszus azonos című szimpóziumán elhangzott előadások anyaga. PoliPrint Kft és II. Rákóczi Ferenc KMF, Ungvár–Beregszász, 81–104.
- KOMLÓS ATTILA 2001: A szlovákiai magyarok kétnyelvűségének tanulságai. Beszélgetés Lanstyák Istvánnal régiónk sajátos nyelvi jelenségéről. *Nyelvünk és kultúránk* 117. szám / 2001. 38–46.
- KONTRA MIKLÓS 1981: A nyelvek közötti érintkezés néhány kérdéséről, különös tekintettel „elangolosodó” orvosi nyelvünkre. *Nyelvtudományi Értekezések*. 109. sz. Budapest Akadémiai kiadó.
- KONTRA MIKLÓS 2013: Magyar kétnyelvűség – áldás vagy átok? In: *Hungarológiai Közlemények* 2013/3. Bölcsészettudományi Kar, Újvidék, 1–12.
- KÓTYUK ISTVÁN 1965: = Ковтюк С. Славянские заимствования в бытовой лексике венгерского говора Ужгородского района. In: *Тези доповідей та повідомлення до XIX наукової конференції. Романо-германська та угорська філологія*. Ужгород, 73–77.

- KÓTYUK ISTVÁN 1969: = Ковтюк С. Славянизмы в венгерском говоре с. Ратовцы Ужгородского района. In. *Всесоюзная конференция по финно-угроведению. Тезисы докладов и сообщений. Йошкар-Ола*, 40–42.
- KÓTYUK ISTVÁN 1972: = Ковтюк С. Украинизмы в венгерском говоре низовья реки Уж Закарпатской области (лексика, связанная с названиями физических и психических особенностей человека). In. *Вопросы советского финно-угроведения. Языкознание. Саранск*, 115–117.
- KÓTYUK ISTVÁN 1990: A zárt í-zés az ungi nyelvjárásban. In. Jakab László – Keresztes László – Kiss Antal – Maticsák Sándor szerk. *Congressus septimus internationalis fenno-ugristarum. 3A. Sessiones sectionum dissertationes. Linguistica. Debrecen*, 267–271.
- KÓTYUK ISTVÁN 1991. A kétnyelvűség és a kárpátaljai magyar köznyelv. In. *Kétnyelvűség a Kárpát-medencében* Kiadja a Széchenyi társaság a Pszicholingva Nyelviskola közreműködésével. Budapest, 66–69.
- KÓTYUK ISTVÁN 2007: = Ковтюк И. Украинские заимствования в ужанском венгерском говоре. Под редакцией и с предисловием А. Золтана. Ниредьхаза.
- KOVÁCH ÁDÁM 2004: Tudomány és áltudomány. *Debreceni Szemle* 2004. 12. évf. 2. sz. 307–314.
- KOVÁCS FERENC 1958: Kniezsa István: A magyar nyelv szláv jövevényszavai I./1–2. rész. Budapest 1955. Akadémiai Kiadó. 1044 1. *Nyelvtudományi Közlemények*. 60. kötet / 1958, 261–263.
- KRAJNÍK ILDIKÓ 2010: *Igazolás, szprávká vagy dovidka? Orosz és ukrán kölcsönszavak szociolingvisztikai vizsgálata Kárpátalján. Debreceni Egyetem. Szakdolgozat. Kézirat.*
- KULIN JÚLIA 2009: Magyar nyelvű matematika-tankönyvkiadás Ukrajnában. In. *Határhelyzetek II. Kultúra – Oktatás – Nyelv – Politika* Szerkesztő: Kötél Emőke – Szarka László Balassi Intézet Márton Áron Szakkollégium Budapest, 269–285.
- KULIN ZOLTÁN 2012: A kárpátaljai magyar média. In. Apró István szerk.: *Határon túli magyar nyelvű médiumok 2010/2011. Kutatási jelentések. Médiatudományi Intézet*, 197–268.
- KÚNOS IGNÁC 1884: Miklosich und die magyarische Sprachwissenschaft. *Magyar Nyelvőr*, 13. köt. 6 füzet / 1884. 265–269.
- LACZKÓ GÉZA 1906: A magyar nyelv régi szótárai II. *Magyar Nyelv*. II. köt. 10. sz. / 1906. 433–448.
- LADČENKO 1993 = ЛАДЧЕНКО М. М. Особливості просодії українського речення у реалізації закарпатських українців. In. *Українська мова на Закарпатті у минулому і сьогодні Матеріали науково-практичної конференції* (Ужгород, 5–6 травня 1992 року): Ужгород 207–210.
- LANSTYÁK ISTVÁN – SZABÓMIHÁLY GIZELLA 1997: *Magyar nyelvhasználat – iskola Kétnyelvűség*. Pozsony: Kalligram 6.
- LANSTYÁK ISTVÁN 1996: Anyanyelvi nevelés a határon innen és túl. In. Csernicskó István – Váradi Tamás szerk., *Kisebbségi magyar iskolai nyelvhasználat*, 11–15. Budapest: Tinta Könyvkiadó és Kiadványszerkesztő Bt.

- LANSTYÁK ISTVÁN 1998: *Egyetemi füzetek 1: A magyar nyelv szlovákiai változatainak sajátosságai*. Lilium Aurum Dunaszerdahely.
- LANSTYÁK ISTVÁN 2006: *Nyelvből nyelvbe Tanulmányok a szókölcsonzésről, kódváltásról és fordításról*. Pozsony: Kalligram Könyvkiadó.
- LANSTYÁK ISTVÁN 2014: *Nyelvalakítás és nyelvi ideológiák*. Comenius Egyetem, Pozsony.
- LIZANEC PÉTER 1970: = Lizanec Petro. *Magyar–ukrán nyelvi kapcsolatok (A kárpátontúli ukrán nyelvjárások anyagai alapján)*. Egyetemi jegyzet. Az USZSZK Felső- és Szakközépoktatásügyi Minisztériuma, Uzshorodi Állami Egyetem. Uzshorod.
- LIZANEC PÉTER 1987: = P. N. Lizanec: Украинско-венгерские межязыковые (междialeктные) связи. *Hungarian Studies, a Journal of the International Association of the Hungarian Studies*, Volume 3. 1987. Number 1–2., 1–17.
- LIZANEC PÉTER 1990: = Lizanec Petro M. A kárpátaljai magyar nyelvjárások osztályozása (előzetes eredmények). In. Jakab László–Keresztes László–Kiss Antal–Maticsák Sándor (szerk.): *Congressus septimus internationalis Fenno-ugristarum. 3A. Sessiones sectionum dissertationes. Linguistica*. Debrecen, 261–6.
- LIZANEC PÉTER 1992: *A kárpátaljai magyar nyelvjárások atlasza I. kötet* Akadémiai Kiadó Budapest
- LIZANEC PÉTER 1993: = Lizanec Petro Ukrán valamint orosz elemek a kárpátaljai magyar nyelvjárásokban. In. *Az Ungvári Hungarológiai Intézet tudományos gyűjteménye*, Intermix Kiadó, Ungvár–Budapest. 50–56.
- LIZANEC PÉTER 1994: = Лизанец П. М.: Українська мова в угорськомовних школах Закарпаття та Угорщині. *Acta Hungarica III*. 1994. 125–130.
- LIZANEC PÉTER 1995: Leíró és nyelvföldrajzi aspektus a kárpátaljai magyar nyelvjárások kutatásában. *A Kárpátaljai Magyar Tudományos Társaság Közleményei* 2. 1995. 24–39.
- LIZANEC PÉTER 1996: *A kárpátaljai magyar nyelvjárások atlasza II. kötet* Ungvár: Patent Nyomdaipari Vállalat.
- LIZANEC PÉTER 2003: *A kárpátaljai magyar nyelvjárások atlasza III. kötet*, Ungvár–Debrecen: „Ethnica” Kiadó.
- LIZANEC PETRO M.–HORVÁTH KATALIN 1982: A kárpátontúli magyar nyelvjárások főbb sajátosságairól. *Magyar Nyelvjárások* 24. köt. / 1982, 3–18.
- MAJLÁTH BÉLA 1882: Adatok a helynevek történetéhez. *Értekezések a Történeti Tudományok köréből* 9. kötet (1880–1882) – XII., Budapest, 23 p.
- MÁRKU ANITA 2003: A magyar nyelv Beregszász szolgáltató egységeiben, boltjaiban, éttermeiben és a piacon, valamint az orvosi rendelőben. In. Csernicskó István szerk. *A mi szavunk járása. Bevezetés a kárpátaljai magyar nyelvhasználatba*. Beregszász: Kárpátaljai Magyar Tanárképző Főiskola, 100–104.
- MÁRKU ANITA 2004: Kölcsönszók használata a kárpátaljai magyar fiatalok körében. In. Beregszászi Anikó és Csernicskó István szerk., *Tanulmányok a kárpátaljai magyar nyelvhasználatról*. Ungvár: PoliPrint, 44–55.
- MÁRKU ANITA 2008: *Érvényes történetek* Nyelvválasztási és kódváltási kommunikációs stratégiák a kárpátaljai magyar fiatalok körében.

- Monográfia. Rákóczi-füzetek XLVIII. PoliPrint Kft. – KMF, Ungvár – Beregszász.
- MÁRKU ANITA 2013: „Po Zákárpátszki”. *Kétnyelvűség, kétnyelvűségi hatások és kétnyelvű kommunikációs stratégiák a kárpátaljai magyar közösségben*. „Líra” Poligráfcentrum, Ungvár.
- MÁRKU ANITA 2014: Kölcsönszavak a hálózatban. In. Beregszászi Anikó, Hires-László Kornélia szerk. *Meszelt falakon túl: Születésnap kiadvány a Kótyuk István tiszteletére*. II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Filológiai Tanszék Magyar Tanszéki Csoport – Hodinka Antal Intézet. Beregszász. 113–129.
- MÁRKU ANITA 2015: Az internetes nyelvhasználat kutatásának lehetőségei a kárpátaljai magyarok gyakorlóközösségeiben. In. Márku Anita és Hires László Kornélia szerk. *Nyelvoktatás, kétnyelvűség, nyelvi tájkép*. Tanulmányok a Hodinka Antal Nyelvészeti Kutatóközpont Kutatásaiból. Autdor-Shark, Ungvár. 71–88.
- MÁRKU ANITA 2018A: Kontaktusjelenségek a kárpátaljai magyarok internetes nyelvhasználatában. *Acta Hungarica*. Az Ungvári Hungarológiai Központ Folyóirata 23. 204–215.
- MÁRKU ANITA 2018B: Nyelvi tájkép: az internetes mémek kárpátaljai magyar vonatkozásai. In: Nagy-Kolozsvári, Enikő; Kovács, Szilvia (szerk.) *Multiculturalism and Diversity in the 21st Century*. International Academic Conference Berehove, March 27–28, 2018, RIK-U Kft, Ungvár. 229–232.
- MÁRKU, ANITA–BARTHA, CSILLA 2015: Researching the Internet language use as a modern trend in applied linguistics. In. Ilona Huszti and Ilona Lechner ed. *Modern trends in foreign language teaching and applied linguistics*. Proceedings of the international conference ‘Modern trends in foreign language teaching and applied linguistics in the twenty-first century: Meeting the challenges’, 11–12 April, 2014. Beregszász. 156–167.
- MÁRKU, ANITA–BARTHA, CSILLA 2019: Multimodalitás és transzlingvális gyakorlatok a kárpátaljai internetezők nyelvhasználatában. In: Csernicskó, István; Márku, Anita (szerk.) *A nyelvészet műhelyéből*. Tanulmányok a Hodinka Antal Nyelvészeti Kutatóközpont kutatásaiból, V., Autdor-Shark, Ungvár. 13–28.
- MÁRTON GYULA 1956: A moldvai csángó nyelvjárás szókincsét ért román nyelvi hatásról. *Magyar Nyelv* 52. évf. 1. sz. / 1956. 92–100
- MÁTÉ JAKAB 1997: *A 19. századi nyelvtudomány rövid története*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.
- MELICH JÁNOS 1896: Adatok a szláv jövevényszók korához. *Nyelvtudományi Közlemények*, 26. kötet, 1. füzet / 1896. 123–126.
- MELICH JÁNOS 1902: Szláv jövevényszavaink. *Nyelvtudományi Közlemények*, XXXII. kötet. 1. füzet 1902. március. 39–81.
- MELICH JÁNOS 1902–1905: Szláv jövevényszavaink. *Nyelvtudományi Közlemények*, XXXII. kötet 1. füzet, 39–81; 2. füzet 161–181; 3. füzet 303–342; 4. füzet 399–448; XXXIII. kötet 1. füzet 45–92; 2. füzet 164–215; 3–4. füzet 273–372; XXXIV. kötet 1. füzet 12–54; 2. füzet 173–216; 3–4. füzet 241–354; XXXV. kötet 1. füzet 1–49 és 152–164.

- MELICH JÁNOS 1903: A magyar nyelv keresztény terminológiája (Melich János lev. tag székfoglalója; felolvasta 1902. decz. 1-én). *Akadémiai Értesítő*, XIV. kötet. 3. füzet. / 1903. márczius 15. 113–123.
- MELICH JÁNOS 1906: A magyar szótárirodalom (Negyedik közlemény). *Nyelvtudományi Közlemények*, 36. kötet, 2. füzet, 1906. 165–206.
- MELICH JÁNOS 1907A: Szláv jövevényszavainkról. *Magyar Nyelvőr*, 36. évf. 3. szám. / 1907. 155–165.
- MELICH JÁNOS 1907B: Az Árpád-kori becéző keresztnevek egy csoportjáról. *Magyar Nyelv*, 3. köt. 4. sz. / 1907. 165–176.
- MELICH JÁNOS 1910A: A magyar nyelv szláv jövevényei (Első közlemény). *Magyar Nyelv*, 6. köt. 7. sz. / 1910. 289–299.
- MELICH JÁNOS 1910B: A magyar nyelv szláv jövevényei. *Magyar Nyelv*, 6. köt. 10. sz. / 1910. 443–447
- MELICH JÁNOS 1926: Régi magyar hatás a tót nyelvre. *Magyar Nyelv*, 22. köt. 3–4. sz. / 1926. 110–117
- MIKLOSICH, FRANZ 1872: *Die slavischen Elemente im Magyarischen*. Denkschriften der Kaiserlichen Akademie der Wissenschaften, Philosophisch-Historische Classe 21. Band, Wien. 1–74.
- MOLLAY KÁROLY 1958: Jövevényszó-kutatásunk 1945-től 1957-ig. *Magyar Nyelv* 54. évf. 1. sz. / 1958. 146–157.
- MOLNÁR ANITA 2009A: Tannyelv es nemzeti identitás kapcsolata egy 2006-os felmérés tükrében. In. Karmacs Zoltán és Márku Anita szerk. *Nyelv, identitás es anyanyelvi nevelés a XXI. században*. Ungvár: PoliPrint. 122–127.
- MOLNÁR ANITA 2009B: Tannyelv, nemzeti identitás és a nyelvek presztízse – egy Kárpátalján végzett kutatás margójára. In. Borbély Anna, Vančoné Kremmer Ildikó es Hattyár Helga szerk. *Nyelvideológiák, nyelvi attitűdök és sztereotípiák*. Budapest–Dunaszerdahely–Nyitra: MTA Nyelvtudományi Intézet, Gramma Nyelvi Iroda, Konstantin Filozófus Egyetem Közép-európai Tanulmányok Kar, Tinta Kiadó. 439–446.
- MOLNÁR ANITA 2010: Magyar vagy ukrán tannyelvű iskola? A tannyelv lehetséges következményeiről Kárpátalján. In. *Határhelyzetek III. Önmeghatározási kísérletek: hagyományőrzéstől a nyelvi identitásig*. Szerkesztő: Fábri István – Kötél Emőke Balassi Intézet Márton Áron Szakkollégium Budapest, 186–212.
- MOLNÁR JÓZSEF – MOLNÁR D. ISTVÁN 2005: *Kárpátalja népessége és magyarsága a népszámlálási és népmozgalmi adatok tükrében*. Beregszász: Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség Tankönyv- és Taneszköztanácsa.
- MOÓR ELEMÉR 1932: Szláv eredetű emelkedésnevek alföldi hely- és dűlőnevekben. *Magyar Nyelvőr*, 61. kötet / 1932. 12–18; 35–39; 68–73
- MOÓR ELEMÉR 1958: A magyarság gazdasági formáinak kialakulása szláv jövevényszavaink tükrében. *Magyar Nyelv*, 54. évf. 2. sz. / 1958. 278–290.
- MOÓR ELEMÉR 1960: Magyarok és szlávok (Válasz Kubinyi Lászlónak „A tudománybeli romantikáról” című cikkére: MNy. LV, 402.). *Magyar Nyelv* 56. évf. 4. sz. / 1960. 500– 505

- MOÓR ELEMÉR 1967: A földműves életforma kialakulása népünkénél a szláv jövevényszavak tükrében. *Magyar Nyelv*, 63. évf. 2. sz. / 1967. 169-183.
- MOÓR ELEMÉR 1971: Adalékok szláv származású „női” szavaink problémáihoz. *Magyar nyelv*, 67. évf. 3. sz. / 1971. 297-306.
- MÓRICZ KÁLMÁN 1993: *Nagydobrony*. Ungvár, Hatodik Síp Alapítvány.
- MUNKÁCSI BERNÁT 1881: Szláv kölcsönszók I. *Magyar nyelvőr*, 10. köt. 8. füz. / 1881. 337-345.
- MUNKÁCSI BERNÁT 1897: A magyar-szláv ethnikai érintkezés kezdetei. *Ethnographia*. VIII. évf. 1-2. sz. / 1897. 1-30.
- NÁDASDY ÁDÁM 2002: Mi a baj a nyelvműveléssel? *Népszabadság*, 2002. május 18.
- NÁDASDY ÁDÁM 2003: *Ízlések és szabályok*. Írások nyelvről, nyelvészetről. Magvető Könyvkiadó, Budapest.
- NAGY SÁNDOR (DR.) 1956: *A magyar nép kialakulásának története*. Editorial Transsylvania Könyvkiadó Vállalat.
- NYOMÁRKAY ISTVÁN (Főszerk.) 1990: *A magyarországi szláv nyelvtudomány bibliográfiája 1985-ig*. Szerkesztette a szerkesztő bizottság: Gregor Ferenc, Hollós Attila, Zoltán András. Készült az Országos Tudományos Kutatási Alap támogatásával az ELTE Szláv Filológiai Tanszék műhelyében. Budapest.
- NYOMÁRKAY ISTVÁN 2000: A magyar szlavisztika hagyományai. *Magyar Nyelv*. 96. évf. 2. sz. / 2000. 206-209.
- NYOMÁRKAY ISTVÁN 2004: A horvát és szerb szótárirodalom. In. *Kis szláv lexikográfia*. Szerk. Nyomárkay István és Vig István. Opera Slavica Budapestinensia. 50-110.
- OROSZ ILDIKÓ 2010: A magyar anyanyelvű/anyanyelvi oktatás és képzés helyzete Kárpátalján (1991-2010). In. *A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Lehoczky Tivadar Intézetének tanulmánygyűjteménye*, 87-137.
- OSVÁTH GÁBOR 2006: Továrics, elvtárs, tongzhi: jelentés és társadalom. *Külkereskedelmi főiskolai füzetek* 18. sz. / 2006, 112-116.
- P. LAKATOS ILONA-T. KÁROLYI MARGIT 2002: Szabolcs-Szatmár-Bereg megye területén a 80-as, 90-es években végzett nyelvjárási kutatások tapasztalatai. In. P. Lakatos Ilona szerk. *Mutatóanyagok a hármass határ menti nyelvhasználat kutatásából*, 27-33. Nyíregyháza: Bessenyei György Könyvkiadó.
- PALMEOS PAULA 1973: A finnugor nyelvek kutatása az Észti SZSZK-ban. *Nyelvtudományi közlemények* 75. kötet / 1973, 247-257.
- PAPP FERENC 1974: A lexémák szófaja, alaktani szerkezete és eredete. *Magyar Nyelv*, 70. évf. 1. sz. / 1974, 55-68.
- PAPP LÁSZLÓ 1979: Hadrovics László: Szavak és szólások. Nyelvtudományi Értekezések 88. Akadémiai Kiadó, Budapest 1975. 135 l. *Nyelvtudományi Közlemények* 81. kötet. 198-199.
- PAPP Z. ATTILA 2009: A kisebbségi sajtó értelmezési keretei. *Pro Minoritate* 2009. tél. 3-20.
- PÉNTEK JÁNOS 2001: *A nyelv ritkuló légköre* Szociolingvisztikai dolgozatok, Komp-Press Kolozsvár
- PÉNTEK JÁNOS 2008: A magyar nyelv erdélyi helyzete és perspektívái. In. Fedinec Csilla szerk. *Értékek, dimenziók a magyarságkutatásban* Magyar

- Tudományos Akadémia Magyar Tudományosság Külföldön Elnöki Bizottság Budapest, 136–152.
- PERDUK JÁNOS 1982: = Пердук И. Славянские заимствования, связанные с обработкой конопли в венгерских говорах Ужгородского района. In. *Лексика української мови її зв'язках з сусідніми слов'янськими і неслов'янськими мовами*. Тези доповідей. Ужгород, 138–139.
- PETHŐ JÓZSEF 2006: *Jelentéstan. Tankönyv a BA képzés számára*, Nyíregyházi Főiskola, Nyíregyháza.
- ROT SÁNDOR 1967A: = Rot, A. Magyar-ukrán és ukrán-magyar kétnyelvűség Kárpát-Ukrajnában *Magyar Nyelvőr* 91. évf. 2. sz. / 1967, 185–191.
- ROT SÁNDOR 1967B: = A. M. Rot. Особенности взаимодействия языков и диалектов Карпатского бассейна и венгерско-украинская языковая интерференция. *Studia Slavica* XIII. / 1967, 247–268.
- ROT SÁNDOR 1968A: = Rot Alexander. *A magyar nyelv fejlődése. A magyar keleti szláv nyelvi kapcsolatok*. Kijev–Uzsgorod: Ragyanszka Skola.
- ROT SÁNDOR 1968B: = Rot A. M. A magyar nyelv keleti szláv jövevényszavai fonológiai meghonosodásának kérdései. *Magyar Nyelv* 64. évf. 1. sz. / 1968, 38–47.
- ROT SÁNDOR 1973A: = Rot A.M. *Венгерско-восточнославянские языковые контакты*. Будапешт.
- ROT SÁNDOR 1973B: = A. M. Rot. *Особенности взаимодействия языков и диалектов Карпатского ареала*. Ужгородский гос. университет, Ужгород.
- ROT SÁNDOR 1973C: = A. M. Rot. Структурно-типологические особенности языков и диалектов карпатского ареала и проблемы языкового сродства. *Симпозиум по проблемам карпатского языкознания /24-26 апреля 1973 г./*. Тезисы докладов и сообщений. М.: Издательство "Наука", 1973. 46–48.
- ROT SÁNDOR 1975: A kárpátizmusok és a magyar jelentéstan nyelvtipológiai jelenségei. *Magyar Nyelv* 71. évf. 4. sz. / 1975, 424–432
- ROT SÁNDOR 1989: Magyar-ukrán nyelvi kölcsönhatás. In. Balázs János szerk. *Nyelvünk a Duna-tájon*, Tankönyvkiadó Budapest, 351–401.
- SEBESTYÉN ÁRPÁD 1973: Jegyzet néhány kárpátaljai tájszóhoz. *Magyar Nyelvjárások* 19. köt. / 1973, 53–56.
- SÉRA MAGDOLNA 2009: Az iskolai tannyelvválasztás szerepe a kárpátaljai magyar kisebbség jövője és társadalmi mobilitása szempontjából. In. *Határhelyzetek II. Kultúra – Oktatás – Nyelv – Politika* Szerkesztő: Kötél Emőke – Szarka László Balassi Intézet Márton Áron Szakkollégium Budapest, 241–268.
- SÉRA MAGDOLNA 2010: Érvek és ellenérvek az iskolai tannyelvválasztásban (avagy az oktatáspolitikai változások hatása a kárpátaljai magyar közösségre irányított beszélgetések alapján). In. *Határhelyzetek III. Önmeghatározási kísérletek: hagyományörzéstől a nyelvi identitásig*. Szerkesztő: Fábri István – Kötél Emőke Balassi Intézet Márton Áron Szakkollégium Budapest, 161–185.
- SIMONYI ZSIGMOND 1885: Az idegen szók irodalma. *Budapesti Szemle*. 13. évf. 42. köt., 101. sz. / 1885. 285–298.

- SULÁN BÉLA 1963: A kétnyelvűség néhány kérdéséhez. *Magyar Nyelv* 59. évf. 3. sz. / 1963, 253-265
- SZABÓ GABRIELLA 2008: Internetes portálok médiaszociológiai és politológiai elemzése. *Politikatudományi Szemle* 2008. XVII/4. 57-76.
- SZARKA LÁSZLÓ 2004: *Kisebbségi léhelyzetek - közösségi alternatívák* Lucidus Kiadó, Budapest.
- SZARVAS GÁBOR 1872A: Az idegen szók a magyar nyelvben. In. *Pesti Napló*, 1872. október 24.
- SZARVAS GÁBOR 1872B: A Ferencz legenda. *Magyar Nyelvőr*, 1. kötet. V. füzet. / 1872, 215-225.
- SZARVAS GÁBOR 1872C: Az idegen szók II. *Magyar Nyelvőr*, 1. kötet. VII. füzet. / 1872, 299-303.
- SZARVAS GÁBOR 1882: A magyar nyelvbeli szláv szók. Egybeállította Miklosich Ferencz. *Magyar Nyelvőr* 11. évfolyam/ 1882, 68-73, 114-121, 161-169, 219-225, 268-273, 316-321, 359-366, 411-417, 456-459, 511-515, 563-568.
- SZIKSZAINÉ NAGY IRMA 2007: *Magyar Stilisztika*. Osiris Kiadó, Budapest.
- SZILÁGYI N. SÁNDOR 1999: A szent mókus, avagy a módszer buktatói. In. Pozsgai Péter szerk. *Tűzcsiholó. Írások a 90 éves Lükő Gábor tiszteletére*. Budapest. 345-365.
- SZILÁGYI N. SÁNDOR 2008: *A magyar nyelv a Magyarországgal szomszédos országokban*. In. Fedinec Csilla (szerk.) *Értékek, dimenziók a magyarságkutatásban*. Magyar Tudományos Akadémia Magyar Tudományosság Külföldön Elnöki Bizottság Budapest. 105-106.
- SZOTÁK SZILVIA 2009: Törvényes garanciák és gyakorlat a horvátországi, szlovéniai és ausztriai magyarság életében. *Magyar Tudomány A Magyar Tudományos Akadémia folyóirata*. 170. évf. 11. sz., 1321-1328.
- THÚRY JÓZSEF 1885: Miklosich F., Die slaw. Elemente im Magyarischen II. *Egyetemes Philologiai Közlöny*. IX. évf. 1885. 295-303.
- TÓTH PÉTER 2001: A kárpátaljai magyar szaknyelvek főbb sajátosságai. *Acta Hungarica*. XII. évfolyam, 2001. Ungvár.
- TRÓCSÁNYI ZOLTÁN 1948: Orosz szavak a magyarban 1848-49 óta. *Magyar Nyelvőr*, 72. kötet / 1948. 166-168.
- TRUDGILL PETER 1997: *Bevezetés a nyelv és társadalom tanulmányozásába*. Szeged: JGYTF kiadó.
- UDVARI ISTVÁN 1997. A ruszin (kárpátukrán): - magyar együttélés tükröződése Dmitro Keselya: Hoszundragosi c. művében. In. *Szavak- Nevek- Szótárak Írások Kiss Lajos 75. születésnapjára* Kiss Gábor - Zaicz Gábor szerk. 423-435. A Magyar Tudományos Akadémia Nyelvtudományi Intézete Budapest.
- UDVARI ISTVÁN 2000. Pavlo Csucska: Vicsurki po baraninszki című kárpátaljai ruszin verseskötet magyar lexikai elemei. In. Borbély Anna szerk. *Nyelvek és kultúrák érintkezése a Kárpát-medencében* Budapest: MTA Nyelvtudományi Intézetének Élőnyelvi osztályán, 221-229.
- VALLÓ ALBERT 1904: Tót jövevényszók. *Magyar Nyelvőr*, 33. köt. 10. füz. / 1904. 558-572.

- VÁMBÉRY ÁRMIN 1882: *A magyarok eredete: ethnologiai tanulmány.* Budapest: A Magyar Tudományos Akadémia Könyvkiadó Hivatala, 1882. – VIII, [4], 705 p.
- VERANCICS FAUSTUS 1595: *Dictionarium Quinque Nobilissimarum Europae linguarum, Latinae, Italicae, Germanicae, Dalmaticae et Vngaricae.* Venetiis. Apud Nicolaum Morettum.
- VESZELSZKI ÁGNES 2010: Úton – a digilektus és a dialóguslevelek. In. Balázs Géza, H. Varga Gyula szerk. *Az utazás szemiotikája.* Budapest: Magyar Szemiotikai Társaság; Eger: Líceum Kiadó. 286–298.
- VIG ISTVÁN 2010: *Verancsics Faustus Dictionariuma a korabeli európai kontextusban.* Tinta Könyvkiadó, Budapest.
- VOSZTOKOV ALEXANDR 1820: = Востоков, Александр Христофорович *Рассуждение о славянском языке, служащее введением к грамматике сего языка, составляемой по древнейшим оного письменным памятникам.* Труды Общества по изучению русской словесности при Московском университете.
- ZLINSZKY ALADÁR 1914: Stilisztika és verstan. In. Szathmári István szerk. *A magyar stilisztika útja.* Budapest, Gondolat, 1961. HTML formátum: Budapest: Neumann Kht., 2002. <http://mek.oszk.hu/06500/06592/> Megtekintés: 2020-07-22.
- ZOLTÁN ANDRÁS 1993: Wpływ języka rosyjskiego na język węgierski w latach 1944–1991. Stanisław Gajda (szerk.) *Języki słowiańskie wobec współczesnych przemian w krajach Europy Środkowej i Wschodniej: materiały konferencji z 23-25 IX 1992 r.* Opole, 189–191.
- ZOLTÁN ANDRÁS 2003: A Szovjetunió és a posztszovjet térség etnolingvisztikai problémái: (Isaev, M. I.: *Ètnolingvističeskie problemy v SSSR i na postsovetskom prostranstve.* = *Voprosy ŕazykoznaniâ*, 6. no. 2002. 101–117. p.). *Kisebbségkutatás Minorities Studies And Reviews* 12. évf. 2003. 1. szám, 226–229.
- ZOLTÁN ANDRÁS 2004: A magyar nyelv régi szláv jövevényszavai és a szláv nyelvtörténet. *Kisebbségkutatás. Minorities Studies and Reviews.* 13. évfolyam, 2004. évi 4. szám. 671–674.
- ZOLTÁN ANDRÁS 2005: *Szavak, szólások, szövegek.* Nyelvészeti és filológiai tanulmányok, Budapest.
- ZOLTÁN ANDRÁS 2010: К этимологии венгерского названия *darázs* ‘osa, шершень’. *Studia Slavica Academiae Scientiarum Hungaricae* 55. 471–473.
- ZOLTÁN ANDRÁS 2011: Hadrovics László, az etimológus. *Magyar Nyelv*, 107. évf. 3. sz. / 2011. 340–344.
- ZOLTÁN ANDRÁS 2012: Kiss Lajos, a szlavista. *Nyelvtudományi Közlemények*, 108. kötet, 2012. 418–427.
- ZOLTÁN ANDRÁS 2013: Denevér, bőregér és a vámpír -pír-je. *Magyar Nyelv* 109. évf. 4. sz. / 2013, 457–462.

A MUNKA MEGÍRÁSA SORÁN HASZNÁLT SZÓTÁRAK

- Ball = Ballagi Mór: *A magyar nyelv teljes szótára* I–II. Pest, 1867–1872.
- CzF = Czuczor Gergely–Fogarasi János: *A magyar nyelv szótára* I–VI. Pest, 1862–1874.
- ÉrtSz = Bárczi Géza–Országh László (főszerk.): *A magyar nyelv értelmező szótára* I–VII., Harmadik kiadás, Akadémiai Kiadó, Budapest. 1978–1980.
- ESUM = *Етимологічний словник української мови в семи томах*, том I–VI. Наукова думка, Київ 1982–2012.
- Vasmer-Tr. = Макс Фасмер: *Этимологический словарь русского языка*. Перевод с немецкого и дополнения члена-корреспондента АН СССР О. Н. Трубачева. Издание второе, стереотипное в четырех томах. Москва «Прогресс» 1986–1987.
- Gáldi László: *Orosz-magyar szótár*. Harmadik kiadás, Akadémiai Kiadó, Budapest 1978.
- Hadrovics László – Gáldi László: *Magyar-orsz kézisztár*. Ötödik kiadás, Akadémiai Kiadó, Budapest 1980.
- KMNySz = Lizanec Péter – Horváth Katalin *A kárpátaljai magyar nyelvjárások szótára* 1–2. Kárpáti Kiadó, Ungvár, 2012.
- NySz. = Szarvas Gábor–Simonyi Zsigmond: *Magyar nyelvtörténeti szótár* I–III. Bp., 1890–1893.
- Szabó Miklós: *Orosz-magyar, magyar-orsz szótár* Iskolák számára, Tizenhatodik kiadás, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1988.
- Udvari István szerk.: *Ukrán-magyar szótári adatbázis* I–VI. Glossarium Ukrainicum 2–7. Nyíregyháza, 2000–2003.
- Анатолій Івченко: *Тлумачний словник української мови* 12-те виправлене видання Харків «Фоліо» 2007.
- Новий український тлумачний словник*. За загальною редакцією доктора філологічних наук, професора В. В. Дубічинського, Книжковий клуб, Харків 2008.

SZÉPIRODALMI FORRÁSOK

- Balla D. Károly 2005: *Peresztrojkácska*. Válogatott publicisztikai írások 1985–1990. Az Ung Ungvárnál c. sorozat I. kötete. E-book. CyberBooks Kiadó.
- Balla László 1990: *Azt bünteti, kit szeret*. Kortörténeti regény. Háttér Lap-és Könyvkiadó, Budapest.
- Bartha Gusztáv 2009: *P pont, P pont, P. Drámák*. Kárpátaljai Magyar Könyvek 194. Intermix Kiadó, Ungvár–Budapest.
- Bartha Gusztáv 2014: *A gabonafarkas legendája*. Válogatott novellák 1988–2012. Kárpátaljai Magyar Könyvek 228. Intermix Kiadó, Ungvár–Budapest.
- Györke Zoltán 2000: *Határsáv*. Hatodik Síp Alapítvány, Mandátum Kiadó, Budapest–Beregszász.
- Kovács Vilmos 2007 (első kiadás 1965): *Holnap is élünk*. Kárpátaljai Magyar Könyvek 155. Intermix Kiadó, Ungvár–Budapest.
- Kurmai-Ráti Szilvia 2011: *Törékeny szentek*. Mesék, tárcanovellák. Kárpátaljai Magyar Könyvek 206. Intermix Kiadó, Ungvár–Budapest.
- Nagy Zoltán Mihály 2010: *Fogyó fényben*. A Messze még az alkonyat című versesregény-trilógia második része. Kárpátaljai Magyar Könyvek 199. Intermix Kiadó, Ungvár–Budapest.
- Penckőferné Punykó Mária 1993: *Tűzoltó nagymadár. Beregújfalusi népmesék és mondák*. Hatodik Síp Alapítvány. Kiadási hely nélkül.
- Vári Fábián László 2011: *Tábori posta*. Kortárs Könyvkiadó Kft. Budapest.
- Weinrauch Katalin 1998: *Az én titkos naplóm (B. Öcsi, a zukrán isk. 4-ik. osztályos tan.)* 1985. Magánkiadás. Megjelent Sipos Lajos támogatásával a szerző megbízásából.
- Zelei Miklós 2001. *A kettézárt falu* Dokumentumregény Adolf Buitenhuis fényképeivel Második kiadás. Ister, Budapest

MELLÉKLETEK

1. Melléklet: A Facebook-on gyűjtött nyelvi adatok

1. kép



2. kép

elado vagz zakazolhato barmilzen beszetka akit erdekel az irjon badogos munketis valalok



3. kép

Tud valaki olyas valakit aki ezt az idomot (motorra bordácski) megtudja csinálni pléből?



4. kép



5. kép



6. kép



7. kép



8. kép

Ferfi "dublyonka" teli kabat elado!Jo állapotban!
350 грн. — 📍 Bobove, Zakarpats'Ka Oblast', Ukraine
XL-es meret.



9. kép

Eladó egy Samsung tv..55-ös ekrán..400 gr..érdeklődni 0955727236..
400 грн. — 📍 Beregszász, Zakarpats'Ka Oblast', Ukraine



👍 Tetszik 💬 Hozzászólás ➦ Megosztom

10.kép



11.kép

8GB-os [fleska](#) ELADO!!!!



12.kép



13.kép



14.kép



15.kép



Babják Zoltán 4 új fényképet töltött fel.

10 órája · 🌐

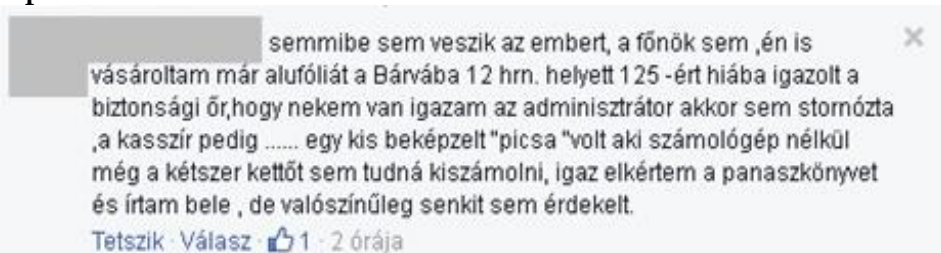
Reggeltől gréder dolgozik a Munkás, a Szovhoz és a Grabovszky utcákban. A munkagép elegyengeti az út felületét.

Зранку на вулицях Робочій, Совхозній, Грабовського працює грейдер. Таким чином проводиться планування вулиць та вирівнювання дороги.

Fordítás megtekintése



16.kép



17.kép

eladó egy jó használt gáz kolonka
 ár:400Griveny
 ugyanitt eladó egy fás kazán 5 szekciás
 ár:1600Griveny
 0987621446



18.kép

Uj gyerek kombinzon eladó. Ár: 100 hriv. Tel: 0681432672



19.kép

Attila csak mértékkal, mert a kurszosok már nagyon várnak
 Tetszik · Válasz · 2 · 3 órája

20.kép

2 új fényképet töltött fel.

3 órája

A kis kompozitor



21.kép

5 órája · Beregszász, Kárpátalja

Ma Beregszászban wifi-vadászat közben, a hűs, finom hazai 'kvászomat' iszogatva arra lettem figyelmes, hogy egy kislány lelkesen emlékeztette az apukáját arra, hogy nemsokára karácsony (I). És abban a pillanatban tudtam: a soha létre nem hozott karácsonyvárók hazai rajongói klubja új taggal bővült 😊 😊 😊

Tetszik

Hozzászólás

Megosztom

22.kép

motoblokk

1 грн.

bátyu

Eladó egy forte hsd1g-135 kistraktor minden tartozékával priceppel kitűnő állapotban. Ár megegyezés szerint. Tel.0993462837.



23.



24.kép

Alig használt nyersavejka bák eladó. Kb 90 literes, irányár: 1000 hr



25.kép

A Vörösmarty térre berobognánk vele, rögtön ocseret lenne

26.kép

Eladó német juhász kiskutyák!

1100 грн.

📍 Malé Rát, Zakarpats'Ka Oblast', Ukraine

Eladó fajtisza német juhász kiskutyák védőoltással és paszporttal, ár 1100 hrn/db, érdeklődni privátban!!!



27.kép



Kiscsikó 2 új fényképet töltött fel.

7 órája · €

Azoknak, akik lemaradnánk a napi menüről, mától házi gyúrt pelmenyivel készülünk. ||



28.kép

Elado planset SAMSUNG GALAXY Tab5

1000gr



29.kép



1 órája

Sziasztok 5.1 pláta érdekel . Aki nek van írjon privátba kösz



Tetszik



Hozzászólás

30.kép

Nekem is kell csinálni ilyen fenképpet csak plávkison
2012. november 20., 15:40 · Tetszik · 3

31.kép



32.kép



33.kép



34.kép

Jé, az ott a háttérben meg az ungvári pravoszláv
székesegyház kiköpött mása...
1 órája · Tetszik · 1

35.kép

Kispricep eladó

100 rph.

Kispricep eladó. Rohadás, és rozsdamentes, új gumik.

Kistraktorhoz, oldalkocsis motorhoz, autóhoz stb. kiváló lehet! Ár: 100\$

alkuképes.

Okmányok nélkül. Beregszászban van. tel: 0955654978



36.kép

Józsikám, a szemed nagyon prikolul ál



2013. április 24., 19:03 · Tetszik

37.kép

a forma ruháról, linyejkákról, a ráport adásról emlékszel
Dávid Livia ?ezekről még nem is hallottak a mostaniak
7 órája · Tetszik · 3

38.kép

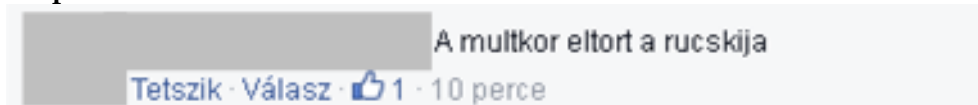
14 új fényképet töltött fel.

5 órája ·

És megy a remont a klubban! Hála a jó Istennek a polgarmesterek és természetesen a támogatóknak! 😊



39.kép



40.kép

Ukrán sáskák....



41.kép

Elado 10 db sifer!!! 25 hr/db.



42.kép

Eladó faskazán 4 szekciás. Ár 1100gr.mob-0987621446



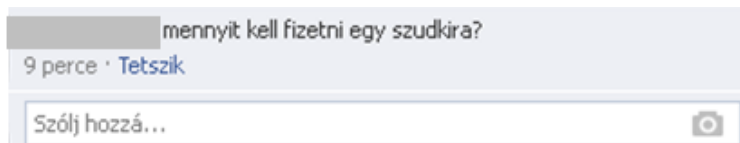
43.kép



44.kép



45.kép



46.kép



47.kép



5 órája · Dyida (Zakarpattia Oblast) · 🇺🇦

A Munkácsi utcán Beregszászban találtam egy Tehpaszportot, 095478720 as számon tud elérni a gazdája . A megosztásokat köszönjük.

48.kép

Lada merevítőpálca és amortizátor tulkák,
még orosz!
Ára: megegyezés szerint



49.

► Eladó Bútorok Kárpátalja

Követem · 2014. október 27. · 📍

eladó tumbocska, tv asztalnak is jó 85x60

50.kép

Turnyik

1 Ft

📍 Beregszász, Zakarpats'Ka Oblast', Ukraine

Rendelésre csinálunk bár mien edző gépet,



51.kép

De, pont ment kérni egy igazolást a Vojenkomát
részére 😞

Tetszik · Válasz · 20 órája

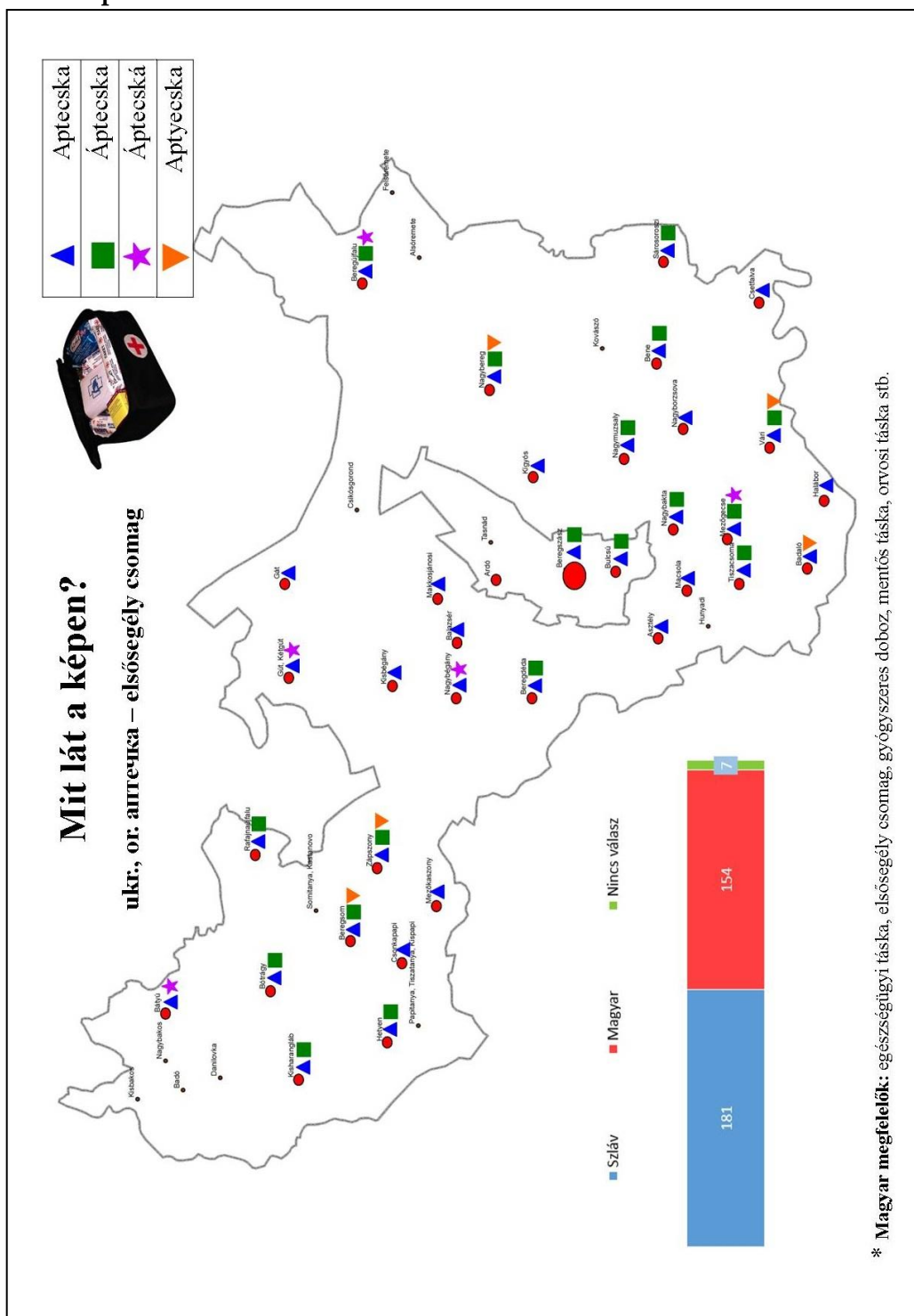
52.kép

Ha véletlen nem akadna, egy magyar szakos nem kell
zápászbba? 😞

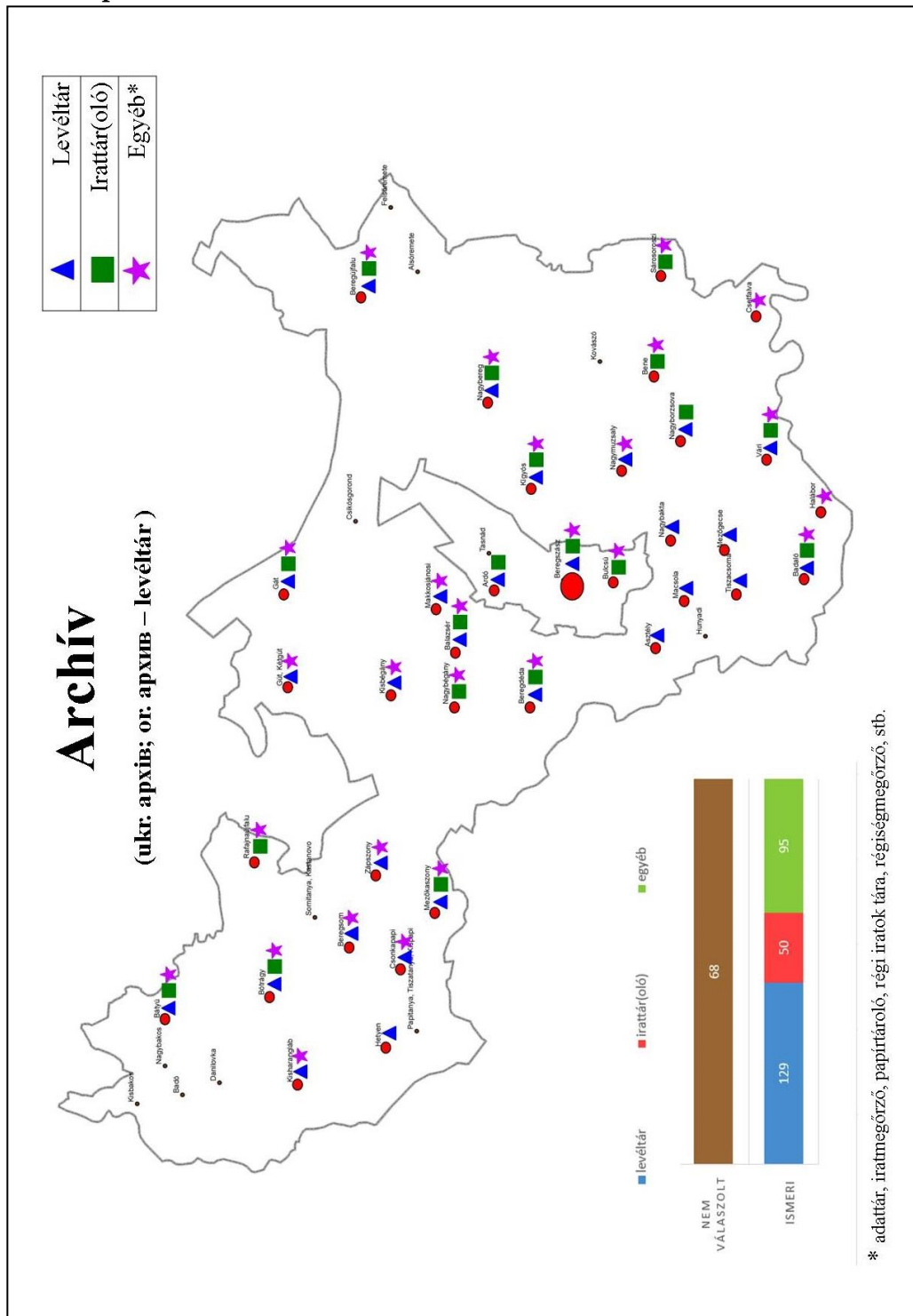
21 perce · Tetszik

2. Melléklet: Az egyes kölcsönszavak előfordulását, ismeretét és alakváltozatait ábrázoló térképlapok

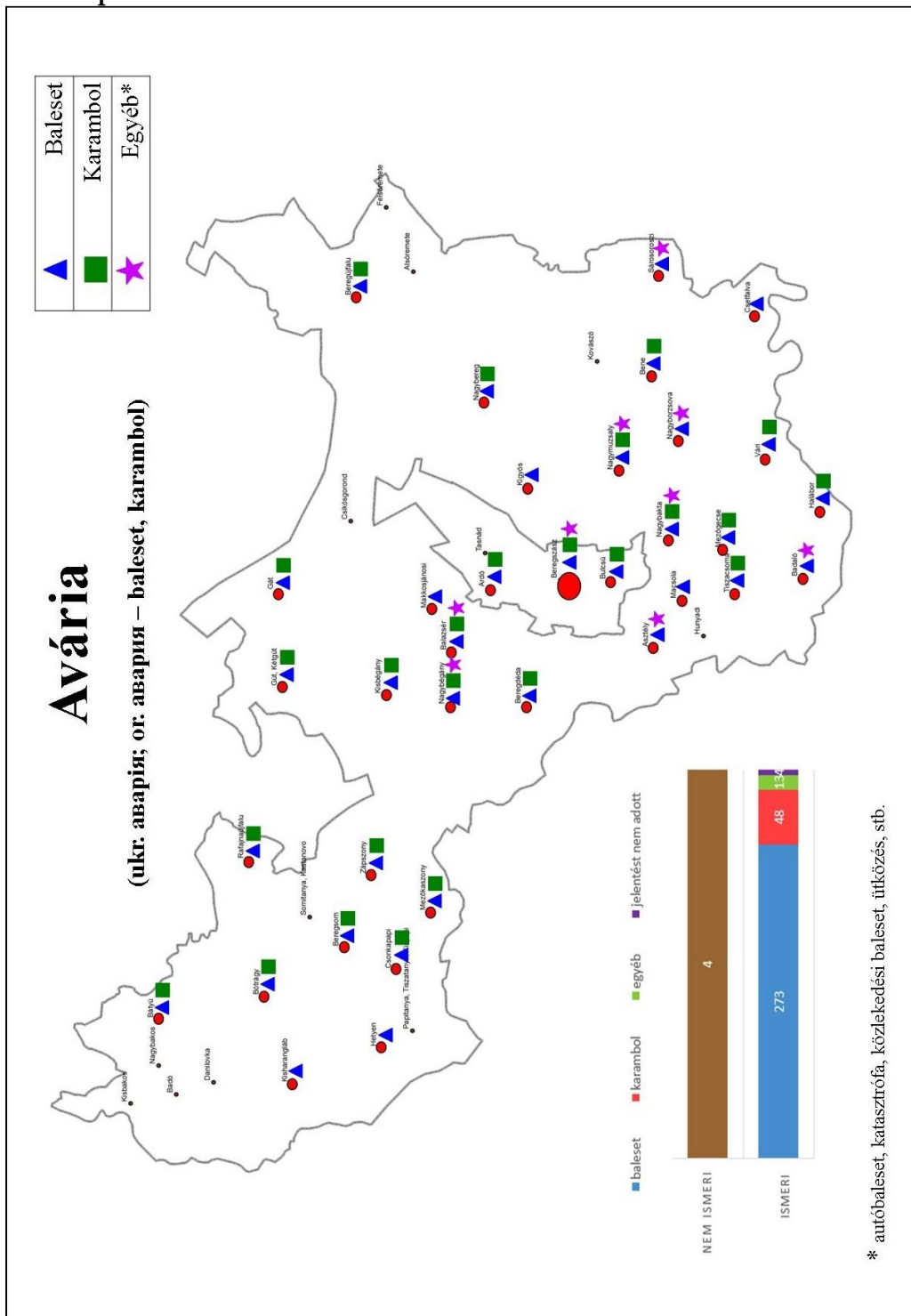
1. Térkép



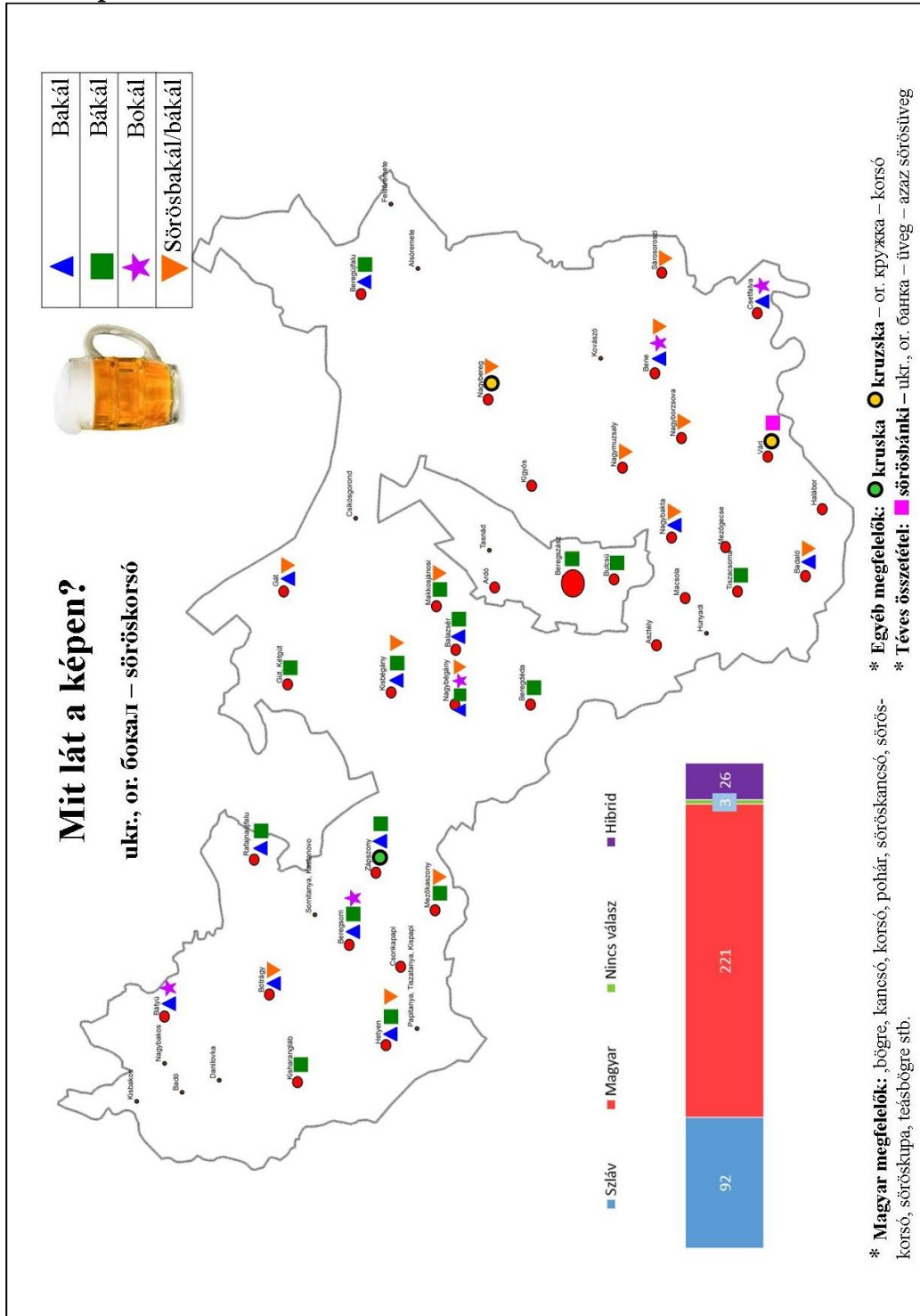
2. Térkép



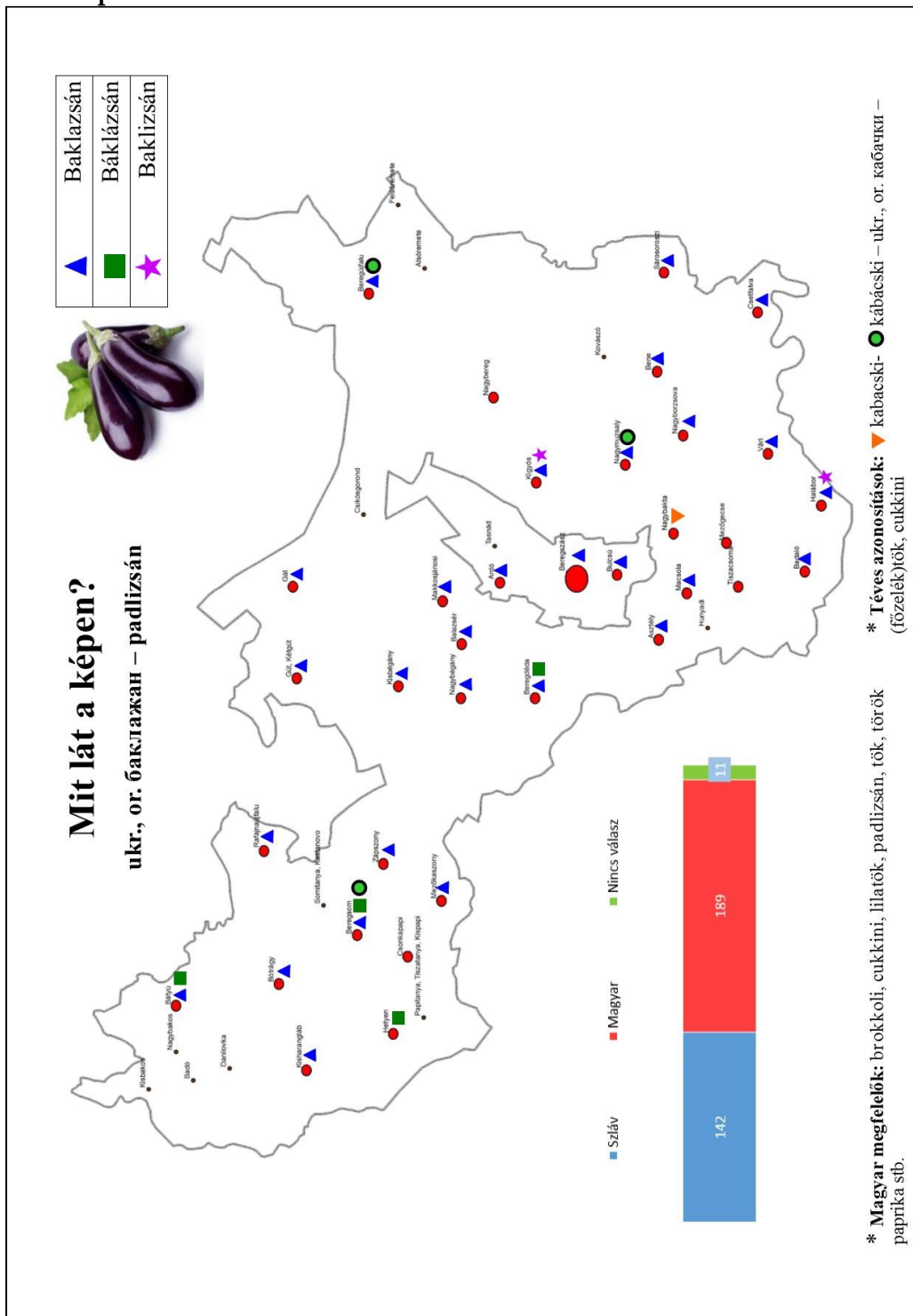
3. Térkép



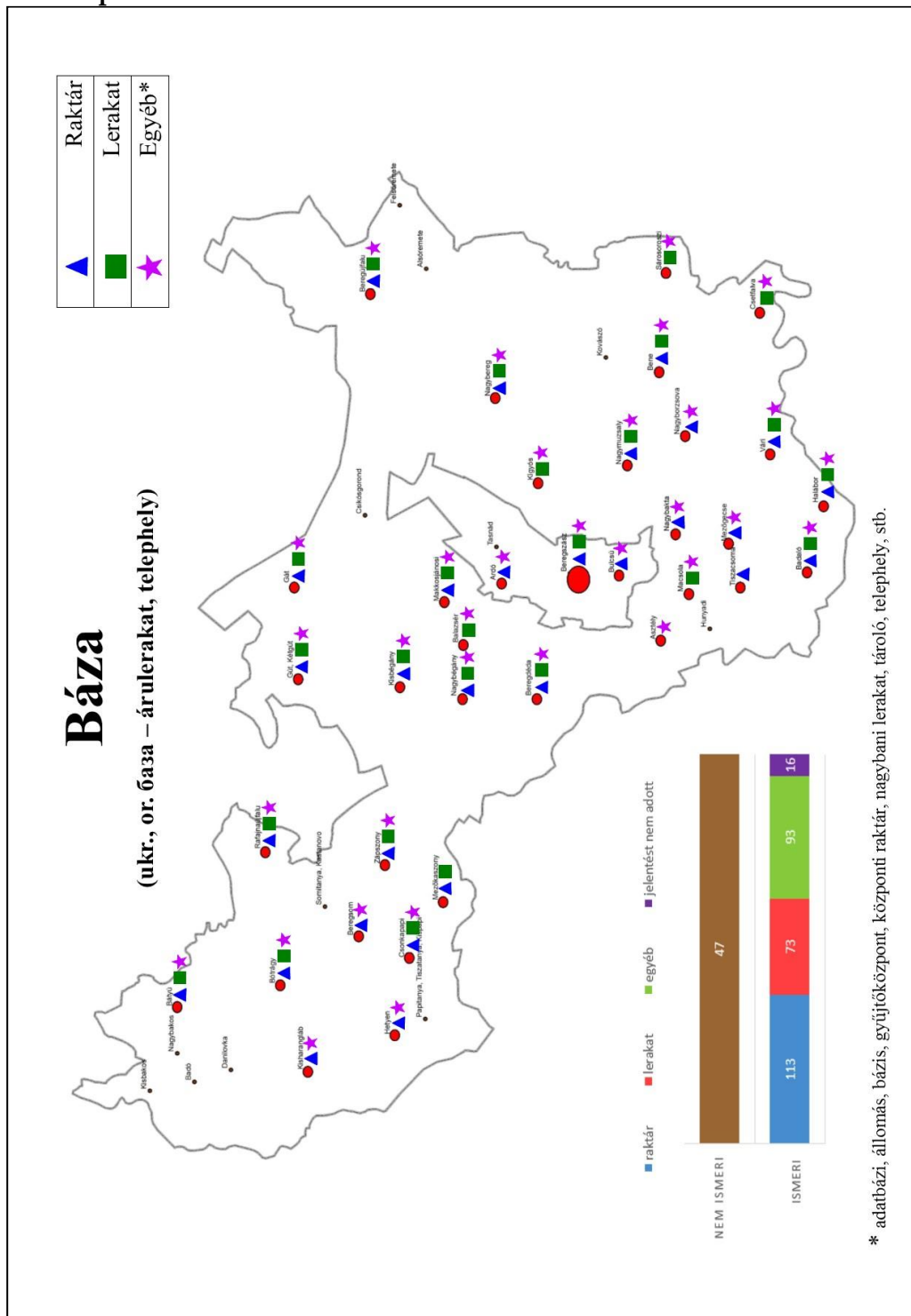
4. Térkép



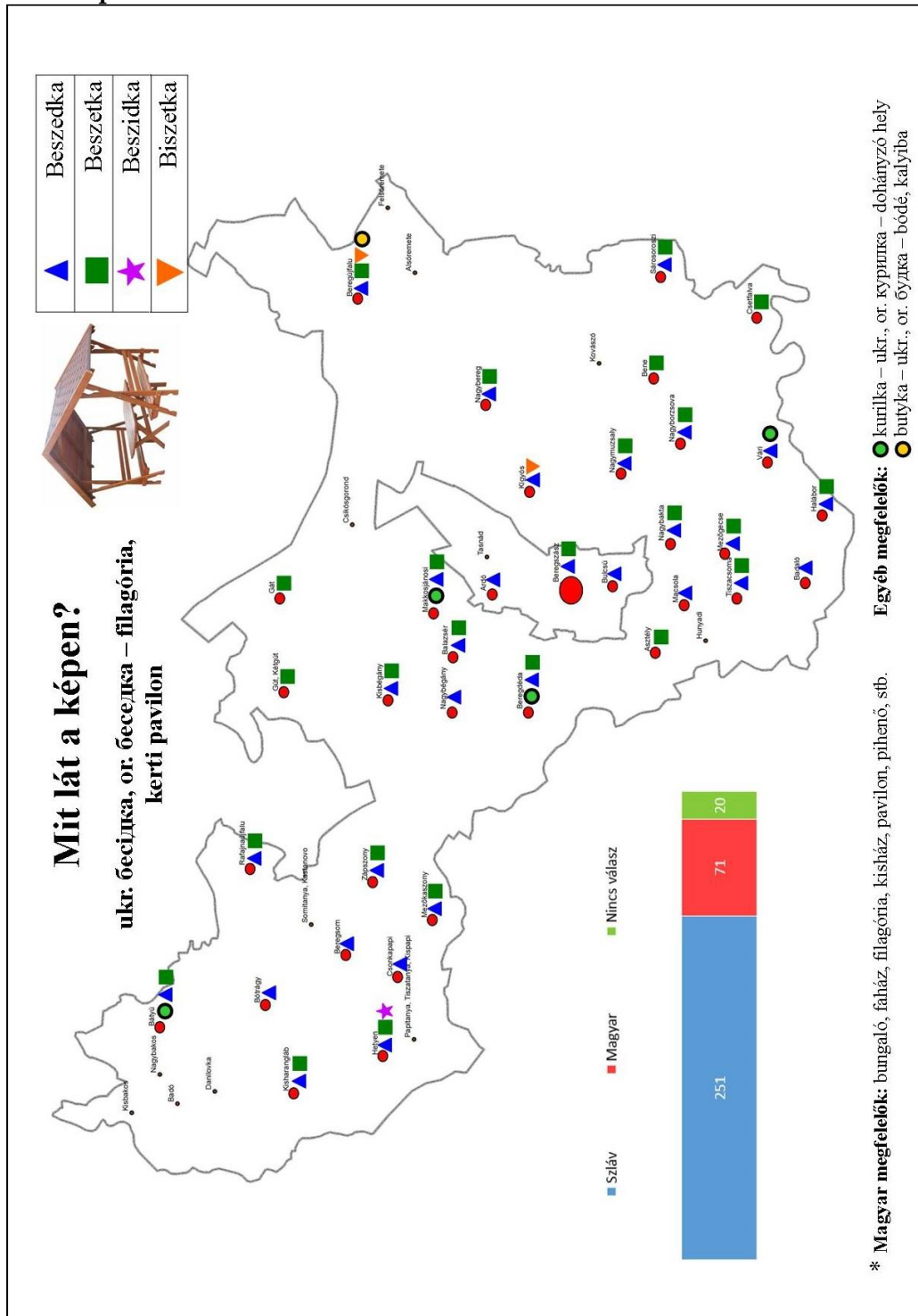
5. Térkép



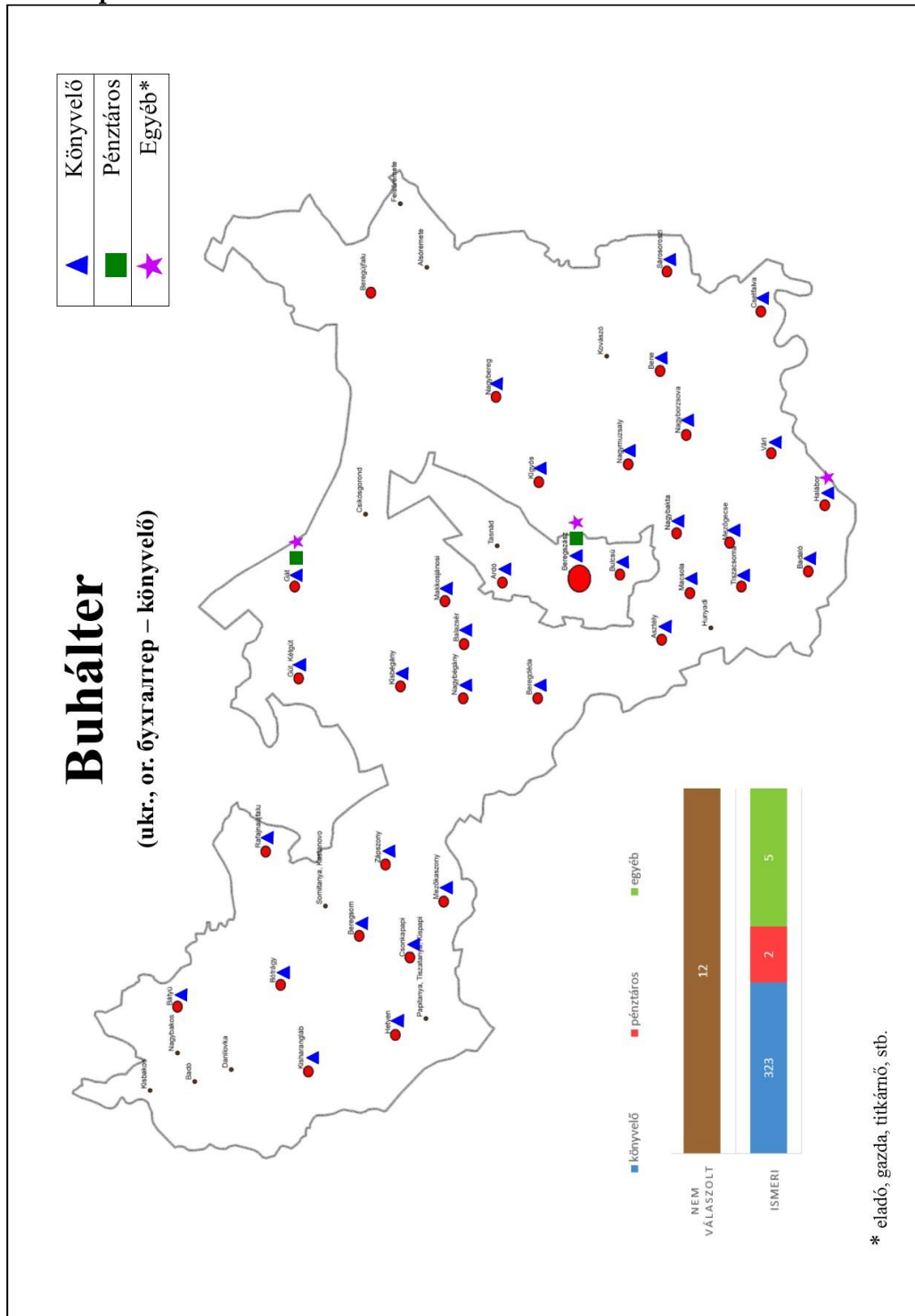
6. Térkép



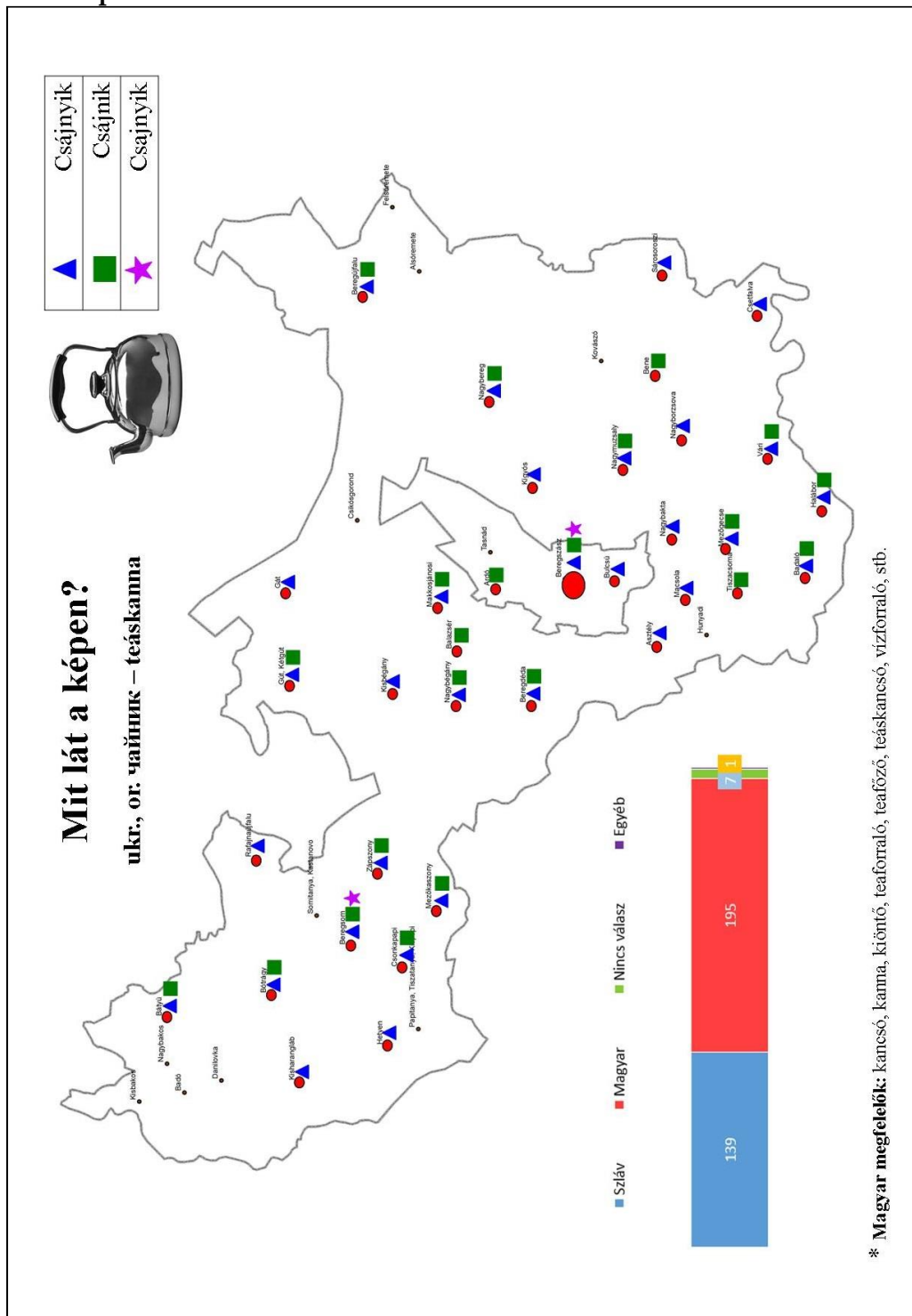
7. Térkép



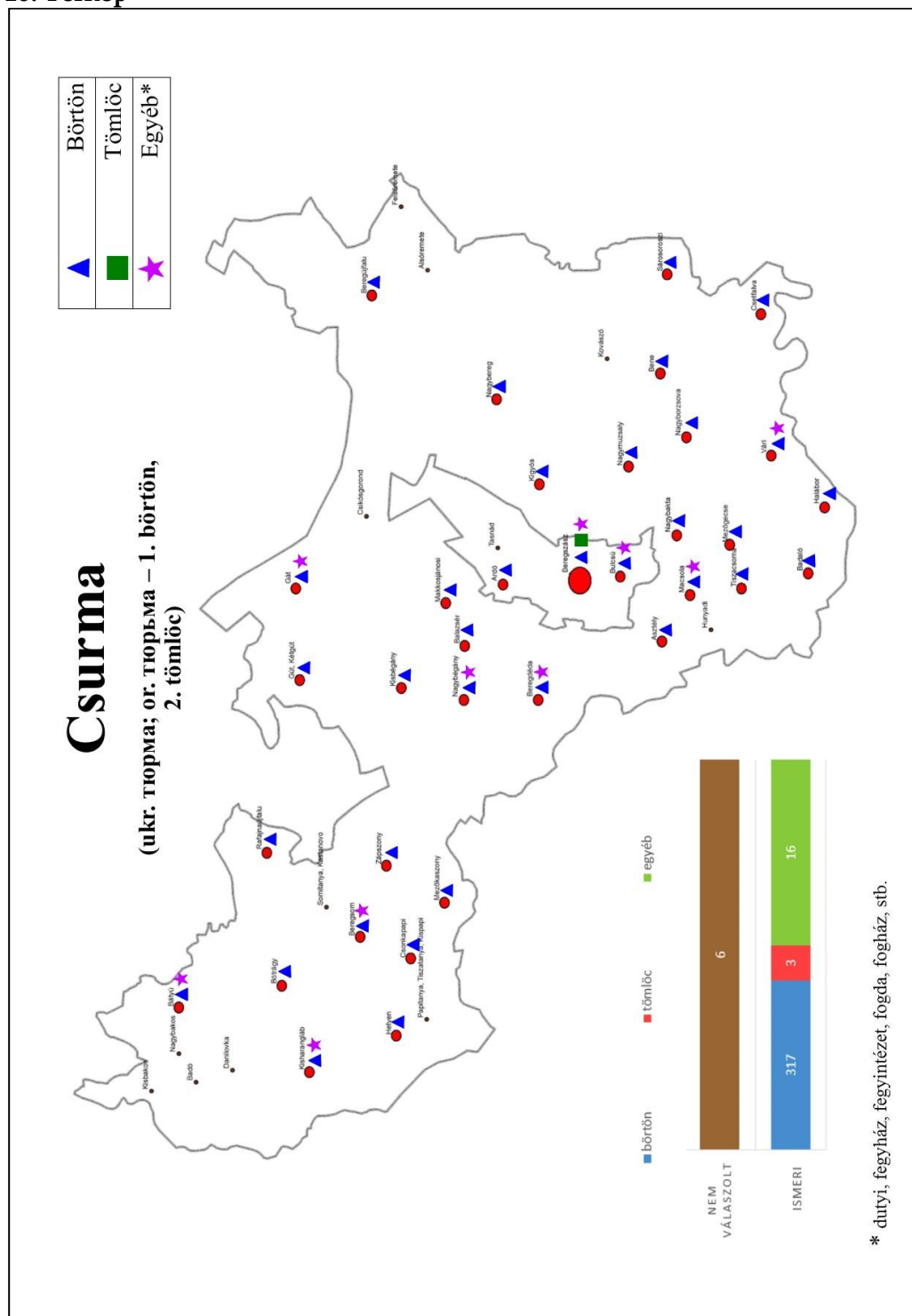
8. Térkép



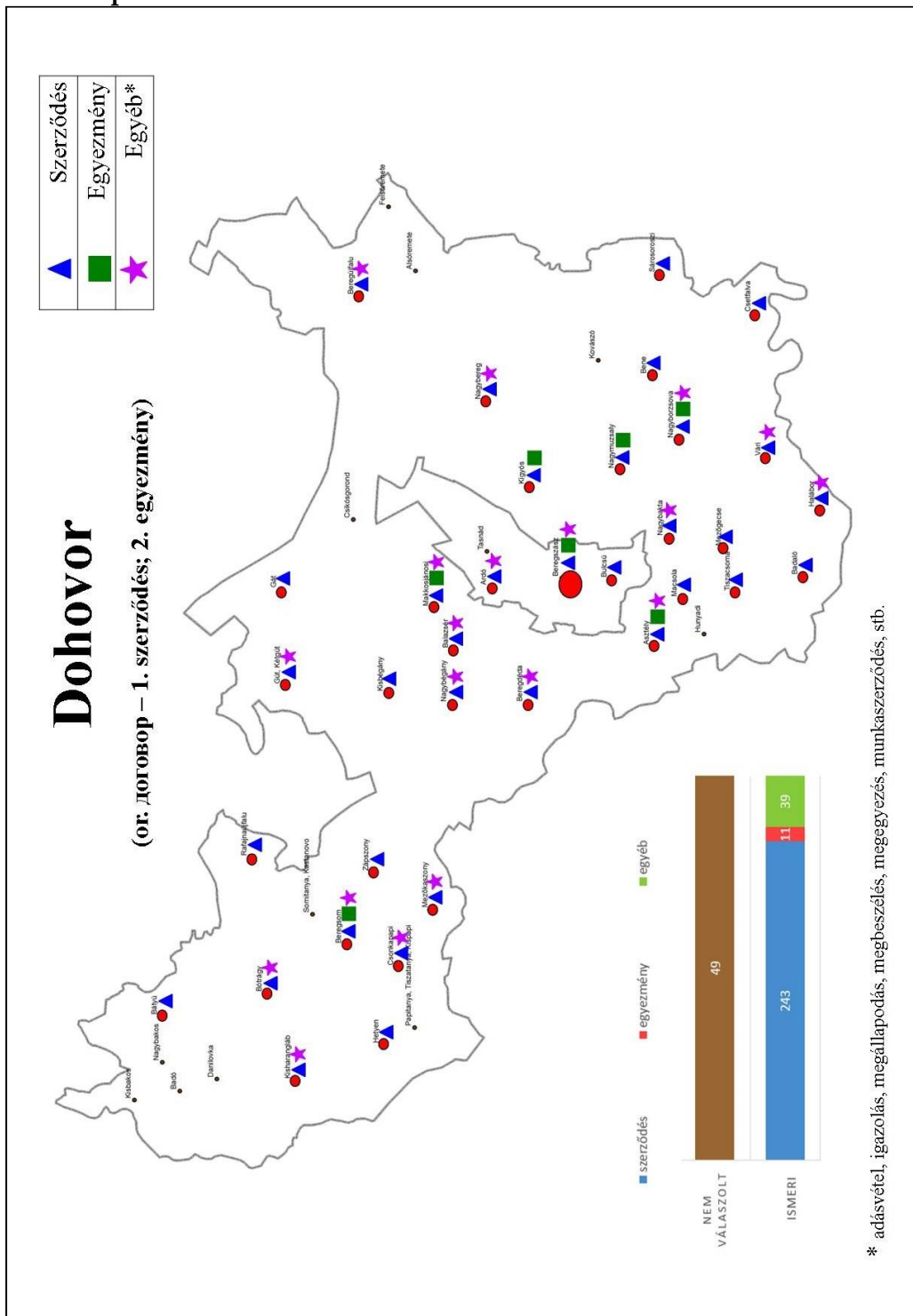
9. Térkép



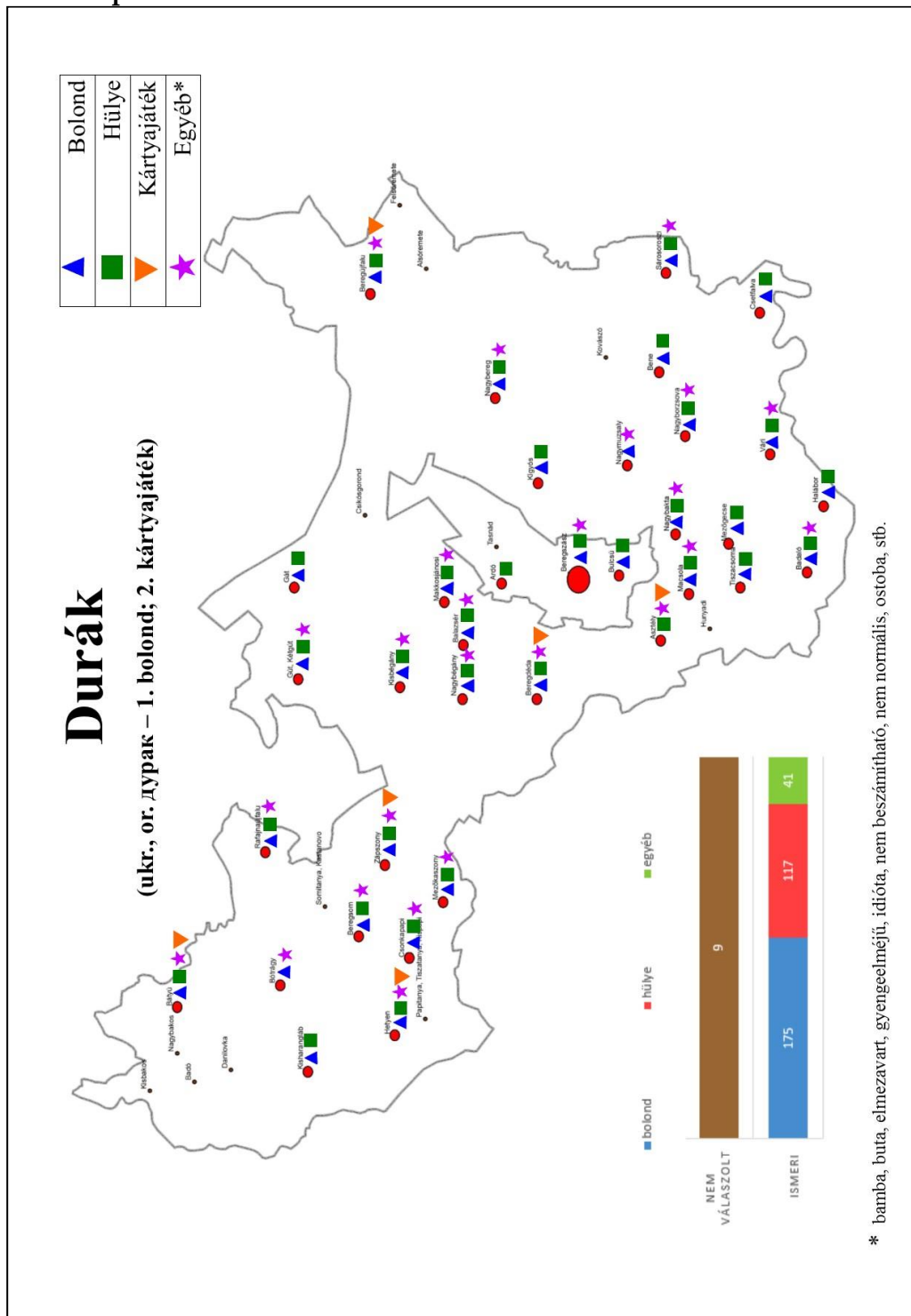
10. Térkép



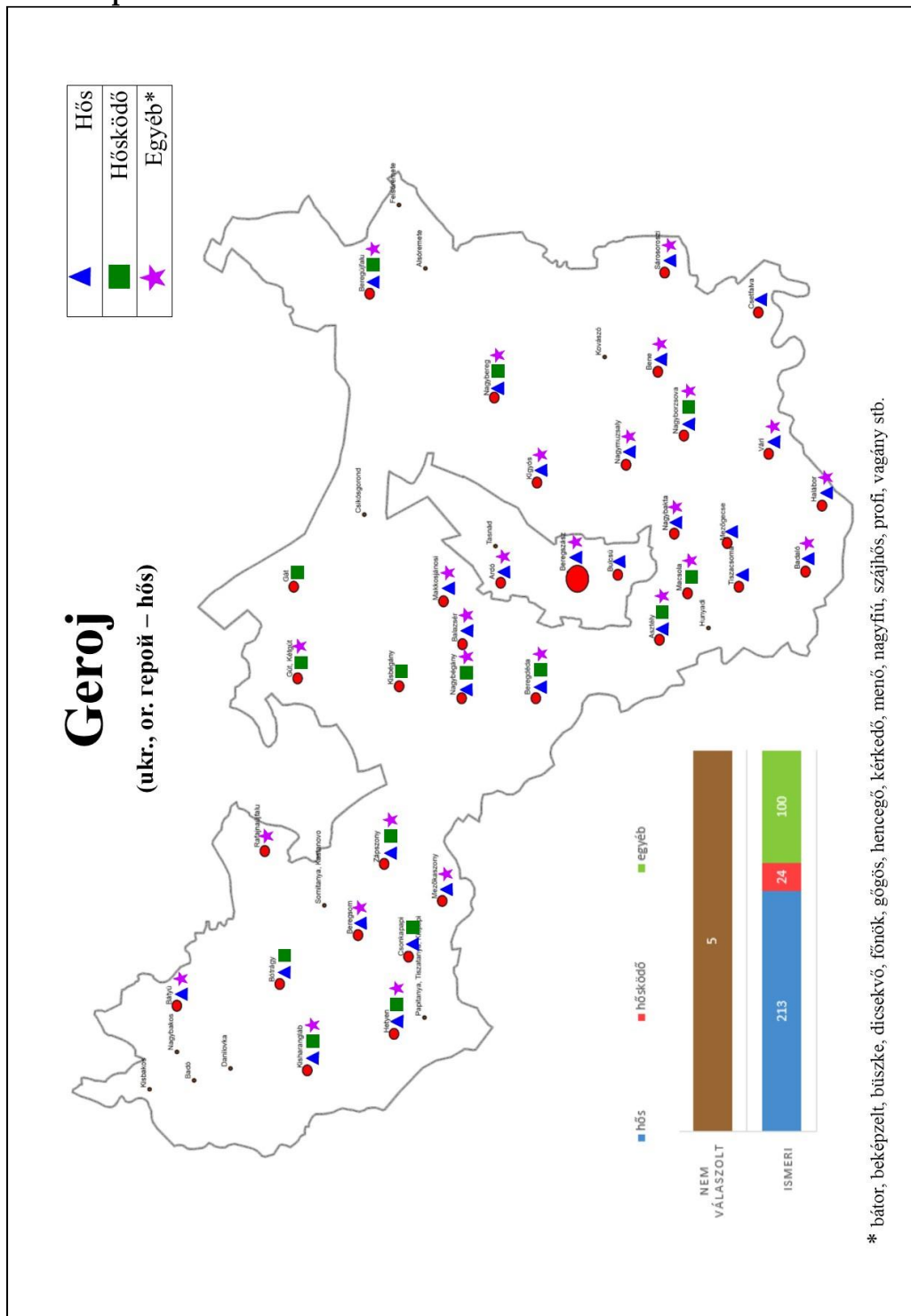
11. Térkép



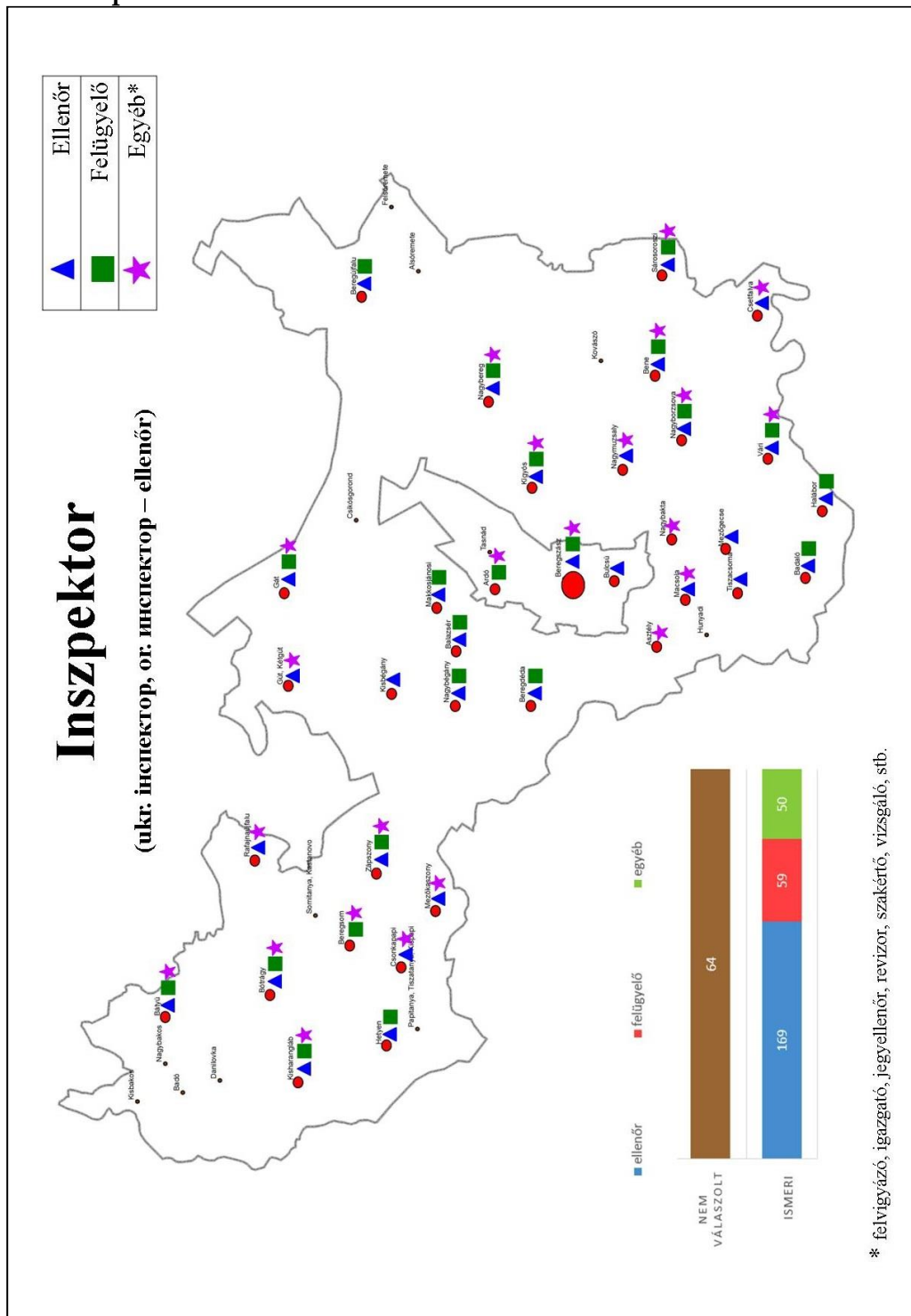
12. Térkép



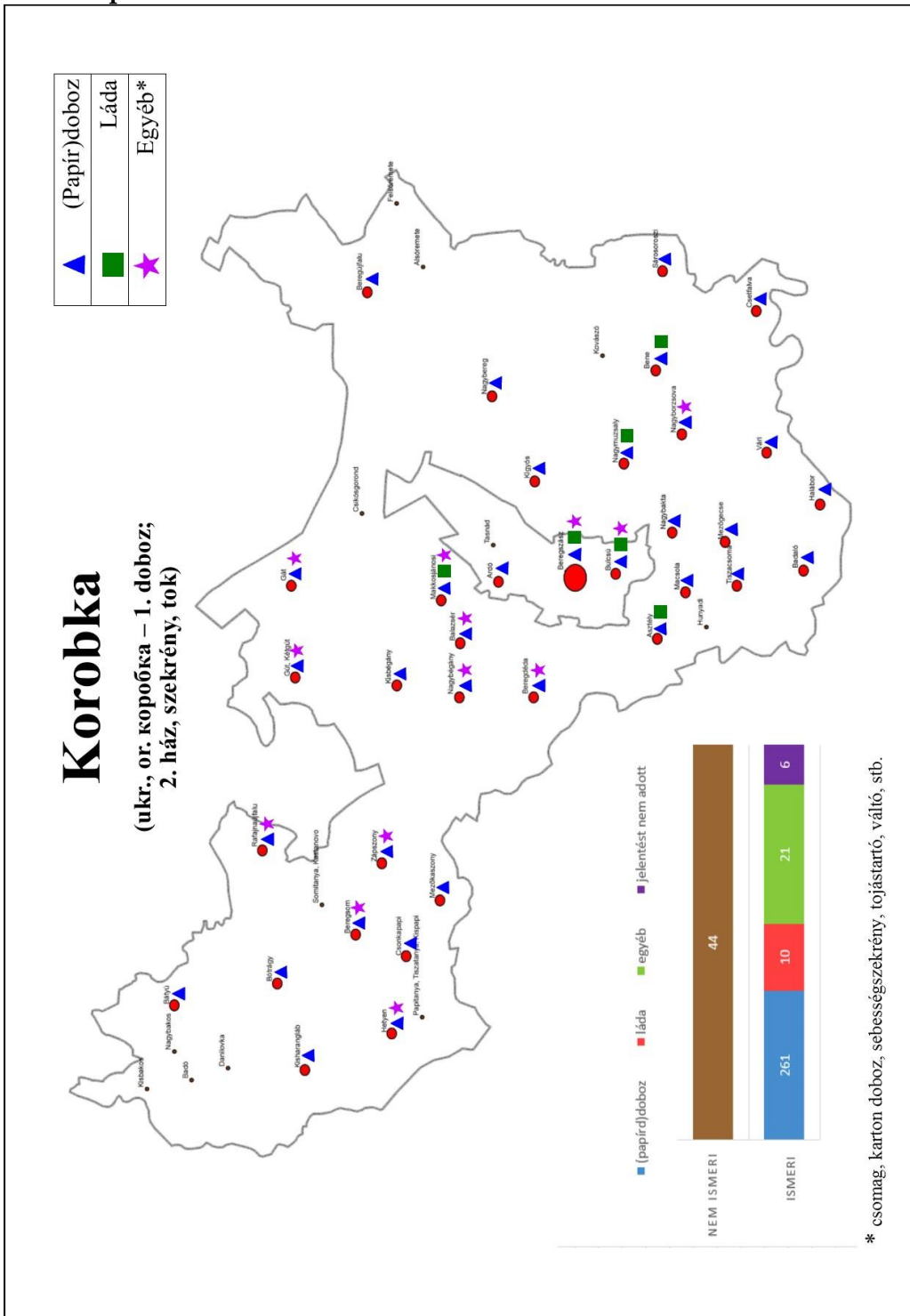
13. Térkép



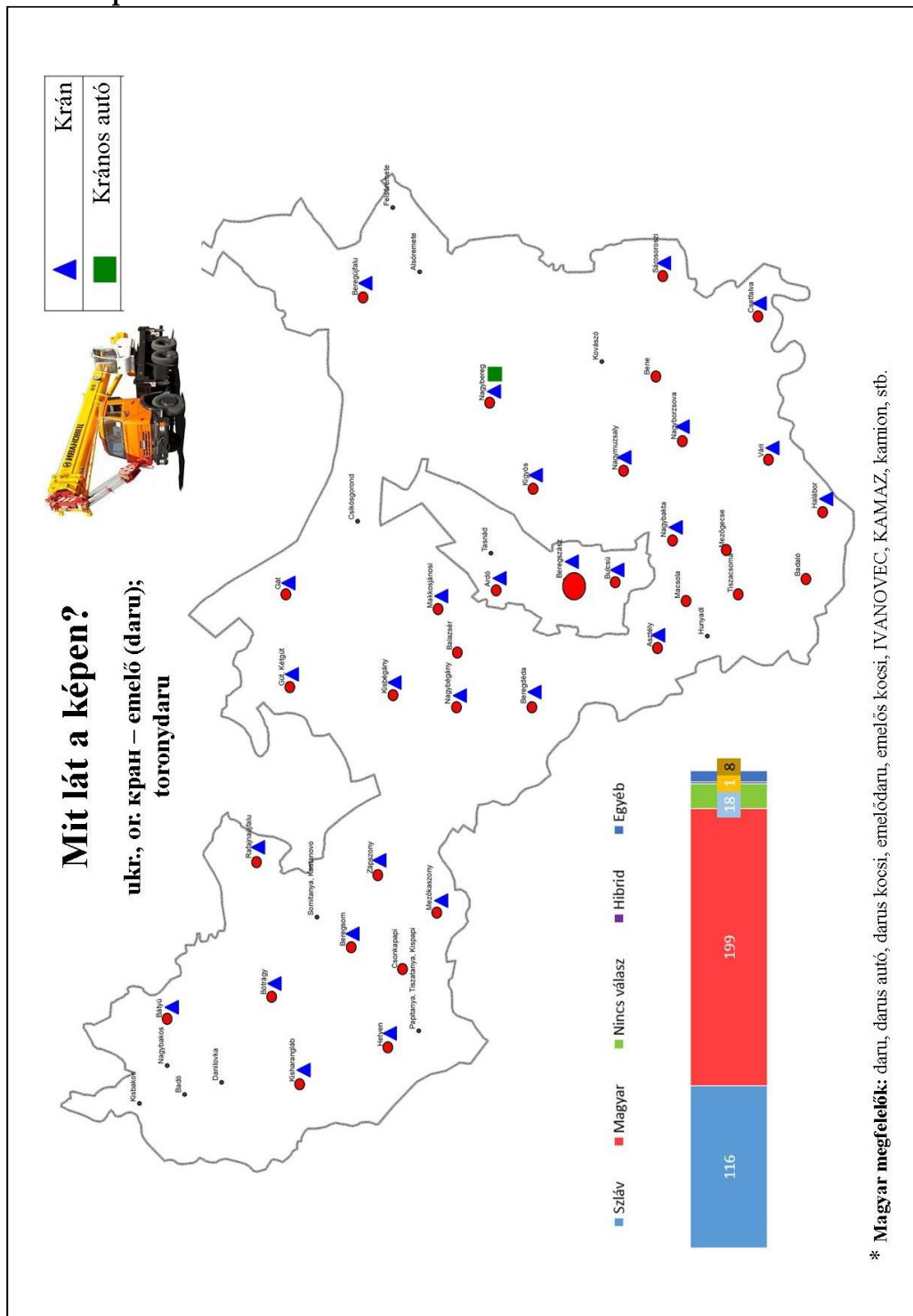
14. Térkép



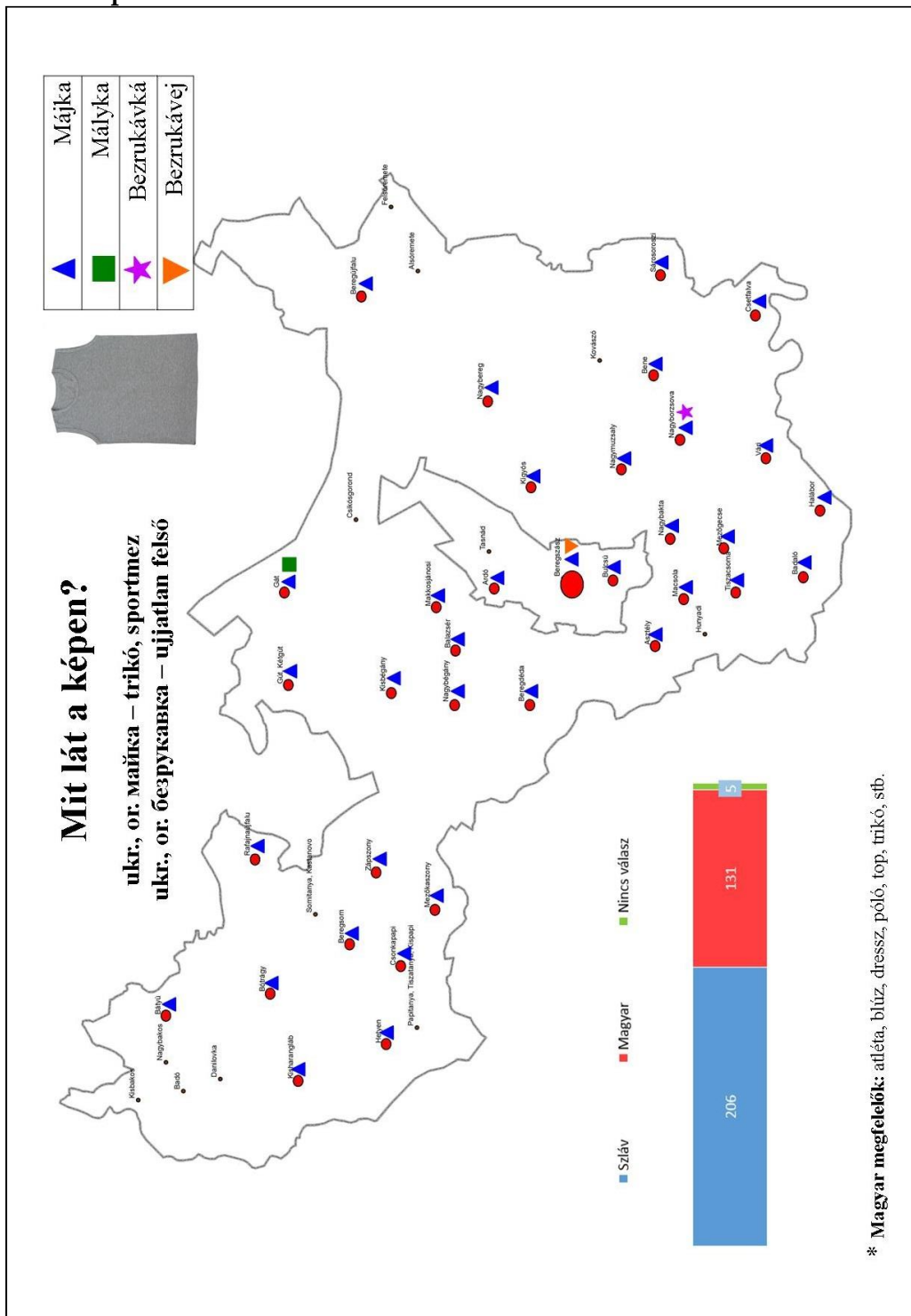
15. Térkép



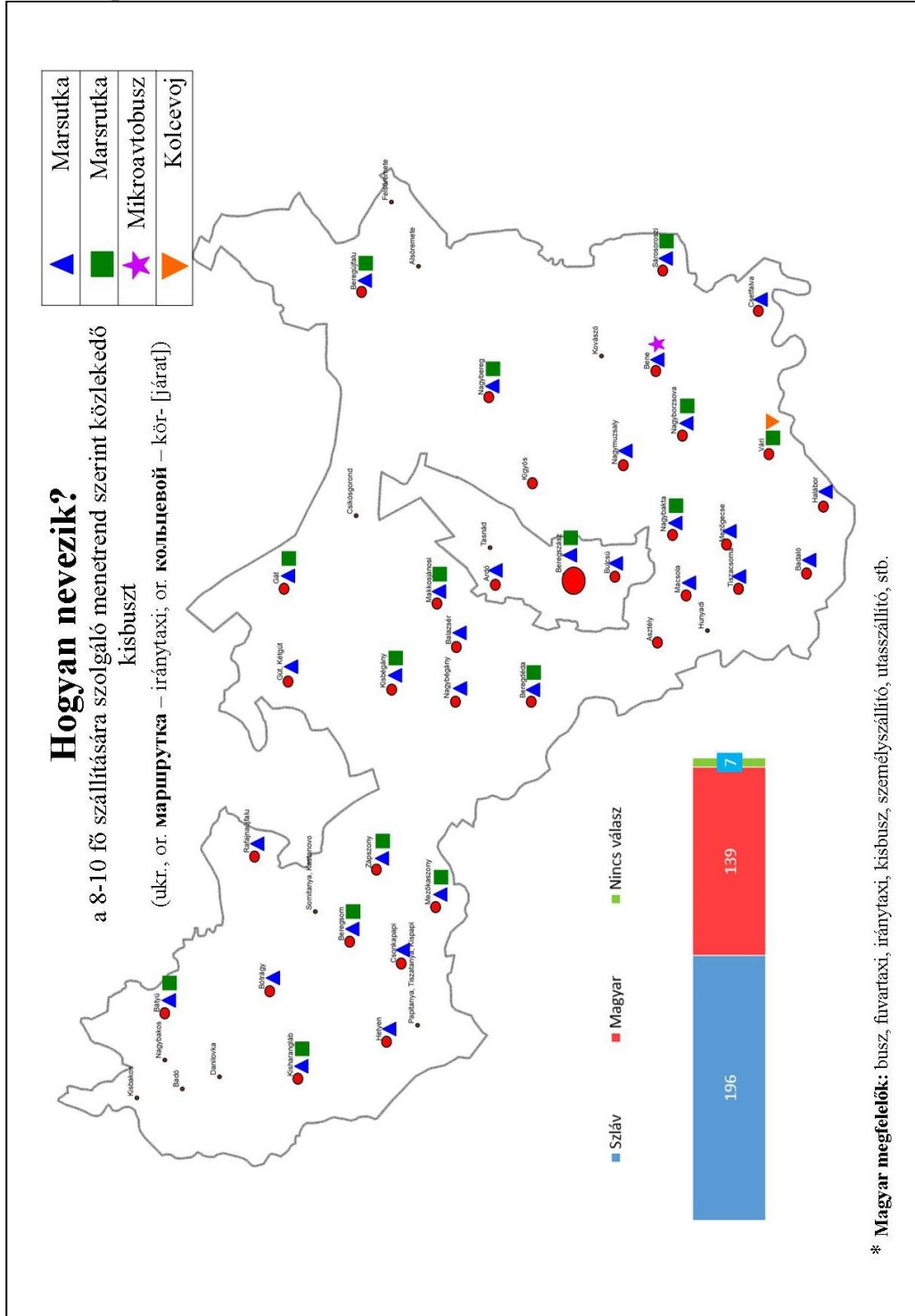
16. Térkép



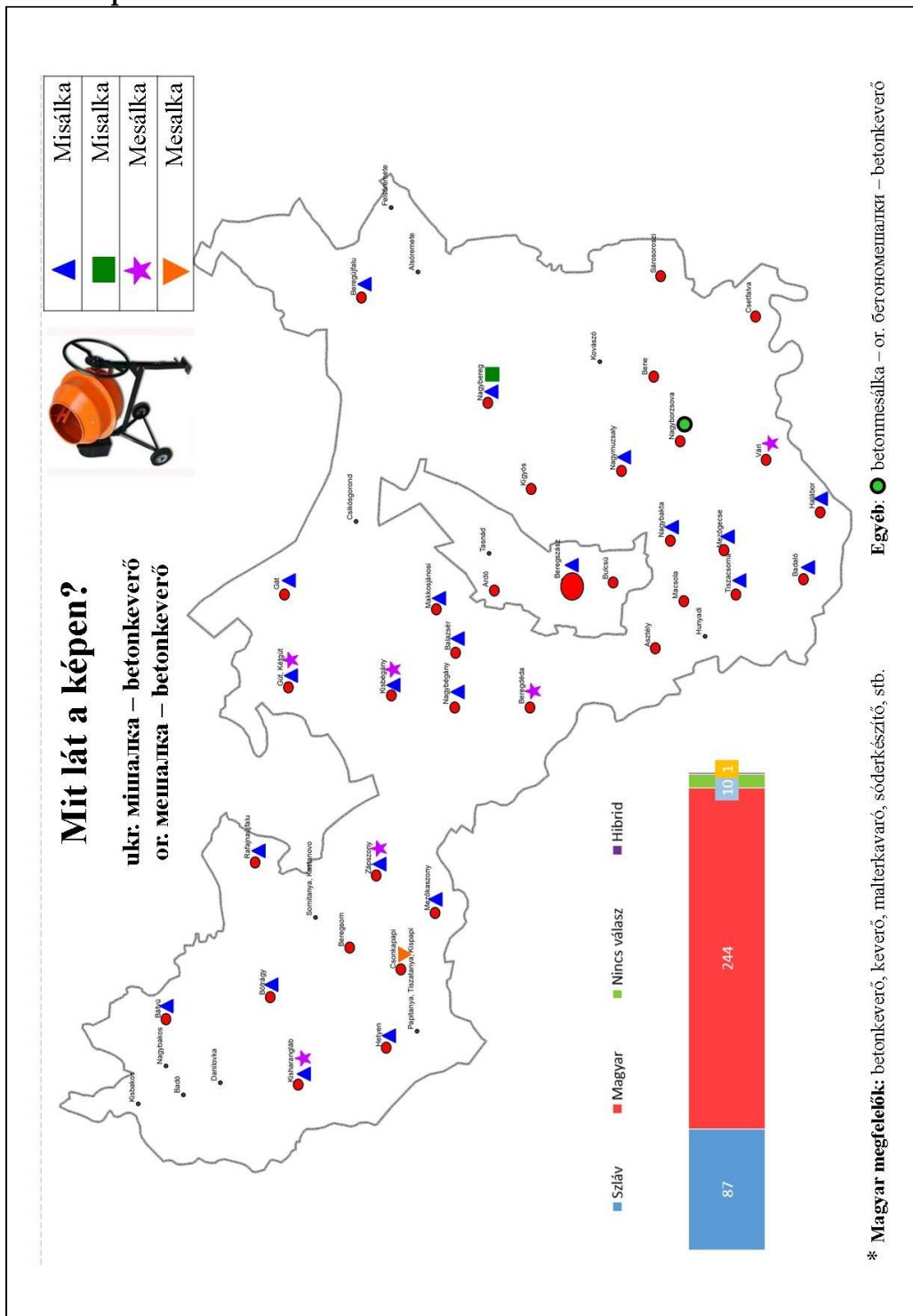
17. Térkép



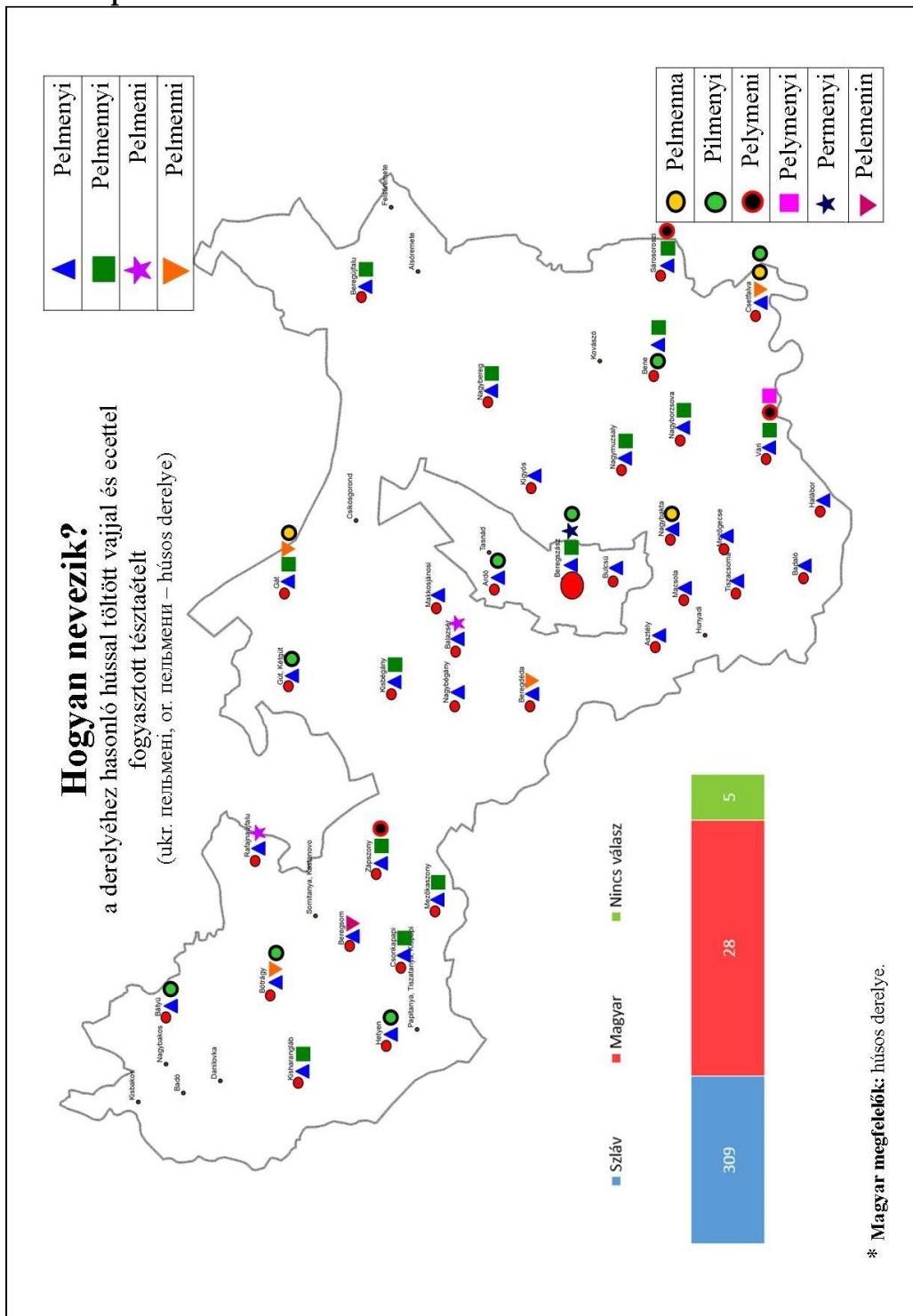
18. Térkép



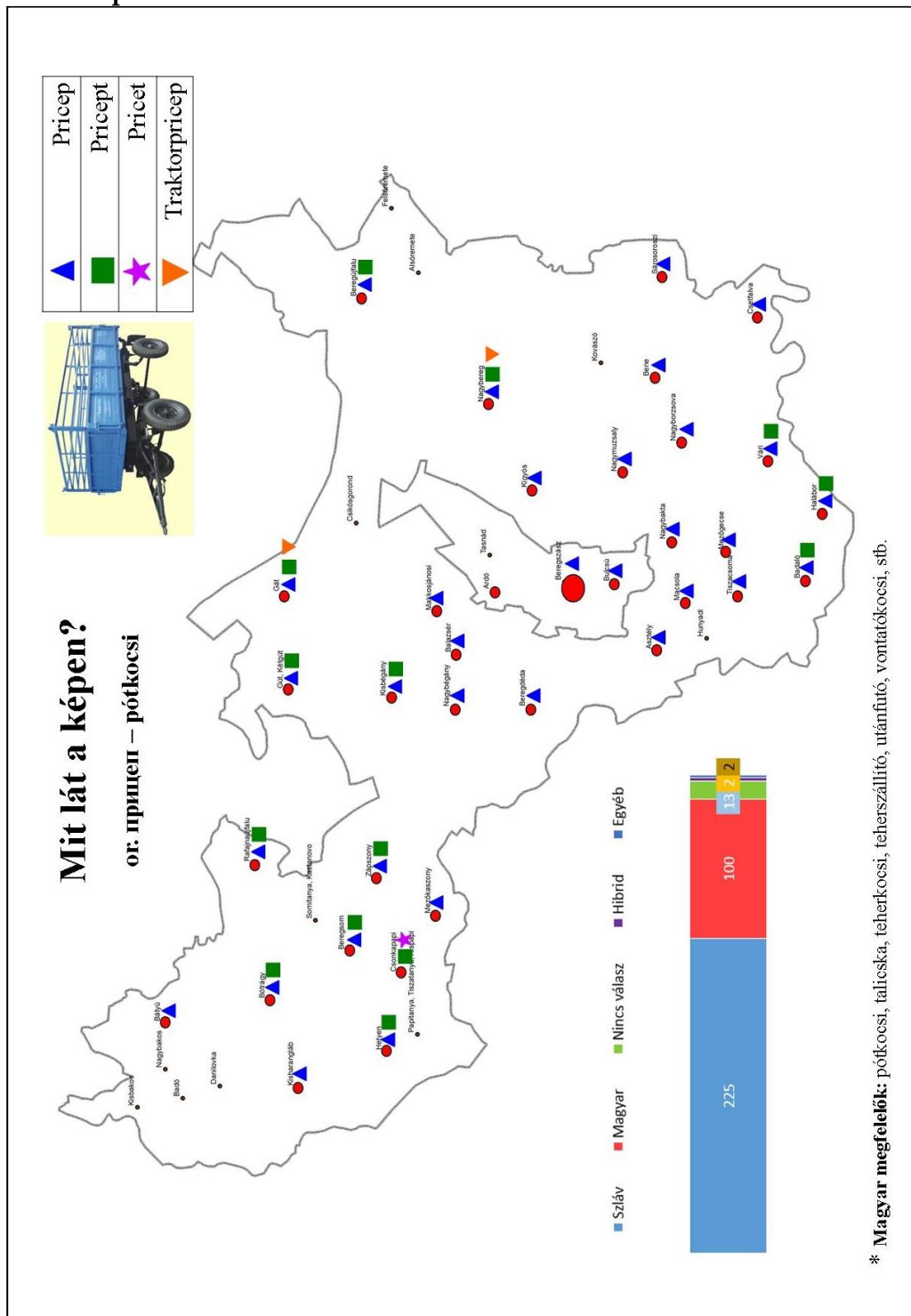
19. Térkép



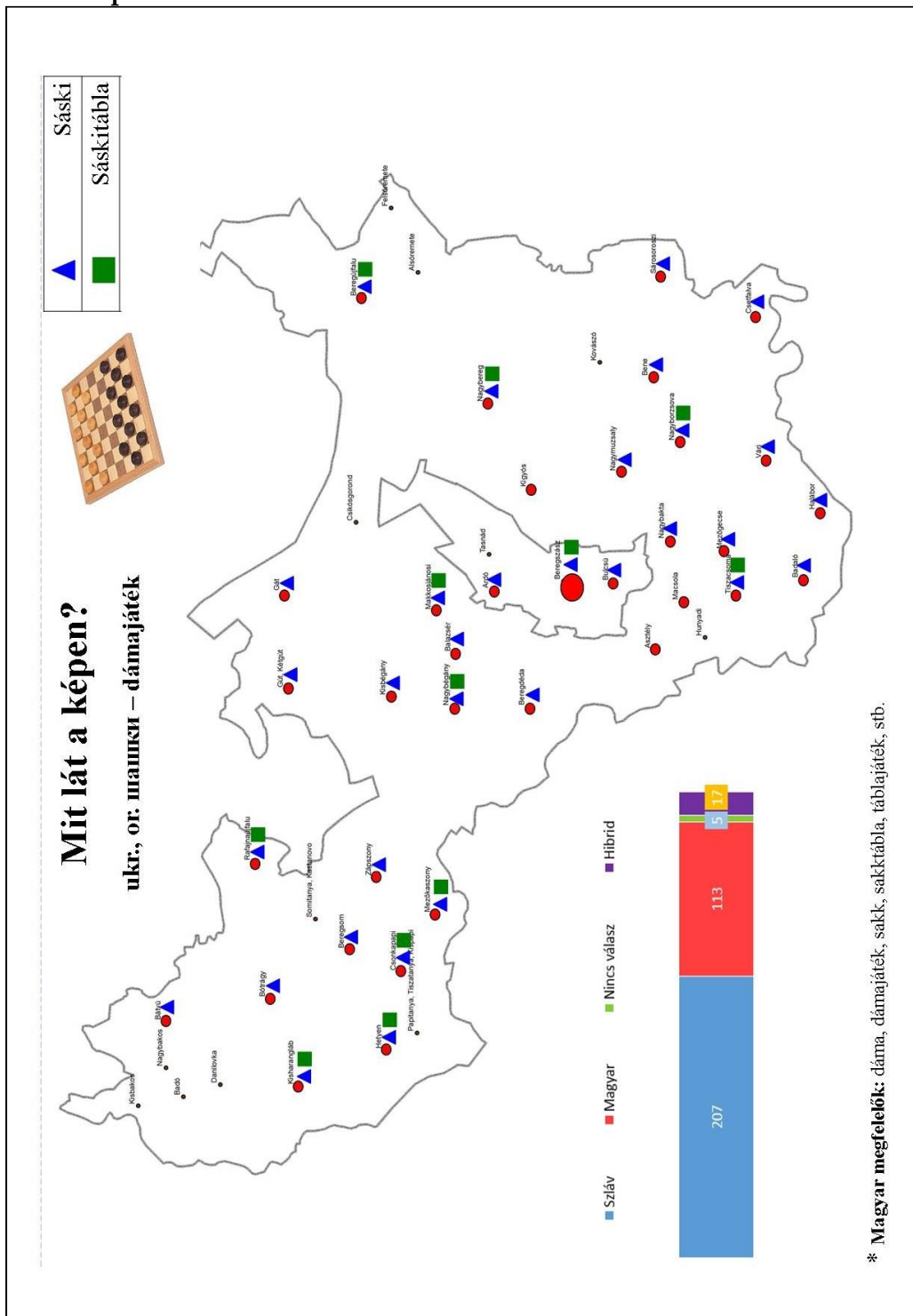
21. Térkép



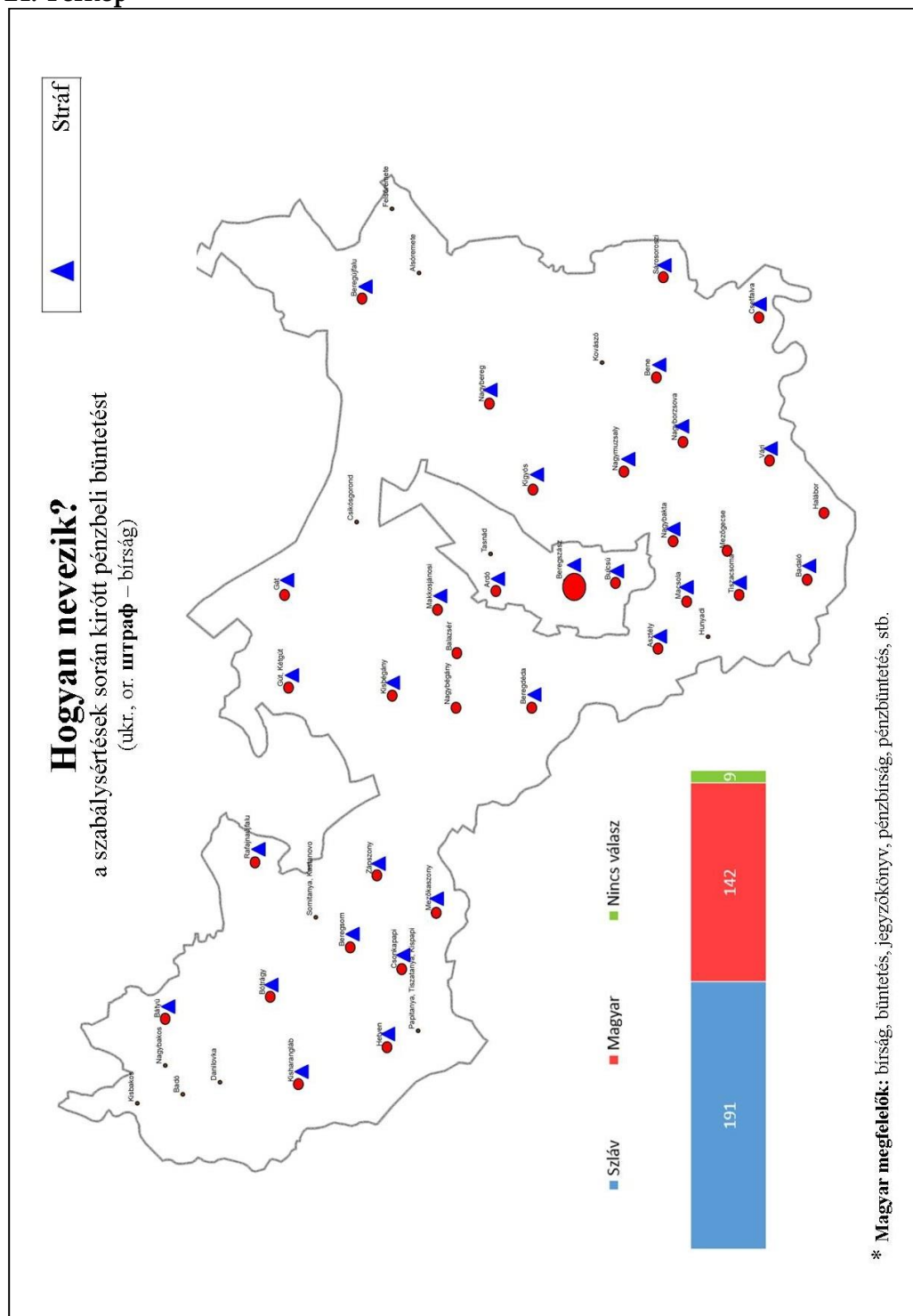
22. Térkép



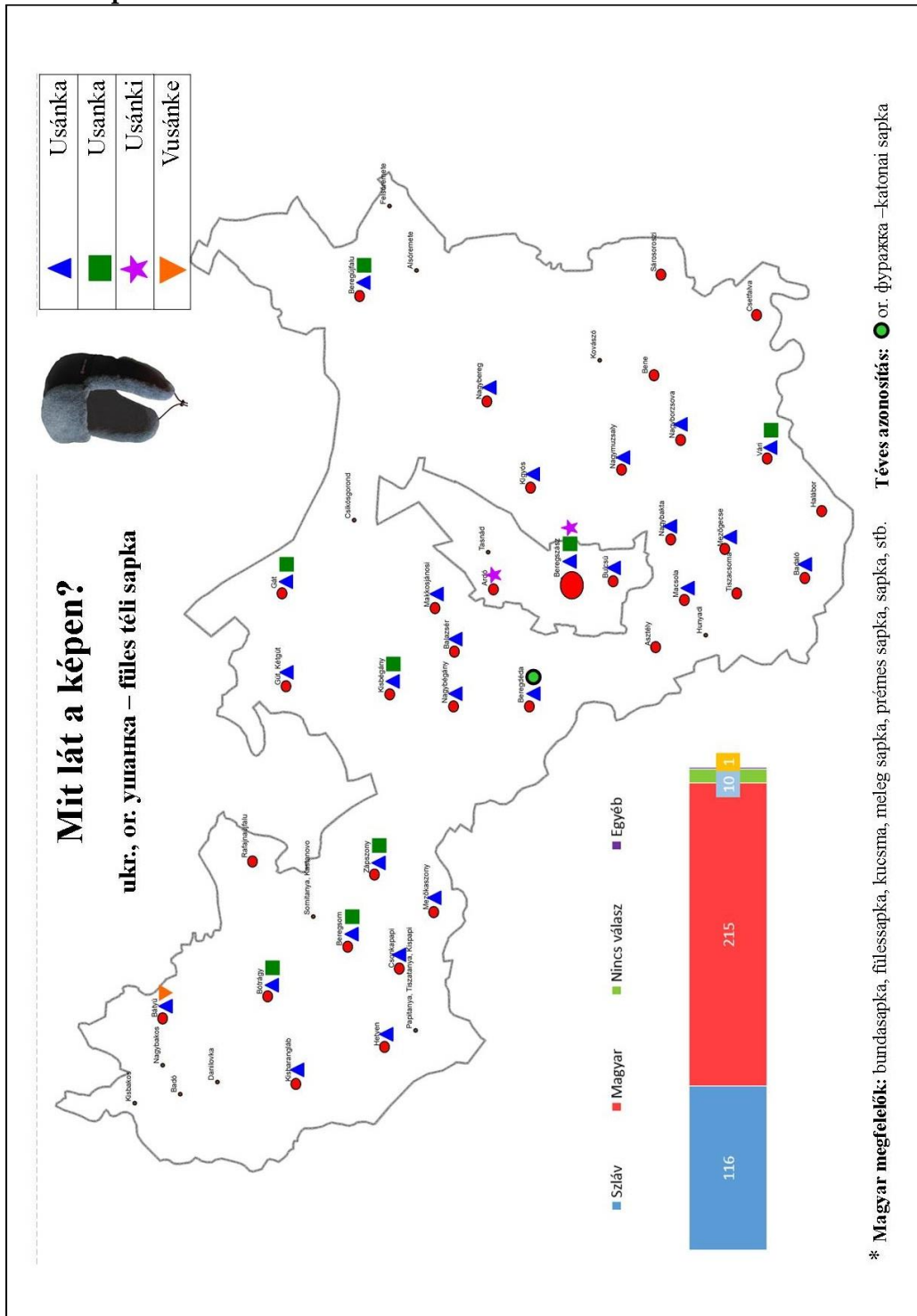
23. Térkép



24. Térkép



25. Térkép



3. Melléklet: Az adatolt kölcsönszavak fogalomköri kategóriái

Fogalomkör	Db	Szavak
1. Anyagok	15	antifriz; belizna; csuhon; diklofosz; gruntovka; herbicid; himikália; koncentrát; nyersavejka; odekolon; pasztelin; szoljarka; szpirt; topliva; zeljonka.
2. Dokumentumok	40	akt; anketa; atesztát; autobiográfia; beteglap; билет; blánki; bolnicsnij; diplom; dodátok; dohovor; dokument; doverenoszty; dovidka; grafik; gramota; harakterisztika; kalendár; kartocska; kvitancia; kvitok; nákáz; náprávlényie; nárjád; otpiszka; paszport; plán; potyóka; práva; propuszk; protokol; ráport; szertifikát; szprávka; techpaszport; ukáz; védomoszty; vizitka; zájává; zsáloba.
3. Edények és azok tartozékai	10	bakál; bánki/a; bástya; butilka; csájnik; cserpák; kanisztra; korobka; kriska; kruzska.
4. Egészségügy	18	analiz; aptecska; bint; gripp; gruppa; gruppás; invalid; kápelynica; poliklinika; szanitár(ka); szesztra; szesztricska; főszesztra; terapevt; terápia; ukol; uzi; znyimok.
5. Cselekedetek, tulajdonságok, testrészek	33	bambula; blátnoj; kibrakkolni; elcsurmáz; dezsurulni; drasztvujtéz; ekonómiazik; firma; geroj; hápol; hárkál; herbicidelni; huculoz; kiborg; kulák; lapatyol; mesál; pászol; plombál; púp; remontol; sáskizik; smirol; spionkodik; szoljarkázik; szubotnyikol; trászporál; turiszt; voléjbálozni; elzabrál; zákázál; zehernyáskodik.
6. Eszközök	26	brezent; burzsujka; drobilka; gázplita; hamut; holovká; insztrument; katuska; kolonka; kolpák; mantyirovka; misálka; noszilka; pálec; plita; rucski; scsitok; sifer; szisztéma; szitka; sztelázs; trosz; tumbocska; zabór; zápász; zápászka.
7. Ételek, italok	29	borscs; brindza; buhánka; bulo/icska; csája; cseburek; grecska; haluska; halva; iris; kiszel; kvász; marmaládé; mjátnája; pálocski; pászka; pelmenyi; pirog; piroski; poncsik; sampán; számohonká; szok; gránátalmaszok; szosziszki; sztogramm; tusonka; váfli; zakuszká.
8. Fogalmak	14	avári(j)a; balansz; bida; blát; ekonómia; ekonómika; holodomor; kolhozrendszer; krah; rozrjád; szokrascsenyie; szubszídió; szutki; zakazolható.
9. Foglalkozások, tisztségek	71	advokát; agronóm; ATO-katonák; bezpekás; brakovscsik; brigadér(os); buhálter; főbuhálter;

		csinovnyik; deputát; ekonomista; eszkavátoros; felcser; furazsér; gáterista; generáldirektor; gruscsik; gubernátor; inszpektor; insztruktor; kádró; kasszír; kasszírő; Kede; kehebista; klubbos; klubvezető; kocsegár; kolhozista; kolhozelnök; kolhoztag; kolhozsofőr; kompozitor; komszomoltitkár; konduktor; lágerparancsnok; májszter; mechanik; milicista; nacsalnyik; notáriusz; organizátor; otgyel; kádró; perevodcsik; pionír; pionírvezető; póruscik; programista; prokuror; provodn(y)ik; reketőr; spion; szekretár; szosztávityelj; szofhoz munkás; szpiscsik; sztarosza; sztorozs; tankista; technik; trubás; tyituskó; ucsaszkovij; ucsotcsik; veszovscsik; zámpolit; zavhoz; zävucs; zootechnikus; zsulik; zszurnalista.
10. Földrajzi és külterületi nevek	8	Donbász; kolhoszhegy; perevál; pogranzóna; Szibér; szotek; verhovina; verhovinai.
11. Helyiségek	19	bánya; beszedka; blokposzt; butyka; dácsa; dezsúrka; hutor; kolhoztanya; komplex; korpusz; kupé; pionírház; sahta; sopa; szilpóépület; teritória; tunel; ucsásztok; zabora.
12. Intézmények	71	ambulatórium; archív; ártyel; ATO-hadműveleti központ; báza; sportbáza; bazár; berkassza; biblioteka; birzsa; buhálteria; büfet; ceh; CUM; csájna; csász; csurma; DeU; DOF; DOK; felcseri; felcserpont; felcserközpont; filiál; gasztronom; internát; kassza; klub(b); kolhoziroda; kombinát; bútorkombinát; malomkombinát; piscsekombinát; kontora; koperatíva; kulytproszvet; láger; lombárd; magazin; meducsiliscse; milicia; muzucsi; obsezsit; ofisz; otgyel; OTK; OVIR; peteu; pionírtábor; piscse; PMK; profti; prokuratúra; regisztratúra; remzavod; resztorán; stáb; svájna; szilhoztechnika; szilpó; szovhoz; vinszovhoz; szovhozüzem; sztolova; szuvenyír; tobszklád; tocska; zágsz; záprávka; zasztava; ZsEK.
13. Oktatás, iskola	33	attesztáció; attesztál; bál; csercsenyie; diktánt; exkurszija; individuálnya; kabinet; konkursz; konszpekt; kursz; kurszosok; kurszova; lekcija; linyijka; metodika; metodikai; modulyna; ohorona; prácjá; olimpiáda; pápka; pára; politinformáció; prakticsnája; praktika; praktikai; sztipendium; titulyna; turnyik; ucsiliscse; universzitet; zacsot; ZNO.

14. Járművek és azok alkotórészei	21	amartizátor; avarijka; bagázs(nyik); bak/bák; benzovoz; bordacsok; bufer; diszk; elektricska; kapot; kuzó; marsutka; parohod; sáró; szkoraja; sztarter; sztupica; tramváj; transzport; tulka; zápcsászt.
15. Katonaság	17	komangyirovka; komendánt; komengyír; komisszár; komisszió; kommendatúra; lityinant; major; oficer; patruj; peredácsa; povesztka; szerzsánt; sztársij; sztársina; ucsebka; vojenkomát.
16. Közélet	10	dvizsényié; expert; komszomolújság; majdan; peresztrojka; pionírmozgalom; planyorka; posztatyé; szjezd; sztattya.
17. Közigazgatás	7	ATO; ATO-térség; gránic; oblásznij; oblászty; rajon; úlica.
18. Mindennapi élet	64	brakk; brakkos; brigád; építőbrigád; buket; buketka; butykás; dá; dáváj; dekret; dekretes; dezsumnij; durák; element; fortocska; gréderezés; gréderes; invesztor; kalim; kalimolni; kanalizáció; családikassza; kolhozbrigád; koperta; kulácság; kupélyni; kvadratúra; marsrut; minutom; mohorics; norma; ocsered; operáció; optom; optovij; pácski; perevod; pidzsákolás; pidzsákolási; pikírozás; pionírújság; pionírkorú; plávkison; pricseszka; prikolul; pufajkás; remont; rezulytát; sáski; stampolt; stráf; stukaturozó; szekciás; szignál; szmena; sztávka; sztólba; sztrojka; szubotnyik; zabrálás.
19. Munkagépek	9	freza; gréder; kolhozautó; kombájn; krán; lenta; motoblokk; pricep; szamoszvál.
20. Népek	2	guzin; hucul.
21. Pénzügy	11	avansz; hrivnya; kopek; kopekes; kopijka; kopijkás; kredit; rosztocska; rubel; rubeles; rubeleszámolás.
22. Öltözködés	13	buslák; dublyonka; gimnasztyorka; kalosnyi; kombinzon; kroszovki; kurtka; májka; pionírnyakkendő; pufajka; sinely; usanka; vájlinyki.
23. Szervezetek	23	ATO-erők; bezpeka; CVK; Cseka; DAI; дума; eszdepeu; gulag; KGB; kolhoz; kollektíva; kollektivizáció; komszomol; komszomolbizottság; organizáció; pionírszervezet; ráda; rájkom; SZBU; szilszovjet; szovjet; szpecnaz; UPA.
24. Technikai eszközök	11	ap(p)arát; ekrán; fleska; forszunka; planset; pláta; plyonka; rozetka; szignalizáció; szvetafor; zamokányije.
25. Vallás	4	pászka, pokrova; pravoszláv; pravoszlavizál.
26. Zöldségek	2	baklászán; murkó.

4. Melléklet: Példamondat nélkül adatolt kölcsönszók

balamut < ukr., or. баламут; -
bajkeverő;
bászejn < ukr. басейн; - medence;
batarej < ukr., or. батарея; -
radiátor, fűtőtest;
batarejka < ukr., or. батарейка; -
elem, akkumulátor;
batri < ukr., or. батарейка; - elem,
akkumulátor;
bjuró < ukr., or. бюро; - iroda;
blin < ukr. блін; or. блин; - a
fenébe;
bljátý < ukr. блять; - bassza meg;
bloknot < ukr., or. блокнот; -
notesz, jegyzet; -
bocska < ukr., or. бочка; - hordó;
bort < ukr., or. борт; - fedélzet;
bridzgovik < or. брызговик; -
sárhányó;
cseski < ukr., or. чешки; - balett v.
tornacipő;
dálse < ukr., or. дальше; - tovább;
távolabb;
deká < or. ДК → дом культуры; -
kultúrház; szórakoztató központ;
dekanát < ukr., or. деканат; -
dékáni hivatal;
dobávka < ukr., or. добавка; -
pótlék, toldalék;
dránka < ukr., or. дранка; -
fázsindely;
druzsba < ukr., or. дружба; -
jelentésbővüléssel a Druzsba
márkanévből - láncfűrész;
dvornyik < or. дворник; -
gondnok, udvarmester;
ekzámen < or. экзамен; - vizsga;
flyáská < ukr., or. фляжка; -
palack;
gyela < or. дело; - dolog, ügy;
gyenygi < or. деньги; - pénz;
gyevuska < or. девушка; - lány;

hájka < ukr., or. гайка; - (csavar)
anya;
hálát < ukr., or. халат; -
fürdőköpeny;
hárásó < or. хорошо - jól, szépen;
rendben;
hilza < ukr. гильза, or. гильза; -
hüvely;
holova < ukr., or. голова; - vezető,
főnök; fej;
hosztina < ukr. гостина; -
vendégség;
hurtozsitok < ukr. гуртожиток; -
(diák, munkás) szálló, hostel;
huscsonka < ukr. згущене молоко;
or. сгущёнка; - sűrített tej;
idiot < ukr. ідіот, or. идиот; -
idióta;
insztitut < ukr. інститут; or.
институт; - főiskola; intézet;
inzsener < ukr. інженер; or.
инженер; - mérnök;
isztike < ukr. істик; -
gyomyszurkáló; ösztöke;
jászli < ukr. ясла; or. ясли; -
bölcsőde;
jebáty < ukr., or. ебать; - bassza
meg;
káfedra < ukr., or. кафедра; -
tanszék;
kámáz < or. КАМАЗ; -
jelentésbővüléssel a KAMAZ
márkanévből - teherautó;
kánál < ukr., or. канал; - csatorna;
kedi < ukr. кеди, or. кеды; -
tornacipő;
kepka < ukr., or. кепка; - sapka;
kolcevoj < or. кольцевой; -
körjárat;
kontakt < ukr., or. контакт; -
kapcsolat, érintkezés;
kontroller < ukr., or. контролер; -
ellenőr;

konvert < ukr., or. конверт; – boríték;
konzerva < ukr. консерви; or. консервы; – konzerv;
kópia < ukr. копія; or. копия; – másolat;
koridor < ukr., or. коридор; – folyosó;
korocse < ukr. коротше; or. короче; – röviden, rövidebben;
kotléta < ukr., or. котлета; – fasírt;
kszeroksz < ukr., or. ксерокс; – fénymásolat;
kulyok < ukr. кульок; or. кулёк; – papírzacskó, tasak
kvártál < ukr., or. квартал; – negyed (év);
láhídnéj < ukr. лагідний; – gyenge;
lomik < ukr., or. ломик; – emelőrúd, feszítővas, pajszer;
marsrutnij liszt < ukr., or. маршрутний лист; – útiterv;
medszesztra < ukr., or. медсестра; – ápolónő;
mocsálka < ukr., or. мочалка; – fürdőszivacs;
mufta < ukr., or. муфта; – hüvely, tengelykapcsoló;
náhu < ukr., or. нахуй; – a faszba;
nákládná < ukr. накладна; – fuvarlevél;
nákonecsnyik < or. наконецник; – toldó;
nevigyimka < ukr., or. невидимка; – hajtű;
nozsóka < or. ножовка; – (kézi) fűrész;
ocski < or. очки; – szemüveg;
ohorona < ukr. охорона; – biztonsági őr;
ohrányik < or. охранный; – biztonsági őr;
olivka < ukr. оливець-ből; – ceruza;
osztanovka < or. остановка; – megálló;

padliva < or. подлива; – mártás;
pahon < ukr., or. погон; – vállap; vállpánt;
pakett < ukr., or. пакет; – csomag;
paszta < ukr., or. паста; – krém;
pepelynica < or. пепельница; – hamutartó;
perejezd < or. переезд; – (vasúti) átjáró;
perekur < ukr., or. перекур; – kávé v. cigiszünet;
perezvonyit < or. перезвонит; – visszahívást kérő SMS;
perezsivál < ukr., or. переживай; – izgul, aggódik;
persziki < ukr., or. персик; – őszibarack;
piderász < ukr., or. пидорас; – buzi; gazember;
pinoplaszt < ukr. пінопласт; – habszivacs, hungarocell;
pizgyec < ukr., or. пиздец; – bassza meg; kibaszott;
pláv < ukr., or. плов; – rizses hús, pilaf;
plintusz < ukr. плінтус; or. плитус; – szegőléc;
poddon < or. поддон; – raklap;
podnosz < or. поднос; – tálca;
pohuj < ukr., or. похуй; – a faszba;
povorot < ukr., or. поворот; – kanyar, index;
princessza < or. принцесса; – hercegnő; beképzelt nő;
profszozuz < or. профсоюз; – szakszervezet;
prokládka < ukr., or. прокладка; – alátét, tömítés;
prosztetutka < or. проститутка; – prostituált;
putálni < ukr. плутати; – összetéveszteni;
rájonó < or. районо → районный отдел народного образования; – járási oktatási hivatal;

rasszolnyik < or. рассольник; -
uborka leves;
rásztvorityelj < or. растворитель; -
oldószer;
revizor < ukr. ревізор; or. ревизор;
- ellenőr;
rohálíki < ukr., or. роғалық; - kifli;
ruletka < ukr., or. рулетка; -
mérőszalag;
sájba < ukr., or. шайба; -
(csavar)alátét;
sárovoj < or. шаровой; -
gömbcsukló;
skáf < or. шкаф; - szekrény;
sláng < ukr., or. шланг; - slag;
locsolócső;
slopánci < ukr. шльопанці; or.
шлёпанцы; - papucs, topán;
spilka < ukr., or. шпилька; - hajtű,
hajcsat;
spricc < ukr., or. шприц; -
fecskendő;
stukatúrka < ukr., or. штукатурка;
- vakolás;
szálát < ukr., or. салат; - saláta;
szálnik < ukr., or. сальник; -
csapágy, szimering;
száráj < ukr., or. сарай; - csűr,
fészer;
szilyráda < ukr. сільська рада
→sільрада; - községi tanács;
szírnéké < ukr. сирник; or.
сырник; - túrós gombóc, túrós
tészta;
szkoccs < ukr., or. скотч; - ragasztó
szalag, cellux;
szkreпки < or. скрепки; -
gémkapocs;
szluzsba < ukr., or. служба; -
szolgálat;
szpecovka < or. спецовка; -
munkaruha;
szpicski < or. спички; - gyufa;
sztáncija < ukr. станція , or.
станция; - állomás;

sztándárt < ukr., or. стандарт; -
szabvány szerinti, standard;
sztárik < or. старик; - öreg ember;
sztojki < or. стойки; - állvány;
szvidoctvo < ukr. свідоцтво; -
igazolás, bizonyítvány;
tekoszmot < or. техосмотр; -
műszaki szemle;
topánki < ukr., or. топанки; -
strandpapucs;
trojnyik < or. тройник; - (hálózati)
hármass elosztó;
tupoj < or. типої; - buta;
tyipa < ukr. мовжарási тїпа; - ízé;
ukszusz < or. уксус; - ecet;
várenyiki < ukr., or. вареники; -
derelye;
vihatyel < or. двигател; - motor;
visálka < ukr. вішалка; - fogas;
vitrovka < ukr. вітровка; -
széldzseki;
vorosilovka < ukr., or. ворошилка;
- szénaforғató;
vorotok < or. вороток; - fogantyú;
vozduska < ukr., or. воздушка; -
légpuska;
vszjo < or. вцє; - kész;
zálík < ukr. залік; - beszámoló;
zavárka < ukr., or. заварка; -
teafőzet;
zavázszál < ukr. заважати; - zavar;
zázsígalka < or. зажігалка; -
őngyűjtő;
zdácsi < ukr. здачі; or. сдачи; -
visszajáró (pénz);
znák < ukr., or. знак; - jel;
zontyik < or. зонтик; - esernyő;
zvit < ukr. звіт; - jelentés;
zsárennőj krumpli < az or.
жареный és a magyar krumpli
összetétele; - sültkrumpli;
zsopa < ukr., or. жопа; - fenék,
segg;
zsvácska < ukr. жвачки, or.
жевачка; - rágógumi

Газдаг Вільмош

**Східнослов'янські лексичні елементи в угорських говірках
Берегівського району Закарпатської області.** Монографія.
Терекбалінт (Угорщина), 2021. – 228 с. (угорською мовою)

ISBN 978-615-80914-9-7

У виданні шляхом дослідження говірок угорської мови Берегівського району Закарпатської області та їх сфер вживання представлено лексичні елементи російської та української мов, укорінені в говірках внаслідок двомовності.

Наголошено на тому, що відповідно до ситуацій національних меншин, угорці для ведення щоденної комунікації, окрім рідної, використовують й інші мови. Найчастіше вони вживають українську або ж російську мови, елементи яких своєрідно вплинули на рідну – угорську мову, вплелися в її звукову систему, а окремі слова українського або ж російського походження увійшли в сферу комунікації угорською мовою так щільно, що вони вже незаметні для учасників мовлення.

Досліджено, що російські та українські запозичення наявні в усіх сферах функціонування угорської мови на Закарпатті. Виявлено, що кількість цих запозичень, незалежно від сфер їх вживання, налічується в кілька сотень. Проте, слід зазначити також, що вживання цих запозичень з погляду їх кількості у різних сферах використання можуть істотно відрізнятися.

Наукове видання

Газдаг Вільмош
**Східнослов'янські лексичні елементи в угорських говірках
Берегівського району Закарпатської області**

Автор: Газдаг Вільмош
Коректура та верстка: автор

Гарнітура Book Antiqua. Папір офсетний. Ум. друк. арк. 12,43.
Формат видання 70x100/16.

Jelen munka a kétnyelvűségi helyzet következtében meghonosodott orosz és ukrán lexikai elemekkel, azok különböző nyelvhasználati színtereken való előfordulásával és csoportosítási lehetőségeivel kíván foglalkozni a kárpátaljai Beregszászi járás magyar nyelvjárásainak és nyelvhasználati színtereinek ezirányú vizsgálata révén.

A munka törzsanyagát egy olyan értelmező-etimológiai szótár adja, mely az egyes kölcsönszavak előfordulását és használatát több nyelvhasználati szintéről gyűjtött példamondatokkal támasztja alá.

Ezen túl nagy vonalakban megpróbálja bemutatni a magyarországi szlavisztika alakulását, valamint a kárpátaljai magyar nyelvjárások keleti szláv kölcsönszavainak kutatástörténetét, kitérve a kérdéskörrel kapcsolatos általános kérdések tisztázására is.

ISBN 978-615-80914-9-7



9 786158 091497